T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SURİYELİLERİN TÜRKİYE'YE SIĞINMA DENEYİMİ VE SOSYAL HİZMET MÜDAHALESİNE YÖNELİK FENOMENOLOJİK ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Asiye BEKARCA ŞEN

SOSYAL HİZMET POLİTİKALARI VE UYGULAMALARI PROGRAMI

Ankara, 2019

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SURİYELİLERİN TÜRKİYE'YE SIĞINMA DENEYİMİ VE SOSYAL HİZMET MÜDAHALESİNE YÖNELİK FENOMENOLOJİK ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Asiye BEKARCA ŞEN

SOSYAL HİZMET POLİTİKALARI VE UYGULAMALARI PROGRAMI

Ankara, 2019

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SURİYELİLERİN TÜRKİYE'YE SIĞINMA DENEYİMİ VE SOSYAL HİZMET MÜDAHALESİNE YÖNELİK FENOMENOLOJİK ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Asiye BEKARCA ŞEN

SOSYAL HİZMET POLİTİKALARI VE UYGULAMALARI PROGRAMI

Ankara, 2019

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Suriyelilerin Türkiye'ye Sığınma Deneyimi ve Sosyal Hizmet Müdahalesine Yönelik Fenomenolojik Araştırma

Asiye BEKARCA ŞEN

Yüksek Lisans Tezi

14/06/2019

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Emrah AKBAŞ

Jüri Üyeleri
Doç. Dr. Emrah AKBAŞ
Prof. Dr. Cengiz ÖZBESLER
Prof. Dr. Sema BUZ

Okuduğumuz ve Savunmasını dinlediğimiz bu tezin bir Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm kapsam ve kalite şartlarını sağladığını beyan ederiz.

Doç. Dr. Ender ŞİMŞEK
Enstitü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm şartları sağladığını tasdik ederim.

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

14/06/2019

Asiye BEKARCA ŞEN

Babam ve Oğlum'a ithaf ediyorum.

TEŞEKKÜR

Araştırma sürecinin tamamlanması birçok değerli hocamın, arkadaşlarımın ve ailemin desteği ile mümkün olmuştur. Araştırma boyunca değerli bilgi ve tecrübesiyle bana yol gösteren, desteğini hiçbir zaman eksik etmeyen, daha ileriye gitmem için bana güven veren danışmanım Doç. Dr. Emrah AKBAŞ başta olmak üzere,

Akademik ve manevi desteğini bizden esirgemeyen, ihtiyaç duyduğumuz her an yanımızda olan değerli hocam Doç. Dr. Filiz DEMİRÖZ'e, zaman ayırıp tez jürimde yer alan kıymetli hocalarım Prof. Dr. Sema BUZ ve Prof. Dr. Cengiz ÖZBESLER'e, araştırma verilerini elde etmek için beni destekleyen AFAD Müdahale Dairesi Başkanı Fatih ÖZER ve mesai arkadaşım Özüm DİNÇER'e,

Araştırma verilerinin çözümlenmesinde, araştırmam için öneri ve desteğini benden esirgemeyen Meryem GÖKYAR, beni motive etmekten hiç vazgeçmeyen Hamidenur ELİK ve meslektaşım Selami TOPUZ'a,

Araştırmaya katılarak bu çalışmayı mümkün kılan Suriyeli katılımcılarıma, tercümanlarımıza ve kamp görevlileri kurum çalışanlarımıza,

Hayatım boyunca hep yanımda olan, bana güven veren ve mesafelere rağmen bu çalışmamda da bana olan inancını hiç kaybetmeyen babam Arif BEKARCA ve annem Sunay BEKARCA, hem kardeşim hem arkadaşım olan Derya BEKARCA ve Tuğba BEKARCA'ya

Araştırmam boyunca desteğini benden esirgemeyen, sahaya çıktığımda yanımda olan, her vazgeçişimde beni tekrardan yüreklendiren, ilgi ve anlayışını esirgemeyen on bir yıldır yan yana yürüdüğüm sevgili eşim Ali ŞEN'e, ve son olarak oğlumdan esirgemek zorunda kaldığım zaman için en kıymetlim Arif Arda ŞEN'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Asiye BEKARCA ŞEN

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **v**

ABSTRACT ..... **vi**

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ ..... **vii**

TABLOLAR DİZİNİ ..... **viii**

1. GİRİŞ **1**

2. GENEL BİLGİLER **4**

2.1.Uluslararası Alanda Göç, Mültecilik ve Tarihsel Gelişimi 4

2.1.1.Temel Kavramlar 4

2.1.2. Göç Kuramları 11

2.1.2.1. Ravenstein'ın Göç Yasaları 11

2.1.2.2. İtme Çekme Kuramı 12

2.1.2.3. Sosyal Ağlar Kuramı 13

2.1.3. Dünya'da Mültecilik Tarihi 14

2.1.4. Uluslararası Mülteci Hukuku 21

2.1.4.1. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi 23

2.1.4.2. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü 25

2.2.Türkiye'ye Yönelik Kitlesel Göçler Ve Göç Politikaları 27

2.2.1.Türkiye'ye Yönelik Kitlesel Göç Hareketleri 27

2.2.2.Suriye'den Türkiye'ye Yönelik Kitlesel Göç Hareketi 30

2.2.3.Türkiye'deki Suriyeliler 37

2.2.3.1.Geçici Barınma Merkezleri (Kamplar) 42

2.2.3.2. Geçici Barınma Merkezleri Dışında Yaşayan Suriyeliler 47

2.2.3.3.Ulusal, Uluslararası ve Sıfır Noktası Yardımlar 51

2.2.4.Türkiye'nin Göç Politikası ve Mülteci Hukukunun Gelişimi 52

2.2.4.1.Geçici Koruma Yönetmeliği 57

2.2.4.2.Suriyelilere Yönelik Hizmetlerin Hukuki Çerçevesi 58

2.3. Sığınmacı ve Mültecilerle Sosyal Hizmet 67

2.3.1. Sosyal Hizmet Mesleği ve Amacı 67

2.3.2. Mültecilere ve Sığınmacılara Yönelik Sosyal Hizmet Müdahalesi Yaklaşımları 72

2.3.2.1. Güçlendirme Yaklaşımı 73

2.3.2.2. Baskı Karşıtı Uygulama 74

2.3.2.3.Sosyal Çalışmacının Mülteciler ve Sığınmacılarla Olan Rolü 76

3. MATERYAL VE YÖNTEM 82

3.1. Araştırmanın Yöntemi ve Deseni 82

3.2. Evren ve Örneklem 83

3.3. Araştırmacının Pozisyonu 85

3.4. Verileri Toplama Süreci 85

3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları 88

3.5. Etik Konular 89

3.6. Verilerin Analizi 90

4. BULGULAR 92

4.1. Katılımcıların Sosyo-demografik Özellikleri 92

4.2. Zorunlu Göçü Hazırlayan Faktörler 95

4.2.1. Şiddet, Korku ve Kayıp Deneyimleri 96

4.2.2. Göç Etme Nedenleri 99

4.2.3. Geliş Şekline Göre 101

4.3. Göç Süreci 103

4.3.1. Ülkeden Ayrılma 104

4.3.2. Türkiye'yi Tercih Etme Nedenleri 105

4.3.3. Türkiye Hakkındaki Düşünceleri 108

4.4. Yeni Bir Yaşam ve Uyum Süreci 110

4.4.1.Kamp İçi 111

4.4.1.1.Kampı Tercih Etme Nedenleri 111

4.4.1.2. Kampta Sunulan Hizmetler Hakkındaki Düşünceleri 114

4.4.1.3. Kampta Yaşamanın Zorlukları 119

4.4.1.4. Kamp Dışı Hakkındaki Düşünceleri 125

4.4.2. Kamp Dışı 126

4.4.2.1. Kamp Dışını Tercih Etme Nedenleri 126

4.4.2.2. Kamp Dışında Sunulan Hizmetler Hakkındaki Düşünceleri 128

4.4.2.3. Kamp Dışında Yaşamanın Zorlukları 130

4.4.2.4. Kamplar Hakkındaki Düşünceleri 134

4.5. Sosyal Yaşamdaki Değişim Suriye – Türkiye 137

4.5.1. İş Statüsündeki Değişim 138

4.5.2. Ekonomik Durumdaki Değişim 142

4.5.3. Etnik Kökenin Etkisi (Türkmen/Arap) 143

4.6. Kültürel Benzerlikler ve Farklılıklar 144

4.6.1. Yemek Kültürü 145

4.6.2. Giyim Kültürü 146

4.6.3. Yaşam Kültürü (Kadın/erkek ilişkileri) 147

4.7. Uyum Sürecinde Sosyal İlişkiler 149

4.7.1. Yerel Halkla İlişkiler 149

4.7.2. Hizmet Verenler ile ilişkiler 152

4.7.3. Kendi Aralarındaki İlişkiler (Türkmen/Arap) 154

4.7.4. Diğer Tanıdıkları ile olan ilişkiler 155

4.8. Beklentiler 157

4.8.1. Yetkililerden Beklentiler 158

4.8.2. Gelecek Beklentileri 161

5. TARTIŞMA 165

5.1. Sosyo-demografik Özellikler 165

5.2. Zorunlu Göçü Hazırlayan Faktörler 166

5.3. Göç Süreci 170

5.4. Yeni Bir Yaşam ve Uyum Süreci 172

5.4. Sosyal Yaşamdaki Değişim Suriye – Türkiye 180

5.5. Kültürel Benzerlikler ve Farklılıklar 183

5.6. Uyum Sürecinde Sosyal İlişkiler 185

5.7. Gelecek Beklentileri 190

6. SONUÇ VE ÖNERİLER 194

6.1. Sonuç 194

6.2. Öneriler 198

7. KAYNAKLAR 202

8. EKLER 221

EK-1. ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ ETİK KURUL ONAYI 221

EK-2. BAŞBAKANLIK AFET VE ACİL DURUM YÖNETİMİ BAŞKANLIĞI ARAŞTIRMA İZNİ 222

EK-3. BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU 223

EK-4. KAMP İÇİNDE VE DIŞINDA YAŞAYAN SURİYELİLERLE GÖRÜŞME FORMU 224

EK-5. ÖZGEÇMİŞ 226

ÖZET

Suriyelilerin Türkiye'ye Sığınma Deneyimi ve Sosyal Hizmet Müdahalesine Yönelik Fenomenolojik Araştırma

Bu araştırma, Suriye iç savaşından kaçarak Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin iç savaş öncesi ve sonrası, göç süreçlerinde ve Türkiye'ye uyum süreçlerinde karşılaştıkları zorlukları ve ihtiyaç duydukları sosyal hizmet müdahalelerini anlayabilmek amacıyla Suriye'deki yaşamları, göç süreçleri ve Türkiye'ye göç sonrası deneyimleri incelenmiştir.

Bu bağlamda çalışmanın amaçlarına uygun olan nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın iki örneklemi olduğu için yapılan çalışmada kamp içinde amaçsal ve kamp dışında amaçsal kartopu örneklem yöntemi kullanılarak 40 kişiyle yüz yüze görüşme yapılmıştır. Toplanan veriler öncelikle metinlere aktarılarak ortak temalar belirlenmiş ve analizinde MAXQDA programı kullanılarak alt temalar ve bu temaların kırılımlarının belirlendiği kod kitabı oluşturulmuştur.

Araştırmanın bulguları alan yazına paralel olmakla birlikte, Türkiye'de Suriyelilere yönelik hem kamp içinde hem de kamp dışında yapılan ilk çalışmalardan olması ve yapılan diğer çalışmalardan farklı noktalara temas ettiği için önemlidir. Araştırma kapsamında Suriyelileri zorunlu göçe yönelten temel sebeplerin ülkelerinde yaşadıkları şiddet, baskı ve korku olduğu, yaşanılan kayıpların bu süreci hazırladığı ve kırılma noktası olaylarla da göçün gerçekleştiği bulguları elde edilmiştir. Türkiye'de yaşamlarını yeniden oluşturma ve uyum sürecinde barınma, ekonomik, sağlık, eğitim, ötekileştirme, etiketlenme, istihdam edilme, yerel halk ve kendi aralarındaki sosyal ilişkilerinde sorunlar ile karşı karşıya kaldıkları tespit edilmiştir. Suriyelilerin sahip oldukları sosyal ağların yaşamlarını yeniden kurmada ve karşılaştıkları sorunlarla baş etmede önemli katkılar sağlamakta ve hatta sosyal sermaye kaynağına dönüşebildiği gözlemlenmiştir. Sığınmacıların, yaşadıkları çeşitli zorluklara rağmen gelecek beklentilerinin kalıcı olmaktan yana olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Geçici koruma, iç savaş, mülteci, sığınma, sosyal hizmet, Suriyeliler, zorunlu göç

ABSTRACT

A Phenomenological Study on Syrians Experience of Taking Refuge in Turkey and Related Social Work Intervention

This present study investigates the migration processes with pre and post-migration experiences of Syrian refugees, fleeing to our country from Syrian civil war; with an aim to understand difficulties they faced before, after and during their migration, the process of integration and required social work interventions.

In this context, qualitative methodology were chosen in relevance to the purpose of study. 40 face-to-face interviews were conducted utilizing purposive sampling for the refugee camps, and purposive snowball sampling for outside camp-group, since the research required two different samples. The data were transcribed and themes were defined for both groups, than the codebook was composed with these themes and their subcategories through the MAXQDA qualitative analysis software.

This study is significant for being one of the first study on Syrians in Turkey that is conducted both inside and outside camps, and addressing different nuances that other studies did not; even though main findings are parallel to the literature. In this research, the findings imply that the main reason leading Syrians to forced-migration is the violence, oppression and fear they faced in their county, the idea of migration is prepared through their losses and it has turned to action due to different critical events they had experienced. It was detected that they faced problems in areas like housing, economy, health, education, otherization, stigmatization, employment, while they try to reorganize their lives in Turkey and in the integration process; as well as in the social relations between the local people and among themselves. It was also observed that the social networks Syrians have assist them to cope with the problems they face and to reorganize their lives; even turns to a resource for social capital. It was seen that despite various difficulties they had experienced; refugees hope to remain permanent in the country.

Keywords: Asylum, civil war, forced migration, refugee, social work, Syrians, temporary protection

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AFAD : Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

GİGM : Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

BMMYK : Bileşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

GBM : Geçici Barınma Merkezleri

ABÖ : Afrika Birliği Örgütü

IRO : International Refugee Organization

UNRRA : United Nations Relief and Rehabilitation Administration

YUKK : Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

STK : Sivil Toplum Kuruluşları

SUT : Sağlık Uygulamaları Tebliği

YÖK : Yükseköğretim Kurumu

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 2.1. Suriyelilerin yoğun olarak sığındıkları ülkeler. 36

Tablo 2.2. Suriyelilerin yoğun olarak sığındığı ülkeler ve sayıları. 36

Tablo 2.3. Diğer ülkelere sığınan Suriyelilerin demografik dağılımı. 37

Tablo 2.4. Türkiye'de bulunan Suriyelilerin demografik özellikleri. 40

Tablo 2.5. Suriyelilerin Türkiye'de en yoğun bulunduğu ilk 11 il..... 41

Tablo 2.6. Suriyelilerin bulunduğu GBM'leri ve sayıları. 42

Tablo 2.7. Suriyelilerin en yoğun bulunduğu ilk 10 ilimiz ve ilin nüfusu. 48

Tablo 2.8. Suriyelilerin en yoğun bulunduğu illerin il nüfusuna oranı. 49

Tablo 2.9. Suriyelilere yönelik uluslararası yardımların dağılımı..... 51

Tablo 2.10. Türkiye'de eğitim gören Suriyelilerin okul seviyesi dağılımı.. 63

Tablo 4.11. Kamp içi katılımcı listesi. 92

Tablo 4.12. Kamp dışı katılımcı listesi..... 94

Tablo 4.13. Zorunlu göçü hazırlayan faktörlerin alt temaları ve kırılımları. 96

Tablo 4.14. Göç süreci alt temaları ve kırılımları. 103

Tablo 4.15. Yeni bir yaşam ve uyum süreci alt temaları ve kırılımları..... 110

Tablo 4.16. Sosyal yaşamdaki değişim Suriye-Türkiye alt temaları ve kırılımları..... 138

Tablo 4.17. Kültürel benzerlikler ve farklılıklar alt temaları ve kırılımları. 145

Tablo 4.18. Uyum sürecinde sosyal ilişkiler alt temaları ve kırılımları. ……149

Tablo 4. 19. Beklentiler alt temaları ve kırılımları..... 158

1. GİRİŞ

Göç, geçmişten beri var olmakla birlikte özellikle 20.yy'da sık sık karşı karşıya kaldığımız çoğu zaman zorunlu ve kitlesel olarak gerçekleşen bir olgu haline gelmiştir. Ulus devletlerin kurulması, sınırların çizilmesi ve küreselleşmeyle birlikte insanlar her zaman göç, sığınma, doğal afetler, gruplar arası çatışmalar ve savaşlar sonucu köklerinden kopma riski ile karşı karşıyadır (1). Özellikle son yıllarda iç savaşlar nedeniyle milyonlarca insanın ülke içinden yerinden edilmesi, sığınmacı, mülteci veya geçici koruma altına alınmış olması söz konusudur. Bu durum uluslararası ve ulusal, siyasi ve akademik alanların ve STK'ların öncelikli ve devletlerin zorunlu gündemini oluşturmuştur.

Zorunlu göçün sonucunda toplumları, kültürleri ve insanları ekonomik, kültürel ve sosyal olarak etkileyen birçok durum ortaya çıkmaktadır. Bir hastalığın başlangıcı, sevilen kişilerin kaybı, evi terk etme, boşanma gibi diğer potansiyel olaylar gibi mülteci olmak da kişide travma yaratan yaşam olaylarına neden olabilmesi (2) sonucu ailelerde veya toplumlarda geçici veya kalıcı olarak işlevselliklerinin kaybedilmesine neden olmaktadır. Fakat tüm bu zorluklara rağmen kişinin daha uygun baş etme mekanizmaları geliştirmesine, aile bireyleri arasındaki uyumun artmasına ve kişinin kendi hayatını yeniden değerlendirerek bu süreçten güçlenerek çıkmasına neden olabilmektedir.

Sığınmacılar öncelikli olarak yaşam tehdidin olmadığı ve kendilerini güvende hissedecekleri bir ortamda yaşamlarını devam ettirmek istemektedirler. Sığınmacıların ülkelerinden göç etmesine sebep olan nedenler oldukça ağırdır ve bu nedenler kişilerde çoklu travmaların görülmesine sebep olmaktadır. Kişileri göç etmeye zorlayan koşullara ek olarak gelinen ülkedeki yaşam koşulları ve sığınma politikası sığınmacılar ve mülteciler üzerinde önemli rol oynamaktadır (3).

Türkiye coğrafi konumu gereği sığınma ve göç hareketlerinde özellikle orta doğudan gelen sığınmacıların geçiş güzergâhı konumundadır. Fakat son yıllarda

sığınma ve mültecilik akınlarını önlemeye yönelik alınan önlemlerin artması sonucu geçiş ülkesinden çok Avrupa'ya gidemeyen sığınmacıların yasal ya da yasal olmayan yollarla kalmasıyla hedef ülke haline gelmiştir (4, 5). Türkiye geçmişten bugüne çok fazla kitlesel zorunlu göçlere ev sahipliği yapmıştır. Bu anlamda rakamların 2012 Suriye göçüne kadar çok üst düzeyde olmaması bölgesel ve küçük ölçekli müdahaleler ile sürecin yönetilmesini sağlamış ve göç anlamında kapsamlı bir politika oluşturma ihtiyacı hissedilmemiştir (6). Suriye kitlesel göç hareketi ile sığınmacıların sayısının çok üstünde olması, sürecin uzaması ve ulusal politikaları yetersiz kalması sonucu GİGM kurulmuş ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çıkartılmıştır. Yine bu kapsamda Suriyelilerin yasal statüsünü ve hizmetlerin kapsamını netleştiren Geçici Koruma Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. Böylece hem göç alanında çalışmalar yürütecek kurumsal bir yapı hem de kapsamlı bir mevzuat oluşturulmuştur. Suriyelilerin bir kısmı GBM(kamplar) ne yerleştirilse de büyük çoğunluğu şehirlere yerleşmiştir. Suriyelilere yönelik müdahale politikaları, yaklaşımlar ve yöntemler "misafir" kavramı ile başlamış ve zamanla "geçici koruma altındaki Suriyeliler" şeklinde evirilmiştir.

Suriyelilere yönelik müdahale süreci sürekli değişim ve gelişim şeklinde ilerlemektedir. Türkiye'nin geçmiş kitlesel göç deneyimleri olsa da bu alanda kapsamlı bir göç politikasının olmaması, bu alanda çalışmaları gerçekleştirecek doğrudan bir kurumun olmaması ve geçmiş kurumsal tecrübelerinin günümüze aktarılamaması sonucu Suriyeliler ile çalışmalar yürüten kurum ve saha çalışanlarının göç ve mültecilik alanının temel kavramlarına, uluslararası hukuk, ulusal mevzuat, farklı kültürlerle çalışma, Suriyelilere yönelik önemli derecede kuramsal ve pratik uygulamaya yönelik bilgi eksiklikleri söz konusudur. Bunlara savaş ve sığınma travması, dil, sosyal yapı ve kültürel farklılıklar, önyargı ve ötekileştirme de eklenince süreç hem kurumlar hem saha çalışanları hem de Suriyeliler için daha da zorlu bir hale gelmiştir. Araştırmanın yapıldığı 2015 yılına kadar özellikle GBM'lerinde akademik araştırma yapılmasına izin verilmemesi ve yapılan kurumsal çalışmalarında ağırlıklı olarak durum tespitine ve nicel yönteme dayalı olması daha çok yüzeysel sonuçlar elde edilmesinde neden olmuştur. Bu araştırma hem kamp içi hem de kamp dışına izin verilen ilk akademik çalışmalardan olması, göç öncesi, süreci ve sonrasını derinlemesine görüşme yöntemleriyle irdeleyen ve daha çok Suriyelilerin ne

hissettiğini, düşündüğünü ve beklediğini anlamaya yönelik çalışma olduğu için hedef kitleyi tanımaya yönelik önemli ipuçları sağlaması hedeflenmiştir.

Sosyal hizmet mesleği; savaş, çatışma, göç ve sığınma sonucu geçici veya kalıcı olarak işlevselliklerini kaybeden bireylerin, ailelerin veya toplumların güçlendirilmeleri yoluyla yeniden işlevsel hale gelmelerini sağlamaktadır. Ayrıca müracaatçının olduğu yerden başlamak ve onunla birlikte hareket etmek müdahalenin en temel unsurlarındandır. Göç ve sığınma alanında yapılan tüm çalışmalar sosyal hizmetleri içerdiği gibi mikro, mezzo ve makro düzeylerde bütüncül yaklaşımlar ile süreç yönetilmelidir. Özellikle bu süreçte sosyal hizmet mesleği ve sosyal hizmet uzmanı kilit rol oynamaktadır.

Suriye kitlesel göçü karşısında politika yapıcılar, kurumlar ve saha çalışanları özellikle sosyal hizmet müdahalesinden sorumlu meslek elemanları Suriyelilere yönelik psikososyal destek sağlama sorumluluğu ile GBM'leri içinde ve dışında doğrudan karşı karşıya kalmıştır. Bu bağlamda araştırmada temel olarak, Suriye iç savaşından kaçarak Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin iç savaş öncesi ve sonrası, göç süreçlerinde ve Türkiye'ye uyum süreçlerinde karşılaştıkları zorlukları ve ihtiyaçlarını anlayabilmek amacıyla Suriye'deki yaşamları, göç süreçleri ve Türkiye'ye göç sonrası deneyimlerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Böylece Suriyelilere yönelik gerçekleştirilen psikososyal müdahaleler başta olmak üzere tüm çalışma alanları için hedef kitleyi tanımaya ve ihtiyaçlarını anlamaya yönelik önemli bilgiler sağlaması da diğer önemli bir amacıdır.

2. GENEL BİLGİLER

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmamızın temelini oluşturan uluslararası alanda göç ve mültecilik alanına ilişkin temel kavramlar, tarihsel gelişimleri, alana yönelik kuramsal yaklaşımlar, Türkiye'nin göç ve sığınma deneyimleri ve Suriye iç savaşından kaçan sığınmacılara yönelik bilgilere yer verilecektir.

2.1.Uluslararası Alanda Göç, Mültecilik ve Tarihsel Gelişimi

2.1.1.Temel Kavramlar

Suriye'den Türkiye'ye yönelik Suriyelilerin kitlesel göç hareketi ile başlayan sığınma sürecine yönelik bu çalışmanın değerlendirilebilmesi için özellikle belirli kavramların çerçevesinin netleştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda öncelikli olarak göç, zorunlu göç, sığınmacı ve mülteci kavramları açıklanmıştır.

Göç

Göç, durağan bir olgu olmamakla birlikte sürekli devinim halindedir. Tarihin farklı evrelerinde farklı açılardan ele alınarak tanımlanmıştır. Bu nedenle gerçekleştiği zaman, mekân, koşullar, sayısı, süresi gibi birçok etken de göz önünde bulundurarak değerlendirilmelidir.

Fransız Düşünür Jean Paul SARTRE "Adını koyduğumuz kavramlar, davranışlarımızı belirler" demiştir (7). Bu nedenle göçü nasıl tanımladığımız, göçün ham maddesi olan insana yönelik tutum, düşünce, davranış ve en önemlisi politikalarımızı doğrudan etkilemektedir. Fiziki sınırların flulaştığı ve çok kültürlü yapıların arttığı günümüzde bu durumun önemi her geçen gün daha da çok hissedilmektedir.

Genel olarak göç, *ekonomik, siyasi, ekolojik veya bireysel nedenlerle bir yerden başka bir yere yapılan ve kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafik, toplumsal kültürel bir yer değiştirme hareketidir* (8).

Chambers'e (9) göre göç; *"... başka yerlerden gelmek, farklı dünyalar arasında yaşamayı, dilinizi, dininizi, müziğinizi, giyim kuşamınızı dış görünüşünüzü ve*

hayatınızı yatay olarak delip geçen bir sınır boyunda yaşama alışkanlığı edinmek demektir. Başka yerlerden gelmek "buralı" değil de "oralı" olmak ve dolayısıyla da aynı anda hem "içeride" hem de "dışarıda" olmak tarihlerin ve hafızaların kesiştiği yerlerde yaşamaktır, bu tarih ve hafızaların hem ilk çözülüş ve dağılışını hem de keşfedilen yollar boyunca yeni ve daha geniş düzenlemelere tercüme edilişini deneyimlemektir."

Göçe ilişkin bu tanım sadece mekân değişikliği olarak değerlendirilen göçün birçok noktasına vurgu yapan, tüm bu süreci, hissettirdiklerini ve sonuçlarını ana çerçeveleriyle ifade eden bir tanımdır. "başka yerlerden gelme"nin bir sonucu gidilen şehre ya da ülkeye ait olmama, "yabancı" olma durumunun sıkça karşılaşıldığı bir durumdur. Özellikle yurt dışına yapılan göçlerde göçmenlerin gittikleri ülkede yabancı diye adlandırılıp kendi ülkelerinde misafir olarak değerlendirilmeleri sonucu iki ülkenin sınır boyuna yerleştirilmiş olmaları ve göçmenlerin aidiyetlik duygusunun her iki mekân için de gelişmesini zorlaştırmaktadır. Bu noktadan hareketle Chambers'ın bu tanımında vatandaşlık kavramına atıfta bulunduğunu söylemek mümkün. Herkesin eşit haklara sahip olması gerektiği savının ortaya atıldığı dönemlerde vatandaşlık kavramı vurgusu beraberinde yabancı kavramını da doğurmuştur ve bu süreç bir yandan eşit hakları savunurken diğer yandan dışarıda olanı ya da ötekini tasvir edecek nitelikler sıralamıştır. Tüm bunların bireyin yüzüne her an vurulduğu bir düzende kişinin, göçün en önemli unsurlarından biri olan gidilen mekânla ilişki kurması, uyum sağlaması ve entegre olması gecikmektedir.

Diğer bir taraftan da hareket ve göç, *Afrika'dan Amerika'ya, kırsaldan kente, eski sömürgelerden metropollere-karmaşık bir dönüşümü içerir. Çünkü "modernite"nin ya da "kapitalizm"in genellikleri ötesinde, bu deneyimleri ve tarihleri birleştiren tekil bir çerçeve ya da bilişsel bir harita yoktur* (9) şeklinde açıklanmıştır. Burada göçün tek yönlü bir yapı yerine karşılıklı girift bir alış veriş içerisinde olduğunu, modernite ve kapitalizmin bu süreçleri şekillendirdiği vurgulanmıştır.

Faist ise, çok sayıda bağ ile çok sayıda ulus devlet içindeki iki ya da daha çok konumu ve hareket edenler ile kalanlar arasındaki çeşitli bağları özetleyen, çok boyutlu ekonomik, siyasi kültürel ve demografik bir süreç olarak göçü tanımlamıştır (10).

Ulus devletlerin kurulması ve sınırların çizilmesi ile birlikte göç kamusal ve siyasi alanda meşrutiyet kazanmıştır. Özellikle toplumsal alanda sorun olarak

görülmeye başlaması ile birlikte ulusal ve uluslararası yasal düzenlemeler ile kontrol altına alınmaya çalışmıştır. Yapılan yasal düzenlemeler sonucu oluşan misafir işçi, göçmen, kaçak göçmen, yasa dışı, kaçak, sığınmacı, mülteci gibi sınıflarda bu tanımla göçe dâhil edilmiştir.

Zorunlu Göç

Zorunlu göçler gönüllü ve daha iyi bir yaşam elde etmek için yapılan ekonomik temelli göçlerden çok daha farklıdır. İnsanın en temel içgüdüsü olan güvenlik ve yaşam algısını doğrudan tehdit etmektedir. Sonuç olarak insanları iki temel davranış kalıbı olan savaş ya da kaç eğilimi içerisinde bırakmaktadır. Zorunlu göçler genellikle beraberinde kitlesel/toplu göçüde getirmektedir. Bu nedenle çoğu zaman iç içe geçmektedir. IOM göç terimleri sözlüğüne göre zorunlu göç:

> *"Doğal ya da insan yapımı nedenlerden dolayı içerisinde yaşama ve refaha yönelik tehditleri de içeren bir zorlama unsuru bulunan göç hareketini tanımlamak için kullanılan genel göç terim (örneğin; mültecilerin, ülkesinde yerinden edilmiş kişilerin hareketler)"* (11).

Zorunlu göçte insanlar devletlerin, ekonomik, siyasi veya sosyal bazı yaptırımları nedeniyle çevrelerini terk etmek zorunda kalırlar. Günümüze kadar özellikle etnik temelli yapılan zulümler kitlesel ve toplu göç hareketleri ile sonuçlanmıştır. Zorunlu göç sonucunda yer değiştiren bireylerin gönüllü göç eden bireylere oranla daha zor uyum ve adaptasyon gösterdikleri görülmektedir. Bu bireylerin büyük bir çoğunluğunun göç edilen yeni yere, ülkeye, kültüre uyum sağlamaktansa buna direnmeyi tercih ettikleri yapılan bilimsel çalışmalarla ortaya koyulmuştur (12).

Kitlesel ve toplu göçlerin temel nedenlerinin en başında savaş, çatışma ve etnik temizlik gelmektedir. Savaş ve çatışmalarda insan kaynakları ciddi anlamda azalmakta, ticaretin aksaması ile birlikte insani temel ihtiyaçların karşılanması ve temin edilmesi ciddi anlamda zorlaşmaktadır, günlük hayatta yaşanan aksamalar ile birlikte kişiler bulundukları yerleri terk etmek zorunda kalmaktadırlar. Bu durum yaşanılan olayların ekonomik ve insani boyutunu gözler önüne sermektedir. İnsani koşulların yanı sıra yaygın insan hakları ihlalleri de insanların bulundukları yerleri terk etmesinde etkili olmaktadır (3).

Sığınmacı

Devletler, en temel yükümlülüğü vatandaşlarına koruma sağlamaktır. Bu koruma, vatandaşlarının uluslararası insan hakları hukuku çerçevesinde temel insan haklarına erişmelerini sağlamak, bu hakları güvence altına almak ve haklara erişimi sağlamak için gerekli her türlü tedbiri almayı kapsamaktadır. Devletlerin kendi vatandaşlarına bu korumayı sağlayamadığı durumlarda bireylerin uluslararası koruma kapsamında başka ülkelere "sığınma" hakkı vardır. Sığınma hakkı, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 14. maddesinde "*Hereksin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır*" (13) şeklinde değinilmiştir.

Sığınmacı; "*Vatandaşı olduğu ülkede meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için, vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan istifade etmek istemeyen, bir ülkeye sığınan ve o ülkeden mülteci statüsü talep eden yabancı anlamına gelir"* (7). Tanıma göre; mülteci statüsü almak için başka bir ülkeye başvuran, sığınma sebebinin zulme uğramak ya da uğrayacağına dair haklı sebeplerini ispatlayan fakat başvurusu henüz karar bağlanmamış kişileri tanımlamaktadır (3).

"İlgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişilerdir. Olumsuz bir karar çıkması sonucunda bu kişiler ülkeyi terk etmek zorundadırlar ve eğer kendilerine insani ya da diğer gerekçeler nedeniyle ülkede kalma izni verilmişse bu kişiler ülkede düzensiz bir durumda bulunan herhangi bir yabancı gibi sınır dışı edilebilirler (11)" şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanıma göre kişinin sığındığı ülkede kalıp kalmayacağı henüz netlik kazanmamıştır. Bu belirsizlik sığınmacılar üzerindeki psikolojik baskı ve stresi arttırabilmektedir. Yarının belirsizliği kişilerin yerleşik hayata geçmesinde, o topluma uyum sağlamasında ve kişilerin yaşamını yeniden inşa etmesindeki en büyük engel olabilmektedir.

Uluslararası koruma ile bireylerin güvenliği, hayati tehlikelerinin olduğu yerlere gönderilmemesi ve temel insan haklarına erişimleri güvence altına alınmış olsa da uluslararası koruma sağlama sorumluluğu devletlerin ve geçicidir. Bu nedenle bir ülkede sığınmacı ya da mülteci statüsünde olmak çok önemlidir. Çünkü bu iki statü

arasındaki en temel fark mülteciler sığındıkları ülkenin vatandaşları ile aynı hakları elde ederken sığınmacıların bu haklardan asgari düzeyde yararlanmasıdır (14). Bu fark insan hayatında önemli farklılıklara neden olabilmektedir, insanlar çadır, harabe gibi kötü koşullarda ve uydu kentlerde ikamet etmek zorunda kalabilmekte, bazen de Türkiye ve Avusturalya gibi sığınmacı olarak başvurdukları ülkelerde mülteci başvurusu yapamadıkları için bu ülkelerde sıkışıp kalabilmektedirler. Tüm bu farklılıklar değerlendirildiğinde asıl çözüm kişilerin tekrar devlet korumasını kazanmasıdır. Devlet korumasının kazanılması gönüllü geri dönüş, yerel entegrasyon ve üçüncü ülkeye yerleştirme olmak üzere üç şekilde gerçekleştirilmektedir.

Türkiye'ye yönelik iltica ve sığınma talepleri 30.11.1994 tarihli "*Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik"* (15) kapsamında değerlendirilmektedir. Bu yönetmeliğe göre; Sığınmacı; Irkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı (15) ifade etmektedir.

Sığınmacıların durumu mülteciler kadar net olmasa da 1951 Cenevre Sözleşmesinin 33. maddesi "*Hiçbir Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade (''refouler'') etmeyecektir*" (16) ile kişilerin zorla geri gönderilmemesi güvence altına alınmıştır.

Sığınma hakkı ilk etap da kurtuluş gibi gözükse de uzun vadede sonu gelmeyen bir bekleme koridoru haline gelebilmektedir. Bu nedenle sığınma başvurusu yapılacak ülkenin koşullarının ve yasal süreçlerin kişiler tarafından çok iyi değerlendirilmesi gerekmektedir. Zorunlu göç ve kitlesel akın durumlarında öncelik kişinin ve ailesinin can güvenliğini sağlamak olduğu için önce sığınmayı sonrasında ise bulunulan ülkeye göre koşullarının şekillendiği görülmektedir. Sığınmacılara yönelik yapılan birçok araştırma sonucu sığınmacıların geleceklerini Avrupa ülkelerinden birinde

planladıkları savını destekler niteliktedir. Türkiye'de bulunan Suriyeliler için de benzer bir durum söz konusudur. Türkiye'de kayıt yaptırmayan aileler ile yapılan görüşmelerde Avrupa ülkesine orada bulunan tanıdıkları ya da farklı yollarla geçmek istedikleri ve burada kalmak istemedikleri için kayıt yaptırmadıklarını ifade etmişlerdir.

Mülteci

Günümüzde artan savaş ve iç çatışma ortamları ile birlikte devlet korumasının önemi her geçen gün artmaktadır. Göçlerin ve seyahat yoluyla insan hareketliliğinin sürekli arttığı bir çağda ulusal ve uluslararası koruma önemli bir vatandaşlık hakkıdır (17). Devlet korumasının sağlanamadığı ya da sağlanmak istemediği durumlarda birçok insan yaşanan hak ihlalleri sonucunda evlerini, arkadaşlarını, akrabalarını, işlerini, vatanlarını, kimliklerini ve hatta ailelerini terk etmek zorunda kalmaktadır.

1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'nde karar bağlanmış ve 1967 yılında imzalanan ek protokol ile tanımı genişletilmiştir. Cenevre sözleşmesine göre mülteci; "*vatandaşı olduğu ülkede meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için, vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı etmek istemeyen ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönemeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı"* (16) olarak tanımlamıştır.

Tanımdan da anlaşılacağı gibi kişinin mülteci hakkını elde edilmesi için zulme uğrayacağı yönünde haklı bir korku duyması ve bunu ispatlaması gerekmektedir. Özelikle savaş ve çatışma durumlarında bunların ispatlanması ya da belgelendirilmesi çok zordur. Hızlı bir devinimin olduğu bu dönemde insan ihtiyaçları da aynı şekilde değişiklik gösterdiği için tanımın genişletilmesine ihtiyaç duyulmuştur.

Afrika da sömürgeciliğin sona erdiği dönemlerde yaşanan çatışmalar sonucu Afrika'daki Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen Afrika Birliği Örgütü (ABÖ) Sözleşmesi 1969'da kabul edildi. Bu belge ile daha objektif bir yaklaşım ile 1951Sözleşmesinde bulunan tanıma ilaveler yapıldı ve mülteci, "*Kendi menşe ülkesi ya da vatandaşı olduğu ülkenin bir bölümünde ya da tümünde dış saldırı,*

işgal, yabancı egemenliği ya da kamu düzenini ciddi biçimde bozan olaylar nedeniyle ülkesini terk etmeye zorlanan herkestir" (18) şeklinde tanımlanmıştır.

1984 Latin Amerikalı hükümet temsilcileri ve seçkin hukukçuların düzenlediği konferans serisi ile Cartagena Bildirisi kabul edilmiştir. 1970 ve 1980'li yıllarda Orta Amerika'daki artan şiddet ve insan hakları ihlalleri doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. ABÖ Sözleşmesindeki gibi, Cartagena Bildirisi de daha objektif bir yaklaşımla mültecilere ilişkin 1951 Sözleşmesindeki mülteci tanımına ilavelerde bulunulmuştur. Cartegena Bildirisine göre mülteci; *"Yaygın şiddet, dış saldırı, iç çatışmalar, yaygın insan hakkı ihlalleri ya da kamu düzenini ciddi olarak bozan diğer durumlardan dolayı hayatları, güvenlikleri veya özgürlükleri tehdit altında olduğu için ülkesinden kaçan kişiler"* (18) şeklinde tanımlanmıştır.

Diğer bir tanıma göre mülteci; *"Irkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi* (11)" olarak tanımlanmıştır.

Mülteci tanımına ilişkin farklı tanımlamalar olduğu görülmekle birlikte yapılan tüm tanımların dayanağını 1951 Cenevre Sözleşmesi oluşturmaktadır. Diğer tanımlar bölgesel ve yaşanılan olaylar çerçevesinde kapsamını genişletmiş fakat temel yapısını değiştirmemiştir. Uluslararası iltica ve sığınmaya ilişkin sözleşmelere taraf olan Avrupa ülkeleri de dâhil olmak üzere birçok ülke ulusal hukukunda iltica ve sığınmaya ilişkin düzenlemeleri yapabilmektedir. Bu bağlam da birçok ülkede farklı uygulamalar ve süreçler gerçekleşmekte olup tek bir iltica ve sığınma mekanizması bulunmamaktadır.

Sığınmacı ve mülteci kavramları aslında doğrudan "vatandaşlık" kavramı ile bağlantılıdır. Kişinin vatandaşlığını kaybetmesi ile birlikte birçok hakkını kaybetmekte ve uluslararası koruma ile diğer ülkelerin lütufları doğrultusunda kişiye sunacağı yasal sıfatlar (göçmen, mülteci, sığınmacı, kaçak göçmen, yasa dışı göçmen vb.) ile yeniden bir kimlik kazandırılmaktadır (14). Devlet erkinin sunduğu bu sınıflandırmalar zamansal ve mekânsal konjonktüre bağlı, sübjektif ve kesin değildir. Örneğin; 1997 ek protokolünden önce mülteci olarak tanımlanmayan kişiler coğrafi ve zamansal sınırlandırılmanın kaldırılması ile mülteci olma hakkı elde etmiştir. Diğer bir örnek, Mülteci hakkı kazanmış biri izin verilen ilin dışına çıktığı anda suç işlemiş sayılıp bu hakkını kaybedebilir ve bir anda kaçak göçmen olabilir (19). Hatta

mültecilerin vatandaşlık elde etmesi bile bu muğlaklığı gidermeyebilmektedir. İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasın da yaşanan kitlesel akınlar sonucu devletler paniklemiş ve önceden verilen vatandaşlıkların iptal edilmesine neden olmuştur (20).

2.1.2. Göç Kuramları

Göç ve sığınmacı/mülteci ilişkisi birbiri ile girift bir ilişki içerisindedir. Bu nedenle sığınmacıların göç etme nedenleri, geliş şekilleri, yapısı, aralarındaki ilişkileri anlamak gibi birçok sebep sonuç ilişkisini değerlendirmek için göç kuramlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle bu bölümde zorunlu göç sonrası sığınma sürecinde etkili olan ve araştırmanında bulgularında karşımıza çıkan Ravenstein'in göç yasaları, itme-çekme kuramı ve sosyal ağlar kuramları ele alınmıştır.

2.1.2.1. Ravenstein'ın Göç Yasaları

Uluslararası göçe ilişkin ilk kuramsal çalışma 1885 yıllında Georg Revenstein tarafından kaleme alınan "Göç Kanunları"(The Laws of Migration)'dır (21). 1871 ve 1881 yılı İngiliz nüfus sayımı istatistikleri verilerinden hareketle oluşturduğu yedi kanun endüstrileşme ve kentleşme olgularına odaklanmıştır. Ravenstein, göçün yönünün ekonomik ve sosyal açıdan daha iyi fırsatlar sunan alanlara doğru olacağını ve bu süreçte hareketi etkileyen temel unsurun ise uzaklık olduğunu belirtmiştir (22).

Ravenstein'in yedi kanunu (21):

1. Göç akımları çoğunlukla kısa mesafelerde gerçekleşirken, göç akımlarının yönü, imkânların fazla olduğu büyük ticaret ve endüstri merkezlerine doğrudur.
2. Kentlerin ekonomik olarak gelişmesi ile yakın bölgelerden kentlere doğru olan göçün artması, boşalan kırsal bölgelerin daha uzak mesafelerden gelenlerce doldurulması sonucu ülke genelinde aşamalı olarak göç akımları gerçekleşir.
3. Merkezlerin sanayileşmeyle iş gücüne, göçmenlerinde daha iyi bir yaşam için iş, eğitim, sağlık vb. imkânlara ihtiyacı olduğu için burada karşılıklı bir arz talep ilişkisi söz konusudur.
4. Sanayileşmiş merkezler bir taraftan göç alırken diğer taraftan göç vermeye başlar. Böylece her göç bir karşı akım yaratır.

5. Uzun mesafelere yönelen doğrudan göçler genellikle büyük ticaret ya da endüstri merkezlerine doğrudur.
6. Ülkenin kırsal alanlarında yaşayanların göç etme eğilimi kentsel alanlarında yaşayanlardan daha yüksektir.
7. Kadınların göç etme eğilimi erkeklerden daha fazladır. Bu eğilim kısa mesafelerde varlığını sürdürse de uzun mesafeler veya yurt dışı göçlerde erkekler daha ağırlıklıdır.

Ravenstein'ın göç yasaları, sonrasında yapılan çalışmalara öncülük ettiği için önemli olmakla birlikte günümüzün çok karmaşık göç akımlarını anlamada ve açıklamada yetersiz kalmaktadır (22).

2.1.2.2. İtme Çekme Kuramı

E. Lee tarafından 1965 tarihli Göç Teorisi (A Theory of Migration) çalışmasında itme-çekme kavramları ilk kez teorik olarak formüle edilmiştir (23). Bu çalışması ile göçün nedenlerini dört kategoriye ayırmıştır;

1. Yaşanan yerle ilgili etkenler,
2. Göç edilecek yere ilişkin etkenler,
3. Göçün önündeki engeller,
4. Bireysel etkenler (24).

Lee, göç hareketlerini itici ve çekici etkenlere dayanarak açıklarken, bireylerin çıkış ve varış noktalarındaki olumlu ve olumsuz faktörlerin önemini ve göç sürecinde karşılaşılan engellerin de karar alma sürecinde etkili olduğunu vurgulamıştır (22). Demografik büyüme, düşük yaşam standartları, iş imkânlarının eksikliği çıkış noktasındaki itici faktörlere, iş imkânları, ekonomik fırsatlar, politik özgürlükler ve eğitim olanakları varış noktasının çekici faktörlerine en bilindik örneklerdir (24). Bu bağlamda göçe etki eden itici ve çekici faktörler kişisel ve göreceli olabilmektedir. Çünkü göç sürecinde yaş, cinsiyet, eğitim, ırk, dil vb. birçok faktör kişiler için avantaj ve dezavantaj sağlamaktadır (22). Örneğin; bu araştırmanın bulgularında da tartışıldığı gibi ülke kaynaklarına ulaşmada ve kendilerini ifade edebilmek için Suriyeli Türkmenler için dil bilmek avantajken Suriyeli Araplar için dezavantaj olmuştur.

Lee'nin üzerinde durduğu önemli diğer bir noktada çıkış ve varış noktası arasındaki engelleyici faktörlerdir. Bu faktörler mikro ve makro olmak üzere ikiye

ayrılarak ele alınmıştır. Kişisel farklılıklar, göç mesafesi, ulaşım imkânları ve maliyeti, göç sonrası hukuksal ve sosyal belirsizlikler mikro engelleyici faktörler, varış ülkenin göç kanunları, göç sistemleri gibi karşılaşılacak zorluklar makro engelleyici faktörler olarak değerlendirilmiştir (23).

Lee'ye göre göç, anlaşılması zor ve karmaşık süreçtir. Günümüzde de küreselleşme, iç savaşlar vb. birçok etmen göç süreçlerinin daha karmaşık ve kaotik bir olgu haline dönüşmesine neden olmuştur. Ayrıca yapılan bilimsel araştırmalarda göç olgusunun karmaşık ve iç içe girmiş bir süreç olduğunu ve çok yönlü olarak ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır (22). Bu da göç alanında yapılan çalışmaların zorluğunu ve net tespitler yapılmasındaki güçlükleri ortaya koymaktadır.

2.1.2.3. Sosyal Ağlar Kuramı

Göç kuramları genellikle göçe ve göçün ortaya çıkardığı yapısal durumlara odaklanırken günümüzde göç olgusunun karmaşık ve iş içe geçmiş katmanlardan oluşan ve göç sonrası oluşan yapıları açıklamaya yetmemektedir. Bu noktada sosyal ağlar kuramı bu eksikliği gidermeye çalışmış ve göçün yanında göçmene de odaklanmıştır (22).

Massey ve arkadaşları, göç ağını göçmenlerin aileleri, arkadaşları ve ülkelerinde kalan yakınları ile karşılıklı ilişkilerinin bir bütünü olarak tanımlamaktadır (25). Abadan-Unat'a göre bu ağlar; "göçmen ilişkiler ağı, geldikleri ülke ile yeni yerleştikleri ülkelerde eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık, dostluk, akrabalık ve arkadaşlık ilişkilerinden oluşan kişiler arası karşılıklı bağlantılardır" (22).

Kurama göre, göçmenler gittikleri ülke ile köken ülke arasında köprü görevi üstlenir ve kurdukları sosyal ağlar aracılığı ile köken ülkede geniş katmanlara yayılarak göç akışı oluşturur. Ayrıca eski göçmenler yeni gelenlere barınma ve iş bulma alanında kolaylık sağladığı için göç hareketinin maliyetini ve risklerini azaltmaktadır. Bu yönü ile sosyal ağlar uluslararası hareket olasılığını arttırma eğilimi vardır (25).

Göçmenlerin kurduğu sosyal ağların hem kendilerine hem de yeni gelenlere sağladığı avantajlar ve dezavantajlar söz konusudur. İlk etapta göç öncesi, süreci ve sonrasında önemli bir bilgi kaynağı sağladığı için yeni gelenlerin karar alma

süreçlerinde ve yalnız olmadıklarını hissetme yönünde güçlü hissettirdikleri için önemli bir ruhsal destek işlevi görmektedir. Yeni göçmenler göç etmeden iş ve barınma imkânlarının eski göçmeler tarafından sağlanması göçmenin daha rahat hareket etmesine olanak sağlamaktadır. Tüm bu destekler göçmenin varılan ülkede uyumunu ve kaynaklara ulaşımını kolaylaştırarak avantaj sağlamaktadır. Fakat diğer taraftan aynı ağlar uyum sürecini de olumsuz etkileyebilmektedir. Göçmenlerin kendi kökenleri ile benzer olan insanlar ile gettolar oluşturması ve bu gettolarda kendi kültürleri ve varılan ülke kültürü arasında yeni değer ve normlar üretmektedir. Bu noktada yeni gelenlerin kendi içlerinde oluşturdukları değer ve normlara göre hareket etmesi beklentisi onların göç edilen ülkenin kültürü, dili ve yaşam tarzını benimsemesine engel olabilmektedir (22).

2.1.3. Dünya'da Mültecilik Tarihi

Mültecilik tarihi göç tarihi ile birlikte iç içe geçmiş bir süreç olmakla birlikte modern anlamda ulus devletlerin kurulması ile birlikte ortaya çıkmıştır. Ulus devletlerin kurulmasında önemli rol oynayan 1648 Westfalya Antlaşması "mültecilik" kavramının ortaya çıkışı ile de doğrudan bağlantılıdır. Mültecilik tarihinde birçok durumu kategorize etmede en temel unsur "sınırlar" olmuştur. Sancar ve Peker'e göre bu durum; "…*Toplu göç kaçış olaylarına çok eski tarihlerden de örnekler vardır. Fakat kitlesel zorunlu göçlerin gerçek tarihini modern dünyanın oluşum aşamasından ve özellikle modern milli devletlerin kuruluşundan başlatmak daha doğru olur. Çünkü belli bir toprak parçası üzerinde en üstün erk anlamında "egemenlik kavramının"; ihlal edilmesi savaş dâhil çeşitli türden çatışma ya da gerilimlere yol açan "ülke sınırı" olgusunun; homojen topluluklar oluşturma iddiasının ortaya çıkışı bu döneme rastlar ve bütün bu saydıklarımız, insanları "istenen" veya "istenmeyen", "biz" ve "öteki" gibi kategorilere ayırmayı, daha önceki dönemlerle kıyaslanamayacak kapsam ve kolaylıkta imkân dâhiline sokmuştur"* şeklinde açıklanmıştır. (1).

İlk mülteci hareketi olarak 30 yıl savaşlarında yurtlarını terk etmek zorunda kalan yaklaşık 150 bin Protestan ve 1681-1685 yıllarında Fransa'dan kaçan yaklaşık 200 000 Hugenott'un İngiltere, Fransa ve İsviçre'ye sığınması kabul edilmektedir (26). Bu hareketliliğin gerekçeleri dinsel nedenler gibi görünse de temelinde siyasi egemenlik arayışları yatmaktadır (1, 27). 1917 yıllarından itibaren mülteci hareketlerinin en belirgin iki özelliği; kitlesel zorunlu nüfus hareketleri şeklinde

olması ve uluslararası kapsayıcı bir yapı olmamasıdır. Diğer bir taraftan "Yeni Dünya" arayışı içinde olunması İkinci Dünya Savaşı'na kadar milyonlarca insanın Avrupa'ya değil de dışına doğru göç etmesi ile sonuçlanmıştır. 1820-1940 yılları arasında 38 milyonu Birleşik Devletlere olmak üzere tahmini 55 ya da 60 milyon insan bu kapsamda göç etmiştir. Bu uzun süreçte göç kıtanın dışına doğru yaşansa da Avrupa içi akışlar da önemliydi. Polonyalı ve Ukraynalılar Fransa ve Almanya'ya, İtalyanlar ise Fransa ya da İsviçre'ye, İrlanda göçmenleri İngiliz endüstriyel kentlerine iş aramaya gitmişlerdir. Örneğin, Fransa'da yabancılar 1886'da bir milyondan fazla iken 1931'de 2.7 milyona yükselmiş ve toplam nüfusun yüzde 7'sine denk gelmiştir. İsviçre'de ise yabancı nüfus I. Dünya Savaşı öncesinde toplam nüfusun yüzde 15'ini aşmıştı (28).

Küreselleşmenin gölgesinde şekillenen ve siyasi gelişmelerden doğrudan etkilenen mülteci hareketleri başladığı günden itibaren duraksasa da hiç bitmeden dönüşerek ve sayılar her geçen gün artarak devam etmiştir. Birinci ve İkinci Dünya savaşları, sanayi devrimi, 1973 petrol krizi gibi birçok olgu mültecilere yönelik yaklaşım ve tutumlara şekil vermiştir. Bu bağlamda insanlık tarihinde yaşanan önemli olaylar mültecilik tarihinde önemli kırılmalara yol açmıştır.

İlk kırılma noktası Birinci Dünya Savaşı ile birlikte olmuştur. Savaş sonrasında çözülen imparatorlukların yerini ulus devletlerin alması ve milliyetçilik akımlarının etkisi ile zorunlu göç yolu ile büyük çapta kitlesel göç hareketleri yaşanmıştır. 1971 Bolşevik Devrimi ile Rus ve Ukraynalı birçok insan içerde ve dışarda yerinden edilmiş ve Haziran 1924 tarihinde bir milyondan fazla Rus'un başka ülkelere sığındığı tahmin edilmekteydi. Savaş yıllarında Polonya'nın çok fazla tahrip olması ve saldırılara maruz kalması sonucu milyonlarca Polonyalı ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır. Ayrıca Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun dağılması ile birlikte Romen, Çekoslovak ve Yugoslav etnik grupların baskın olması ve Macarların etnik bir azınlık haline dönüşmesi sonucu yaklaşık 250 000 (iki yüz elli bin) Macar iç savaş sonucu parçalanan ana vatanlarından göç etmek zorunda kalmışlardır. Diğer bir taraftan da 1922 yılında gerçekleşen Türk –Yunan mübadelesinde Türkiye'de yaşayan 1.25 milyon Yunan ve yaklaşık Yunanistan'da yaşayan 500 000 Türk antlaşmaya bağlı olarak yer değiştirmek zorunda kalmışlardır. Milliyetçilik akımları ile birlikte etnik azınlıklara ve özellikle belirli gruplara yönelik zenofobik ve ırkçı tutumlarda artış yaşanmıştır. İlk örneği İtalya'da ardından da Almanya'da olmak üzere 1930'lu yılarda

9 milyondan fazla İtalyan ve 1.5 milyon Yahudi kendi ülkelerinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Rus, Yunan, Türk, Ermeni, Yahudi ve İspanyollardan oluşan 5 milyonun üzerinde insanın vatansız kalması sonucu mülteci sorunu ilk defa dünya çapında bir sorun olarak tanınmış ve uluslararası ilk sistematik çözüm arayışları başlamıştır (29, 30).

Birinci Dünya Savaşından sonra mültecilere yönelik insani yardım ve destek çalışmaları hükümetler ve sivil toplum kuruluşları tarafından hükümetler arası seviyede gerçekleştirilmeye başlamıştır. İnsani yardımların karşılanmasında sivil toplum kuruluşları bütçe, fon ve diğer yardım faaliyetleri ile insani ihtiyaçların karşılanmasında sivil toplum kuruluşları önemli rol oynamıştır. Öncelikli olarak mülteciler devlet korumasına ihtiyacı olan kişiler olarak tanımlanmıştır ve çözüm önerileri bu çerçevede şekillenmiştir. Ayrıca koruma ve uzun süreli yardımlar ev sahibi ülke tarafından karşılandığı için öncelikli ve acil çözüm iş piyasasına erişim imkânı ile sağlanmıştır. Bu düşünce temelinde, savaş sonrasında devlet korumasından yoksun kalan kişilerin seyahat edebilmeleri ve menşei ülkelere geri dönebilmelerine imkân tanımak için "Nansen Pasaportu" çıkartılmıştır. 1925 yılında elli iki ülke tarafından kabul edilerek mültecilere ülkeler arası seyahat edebilme imkânı sağlayan bu pasaport mültecilere vatandaşlık hakkı vermemektedir (31).

İkinci kırılma noktası İkinci Dünya Savaşı olmuştur. Avrupa zorunlu nüfus hareketleri ile baş etmeye çalışırken savaşın tekrar patlak vermesi ile birlikte çok sayıda vatansız, yerinden edilmiş ve yeni sınır dışı göç hareketleri ile karşı karşıya kalmıştır. Savaşın sonunda ise yaklaşık 11 milyon insan kendi ülkesini terk etmiş, yardıma muhtaç ve kötü koşullarda yaşamak durumunda kalmıştır (28). Yaşanan insani krizlerin her geçen gün artması sonucu BMMYK, Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesini imzaya açmıştır. Mültecilere yönelik temel hukuki metin olan 1951 Sözleşmesi Avrupa'nın savaş deneyimleri sonucunda ortaya çıkmış ve mülteci tanımını grup temelli değil bireysel olarak tanımlamıştır. Sözleşme Avrupa merkezli bir yapıya sahip olup 1 Ocak 1951 tarihinden önce ve Avrupa'da meydana gelen olaylar sonucu yerlerinden edilen insanlara mülteci statüsü tanımıştır. Bu nedenle diğer mültecileri kapsamadığı için 1967 New York Protokolü ile bu sınırlamalar kaldırılmıştır. Ayrıca "geri gönderme" ilkesi sözleşmenin olumsuz bir maddesi gibi görünse de bu durum yine sözleşmede devletlerin mültecileri geldikleri ülkeye zorla geri göndermelerini yasaklayarak güvence altına almıştır (27, 31).

Avrupa'da taşların yerine oturmaya başladığı bu dönemde dünyanın başka bölgelerinde yeni mülteci hareketleri ortaya çıkmıştır. 1947'de Hindistan'ın bölünmesi ile yaklaşık 14 milyon Hindu ve Müslüman göçe zorlanmıştır ve böylece dünyanın en geniş çaplı sığınma hareketi Güney Asya'da gerçekleşmiştir. 1948'de İsrail Devletinin kurulması sonucu Filistinli mültecilerin ortaya çıkması, 1949 yılında Çin devrimi ve 1954-1962 Cezayir Bağımsızlık Savaşları sonucunda ciddi rakamlara ulaşan mülteci hareketleri yaşanmıştır (27, 32).

Sömürgelerin dağılması ile birlikte başlayan bağımsızlık hareketleri ve devamında kurulan devletlerin sınırları konusunda çıkan uyuşmazlıklar, özellikle Afrika ve Asya Kıtasında kitlesel nüfus hareketleri ile sonuçlanmıştır. Özellikle Afrika'da sık sık zorunlu göçlerin meydana gelmesi sonucunda birçok insan yaşadığı yeri terk etmiş ve uluslararası yardımlarla mülteci kamplarında yaşamlarını sürdürmek zorunda kalmıştır. 1960'larda Kongo, Ruanda ve Brundi'nin bağımsızlık hareketinin ardından büyük bir katliam ve iç çatışmalar sonucunda kitlesel yerinden edilme hareketine dönüşmüştür. Yine binlerce mülteci Angola, Mozambik, Gine-Bissau, Güney Afrika Cumhuriyeti, Güney Batı Afrika ve Rodezya'dan ayrılarak başka ülkelere sığınmışlardır. Afrika Kıtasında iç savaş, etnik çatışmalar, ırkçılık ve ayrımcılık temelli mülteci hareketlerinin yanında açlık, kıtlık, kuraklık gibi doğal felaketlerde mülteci akınlarında etkili olmuştur (30, 32).

Afrika'daki mülteci durumunun özel karakteri gereği bölgesel bir anlaşmaya ihtiyaç duyulmuştur. ABÖ tarafından Afrika'daki Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi 1969'da kabul edilmiş ve 1974'de yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşmenin hareket noktası 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü olsa da mülteci tanımını daha kapsamlı olarak ele almıştır. Mülteci tanımı sadece doğal afetler dolayısıyla değil aynı zamanda insandan kaynaklanan afetler, savaşlar, dış ülkelerden gelen saldırılar, bir başka ülkenin egemenliği, kamu düzenini bozacak olaylar ve genel tehlike sebebiyle yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalan, başka bir ülkeye ya da kendi ülkesinde daha güvenli bir yere yerleşmek isteyen herkesi kapsamıştır. Ayrıca sözleşme ilk bölgesel sözleşme olmakla birlikte mültecilere koruma ve yardım sağlamada devletlerarası yük paylaşımına da vurgu yapmıştır (30, 31, 33).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında yıkılan Avrupa'nın yeniden kurulması ve üretimin artması ile artan iş gücü ihtiyacının karşılanması için 1970'lere kadar "açık

kapı politikası" uygulanmıştır. 1960'ların sonuna kadar süren yeniden yapılandırma dönemi ve yaygın ve yoğun ekonomik büyümenin uzun safhası, giderek artan sayıda yabancı işçinin Batı Avrupa'da işgücüne katılmaları için gerekli şartları yaratmıştır. Bazı ülkeler eski kolonilerinden, diğerleri önce Güney Avrupa'dan sonra İtalya'dan İspanya, Portekiz, Yunanistan ve Yugoslavya'dan işe almıştır. Daha sonra, bu daire, Türkiye ve Kuzey Afrika ülkeleri, işgücünün dış sınırlardan Avrupa göç sisteminin merkezine doğru ilerlediği mekanizmaya girdiğinde, Akdeniz havzasını da kapsayacak şekilde genişlemiştir (28). Avrupa Batı dışından gelen mültecilere temkinli yaklaşmış ve belirli bir plan dâhilinde alım yapmış ve mültecileri işçi göçmenler olarak kabul etmiştir (32). Özellikle yeniden yerleşimin mülteciler için kalıcı bir çözüm olması ve ev sahibi ülkenin vatandaşlığını alarak devlet korumasını tekrar kazanmaları için uygulanan açık kapı politikası üçüncü bir ülkeye yerleştirilmelerini kolaylaştıran en büyük etken olmuştur (29, 31). Fakat kabul edici bu yaklaşım çok uzun sürmedi ve 1973 Petrol krizi ile birlikte göçmen ve mültecilere yönelik yaklaşım ters yönde ivme almaya başlamıştır. Düne kadar gerekli olan bu insanlar artık tehdit ve yük olarak görülmeye başlandı. Bu durum beraberinde mültecilere yönelik sınırlayıcı politikaları da getirdi. Mültecilerin daha çok gelişmekte olan ülkelerden geliyor olmasının temelinde yoksulluğun olabileceğine yönelik kaygılarda bu süreçte etkili olmuştur. Yine de 1970'lerde aile birleşimleri ile birlikte göçler devam etmiştir (34).

Üçüncü kırılma noktası 80'li yıllarda yaşanmıştır. Soğuk savaşın yarattığı gerilim, gelişmekte olan ülkelerde yaşanan iktidar çatışmaları ve süper güçlerin yerel çatışmalara dâhil olması ile büyük çaplı çatışmalara dönüşmesi dünyanın her yerinde art arda patlak veren mülteci krizlerine neden olmuştur. Bu dönemde sömürgeciliğin değil siyasi iç çatışmaların bir ürünü olarak mülteci sayısı katlanarak artmıştır. Dünya genelinde mülteci sayısı 1975'te 2.8 milyon iken 1980'lerin sonunda neredeyse 15 milyona yükselmiştir. 1995'lere gelindiğinde ise yaklaşık 25 milyon insan yardıma muhtaç durumdaydı (32, 33).

1990'lı yıllarda barış ortamının sağlanması ile önemli bir "geri dönüş süreci" başlamıştır. Soğuk savaşın sona ermesi, süper güçlerin diğer ülkelerde yaşanan iç çatışmalardan ve savaşlardan desteğini çekmesi ve uluslararası yapılan anlaşmalar bu süreçte etkili olmuştur (30). Diğer taraftan da ülke içi etnik ve siyasi çatışmalar farklı farklı coğrafyalarda kendini göstermeye devam etmiştir.

Diğer bir taraftan Balkanlarda yaşanan etnik çatışmalar sonucu eski Yugoslavya'dan Avrupa'ya doğru kitleler halinde mülteci akınları yaşanmıştır. 1991 yılında Hırvatistan iç savaşı sonrası 200 000'den fazla Sırp mülteci ülkesinden kaçmıştır, 1992 yılında Bosna-Hersek'te yaşanan iç çatışmalar sonucunda yaklaşık 500 000'i komşu ülkelerde, 345 000'i Federal Almanya'da olmak üzere 700 000 civarında Batı Avrupa'da Bosnalı mülteci bulunmaktaydı. 1998'de Kosova krizi sonrasında 426 000 Arnavutluk, 228 000 Makedonya ve 45 000 Karadağ olmak üzere yaklaşık 800 000 kişi ülkesini terk etti ya da sınır dışı edilmiştir. 100 000'in üzerinde mültecide Batı Avrupa'ya yerleşmiştir (31, 32).

Avrupa ülkeleri çevresinde yaşanana olaylar sonucu mülteci akınlarına ev sahipliği yaparken diğer kıtalarda yaşanan mülteci hareketlerinden de etkilemiştir. Diğer kıtalardan gelen mültecilerin komşu ülkelere değil de dünyanın diğer ucuna sığınmaya gelmesi Avrupa ülkelerinde mülteci hareketlerinin "ekonomik" temelli olabileceği kaygısı, mülteci sayısının artması ile birlikte sosyal yardımların mali yükünün artması, değişen göç politikaları, Avrupa'nın yabancılara karşı kendi vatandaşlarını koruma algısı ve mültecilerin Avrupa ülkelerinden değilde gelişmekte olan ülkelerden gelmesi bu değişikliklerde etkili olmuştur. Avrupa ülkeleri "*mülteci politikalarında revizyona giderek kabul sürecini yavaşlatırken, sınır denetimi ve geri gönderme mekanizmalarının geliştirilmesine ağırlık vermektedir. Devletler artan mülteci ve sığınmacı sayıları karşısında mülteci haklarından çok, ülkelerindeki düzen ve istikrarın öneminden söz etmeye başlamış, kendi vatandaşlarının haklarını 'dışardan gelenlerin' kine koruma yükümlülüklerini de daha yüksek sesle ifade eder hale gelmiştir*" (27). Sınırlamaların artması Avrupa'ya yönelik göçlerin önüne geçmediği gibi yasa dışı yolların daha çok kullanılmasına neden olmuştur. Siyasi açıdan da ırkçılık, zenofobi, göç karşıtlığı gibi söylemlerde daha çok kullanılmaya başlanmıştır (31, 32, 33).

Diğer bir taraftan yaşanan bu gelişmeler Avrupalı devletlerin mülteci sorunları ile baş etmede daha farklı yöntemler geliştirmelerine neden olmuştur. Özellikle eski Yugoslavya'nın dağılması süreci ile birlikte "*geçici koruma*" ve "*güvenli bölge*" uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Güvenli bölge, başka bir ülkeye sığınmak yerine mevcut ülkenin sınırları içerisinde güvenlikli bir alan oluşturularak insanların buralara yerleştirilmesi ile yerinde kal yaklaşımıdır. 1991 Irak savaşında Kuzey Irak'ta oluşturulan kamplar ilk örnektir (35). Daha sonra 1992-93'te Somali, 1993'te Bosna-

Hersek ve 1994'de Ruanda'da uygulanmıştır (27, 31). "*Soğuk Savaş sonrasında sıklıkla uygulanan bu "çözüm" kapsamında, savaş yorgunu ülkelerin kendi toprakları içinde veya sınır bölgelerinde geçici mülteci kampları kuruldu ve buna uygun insani yardım yöntemleri geliştirildi. "Güvenli Bölge" uygulaması, "mülteci akımlarını azaltan, idare eden ve sonuç olarak yönünü ters çeviren" bir strateji olarak görüldü"* (32, 35) Geçici koruma, devletlerin çatışmalardan kaçan insanlara mülteci statüsü vermesi yerine mülteciler ile tüm haklara sahip olunması fakat çatışma sona erdikten sonra bu kişilerin kendi ülkelerine geri dönmeleri anlamına gelmektedir (31, 32).

Dördüncü kırılma noktası 21.yy da yaşanılan hareketler ile olmuştur. ABD'ye yönelik 11 Eylül terör saldırılarının ardından Afganistan'da bulunan terör örgütü üyelerinin teslim edilmemesi üzerine 7 Ekim 2001 tarihinde ABD liderliğindeki NATO kuvvetlerinin Afganistan'ı işgal etmesi sonucu yeni mülteci hareketlerinin oluşmasına neden olmuştur (36). Ardından Irak'ın Kitle İmha Silahlarına sahip olduğu ve terör örgütü el-Kaide arasında bağlantı bulunduğu gerekçesi ile Irak'a da askeri müdahale gerçekleştirmiştir. Savaş ile birlikte etnik çatışmalarında artmasıyla insanlar daha güvenlikli bölgelere göç etmiştir. Etnik ve mezhepsel gruplar arası çatışmalar arttıkça ülke içi ve dışı göç hareketleri de yoğunlaşmaktadır (37). Danış'a göre; "*Özellikle 2005 yılından sonra güvenlik durumu hayal edilemeyecek derecede kötüleşti, şiddet, kaos, adam kaçırma, tecavüz ve nerede ne zaman patlayacağı bilinmeyen bombalar gündelik yaşamın ayrılmaz bir parçası haline geldi"* (35). 2003 yılından bu yana yaklaşık 2.2 milyon Iraklı mülteci Suriye, Ürdün ve diğer komşu ülkelere sığınmış, 2.3 milyon kendi ülkesinde olmak üzere toplam 4.5 milyondan fazla Iraklı zorla yerinden edilmiştir (38).

21.yy'da baskıcı ve otoriter yönetimlere karşı farklı ölçeklerde yaşanan halk hareketleri sonucunda zorunlu ve kitlesel göç hareketleri de yaşanmıştır. En bilindik olanı Arap Baharı ile Tunus, Libya, Mısır ve Suriye'den milyonlarca insan gerek ülke içinde gerekse ülke dışında göç etmek zorunda kalmış ve mülteci durumuna düşmüştür. Son 5 yılda gerçekleşen ve öngörülemez bir ivme kazanan şiddet olaylarının artışı ile doğru orantılı gelişen ve ana nedeni savaş olan olaylar çerçevesinde Dünya'da zorla ülkesinden yerinden edilmiş kişi sayısı 2011 yılında 42.5 milyon iken, 2012 yılında 45.2 milyona, 2013 yılında 51.2 milyona, 2014 yılında 59.5 milyona ve 2015 yılı sonunda 65.3 milyona yükselmiştir (39). Bu artışta Suriye iç savaşının etkisi önemli olmuştur. Suriye krizine ek olarak, Afganistan, Burundi,

Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Mali, Somali, Güney Sudan ve Ukrayna'da sürmekte olan silahlı çatışmaların patlaması da mülteci artışında etkili olmuştur (39).

Küreselleşme ile sanayi, teknoloji, kültürel ve sosyal alanda birçok değişiklikler yaşanmıştır ve bu değişiklikler dolaylı olarak da insani krizleri etkilemiştir. Özellikle teknolojinin gelişmesi ve haberleşmenin artması ile insanların dünyayı keşfetmesi ve doğal sınırların yok olması sonucu insanlar daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak için gönüllü ya da zorunlu olarak göç etmeye başlamıştır. Özellikle etnik, dini ve iç çatışmalar gibi zorunlu durumlarda süreç daha hızlı işlemektedir. 21. yy da mülteci hareketlerinin arkasındaki itici güç silahlı çatışmalar olmuştur. Özellikle uluslararası güçlerin ve diğer devletlerin iç çatışmalara dâhil olması hem yaşanan savaşların şiddetini arttırmış hem de uzamasına neden olmuştur. Dış güçlerinde dâhil olması ile olaylarda karşılıklı uzlaşma ve çözüm bulmanın zorlaştığı görülmektedir. Ülke sınırlarının silikleşmeye başladığı günümüzde sivil halklar için nasıl şekilleneceğine yine uluslararası güçlerin çıkarları doğrultusunda atacağı adımlar belirleyici olacaktır. Günümüzde ulaştığı rakamlar ile sınırları zorlayan mültecilik sorununun çözümü için yapılan girişimler 21 yy kadar uzun bir dizin oluşturmaktadır. Fakat kalıcı bir çözüm üretilemediği gibi politik olan mültecilik sorununa apolitik çözüm önerileri getirilmesi kısa vadede işe yarasa da uzun vadede sonuçsuz kalmıştır. Diğer taraftan birçok mülteci krizinde devletler "bir şeyler yapmak" gibi görünen politik taahhütlerden kaçınmanın bir yolu olarak insani yardım önermektedir. Bu da devletlerin mültecilik sorunundan kaçtığının göstergelerinden biridir. İnsani yardım, krizden kaynaklanan potansiyel güvenlik tehditlerini hafifletmede gerçekten önemli bir rol oynaması ve kısa vadede, bu temel ihtiyaçların karşılanması silahlı çatışma durumlarında sivillerin militan gruplara yönelik eğilimini azaltsa da yeterli olmamaktadır (40).

2.1.4. Uluslararası Mülteci Hukuku

Birinci Dünya savaşı sonrasında mülteciler etnik kimlikleri veya kökenleri temel alınarak gruplandırılmıştır. Bu dönemde zorunlu göçlerle ilgilenmek, uluslararası işbirliğini gerçekleştirmek, barış ve güvenliği sağlamak üzere kurulan kuruluşlarda bu gruplar özelinde oluşturulmuştur (31). Hemen ardından İkinci Dünya Savaşı ile birlikte mülteci sayısında inanılmaz bir artış yaşanmış ve yeni mültecilere insani yardım sağlamak üzere bir kurum ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Hala savaş devam ederken müttefik devletler tarafından 1944 yılında Birleşmiş Milletler Yardım ve

Rehabilitasyon Kuruluşu (UNRRA) kurulmuştur. Öncelikli görevi yerlerinden edilen mültecilerin acil durum yardımlarına erişebilmesi iken savaş sonrasında milyonlarca mültecinin menşei ülkelerine dönmesine ve başka ülkelere yerleşmesine yardımcı olmak olmuştur (41).

1947 yılında Uluslararası Mülteci Örgütü (International Refugee Organization - IRO) Doğu Avrupa'dan gelen mültecilerle ilgilenmek üzere kuruldu. Örgüt, UNRRA'nın sorumluluklarını devir aldığı gibi mültecileri kayıt altına alması, koruması, yeniden yerleştirilmesi ve geri dönüşleri ile ilgili sorumluluklarda verilmiştir. 1947 Temmuz – 1952 Ocak ayına kadar, IRO 1 milyondan fazla mültecinin üçüncü ülkelere yeniden yerleştirilmesine yardımcı olmuş; 73,000 mültecinin geri dönmesini sağlamış ve kendi ülkelerinde yerinden edilmiş olan 410,000 mülteci için düzenlemeler yapmıştır (30, 33). Yıllar geçtikçe yeni krizler mülteci sorunun daha da artmasına neden olmuştur. IRO 3 yıllık görev süresini tamamlamasına rağmen mülteci sorunları yoğun bir şekilde devam etmekteydi. 1948 yılında imzalanan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile "sığınma hakkı"nın temel bir insan hakkı olarak tanınması ve Avrupa mülteci sorunun çözümüne yönelik kalıcı çözümler geliştirmesi gerekiyordu (13).

14 Aralık 1950 BM Genel Kurulu kararı ve ona ek Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Statüsü ile Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) 1 Ocak 1951 tarihinde çalışmalarına başlamak üzere kuruldu. BMMYK'nın görevi uluslararası koruma sağlamak, mülteci sorunlarına yönelik kalıcı çözümler getirmek ve bu kapsamda uluslararası çalışmaları koordine etmek ve yürütmek olarak belirlenmiştir. Ayrıca BMMYK faaliyetlerini gerçekleştirirken apolitik ve insani temel üzerine hareket edeceği BMMYK Tüzüğün'de belirtilmiştir (29).

BMMYK yetki alanına giren mültecileri koruma görevini;

- *"Mültecilerin korunmasına dair uluslararası antlaşmalar yapılmasını teşvik etmek ve bu antlaşmaların uygulanması esnasında gözlemci olmak ve gerekli değişiklikleri önermek,*
- *Mültecilerin korunmasına dair devletler ile özel antlaşmalar yapmak yoluyla mültecilerin durumunu iyileştirecek önlemlerin uygulanması yanında, devletlerin kişilere mülteci statüsü tanımak için aradıkları gerekli koşulları azaltmalarını sağlamak,*

- *Mültecilerin gönüllü geri dönüşlerini ya da yerleştirildikleri yeni ülkelerin toplumlarına uyum sağlamaları için hükümetlere ya da bu hususa ilişkin çalışanlara destek ve yardımda bulunmak,*
- *En yardıma muhtaç olanları da kapsam dışında bırakmayarak, mültecilerin yeni ülke topraklarına kabulünü teşvik etmek,*
- *Özellikle de yeniden yerleştirilmeleri esnasında ihtiyaç duyacakları malvarlıklarının da yanlarında getirilmeleri için gerekli izinleri sağlamaya çabalamak,*
- *Hükümetlerden ülkelerinde bulunan mültecilerin sayısı, durumları ve onlarla ilgili kanun ve düzenlemeler hakkında bilgi almak,*
- *Hükümetler ve ilgili hükümetler-arası kuruluşlarla yakın bir ilişki içinde olmak,*
- *Mülteci sorunlarıyla ilgilenen özel örgütlerle iyi bir ilişki içinde olmak,*
- *Mültecilerin refahı ile ilgili olarak özel örgütlerin çalışmalarının koordinasyonunu kolaylaştırmak*" (6) yoluyla gerçekleştirmesi tanımlanmıştır.

BMMYK başlangıçta 3 yıllığına geçici bir kuruluş olarak kurulmasına rağmen 5 yıllık periyotlar halinde düzenli olarak görev süresi 2003 yılına kadar uzatılmıştır. Her geçen gün artan mültecilik sorunu ile birlikte günümüzde de varlığını sürdüren Yüksek Komiserliğin Genel Kurul tarafından mülteci sorunu çözülünceye kadar görevine devam etmesine karar verilmiştir (41, 42).

BMMYK'nın görevlerinin başarılı olabilmesi için mülteciliğin tanımlanması ve haklarının belirlenmesi yeterli değildi aynı zamanda devletlerin sorumluluklarının ve görevlerinin hukuki bir dayanağı olması gerekiyordu. Bu nedenle BMMYK tarafından 1951 yılında "Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi (1951 Cenevre Sözleşmesi)" oluşturulmuş ve İsviçre'nin Cenevre şehrinde 26 Devlet tarafından imzalanmıştır (33).

2.1.4.1. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi

Birinci ve İkinci Dünya savaşından sonra vatansız kalan milyonlarca mülteci için ulusal ve uluslararası organizasyonlar çalışmalar gerçekleştirse de yetersiz kalmıştır. Sorunun ulusal boyutta çözülemeyecek olması uluslararası işbirliği ve düzenleme ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda BMMYK mülteci tanımı ve

koşullarının belirlendiği bir uluslararası sözleşme hazırlamaya başlamıştır. Sözleşmede, mülteci tanımının kimleri kapsayacağı önemli tartışma konularından olduğu için Fransa, İngiltere ve ABD temsilcilerinden oluşan bir çalışma grubunca mülteci tanımı hazırlanmıştır. Böylece 28 Temmuz 1951 tarihinde 24 devlet tarafından kabul edilen "Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi" 22 Nisan 1954'de yürürlüğe girmiştir. Ayrıca sözleşme metni kapsamında seyahat belgeleri, aile birliği, sivil toplum kuruluşları, sığınma ve sözleşmenin uygulanması şeklinde beş tavsiye karar daha alınmıştır (41, 42).

Sözleşmenin 1. maddesinde mülteci tanımı yer almakta olup ilk yürürlüğü girdiğinde 1951 öncesinde gerçekleşen ve Avrupa'da meydana gelen olaylar nedeniyle ülkesini terk etmek zorunda kalan kişileri kapsamaktaydı. 1951 Cenevre sözleşmesi hazırlandığı dönemin koşullarını iyileştirmek üzere kaleme alınması ve imzacı devletlerin mültecilik sorunun geleceği ile ilgili kaygıları tanımda *" zaman"* ve *"coğrafi"* yönden iki temel kısıtlama getirilmesine neden olmuştur. Bu yönü ile sözleşme sürekli eleştirilmiştir (43).

Sözleşme ile mülteciler sığındıkları ülkelerin eğitim, sağlık, güvenlik, mahkemelere başvuru gibi birçok temel haklardan yararlanabilme hakkına sahip olmaktadır. Sözleşme, taraf devletlere ülkelerine sığınan kişilere ayrımcılık yapmadan bu haklardan yararlanma sorumluluğu yüklerken, sığınmacı ve mültecilere de sığındıkları ülkenin kanunlarına uyma yükümlülüğü vermektedir. Bu durum sözleşmenin 33.1 ve 33.2 maddelerinden de açıkça anlaşılmaktadır.

Sözleşmenin 33.1'de "geri göndermeme" ilkesi düzenlenmiştir. Bu maddeye göre "*hiçbir taraf devlet bir mülteciyi ırkı, dini, tabiiyeti, belli, bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek ya da iade etmeyecektir"* (16). En önemli ilkelerden bir tanesi olmakla birlikte uluslararası korumanında özünü oluşturmaktadır.

Sözleşmenin 33.2. fıkrası, *" bulunduğu ülkenin güvenliği için tehlike sayılması yönünde ciddi sebepler bulunan veya özellikle ciddi bir adi suçtan dolayı kesinleşmiş bir hükümle mahkum olduğu için söz konusu ülkenin haklı açısından bir tehlike oluşturmaya devam eden bir mülteci bu hükümden yararlanmayı talep edem*ez" (16)

şeklinde tanımlanmıştır. Bu madde aynı maddenin 1. fıkrasının istisnasını oluştururken, sığınmacı ve mültecilere yüklenen sorumluluğu ortaya koymaktadır.

14 Aralık 1950 tarihinde alınan devletler uluslararası koruma sağlamakla görevlidir. Uluslararası koruma, sığınmacıya yeniden bir ulusal koruma edinene kadar, geri göndermeme, temel insan haklarına ulaşma ve güvenliğe ulaşma kapsamında sağlanan geçici bir çözümdür. BMMYK kalıcı çözüm olarak 3 temel öğe belirlemiştir. Bunlar gönüllü menşei ülkeye geri dönmek, iltica edilen ülkeye yerleşmek veya üçüncü bir ülkeye gitmektir. BMMYK bu seçeneklerden birini gerçekleştirmek ve devletlerin sınırları içerisinde faaliyet göstermek için devletlerle işbirliği içinde olmak zorundadır (43). Bu noktada hem sözleşmenin devletlere sözleşme ve protokoldeki BMMYK ile işbirliği yapmaları yönündeki tavsiye nitelikli maddeleri kadar, BMMYK'nın devletlerle yaptığı özel antlaşmalar da etkilidir.

Sözleşme yangın, sel deprem ve volkanik patlamalar gibi doğal afetlerden ve insan eylemlerinden kaynaklı zorunlu göç olaylarında geçerli değildir. Özellikle günümüzde iklim koşullarının değişmesi ile birlikte ortaya çıkan zorunlu göç olaylarında ciddi kitlelerin mağdur olduğu bilinmektedir. Sözleşmenin yazıldığı dönemde daha çok savaş ve iç çatışmalar söz konusu olduğu için diğer koşullar değerlendirilmemiştir.

1951 Cenevre Sözleşmesinin ardından yaşanan olaylar mültecilik sorunun 1951 öncesinde ve sadece Avrupa kıtasında meydana gelen olaylardan kaynaklı olmadığını ve daha geniş bir zamana ve coğrafyaya yayıldığını ortaya koymuştur. 1951 sonrasında ve Avrupa dışında meydana gelen olaylar sonucu ülkesini terk etmek zorunda kalan kişileri kapsam dışında bırakmasından dolayı sözleşmeye ek bir protokol yapılması kaçınılmaz bir hal almıştır. Bu kapsamda da 1967 New York Protokolü hazırlanmıştır (44).

1951 Cenevre Sözleşmesi mülteci sorununu uluslararası alana taşıması ve yapılan bazı değişikliklerle günümüzde de hala geçerliliğini koruması sonucu mülteci hukuku açısından bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir.

2.1.4.2. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü

BMMYK sorumlulukları kapsamında 1956'da Macar Devrimi sonrasında yaklaşık 200 000 Macar mültecinin Batı Avrupa'ya yerleştirilmeleri ile ilgilenmiştir.

Bir yıl sonra örgüt Hong Kong'daki Çinli mültecilerle ilgilenmek üzere görevlendirilmiştir. Aynı zamanda Cezayir'in bağımsızlık savaşları sırasında Tunus ve Fas'a kaçan Cezayirli mülteciler ile ilgilenmek üzere de görevlendirilmiştir. BMMYK'nın bu krizlere müdahale etmesi, geniş çaplı mülteci krizlerine koruma ve yardım sağlamasının ilk adımları olarak değerlendirilmiştir. 1960'larda Avrupa'da mülteci sorunu azalırken dünyanın diğer bölgelerinde ortaya çıkmaya başlamıştır. Özellikle Afrika'da meydana gelen bağımsızlık hareketleri mülteci artışına neden olmuş ve Avrupalı mültecilerin aksine Afrikalı mülteciler için açık ve kalıcı çözümler geliştirilememiştir. Bu nedenle sorunların çözülebilmesi için yeni yaklaşımlara ihtiyaç duyulmuştur. Genel Kurul 1961 yılında, kitlesel insan hareketleri karşısında BMMYK'nın bireysel düzeyde mülteci başvurularını inceleyemeyeceği kanaatine varmıştır. Ayrıca BMMYK'nın kuruluşundan ve 1951 Sözleşmesinin kabulünün ardından geçen 10 yıllık sürede, BMMYK'nın bütçesinin üçte ikisinin Afrika için harcanmış olması örgütün odağındaki değişimi ortaya koymuştur. Yaşanan bu gelişmeler sonucunda mülteci sorununun çözümüne yönelik çalışmaların zaman ve coğrafi sınırlama ile ele alınamayacağını ve 1951 Sözleşmesinin kapsamının genişletilmesi gerektiğini ortaya koymuştur (29, 30, 41, 42).

16 Aralık 1966 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca kabul edilerek taraf devletlerin kabulünü sağlamak için devletlere gönderilen protokol 4 Temmuz 1967 tarihinde Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü olarak yürürlüğe girmiştir. Protokol ile birlikte zaman ve coğrafi iki sınırlama kaldırılarak 1951 sonrasında ve Avrupa dışından gelen kişilerde mülteci statüsüne alınmış ve BMMYK sorumluluk alanına dâhil edilmiştir. 1967 Protokolüne rağmen Afrika Birliği Örgütü BMMYK ile yaptığı görüşmeler sonucunda 1969 yılında kendi mülteci tanımını yapmıştır (29, 30, 41).

1967 Protokolünü imzalayan devletler tarih sınırlandırmasını doğrudan kaldırmış olsalar da coğrafi sınırlama konusunda çekinceme koyma hakkına sahiptirler. Protokolün 7. maddesine göre "Avrupa'da" ya da "Avrupa ve Avrupa dışında meydana gelen olaylar" olarak tercih yapılabilmektedir. Türkiye'de bu maddeye dayanarak "Avrupa'da meydana gelen olaylar olarak" coğrafi çekince koymuştur (43). 1967 Protokolü ile birlikte mültecilik tanımı evrensel bir nitelik kazanmıştır.

2.2.Türkiye'ye Yönelik Kitlesel Göçler Ve Göç Politikaları

2.2.1.Türkiye'ye Yönelik Kitlesel Göç Hareketleri

Türkiye'nin Osmanlı İmparatorluğu dönemine ve daha öncesine de dayanan sığınma amaçlı göç tecrübeleri bulunmaktadır. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğunun genişleme politikalarında izlediği tutum ve Osmanlıya yapılan sığınma amaçlı göçler Türkiye'ye yönelik "geri dönüş" göç akınlarını ve sığınma politikalarını doğrudan şekillendirmiştir. Bu bağlamda sebep sonuç ilişkisi içerisinde girift bir yapıya sahiptir.

Osmanlı imparatorluğuna sığınma amaçlı göçler 14. yüzyılda dini gerekçelerle Batıdan-Doğuya Yahudilerin kitlesel olarak göç etmesi ile başlamıştır. Bunlardan ilk dikkat çekeni 1492 yılında yaklaşık 250 000 Yahudi'nin İspanya'dan ayrılarak Osmanlıya sığınmasıdır (45). Osmanlı İmparatorluğu Müslüman Kırım Tatarları ve Çerkezleri, Rusya'dan kaçan on binlerce Beyaz Rus, Macar, Polonyalı, Balkanlardan gelen Türk asıllı ve yabancılar olmak üzere birçok farklı ırk ve kültürden insana sığınma ve koruma sağlamıştır (46, 47).

Türkiye Cumhuriyetinin kurulması ile Türkiye'ye yönelik göçler İçduygu ve Sirkeci (47) tarafından dört döneme ayrılmıştır. İmparatorlukların yıkılması ve yerine ulus devletlerin kurulması ile birlikte çok uluslu toplumlarda etnik, siyasi, kültürel ve dinsel nedenlerle çatışmalar ve baskıların yaşanması zorunlu göç hareketlerini de beraberinde getirmiştir (47). Böylece ulus devlet sınırları dışında kalan Türk ve Müslümanların ülkeye dönmesi birinci dönem olarak değerlendirilmiştir. "*Göçmenler Kafkasya, Kırım, Balkanlar ve Akdeniz Adalarında yaşayan Türk, Çerkez, Boşnak, Arnavut, Pomak ve Tatar gibi eski Osmanlı tebaasına mensup gruplardı"* (48). Bu kapsamda İkinci Dünya Savaşının sonuna kadar 384 000 kişi Yunanistan'dan, 200 000'e yakın Türk, Pomak ve Roman Bulgaristan'dan, 121 296 Türk, Tatar ve Çerkes (yeniden Türkiye'ye yerleşmiş) ve 116 881 Türk, Boşnak ve Arnavut da Yugoslavya'dan Türkiye'ye göç etmiştir (46).

"İkinci dönemi 1945-1980 yılları arasında Bulgaristan ve Yugoslavya'dan gelen göç hareketleri izlemiştir. Bu dönemde yaklaşık olarak 270 000 kişi Bulgaristan'dan, 185 000 kişide Yugoslavya'dan Türkiye'ye giriş yapmıştır. Üçüncü dönemi 1970-1980 yılları arasında Afganistan'dan gelen sığınmacılar ve özellikle Jinkov Hükümetinin baskıcı rejiminden kaçarak Türkiye'ye sığınan Bulgaristan Türklerinin

nüfus hareketleri oluşturmuştur. Baskılar karşısında yaya, tren ve araçlarla Türkler Türkiye'ye göç etmiş veya gönderilmiştir. Haziran-Ağustos 1989 tarihlerinde 369 839 Türk, tüm maddi ve manevi varlıklarından mahrum edilerek Türkiye'ye gönderilmiştir (49). Turgut Özal'ın sınır kapısını açması ile birlikte yaklaşık olarak 1,5 milyon kişi göç etmiştir (5). Türkiye'ye gelen Bulgar Türkeri'nden akrabaları olanların akrabalarının yanlarına gitmelerine izin verilirken diğerleri önce Edirne ve Kırklareli'nde kurulan çadır kent, misafirhaneler ve okul binalarına yerleştirilmişlerdir. Türk hükümeti bu göç ile gelenleri mülteci kapsamında değil soydaş kapsamında değerlendirmiştir. 1934 iskân kanunu kapsamında vatandaşlık verildiği gibi, iş bulma ve edinme konusunda da kolaylıklar sağlamıştır (5, 46). 1989 göçü ve tepkileri rejim değişikliği ile sonuçlanmış ve yeni rejimin getirdiği yenilikler (eğitim, din, sosyal haklar vb.) geri dönüşler yaşanmasına neden olmuştur. Ayrıca Türkiye'ye uyum sağlamada yaşanılan zorluklar, işçi ücretlerindeki adaletsizlik, dışlanma gibi durumlarda Bulgar Türklerinin geri dönüşünde etkili olmuştur (50).

Dördüncü dönem olarak da yaşadıkları ülkelerdeki kargaşa ve iç çatışmalardan kaçarak Türkiye'ye yönelen sığınmacı ve mülteci hareketleri olmuştur. Bu kapsamda Türk, Müslüman asıllılar kadar olmayanlarda söz konusudur. Özellikle 1991 Kuzey Iraktan gelenler ve 1992 Boşnaklar bu kapsamdadır" (47). Türkiye'nin komşu ülkelerinde yaşanan karışıklıklar ve iç çatışmalar 1980'li yıllar ile başlamış ve hala günümüzde devam etmektedir. 1980'li yıllar ile başlayan ve art arda yaşanan gelişmeler birbiri ile sebep sonuç ilişkisi içerisinde olduğu için Iraktan Türkiye'ye yönelik kitlesel sığınma hareketi üç dalga halinde gerçekleşmiştir. Birinci dalga, 8 yıl süren İran-Irak savaşında göç etmek zorunda kalan yüzbinlerce kişiden 100 000'den fazlasının Türkiye'ye sığınmasıdır (35). Türkiye'ye giriş yapan Iraklıların sayısı 51.542'yi bulmuş; bu duruma karsı Türk Hükûmeti, bölgede güvenlik önlemleri almış, geçici kamplar ve hastaneler kurulmuştur. Olayların durulması sonucu çoğu sığınmacı Irak'a gönüllü olarak geri dönmüş ve bu süreçte sadece 1.108 kişi Avrupa Devletlerince mülteci olarak kabul edilmiştir" (51). Türkiye, Cenevre Sözleşmesi'ndeki coğrafi çekinceye uygun olarak, bu kişileri geçici misafirler olarak kabul etmiş ve sınıra yakın yerlerdeki geçici barınma merkezlerine yerleştirmiştir. Ayrıca sığınmacıları, geri dönüş ve Batı'ya iltica konusun da desteklemiştir (52). İkinci dalga, 1990 yılında Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesiyle başlamıştır. Krizin ilk etabında 7 489 ve savaş sonrasında 460 000 Iraklı Türkiye'ye sığınmak zorunda

kalmıştır (51). Türkiye, sığınma arayan kişilerin sayısının fazlalığını, Bulgaristan göçmenleri ve önceki Iraklı mülteciler ile yaşanan sorunları göz önüne alarak, Irak ile arasındaki sınır kapılarını kapatmıştır. Yine de sınırdan gecen çok sayıdaki kişinin ihtiyaçları, devlet yetkilileri ve sivil toplumun işbirliği ile karşılanmaya çalışılmıştır (53). Krizin devam etmesi ve dış baskılar sonucunda Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Irak'ın kuzeyinde sığınma arayan kişiler için "güvenli bölge" oluşturulmasını teklif etmiştir (5, 51). 688 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) kararıyla güvenli bölge oluşturularak Türkiye'ye sığınan ve sınırda bekleyen sığınmacılar burada oluşturulan kamplara yerleştirilmişlerdir (35, 54). Türkiye üzerinden sağlanan BMMYK yardımları ile insani yardım sağlanmıştır (51, 52). Üçüncü dalga, 2003 yılında ABD'nin terörle mücadele, Kitle İmha Silahlarının imhası, insani müdahale gerekçeleri ile Irak'ı işgali sonrası yaşanmıştır. 2005'ten itibaren Irakta güvenlik, şiddet, karışıklık, adam kaçırma ve tecavüz olaylarının artması sonucunda dışarıya yönelik kitlesel göçler yaşanmıştır (35).

Homojen bir yapıya sahip olmayan Yugoslavya'nın dağılmasından sonra milliyetçilik hareketleri ile birlikte çatışmaları da beraberinde getirmiştir. Bosnalı Sırplar, bölgede yaşayan Müslüman Boşnaklar ile Katolik Hırvatların ülkeyi terk etmelerini istemişler ve çatışmalar başlamıştır. Bu kapsamda nüfusu 4.3. milyon olan Bosna Hersek'in 2 milyondan fazlası göç etmeye zorlanarak mülteci konumuna düşmüştür (55, 56). "Kasım 1993 itibarıyla yaklaşık olarak 7 000 Bosna-Hersek vatandaşı Türkiye'ye sığınmıştır. Tekirdağ'da 3 kamp olmak üzere İstanbul, Kırklareli ve Ankara'da kamp ve misafirhanelerde konaklayan misafirlerin insani temel ihtiyaçlarının yanı sıra eğitim ihtiyaçları da karşılanmaya çalışılmıştır. Kamplarda Türkçe öğrenmenin yanı sıra Boşnakça eğitimler verilmiştir. Ayrıca İstanbul'da 75 yatak kapasiteli Bosna Hastanesi de hizmet vermiştir" (55). 21 Kasım 1995'de imzalanan Dayton Barış Antlaşması ile birçoğu geri dönmüş yaklaşık olarak 2 000 kişi Türkiye'de akrabalarının yanında kalmıştır (53).

1999 Kosova savaşı kapsamında Türkiye'ye yaklaşık olarak 20 000 Arnavut sığınmıştır. Güvenliğin sağlanması ile büyük çoğunluk evlerine geri dönerken yaklaşık olarak 1 000 kişi Türkiye'de ikamet etmeye devam etmiştir (53). Makedonya'da yaşanan çatışmalar sonucunda 2001 yılında Türkiye'ye yaklaşık olarak 10 500 kişi sığınmıştır (57). Bu dönemde gerçekleşen sığınma hareketleri küçük ölçekli olduğu için göç politikaları oluşturma ihtiyacı hissedilmeden süreç yönetilmiştir.

Türkiye'ye yönelik sığınmacı akınları 1990 yılında Bosna'dan (yaklaşık 25 000 kişi) ve 2005 yılına kadar İran, Irak ve Bulgaristan'dan olmak üzere devam etmiştir (58, 59). Bu süreçte Türkiye daha çok Avrupa'ya ulaşmak için kullanılan transit ülke konumundadır. Fakat son yıllarda yaşanan göç akınları ile birlikte Türkiye göç alan ülke konumuna geçmiştir. Özellikle Avrupa'nın sınır kontrollerini arttırması sonucu "kalenin dibinde biriken" sığınmacıların bulundukları ülkelerde yasal ya da yasal olmayan yollarla kalması bu süreçte en önemli faktörlerdendir. Türkiye'nin tarihinin en büyük göç hareketini 2011 yılında Suriye'den Türkiye'ye yönelik gerçekleşen ve hala devam eden Suriye kitlesel nüfus hareketi oluşturmaktadır. Bu nedenle beşinci dönem olarak değerlendirilebilir. Yaşanan son göç hareketleri ile birlikte Türkiye daha çok göç alan ülke konumuna gelmiştir. Bu süreç gerek ülke politikaları, kurumsal yapıları ve tanıdığı hukuki statü kapsamında daha öncekilerden ayrışmaktadır.

"Türkiye'nin, uluslararası göç güzergâhlarının tam ortasında kritik bir noktada; yani Asya, Afrika ve Avrupa arasında "yol kavşağında" bulunması (60), komşu ülkelerde yaşanan siyasi, ekonomik ve sosyal karışıklıklar ve çatışmalardan dolayı 1980'lerden beri Türkiye'ye ve gelişmekte olan ülkelere yönelik büyük göç dalgaları yaşanmaktadır (4). Göç veren ve alan çok sayıda ülkeyle jeopolitik bağlantısı Türkiye'yi değişen göç eğilimlerinden son derece etkilenir kılmaktadır." Görüldüğü gibi Türkiye'nin yakın tarihine baktığımız zaman birçok farklı kitlesel nüfus hareketleri ile karşılaşmaktayız.

2.2.2.Suriye'den Türkiye'ye Yönelik Kitlesel Göç Hareketi

Suriye'den Türkiye'ye yönelik kitlesel göçler Arap Baharının uzantısı olarak gerçeklemiştir. Bu nedenle Suriye öncesinde yaşanan olaylara kısaca değinilmiştir. Arap Baharı, Ortadoğu ve Kuzey Afrika da rejim karşıtı yaşanan halk ayaklanmalarıdır. Genel anlamıyla baskıcı rejimlerin politikaları ve sosyal adaletsizliğe karşı gelişen demokratikleşme hareketleri olarak ortaya çıkmıştır. 2010 yılında Tunus'ta başlayan Arap Baharı, bölgenin geçmişten gelen siyasi yapısı ve hızla küreselleşen dünyanın Ortadoğu'nun sosyolojik yapısını da etkilemesi sonucu domino etkisi yaratarak Mısır, Yemen, Bahreyn, Libya ve Suriye'ye de yayılmıştır (61).

Tunus (Yasemin Devrimi); Üniversite mezunu işsiz Muhammed Bouazizi'nin 17 Aralık 2010'da Tunus da belediye zabıtalarının tezgâhını almasına ve polisler

tarafından darp edilmesine tepki olarak kendisini yakması Arap Baharını başlatan ilk kıvılcım olmuştur (62). Buazizi'nin eyleminin ardından, işçi, öğrenci, öğretmen, hukukçu, gazeteci, insan hakları savunucuları gibi birçok kitle hükümetin politikalarını protesto etmeye başlamış ve gösteriler tüm ülkeye yayılmıştır (63). Protestolar ilk etapta sosyal tepki olarak tamamen işsizlik ve yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik olarak kendiliğinden gelişmiştir. Sonrasında Hükümetin orduyu göreve çağırması ve ordunun sivillere ateş açmaması sonucu ordu ve polis güçleri arasında silahlı çatışmalar başlamıştır. Ayrıca emniyet güçlerinin sokaklarda toplanan kalabalığı da silah kullanarak dağıtmaya başlamasından sonra protestolar hükümetin değişmesi talebi ile siyasî bir eylem haline dönüşmüştür (63, 64). Sonuç olarak 23 Ekim Tunus Kurucu Meclis seçimlerinin (64) ardından Tunus'ta yeni bir dönem başlamıştır.

Mısır (Tahrir Devrimi); Tunus'un ardından 25 Ocak 2011 tarihinde Mısır'da da milyonlarca insan, özellikle Kahire Tahrir Meydanı'nda ve diğer şehirlerde rejim karşıtı protestolar ve gösteriler yapmaya başlamıştır (65). 25 Ocak devriminden önce Mısır'ın ekonomik, sosyal ve siyasal koşulları protestoların çok kısa sürede tüm ülkeye yayılmasına zemin oluşturmuştur. Ülkedeki yoksulluk, yolsuzluklar, anti demokratik yönetim anlayışı, adaletsiz gelir dağılımı, polis şiddeti, genç işsizlik oranının çok yüksek olması, rüşvet, işkence, ifade özgürlüğünün kısıtlanması ve kötü hayat koşulları gibi daha birçok neden protestoların temel dayanaklarıdır (65, 66). Özellikle genç nüfusun fazla olduğu ülkede *"okul sonrası iki yıllık dönemde iş bulan erkeklerin oranı %50 iken bu oran bayanlarda %10"a düşmektedir. Bu durum doğrudan ülkedeki aile birliğine de olumsuz yansımış ve 30 yaş altı bayanlarda evlenme oranı %47 iken bu oran erkeklerde %60"a çıkmıştır"* (67) bu durum sosyal ve toplumsal hayatta ciddi sorunlara neden olmuştur. Yaşanan olaylar karşısında Mübarek demokratik adımlar atsa da bir sonuç elde edememiş ve Şubat 2011 de istifa ederek yönetim değişmiştir (68).

Libya; Tunus ve Mısırın da yaşanan rejim karşıtı ayaklanmaların çok kısa sürede bastırılması ve rejimin değişmesinin ardından Şubat 2011'de Libya'da da benzer talepler ile halk sokaklara çıkmıştır. Bingazi'de başlayıp, diğer şehirlere sıçrayan gösterilerin güvenlik güçleri tarafından şiddetle bastırılmaya çalışılması sonucu çatışmalar çok kısa sürede iç savaş haline dönüşmüştür (69, 70).

1969 askeri darbesi ile Kaddafi'nin başa geçmesiyle özellikle ekonomik anlamda ülkede gelişmeler yaşansa da bu durum halka yansımaması, siyasi pozisyonlara kendi yakın çevresini yerleştirmesi, toplumsal yapıda kabilelerin etkin ve güçlü faktör olması sonucu belirli kabilelerle işbirliği yaparak kendine bağlaması, fakirlik, yolsuzluk, baskıcı yönetim anlayışı gibi birçok neden halk ayaklanmasının temelini oluşturmuştur (66, 69). Diğer önemli bir nokta ise Libya'nın sosyal ve etnik açıdan kendine has yapısıdır. "Çeşitli büyüklüklerde çok parçalı kabilelerden oluşan sosyal yapısı % 92 Araplar (Araplarında % 99'dan fazlası Müslümanlardan oluşmaktadır), % 2 Kulaflılar, % 1 Tebular, % 1 Beriler,% 1 Hıristiyanlar ve % 1 Yahudilerden oluşmaktadır" (71). Diğer taraftan Libya, çatışmalar başlamadan önce birçoğu mülteci olan başka milletlerden 1.5 milyon ile 2.5 milyon arası insana ev sahipliği yapıyordu. BM Mülteci Temsilciliği'ne göre; Fildişi Sahilleri, Eritrea, Etiyopya, Irak, Somali, Sudan ve diğer yerlerden gelen yaklaşık 8 000 kayıtlı mülteci ve yaklaşık 3 000 sığınmacı mevcuttu (72, 73). Çatışmalar sonucu ülkede yaşayan veya ülkeden geçen binlerce mülteci ve sığınmacı hayatta kalabilmek için tekrar kaçmaya zorlandı, çoğu Mısır ve Tunus'a olmak üzere yaklaşık 800 000 kişinin komşu ülkelere kaçtığı tahmin edilmektedir (74). IOM 2011 verilerine göre ise krizin ardından yaklaşık olarak 1 milyondan fazla mülteci ve sığınmacı kendi ülkesine ya da başka ülkeye sığınmak zorunda kalmıştır. Aşağıdaki tabloda da görüleceği gibi 263 554 kişi Mısır, 345 489 kişi Tunus, 13 962 kişi Cezayir, 36 594 kişi Bangladeş, 212 000 Sahra altı Afrika, 180 500 kişi Çad ve Nijerya ve 27 465 kişi de İtalya ve Malta'ya kaçmıştır (75).

NATO'nun müdahalesi sonucu Kaddafi'ye karşı mücadele kazanılmış ve geçici hükümet kurulmuştur. 2012'de yapılan seçimler sonucunda Başkent Trablus'ta ilk hükümet kurulmuştur. Hemen ardından seçimi kaybeden muhalifler Tobruk'ta kendi hükümetlerini kurması ile iki başlı bir süreç başlamıştır. Birleşmiş Milletler'in gözetiminde ülkedeki krizin sona ermesi için iki ayrı hükümetin birleştirilmesi kararlaştırılsa da bir sonuç elde edilememiştir. Birleşmiş Milletler'in (BM) Fas'ta kurduğu yeni birlik hükümetiyle birlikte ülkede fiilen 3 ayrı hükümet yer alıyor: Trablus Milli Genel Kongre (MGK), Tobruk merkezli Temsilciler Meclisi ve Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) – Milli Uzlaşı Hükümeti (66, 76).

Yukarda da bahsedildiği gibi birbirinden etkilenerek gerçekleşen Arap Baharının temel olarak gerekçeleri de benzerlik göstermektedir. Uçkan; *"Kuşkusuz, isyan*

sokakta başladı; nedenleri de gıda fiyatlarındaki hızlı artış, gelir dağılımı adaletsizliğinin giderek derinleşmesi, genç işsizliğin yükselmesi, ifade ve haber alma özgürlüğünün şiddetle bastırılması, polis devleti, ayyuka çıkan yolsuzluklar gibi sosyo-ekonomik dinamiklerdir" (77) şeklinde açıklamıştır nedenleri. Dede'ye göre ise; "bölgedeki hükümetlerin verimsizliği, yüksek işsizlik oranı ve istihdam, kitlesel yoksulluk, otoriterlik ve demokrasi eksikliği gibi birkaç yapısal faktörün yanı sıra gibi iki ek faktör ayaklanmaları tetikledi ve ülkelerdeki durumu daha da şiddetlendirdi: 1) modern iletişim araçlarının varlığı, 2) iyi eğitimli genç kitlelerin işsizliği ve yönetim sistemine karşı hayal kırklıkları" şeklinde açıklanmıştır (78).

Çok kısa sürede tüm Ortadoğu'ya yayılan demokratikleşme hareketinin temel faktörleri benzerlik gösterse de yarattığı etki ve sonuçları bakımından ülkeden ülkeye farklılık göstermiştir. Bu süreçte Cezayir, Lübnan, Ürdün, Moritanya, Sudan, Oman, Yemen, Suudi Arabistan, Mısır, Suriye, Libya, Irak, Bahreyn, Kuveyt de protestolar düzeyinde olaylar yaşanmış; Tunus, Mısır, Libya ve Ürdün'de ülke yönetimi el değiştirirken; Yemen ve Bahreyn'de halka bir kısım ekonomik ve sosyal haklar verilmiş; Suriye de ise iç savaş başlamıştır (79, 80).

Suriye; 27 Şubat 2011'de 15 çocuğun Esad karşıtı ve Tunus ve Mısır'daki gösterileri destekleyen grafitiler yaptıkları için güvelik güçleri tarafından tutuklandı. Ailelerin birçok girişimine rağmen çocukların serbest bırakılmaması üzerine 17 Mart günü çocukların akrabaları ve halk çocukların serbest bırakılması, rejimin devrilmesi, valinin istifasını talep etmek üzere Der'a kentinde gösterilere başlaması ile ilk kıvılcım yakıldı. Böylece Tunus, Mısır ve Libya'da mevcut rejimlerin son bulması ile yaşanan Arap Baharı Suriye'ye de sıçramıştır (81). Suriye hükümeti, 2010 yılın da Kuzey Afrika ve Orta Doğu coğrafyasında yaşanan gelişmeleri destekleyen açıklamalarda bulunsa da Libya'dan sonra en kanlı süreç Suriye'de yaşanmaktadır. 2011 yılında başlayan süreç ilk etapta küçük tavizlerle önlenmeye çalışılsa da bir taraftan da güvenlik güçleri ile bastırılmaya çalışılmıştır. Şam ve Dera başta olmak üzere ülkenin değişik bölgelerindeki kitlesel eylemlerle Nisan ayının 22'sinde ordunun Dera'ya girmesiyle yeni bir boyut kazanmıştır. Kuşatmanın ardından gösterilerin süreklilik kazanması ve gösterilere silahla müdahale edilmesi sonucu ülkede iç savaş başlamıştır (62, 82, 83). İç savaş binlerce sivilin ölümüne neden olması ve milyonlarca kişinin ülke dışında ve içinde yer değiştirmesine neden olması sonucu en kanlı ve sancılı süreç Suriye'de yaşanmaktadır.

Suriye iç savaşının nedenleri Arap Baharının yaşandığı diğer ülkeler gibi mezhep farklılıkları, ekonomik kriz, gelir dağılımındaki adaletsizlik, özgürlük kısıtlamaları, işsizlik, genç işsizliği, muhaliflere yönelik baskıcı uygulamalar, sıkıyönetim ve olağan üstü yasalar (84) gibi gözükse de birçok sebebi vardır. İlk akla gelen azınlık iktidarları ile yönetilmesi ve Suriye'nin yakın tarihinde yaşanan gelişmelerin iç savaş sürecinde önemli rol oynaması. 1946 yılında bağımsızlığını kazanan Suriye art arda yaşanan darbeler sonucunda bir gelişme kaydedememiş ve 1963'te yapılan askeri darbe sonrasında Arap milliyetçiliğini savunan Baas Partisi iktidara gelmiştir (83, 85). Hafız Esed, kendisini merkez alarak siyasi yapıyı şekillendirmiş ve ülkenin stratejik konumlarına kendi ailesinden ve mezhebinden insanları yerleştirmiştir. Bu kadrolaşma uzun yıllar iktidarda kalması ve Beşer Esad'ın iktidara gelmesinde de önemli rol oynamıştır (81). Diğer önemli bir neden ülkenin dini ve etnik yapısıdır. Heterojen bir yapıya sahip olan Suriye 2011 itibariyle 23 milyonluk bir nüfusa sahiptir (82, 83). Suriye'deki etnik ve dini grupların oranları hakkında farklı kaynaklarda farklı rakamlar verilse de BM Mülteciler Temsilciliği'nin azınlıklar ve yerel halklar konusundaki raporunu göre ülkenin dinsel yapısının %74'ünü Sünni Müslümanlar, %11'ni Aleviler, %2'sini ismaili ve Ithna'ashari Müslümanları, %10'u Hıristiyanlar ve %3'ünü Dürzîler oluşturmaktadır (85). ORSAM raporuna göre ise; Aleviler %11-12, İsmailler %1,5, Dürziler %3-5, Hıristiyanlar %14-15 ve Sünni Müslümanların nüfusu %67-70 civarında olduğu tahmin edilmektedir (82). Rakamlar arasında çok bir fark gözükmemektedir. Özellikle Esad ailesinin başa geçtiği dönmede Aleviler ordu, siyaset ve ekonomi alanında önemli görevlere gelirken ülkenin çoğunluğunu oluşturan Sünni ve Müslümanların dışlanması söz konusuydu. Böylece protestolara halkın büyük bir çoğunluğunun destek vermesi kaçınılmaz olmuştur.

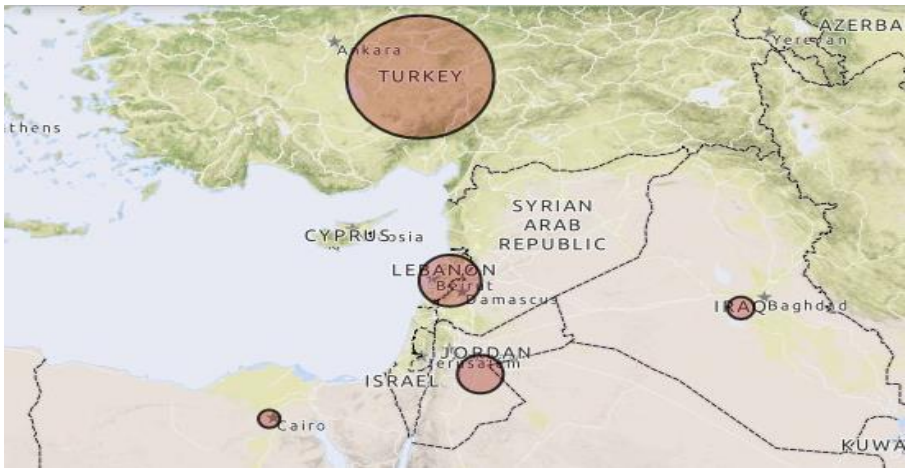
Suriye'de iç savaşın uzamasında ve çatışmaların şiddetlenmesinde dış güçler etkili olmuştur. Hem Suriye rejimi hem de muhalifler farklı ülke ve gruplar tarafından açıkça desteklenmektedir. Esad rejiminin artık değişmesi gerektiğini düşünen ABD, AB ülkeleri, Türkiye, İsrail, Suudi Arabistan ve Katar muhalifleri desteklerken Rusya, Çin, İran ve Irak Suriye rejimini desteklemektedir. Özelikle Rusya hem diplomatik hem de askeri açıdan destek sağlamaktadır. Grupların saflarını belirlemesinde ülkelerin enerji jeo-politikaları, siyasi yapıları, doğalgaz ve petrol kaynaklarına olan ilgileri belirleyici unsur olmaktadır (83) .

Tüm bu gelişmeler çerçevesinde Suriye iç savaşının günümüzde hala devam etme nedenleri;

1. Suriye ordusunun güçlü silahlara sahip iken muhaliflerin yeterli askeri donanımının mevcut olmaması,
2. Muhalif grupların çok fazla olması ve bir çatı altında toplanamaması,
3. Diğer ülkelerden aşırı uç grupların iç savaş sürecine dâhil olması ve muhaliflerin kontrolü dışında hareket etmesi,
4. Ülke içerisinde siyasi gücünü kaybetmek istemeyen önemli bir kesim dini ve etnik grupların (Aleviler, Hristiyanlar, Dürziler gibi) Esad'ı desteklemesi,
5. Dini grupların yönetimde söz sahibi olmak istemesi ve birbirlerine karşı olan güvensiz tutumu,
6. Ülke içinde çoğunlukla dinsel veya mezhepsel temelli bir ayır sonucu homojen bir etnik yapı oluşturulamaması,
7. Rejime ve muhaliflere uluslararası lojistik ve askeri destek sağlanması,
8. Muhaliflerin kendi içerisinde de farklı gruplara bölünerek birbiri ile çatışması,
9. Uluslararası güçler arasında Suriye'nin geleceği konusunda uzlaşı sağlayamaması şeklinde sıralanabilir (62, 66, 81, 82, 83, 84).

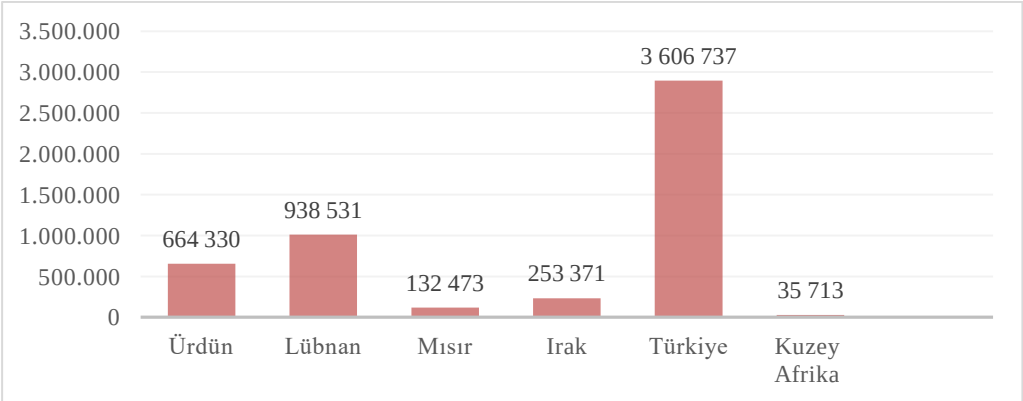
Suriye Arap Cumhuriyeti'n de yaşanan iç savaş aynı zamanda uluslararası siyasi bir sorun haline dönüşmüştür. Bölgesel ve küresel aktörler arasında Suriye konusunda bir uzlaşı sağlanamaması, her ülkenin kendi çıkarlarını korumaya çalışması sonucu Arap Baharı olarak adlandırılan sürecin Suriye boyutunda krizin kalıcı olarak çözüme kavuşturulamamasına neden olmuştur. Siyasi müzakerelerin devam ettiği süreçte çatışmaların devam etmesi birçok silahlı örgütün ortaya çıkmasına ve hatta güçlenmesine neden olmuştur. Bu gruplar hem muhalifler hem de Suriye devleti ile savaşmakta yaşanılan çıkmazın yaralarını daha da derinleştirmektedir (86). Yaşanılan çatışmalar ve insanlık trajedisi nedeniyle gün geçtikçe can ve mal güvenliğini sağlamakta zorlanan insanlar yerlerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Suriye'de yaşanan çatışmalar sonucunda binlerce insan hayatını kaybetmiş, yaralanmış, milyonlarca insanda gerek ülke içinde gerek ülke dışında güvenli bölgelere göç etmiştir.

Tablo 2.1. Suriyelilerin yoğun olarak sığındıkları ülkeler (87).

İç savaşın her geçen gün şiddetinin artması sonucu net rakamlar bilinmemekle birlikte 11 milyondan fazla Suriyeli evlerini terk etmek durumunda kalmış, 13.6 milyon kişi ise insani yardıma muhtaç durumda halen Suriye içerisinde bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin (BMMYK) Haziran 2019 verilerine göre; 6.6 milyon kişi Suriye içerisinde yer değiştirirken 5 631 155 kişide kendi ülkesini terk ederek Türkiye, Ürdün, Lübnan, Irak, Mısır ve Kuzey Afrika'ya sığınmıştır (88; 87).

Tablo 2.2. Suriyelilerin yoğun olarak sığındığı ülkeler ve sayıları (87).

Suriye'den Ürdün'e 664 330, Lübnan'a 938 531, Mısır'a 132 473, Irak'a 253 371, Türkiye'ye 3 606 737 ve Kuzey Afrika'ya 35 713'den fazla kişi göç etmiştir (87). Yoğunlukla göç edilen ülkelerde Suriyeliler yaşamlarını kamp içinde kamp dışında olmak üzere iki fraklı şekilde sürdürmektedir. Suriyelilerin yaklaşık larak %10'u kamplarda yaşarken % 90'ından fazlası da şehirlerde ve kırsal alanlarda yaşamını

sürdürmektedir (89). Bu dağılım ihtiyaç duyulan insani yardımın ve mağduriyetinde göstergesidir.

Tablo 2.3. Diğer ülkelere sığınan Suriyelilerin demografik dağılımı (87).

Erkek (% 56.1)	Yaş	Kadın (% 43.9)
7.3 %	**0-4**	8.4 %
8.6 %	**5-11**	8.5 %
6.3 %	**12-17**	5.9 %
33.1 %	**18-59**	19.8 %
0.8 %	**60 +**	1.3 %

Suriye'den diğer ülkelere göç eden erkek ve kadın nüfus arasında çok büyük bir fark gözükmese de göç eden Suriyelilerin yaklaşık %70'ini kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır. Göç edenlerin yaklaşık %50'den fazlası 18-59 yaş arası genç nüfus oluşturmaktadır.

Suriye'de 6 yılı aşkın süredir devam eden çatışma ortamı nedeniyle 6 milyonu çocuk, yaklaşık 13.5 milyon kişi yerinden edilmiş ve bu durum Birleşmiş Milletler tarafından "yakın tarihte görülen en büyük göç" olarak nitelendirilmiştir. İç savaşın hala belirli bölgelerde devam etmesi ve ülke içinde ve dışında göçlerinde yoğun olmamakla birlikte devam etmesi Suriye konusunda çok fazla ilerleme kaydedilemediğini göstermektedir. Geçici olarak değerlendirilen süreç diğer ülkelere sığınanlar açısından kalıcı çözümler üretme zorunluluğu her geçen gün daha çok kabul gören bir durum olmuştur.

2.2.3.Türkiye'deki Suriyeliler

Suriye'de yaşanan iç savaştan komşu ülkeleri Ürdün, Lübnan, Mısır ve Türkiye ekonomik, sosyal ve siyasi anlamda en çok etkilenen ülkelerdir (89). Bu ülkeler arasında Türkiye en çok Suriyeli barındıran ülke konumundadır. Türkiye Suriye'de yaşanan kriz sonrasında ilk etapta Suriye hükümeti ile ikili temaslarda bulunarak sürecin çözümüne yönelik ciddi girişimlerde bulunmuş, fakat bu çabaların yetersiz

kalması, insan hakları ihlallerinin her geçen gün artması, baskı ve şiddet uygulamaya devam etmesi sonucu Suriye muhalefetine destek vermiştir (90, 91). Silahlı çatışma ortamından kaçan Suriyelilerin Türkiye'den koruma talep ettiği ilk günden itibaren Türkiye "açık kapı" politikası izlemiş, geri göndermeme ilkesini uygulamış ve "geçici koruma" sağlamıştır (86).

Suriye'den Türkiye'ye yönelik ilk toplu nüfus hareketi 29 Nisan 2011 tarihinde 252 kişinin Hatay ili Yayladağı ilçesindeki Cilvegözü sınır kapısına gelmesi ile başlamıştır (86, 92, 93). Bu nüfus hareketiyle gerekli tedbirler alınarak; 252 Suriye vatandaşı Hatay'daki bir spor salonuna yerleştirilerek geçici konaklama, güvenlik, gıda ve sağlık ihtiyaçları sağlanmıştır. İlk çadırkent olarak Yayladağı merkezdeki eski bir tekel binasında çadırlar, seyyar mutfak, banyo gibi düzenlemeler yapılarak 01.05.2011 tarihinde açılmış ve ilk gelenler buraya yerleştirilmiştir (94).

Türkiye'nin Suriyeliler için cazip bir ülke olmasında; Türkiye'nin koruma talep eden Suriyelilere yönelik ılımlı politikaları, Suriye ile geniş bir sınırının olması, geçmişe dayalı tarihsel, toplumsal ve ticari ilişkileri, ulaşım kolaylığı, diğer sığınılan ülkelere göre şartların daha iyi olması (93), Avrupa'ya kara yolu ile ulaşabilecekleri tek ülke olması gibi nedenler etkili olmuştur.

Türkiye, Suriye'den Türkiye'ye yönelik kitlesel göç hareketlerini ilk günden itibaren "Acil Durum" kapsamında değerlendirmiştir. 5902 sayılı kanun kapsamında Türkiye'deki afet ve acil durumlardan Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) sorumlu olduğu için Suriye'den Türkiye'ye sığınan kişilere ilişkin çalışmalardan sorumlu kuruluş olarak AFAD belirlenmiştir (94). Bu çalışmalar AFAD koordinasyonunda; İçişleri, Dışişleri, Sağlık, Maliye, Aile ve Sosyal Politikalar, Milli Eğitim, Ulaştırma Bakanlıkları ile yerel yönetimler, Diyanet İşleri Başkanlığı, Genel Kurmay Başkanlığı, Gümrük Müsteşarlığı ve Türk Kızılay'ı ortak çalışmaları ile yürütülmektedir. AFAD'ın hızlı bir şekilde geçici barınma merkezlerine yönelik alt yapıyı oluşturması ve insani yardımları faaliyete geçirmesi de Suriyelilerin Türkiye'yi öncelikli sığınma ülkesi olarak seçmesinde etkili olmuştur. Resmi geçişlerin yanı sıra sığınmak için hiçbir belgesi olmadan gelen Suriyelilerde Türkiye'ye kabul edilmiştir. Kişilerin kayıtları yapılırken sözel beyanları doğru kabul edilmiştir.

Türkiye'ye gelen Suriyeliler öncelikle sınıra vardıkları andan itibaren bir dizi işleme tabi tutulmaktadır. Sınır noktalarında, AFAD'ın belirlediği kayıt kabul

standartlarına uygun olarak kurulan kabul noktalarından ülkeye kabul edilen Suriyeliler, kolluk birimleri tarafından güvenlik kontrolünden geçirildikten sonra yine kolluk birimleri tarafından silahtan arındırma ve sivillerden ayrı tutma işlemine tabi tutulurlar. Ardından Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yönetilen sevk merkezlerinde, kimlik tespiti ve ön kayıtları yapılır. Sağlık Bakanlığı tarafından yapılan sağlık kontrolünün ardından Suriyeliler, yine Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından kayıt altına alınır. Kayıt esnasında biyometrik bilgiler toplanır, fotoğraflama ve parmak izi alma işlemleri yapılır. Tüm bu süreçlerden geçen Suriyelilere geçici koruma kimlik belgesi ve yabancı kimlik numarası verilir. Bu kimlik belgesi ve numarayla eğitimden, sağlık ve barınmaya kadar geniş yelpazedeki hizmetlerin alınması sağlanır. İşlemlerin sonunda, kayıt altına alınan Suriyelilerden barınma merkezlerinde kalmak isteyenler yer olması durumunda barınma merkezlerine sevk edilir. Diğerleri yakın akraba ve tanıdıklarının yanına gönderilir.

İç çatışmanın şiddetinin her geçen gün artması ile birlikte Suriye'den Türkiye'ye ve diğer ülkelere yönelik yoğun göç hareketleri yaşanmıştır. Türkiye'de geçici barınma merkezlerinde bulunan Suriyeli sayısı 2011 yılının sonunda 9 078 kişiye, 2012 sonunda 148 441 kişiye, 2013 sonunda 810 358 kişiye, 2014 sonunda 1 650 000 kişiye, 2015 sonunda 2 426 330 kişiye, 2016 sonunda 2 814 631 kişiye ulaşmıştır. AFAD Haziran 2019 verilerine göre; Türkiye'de 140 970 geçici barınma merkezlerinde yaklaşık 3 477 654 barınma merkezleri dışında olmak üzere toplam 3 618 624 Suriyeli bulunmaktadır (87).

Suriye krizi ile birlikte Suriye'den yapılan girişlerin yanı sıra Irak'tan Türkiye'ye sığınmalarda söz konusudur. Geçici barınma merkezlerinde bulunan Suriyelilerin 1 063'ünü Iraklı sığınmacılar oluşturmaktadır (95). Iraklılara yönelik ayrı bir hukuki düzenleme yapılmamış olup Suriyelilerin yararlandığı tüm hizmetlerden aynı koşulda yararlanmaları sağlanmıştır. Diğer taraftan Suriye krizinin başladığı ilk günden bugüne kadar Türkiye'ye girişler yapıldığı gibi tam tersi yönde gönüllü geri dönüşlerde yapılmıştır. BMMYK, Türk Kızılay'ı ve İl Göç İdaresi Müdürlüğü personeli gözetiminde gerçekleştirilen gönüllü geri dönüşler uluslararası ve ulusal hukuk kapsamındaki "geri göndermeme (non-refoulement)" ilkesi kapsamında gerçekleştirilmektedir. Türkiye'nin hazırlıksız olarak yakalandığı bu süreçte sistemli ve çözüme yönelik iyi uygulamalar gerçekleştirilse de ilk etapta verilerin girilebildiği bir data sisteminin olmaması, kayıt merkezleri arasında sağlıklı veri paylaşımında

bulunulamaması, sınır kapıları dışından yapılan girişlerin gerçekleşmesi, kayıt merkezlerine kayıt yaptırmak istemeyen Suriyelilerin olması gibi etkenler sayılar konusunda sağlıklı veriler elde edilememesine neden olmuştur. Bu durum barınma merkezlerinde yaşanmasa da barınma merkezi dışında kayıt dışı sayı çok fazla olmuştur. İlerleyen süreçlerde sağlık, yardım vb. hizmetlerden yararlanma şartı olarak kayıt yaptırma zorunluluğu getirilmesi ile bu sorunlara da çözüm getirmeye çalışılmıştır.

Suriye krizinin uzaması ve sayıların beklenenin çok üstünde olması sunulan politika ve hizmetlerde değişiklikler yapılmasına neden olmuştur. Geçici/misafirlikten kalıcılığa ve uyuma yönelik adımlar 2013 yılında atılmaya başlanmıştır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) ve İl Müdürlükleri'nin kurulması, AFAD ve GİGM'nün müdahale alanlarının belirlenmesi, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), Geçici Koruma kanunu ilk akla gelen düzenlemelerdir.

Türkiye'ye giriş yapan Suriyelilerin demografik özelliklerine baktığımız zaman % 54.2' sini erkekler ve % 45.8'ini kadınlar oluşturmaktadır. Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye'de bulunan Suriyelilerinde yaklaşık olarak % 70'ini kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır. Kadınlarda ve erkeklerde genç nüfusun yaygın olduğu görülmektedir (89). Suriyelilere yönelik hizmetlerin şekillendirilmesinde demografik göstergeler belirleyici unsur olmuştur.

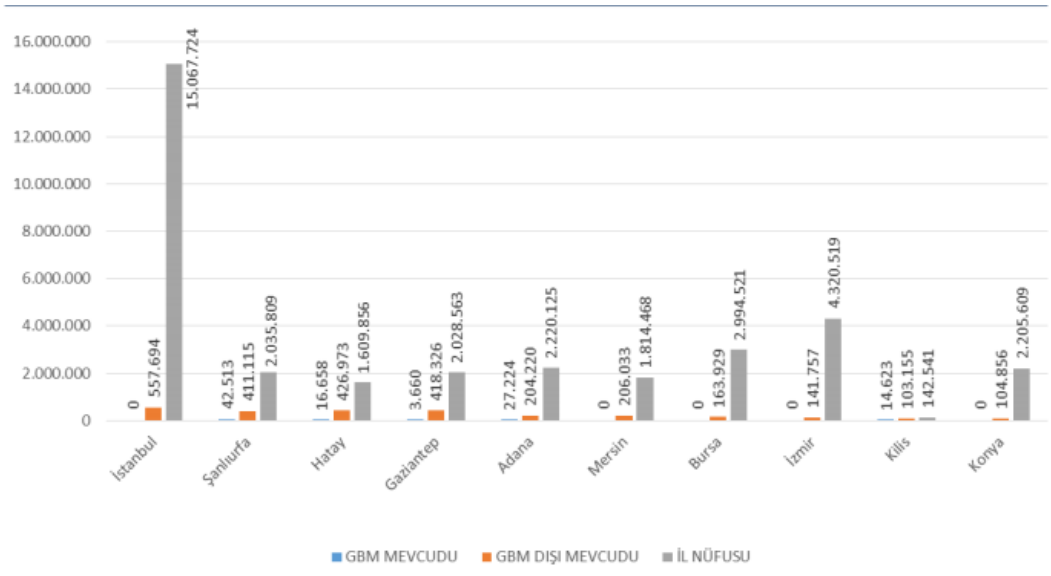
Tablo 2.4. Türkiye'de bulunan Suriyelilerin demografik özellikleri (87).

Yaş	**Erkek (% 54.2)**	**Kadın (% 45.8)**
0-4	**7.4 %**	6.9 %
5-11	**8.4 %**	7.9 %
12-17	**6.9 %**	6.1 %
18-59	**29.9 %**	23.3 %
60 +	**1.6 %**	1.7 %

Türkiye'ye giriş yapan Suriyelilerin yaklaşık olarak % 11'i barınma merkezlerinde yaşarken % 89 gibi büyük bir kısmı da barınma merkezleri dışında ikamet etmektedir. Bu durum barınma merkezlerinin yetersiz olması, bazı kişilerin kendi imkânları ile ikamet etmek istemesi ve bazılarının da akrabalarının yanına

yerleşmek istemesi etkili olmuştur. Sığınma sürecinin başladığı ilk yıllarda İstanbul dâhil güneydoğu illerimizde ağırlıklı olarak bulunsalar da aradan geçen 6 yılın sonunda tüm Türkiye'ye dağılmışlardır. Suriyelilerin en yoğun bulunduğu ilk 11 ilimiz İstanbul, Şanlıurfa, Hatay, Gaziantep, Adana, Mersin, Bursa, İzmir, Kilis ve Konya'dır (95).

Tablo 2.5. Suriyelilerin Türkiye'de en yoğun bulunduğu ilk 11 il (95).

İstanbul'un en çok tercih edilen il olmasında Suriyelilerin Avrupa'ya karayolu ile geçmek istemeleri, iş imkânları, destek sağlayan sivil toplum örgütlerinin yoğun olması gibi nedenler etkili olmaktadır. İstanbul'da sayının bu kadar fazla olmasına rağmen barınma merkezi açılmamasının en temel nedenleri çekim merkezi haline dönüşmemesi, yeterli fiziki alan bulunmaması ve Suriyelilerin kayıt ve takibinin yapabilmesidir. Bursa, İzmir ve Gaziantep gibi illerde sayının bu kadar çok yoğun olmasında sanayi şehirleri olmasına bağlı olarak iş imkânı ve yaşam koşulları belirleyici olmuştur.

Daha öncede belirttiğim gibi 2012 yılının sonuna doğru çatışmaların şiddetinin artması ile diğer ülkelere sığınan Suriyeli sayısı da artış göstermiştir. Türkiye, kitlesel göç hareketlerinin ilk yılında psikolojik sınırı 100.000 kişi olarak belirlemesine rağmen çatışmaların şiddetinin her geçen gün artması sonucu Eylül 2012'de rakamlar 133 bini geçmiştir (91). Barınma merkezlerinde kapasitelerin aşılması sonucu sınır geçişlerinde kontroller arttırılmaya başlaması sonucu çok kısa sürede sınırın Suriye tarafında 25'ten fazla geçici barınma merkezi kurulmasına neden olmuştur (96). İlgili

Valilikler yönetiminde Suriye tarafında da kabul merkezi bulunmaktadır. Bu merkezde görev yapan kişi yaşlılar, engelliler, kadınlar ve çocuklar öncelikli olmak üzere barınma merkezlerinde yer açıldıkça Türkiye'de bulunan merkezlere yerleştirilmesi sağlanıyor. Diğer taraftan Suriye tarafından da gelen insani yardım taleplerine 2012 yılı sonundan itibaren sınır hakları kapsamında cevap verilmeye çalışılmıştır.

2.2.3.1.Geçici Barınma Merkezleri (Kamplar)

Suriye'deki çatışma ortamından kaçarak Türkiye'ye sığınmalar 252 kişi ile başlasa da sayılar hızla giderek artış göstermiştir. Sayıların her geçen gün artış göstermesi barınma ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Suriyelileri en kısa sürede hizmet verilmek istenmesi, ulaşım kolaylığı, kültürel doku uyumu ve akrabalık ilişkileri gibi nedenler GBM'lerinin Güneydoğu bölgemizde bulunan illerde kurulmasında etkili olmuştur. Bu nedenle Hatay'dan sonra Şanlıurfa, Gaziantep, Kilis gibi illerde GBM'leri kurulmuştur. 2018 yılına kadar 10 ilde 22 GBM (11 çadırkent ve 11 konteynerkent) ile Suriyelilere yönelik hizmet verilirken 2018 sonundan itibaren çadırkentler kapatılmış ve Suriyeliler şehirlere yerleştirilmeye başlamıştır. Sonuç olarak günümüzde 8 ilde 13 GBM ile hizmetler yürütülmeye devam etmektedir (95).

Tablo 2.6. Suriyelilerin bulunduğu GBM'leri ve sayıları (95).

İL	GEÇİCİ BARINMA MERKEZİ	BARINMA TİPİ	GBM MEVCUDU	TOPLAM MEVCUT
HATAY	Altınözü Konteynerkenti	2.056 konteyner	7.943 Suriyeli	16.658
	Yayladağı Konteynerkenti	776 konteyner 32 betonarme bölme	3.670 Suriyeli	
	Apaydın Konteynerkenti	1.181 konteyner	5.045 Suriyeli	
	Güveççi Çadırkenti**	824 çadır	0	
GAZİANTEP	İslahiye Çadırkenti**	1.552 çadır	0	3.660
	Karkamış Çadırkenti**	1.578 çadır	0	
	Nizip 1 Çadırkenti**	1.873 çadır	0	
	Nizip 2 Konteynerkenti	908 konteyner	3.660 Suriyeli	
ŞANLIURFA	Ceylanpınar Çadırkenti	4.972 çadır	16.976 Suriyeli	42.513
	Akçakale Çadırkenti**	6.461 çadır	0 Suriyeli	
	Harran Konteynerkenti	2.069 konteyner	9.709 Suriyeli	
	Suruç Çadırkenti	7.028 çadır	15.828 Suriyeli	
KİLİS	Öncüpınar Konteynerkenti	3.089 konteyner	4.222 Suriyeli	14.623
	Elbeyli Beşiriye Konteynerkenti	3.586 konteyner	10.401 Suriyeli	
MARDİN	Midyat Çadırkenti**	1.053 çadır	0	0
KAHRAMANMARAŞ	Merkez Konteynerkenti	5.008 konteyner	13.028 Suriyeli	14.091
			1.063 Iraklı	
OSMANİYE	Cevdetiye Konteynerkenti	3.352 konteyner	13.458 Suriyeli	13.458
ADIYAMAN	Merkez Çadırkenti**	2.302 çadır	0 Suriyeli	0
ADANA	Sarıçam Konteynerkenti	6.136 konteyner	27.224 Suriyeli	27.224
MALATYA	Beydağı Konteynerkenti	1.977 konteyner	8.743 Suriyeli	8.743
TOPLAM	27.675 çadır ve betonarme bölme (32.804 kişi, %23,3) 30.138 konteyner (108.166 kişi, %76,7) 57.813 toplam		Suriyeli Iraklı Toplam	139.907 1.063 140.970

** Kapatılan GBM'leri

AFAD Haziran 2019 verilerine göre; GBM'de 139 907 Suriyeli ve 1 063 Iraklı olmak üzere toplam 140 970 kişi barınmaktadır (95). GBM'lerinde yaşayanların illere göre dağılımına baktığımız zaman Şanlıurfa, Hatay ve Adana en yoğun ilk üç ilimizdir. Akabinin de sırasıyla Kilis, Kahramanmaraş, Adıyaman, Malatya ve Gaziantep illeri gelmektedir. Araştırmanın yapıldığı 2015 yılında GBM'lerinin hepsi açık olduğu için Gaziantep en yoğun ikinci ildi. Burada yaşayan Suriyelilerin yaklaşık olarak % 53'ü 18 yaş altında iken yaklaşık % 42'side 19-54 yaş grubudur ve bu grubu çalışma çağındaki kişiler oluşturmaktadır (93).

Dünyadaki diğer Suriyeli kampları BMMYK'nın sorumluluğunda iken Türkiye'deki barınma merkezlerinin koordinasyonundan ilk etapta AFAD sorumludur (92). AFAD, barınma merkezlerinin yönetiminde sistemli bir çalışma yürütmek için tüm hizmetleri AFAD'ın koordinasyonunda, İçişleri, Dışişleri, Sağlık, Milli Eğitim, Gıda Tarım ve Hayvancılık, Ulaştırma ve Maliye Bakanlıkları, Genel Kurmay Başkanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Gmrük Müsteşarlığı ve Kızılay'ın ortak çalışmaları ile gerçekleştirmiştir. Barınma merkezlerinin alt yapısını oluşturmak ve tüm lojistik imkânları sağlamak AFAD'ın sorumluluğunda iken güvenlik ve kayıt hizmetlerini İçişleri Bakanlığı, eğitim hizmetlerini Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), sağlık hizmetlerini Sağlık Bakanlığı, psikososyal ve sosyal hizmetleri Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) yürütmektedir. Yayınlanan geçici koruma yönetmeliği ile de Suriyelilere yönelik hizmetlerin kim tarafından nasıl verileceği yasal bir mevzuata bağlanmıştır. 2018 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile "Geçici Koruma Yönetmeliğin"de değişikler yapılmış ve GBM'lerinin işletimi GİGM'ne devredilmiştir (97).

Barınma merkezlerinde barınma ihtiyacının yanı sıra; sunulan market, ısınma, güvenlik, ibadet, altyapı, haberleşme, itfaiye, tercümanlık, psikososyal destek, bankacılık, çamaşırhane, bulaşıkhane, duş, eğitim ve mesleki kurs faaliyetleri, sağlık hizmetleri ile Suriyelilerin insani temel ihtiyaçlarının yanında sosyal ihtiyaçları da karşılanmaya çalışılmaktadır. Dinlenme merkezleri, çocuk ve oyun parkları, televizyon odaları ve internet olanakları da barınma merkezlerinde mevcuttur. Ek olarak barınma merkezlerinde okul, cami, ticaret, polis merkezi, sağlık merkezi, basın brifing birimi, çocuk oyun alanları, su deposu, arıtma merkezi, trafo, jeneratör gibi donatılarda bulunmaktadır (92).

Barınma merkezlerinde giriş-çıkışlar parmak izi ya da geçici kimlik kartı ile yapılmakta olup, dışarıdan getirilen her şey x-ray cihazlarında ya da güvenlik görevlilerinin kontrolünden geçirildikten sonra içeriye alınmaktadır. Barınma merkezlerinde gece ışıklandırması bulunmakta ve güvenlik görevlileri görev yapmaktadır (98). Suriyeli kadınların kendilerini rahat hissetmeleri için hizmet sunan personel dağılımında kadın, erkek eşitliğine dikkat edilmektedir. Hijyen açısından 7 gün 24 saat su ve sıcak sağlamanın yanı sıra yerel Belediyeler her gün barınma merkezlerindeki çöpleri toplamaktadır. Barınma merkezlerindeki çamaşırhanelerde çamaşır yıkama ve kurutma makineleri ile hizmet sunulmakta olup kurutma makineleri sayesinde kış aylarında bir mağduriyette yaşanmamaktadır. Temizlik işlerinin yeterli olması için "kadın ve erkek olmak üzere 25 kişiye en az 1 banyo kabini, her 20 kişiye en az 1 bulaşık tezgâhı ve her 20 kişiye en az 1 çamaşır makinesi düşecek şekilde planlanarak" (93) yapılmaktadır.

Barınma merkezlerinde yemek konusunda ilk etapta bir firma aracılığı ile günde 3 öğün sıcak yemek getirilirken çok fazla yemek ve ekmek dökülmesi ve Suriyelilerin şikâyetlerini dile getirmesi sonucu Eylül 2012 tarihinde AFAD, Dünya Gıda Programı (WFP) ve Tür Kızılay'ı işbirliğin de " Gıda Kartı Uygulamasına (AFADKART)" geçilmiştir. Böylece her haneye bir gıda kartı tanımlanarak hane üye sayısı kadar her ay kartlara para yüklenmektedir (96). Barınma merkezlerinde kurulan marketlerde Suriyeliler kendi diledikleri gibi alışverişlerini yapabilmekte ve istedikleri yemekleri pişirebilmektedir. Bu kapsamda her konteyner ve çadıra mutfak setleri dağıtılmıştır. Gıda kartları aracılığı ile Suriyeliler gıda dışı ihtiyaçlarını da karşılayabilmekteler ve barınma merkezlerinde kişi başı günlük maliyette de önemli azalma yaşanmıştır (92). Barınma merkezlerindeki lojistik depolarda gelen yardımlar stoklanmakta ve buradan AFAD kart sitemi ile dağıtımı yapılmaktadır. Bu sayede kime ne zaman ne yardımın yapıldığı, hangi ihtiyaçların karşılanıp karşılanmadığının takibi yapılabilmekte ve mükerrer yardımların önüne geçilebilmektedir.

Sağlık Hizmeti: İhtiyaç duyulan en temel hizmetlerden sağlık hizmeti ilk günden beri Sağlık Uygulama Tebliği(SUT) kapsamında ücretsiz olarak Suriyelilere sağlanmıştır. Bu kapsamda AFAD tarafından 2013/8 Suriyeli Misafirlerin Sağlık ve Diğer Hizmetleri Hakkında Genelgesi yayınlanmış ve faturalandırılan Suriyelilerin sağlık harcamaları AFAD tarafından karşılanmıştır. GBM'lerde sağlık hizmetleri Sağlık Bakanlığı'nca kurulan sağlık merkezlerinde sunulmaktadır. Bu merkezlerde 94

Türk ve 89 Suriyeli doktor, 125 Türk ve 134 Suriyeli sağlık personeli görev yapmaktadır (95). Her barınma merkezinde ambulanslar hazır bulunmakta ve gereli durumlarda en yakın hastanelere hastaları taşımaktadır. Ayrıca barınma merkezinde görev yapan doktorlar ihtiyaç halinde sevk zinciri ile hastanelere sevk etmektedir. GBM'lerinde bugüne kadar sağlık alanında yaşanılan sorunlar AFAD ve Sağlık Bakanlığı işbirliğinde ivedilik ile çözülmeye çalışılmıştır.

Eğitim Hizmeti: Barınma merkezlerinde Suriyeli çocuk ve gençler için okul öncesi eğitimden liseye kadar eğitim hizmetleri konusunda ciddi imkânlar sağlanmıştır. Özellikle yaşanan insanı dram sonrasında çocukların ülkelerinde iken ara vermek zorunda kaldıkları eğitimlerini telefi etmeye ve ülkelerine döndüklerinde ya da üçüncü bir ülkeye gittiklerinde sene kaybı yaşamamalarını sağlayacak nitelikte eğitim ve öğretim hizmeti vermek öncelikli amaç olmuştur.

Türkiye'ye kitlesel akının başlaması ile birlikte Hatay ilinde oluşturulan geçici barınma merkezlerinin tamamında İl Millî Eğitim Müdürlüğü ile okul öncesinden halk eğitimi kursları düzenlenecek atölyelere kadar gerekli altyapı hazırlanmış, öğretim yılının başlaması ile birlikte oluşturulan geçici barınma merkezlerindeki okul çağındaki öğrenciler sınıf seviyeleri belirlenerek eğitim öğretim faaliyetine katılımı sağlanmıştır. Ayrıca halk eğitimi merkezlerimiz aracılığı ile başta Türkçe dil kursları olmak üzere birçok alanda kurslar açılmış ve her yaş grubundan Suriyeli misafirin bu kursları katılımı sağlanmıştır. Hatay ilinde başlayan eğitim faaliyetleri ilk düzenleme gereği Türkçe müfredat üzerinden, çocuklara öncelikle Türkçe öğretecek şekilde, Arapça bilen öğretmenler görevlendirilerek başlatılmış ve eğitim ortamlarının boş zamanlarında Suriyeli öğretmenlerin kendi müfredatlarında, öğrencilerin eğitimlerini kaldıkları yerden devam etmelerine izin verilmiştir. Bu süreçte Suriye krizinin kısa sürece varsayımı ile hareket edilmesi etkili olmuştur (99, 100, 101).

Türkiye'de misafir edilen Suriye vatandaşlarının geçici koruma altına alınması kararının ardından MEB tarafından hizmetlere erişimin önündeki engellerin tamamını kaldırmak ve uygulamaları yasal bir zemine oturtmak amacıyla 2014 Eylül ayında "Yabancılara Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri" konulu 2014/21 sayılı Genelgeyi yayımlamıştır (102). Bu Genelge ile birlikte, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu"'nda tanımlanan yeni statüler de dâhil herkesin sunulan eğitim hizmetlerine ne şekilde erişeceği belirlenmiştir. Eğitim-öğretim hizmetlerinin planlanması, koordine edilmesi ve kontrol edilmesinden okul öncesi eğitimde ASPB diğer eğitim

kademelerinden MEB sorumludur. Bu merkezlerde ASPB ve MEB'inin görevlendirdiği personeller görev yapmaktadır. "Araştırmanın yapıldığı dönemde GBM'lerinde toplam 36 geçici eğitim merkezi bulunmakta olup, bu merkezlerde toplam 82.503 öğrenci öğrenim görmektedir. Bu merkezlerde gönüllü olarak destek veren Suriyeli eğiticiler teşvik ödemesi ile ücretlendirilmekte olup barınma merkezlerinde 600 TL olan ücretlerin Aralık sonrasında ayırt edilmeksizin 1.300 TL olmasına dair kaynak üretilmiş ve gerekli tedbirler MEB tarafından alınmıştır" (103). Ayrıca GBM'lerinde eğitim gören öğrencilerin cinsiyet dağılımına göre okullaşma oranları birbirlerine çok yakındır.

GBM'leri kendi içerisinde mahalle ve sokaklara bölünmüş vaziyette inşa edilmiştir. Sosyal donatılar okullar, yetişkin kursları, parklar, çok amaçlı çadırlar vb. barınma merkezinde herkesin rahatlıkla ulaşabileceği şekilde ortak noktalara inşa edilmeye çalışılmıştır. Bu noktada önemli uygulamalardan bir tanesi muhtarlık seçimleridir (93). Barınma merkezlerinde yaşayan Suriyelilerin isteklerini, taleplerini ve şikâyetlerini dile getirmek üzere her mahallenin kendi içlerinden seçtikleri bir muhtarı bulunmaktadır. Muhtarları belirlemek için seçim yapılmakta ve mahalle sakinleri oy kullanmaktadır. Bu muhtarlar aylık olarak barınma merkezleri yönetimi, çalışanları ile aylık toplantılar gerçekleştirmekte karşılıklı olarak sorunlar, talepler ve beklentiler dile getirilmektedir. Hali hazırda barınma merkezlerinde 302 Suriyeli muhtar bulunmaktadır (104). Suriyelilerin toplumsal yapısından dolayı toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kadınları da desteklemek için her mahallenin 1 kadın 1 erkek muhtarının olması desteklenmiş fakat kadınlardan aday olmaması istenilen sonucu vermemiştir. Bazı kamplarda 1 ya da 2 kişi geçmeyecek şekilde kadın muhtar bulunmaktadır. Ayrıca barınma merkezlerinde kadın, genç, çocuk komisyonları kurulmuş ve bu komisyon aracılığıylada talepler dile getirilmektedir. Bu komisyonlar bazı merkezlerde çok aktif olsalar da bazı merkezlerde daha pasif durumdalardır.

GBM'lerinde hali hazırda 443 kamu ve 5 833 hizmet alımı personeli görev yapmaktadır (95). İlgili görev alanlarında ihtiyaca göre personel sayısında artışlar ve düşüşler yaşanabilmektedir.

2.2.3.2. Geçici Barınma Merkezleri Dışında Yaşayan Suriyeliler

Sınır aşan göçlerde göç etmeye karar vermek ne kadar çok zor ve travmatik bir süreç ise göç sonrasında gidilen ülkede yaşamlarını yeniden kurarken karşılaştıkları zorluklarda bir o kadar örseleyici ve travmatize edici olabilmektedir (105, 106). Bu nedenle barınma merkezleri dışında yaşamayı tercih edenlerde barınma merkezlerinde yaşayanlara oranla daha çok sorun yaşayabilmektedir. Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin yaklaşık olarak % 89'unun GBM'leri dışında yaşayan Suriyeliler oluşturmaktadır. Bu nedenle Suriyeliler konusunda buzdağının görünmeyen kısmını oluşturduklarını söylemek yanlış olmaz. Türkiye'ye sığınan Suriyelileri bir sınırlama getirmeden GBM' de ya da dışında yaşama konusunda seçimi kendileri belirlemiştir. Özellikle akraba çevresi burada olanlar onların yanına yerleşmeyi tercih ederken, maddi imkânı olan ve olmayan büyük bir çoğunluk barınma merkezlerinin dışında yaşamayı tercih etmiştir. Çoğunluğu GBM'lerinin bulunduğu illerde yaşamayı tercih ederken sürecin uzaması ve imkânlar nedeni ile başta İstanbul, Ankara, Mersin ve Konya olmak üzere hemen hemen Türkiye'nin tüm illerine dağılmış durumdalardır. Bu durum özellikle ilk yıllarda sürecin yönetilmesini, kontrolü ve kayıt altına almayı zorlaştırmıştır. Bu sürece sınır kapılarından girmeyen ve gayri resmi yollar (93) ile ülkeye girilmesi sayıların belirsizliğini iyice arttırmıştır. Suriyeli sayılarının beklenenin çok üstüne çıkması ve sürecin 3'cü yılına girilmesi sonucu bu durumu kontrol altına almak için yapılan yardım ve hizmetlerden yararlanmak için kayıt altına alınma şartı getirilmiştir. Sürekli yer değiştiren ve dağılan bir canlı organizma halinde olan süreç 2015 yılı ile durağanlık kazanmış ve kayıtların büyük bir çoğunluğunun tamamlanmıştır.

Tablo 2.7. Suriyelilerin en yoğun bulunduğu ilk 10 ilimiz ve ilin nüfusu (95).

İL	GBM	GBM DIŞI	TOPLAM SURİYELİ	İL NÜFUSU
İstanbul	0	557 694	557 694	15 067 724
Şanlıurfa	42 513	411 115	453 628	2 035 809
Hatay	16 658	426 973	443 631	1 609 856
Gaziantep	3 660	418 326	421 986	2 028 563
Adana	27 224	204 220	231 444	2.220 125
Mersin	0	203 033	206 033	1 814 468
Bursa	0	163 929	163 929	2 994 521
İzmir	0	141 757	141 757	4 320 519
Kilis	14 624	103 155	117 778	142 541
Konya	0	104 856	104 856	2 205 609

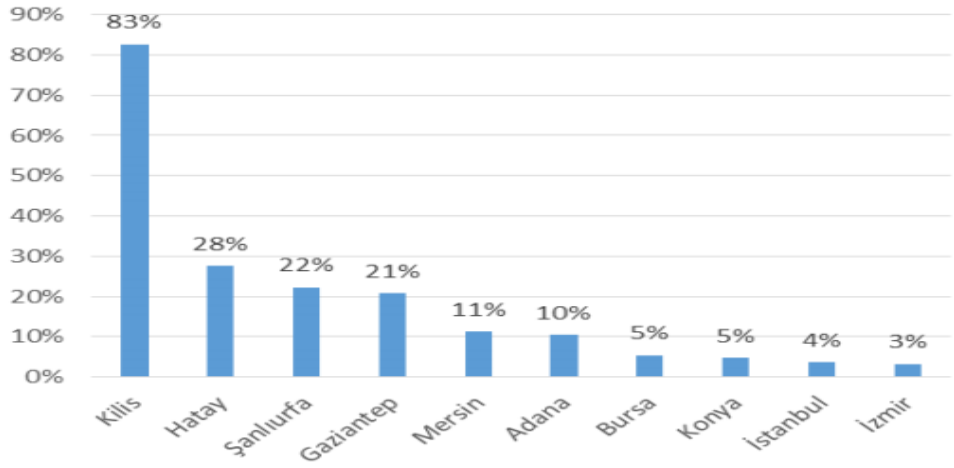
Barınma merkezlerinin dışında yaşayan Suriyelilerin en yoğun bulunduğu ilk dört il sırasıyla İstanbul Hatay, Gaziantep ve Şanlıurfa'dır. Adana ve Mersin iki yüz binden fazla, Bursa, İzmir, Kilis ve Konya illeri yüz binden fazla Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır. 11 il on bin ve altmış bin arasında, 31 il bin ve on bin arasında ve 22 ilde binden az sayıda Suriyeliyi barındırmaktadır. Türkiye genelinde Suriyeliler 81 ilde ikamet etmektedirler.

İlk adım olarak tüm Suriyelilerin kayıt altına alınması için ciddi çalışmalar yapılmıştır. AFAD ve BMMYK işbirliğinde 21 tane mobil kayıt tırı projelendirilerek hayata geçirilmiştir. Bu tırlar aracılığı ile afet ve acil durumlarda kayıt ve izleme sistemleri ivedilikle devreye koyulacaktır. Mobil tırlar aracılığı ile birçok noktada kayıt merkezi oluşturulmuştur. Kayıt konusunda yaşanılan sıkıntılar; ilk etap da biyometrik kayıt sistemi yerine geçici kimlik kartları verilmesi bu kartlar çok kolay kopyalanabilecek ve çoğaltılabilecek nitelikte olması, biyometrik kayda geçilmesi ile birlikte parmak izi ve resim dışında alınan bilgilerin sözel beyana dayanması ve zaman zaman doğru olmayan bilgilerin paylaşılması, yardımlardan daha fazla yararlanmak için mükerrer kayıtların yapılması, yer değiştiren kişilerin durumlarını bildirmemesi ve yeni yerleşim yerlerinde yeniden kayıt yaptırmaları, beyanların doğruluğunun

kontrol edilebileceği bir sistem olmaması sonucu sistemin mükerrer kayıtları temizlemekte yetersiz kalması, Avrupa ülkelerine geçmek isteyenlerin özellikle kayıt yaptırmaması, kayıt yaptırılan yerde ikamet etme zorunluluğunun olması, kayıtlarının Suriye rejimi ile paylaşılabileceğine yönelik kaygılar, kayıtlı olanlardan başka ülkelere illegal yollar ile ulaşanların kayıtlarını sildirmemesi gibi nedenler etkili olmuştur (86).

2014 Orsam raporuna göre Suriyeliler beş nedenden dolayı barınma merkezleri dışında yaşamayı tercih etmektedir. *"(1) Ülkeye kaçak giriş yapan ve herhangi bir yere kaydolmayan ya da olmak istemeyen kişilerin varlığı, (2) Kamplarda yaşamaya başlamalarına rağmen kamp yaşamına uyum sağlayamayan kişilerin ayrılmak istemeleri, (3) Maddi durumu iyi olan kişilerin kişisel ya da özel nedenlerle kamp dışı yaşamı tercih etmeleri, (4) Kampların kapasitesinin dolması nedeniyle dışarda beklemek zorunda olmaları, (5) Akrabalık ilişkileri nedeniyle kamplar yerine akrabalarının gösterdikleri yerlerde yaşamayı tercih etmeleri."* (98). Bu nedenler sığınma sürecinin ilk yıllarında geçerli olmakla birlikte geçen 6 yıllık zamanda zarfında daha da şekillenmiştir. İlerleyen süreçte detaylı olarak ele alınacaktır.

Tablo 2.8. Suriyelilerin en yoğun bulunduğu illerin il nüfusuna oranı (95).

Suriyelilerin en yoğun bulunduğu ilk on ilimizin nüfusunun Suriyeli nüfusa oranına baktığımız zaman %83'lük oran ile Kilis ön plana çıkmaktadır. "Akdeniz bölgesinin en küçük yüzölçümü ve nüfusuna sahip olan Kilis, Gaziantep'e 60 km Suriye sınırına ise 10 km uzaklıktadır. İki konteynerkent ve Öncüpınar sınır kapısı il sınırları içerisindedir (93). Suriye iç savaşı boyunca kendi nüfusu kadar Suriyeliye barınma imkânı sunan tek şehir Kilis'tir. Hatta çatışmaların şiddetini arttırdığı

zamanlarda sınıra yakınlığı ve sınır kapısı bulunması nedeni ile kendi nüfusundan da fazla sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. İkinci sırayı %28 ile Hatay ve üçüncü sırayı % 22'lik oran ile Şanlıurfa izlemektedir. İstanbul en fazla Suriyeli barındıran il olmasına rağmen nüfusuna oranlandığı zaman %4'le dokuzuncu sırada yer almaktadır. Bu tablo yerel yönetimlerin yükünü ve illerin toplumsal hizmetlere duyulan ihtiyacı ve eklenen yoğunluğu da gözler önüne sermektedir.

İlk aşamada akrabalık ilişkisi ve zor koşulları nedeniyle Türkiye'deki akrabaları ve yerel halk tarafından memnuniyetle karşılanan Suriyeliler zamanla belli bir hoşnutsuzluk yaratmaya başlamıştır. Akraba ve çevrelerinin destekleri ile hayatlarını sürdürmeye çalışan Suriyeliler bir süre sonra yaşamlarını idame ettirmek için kendi imkânlarını kendi imkânlarını oluşturmaya başlamışlardır. Bu süreçte akrabalık ve sosyal çevre iş, ev, yardım bulma noktalarında kilit rol oynamaktadır. Bourdieu'nun sınıflandırmasında da olduğu gibi "sosyal ağlar; hem göç sürecinde hem de iş arama sürecinde etkin rol oynayan bir sosyal sermaye türü" (107) şeklinde açıklamıştır. Suriyelilerin Türkiye'de yaşamlarını yeniden kurma süreci sosyal ağlar üzerinden ilerlemektedir.

GBM'leri dışında yaşayanların barınma koşulları AFAD 2014 araştırma verilerine göre; % 74'ü apartman dairesi ya da evde, %14'ü harabe binalarda, %10'u geçici barınaklarda% 0,8'i çadırlarda, %0,6'sı kamu binasında ve % 0,4'üde sokakta olarak belirlenmiştir (93). Özellikle şehirlerde yaşayanlar daha çok kenar mahalleleri ve ucuz semtlerde biriktiği için çok fazla şehir gettoları da oluşmaktadır. Bu durum ilerleyen süreçte sosyal uyum anlamında sorunlar yaşanmasına da neden olabilir. Maddi olarak yeterli imkânı ve sürekli işi olmayan Suriyeliler barınma imkânını sağlarken 2-3 aile birleşerek ortalama 10-15 kişi aynı evde yaşamayı tercih etmektedir. Suriyelilerin bulunduğu illerde barınma ihtiyacına yönelik talebin patlaması kira ve ev fiyatlarında artışlar yaşanmasına, depo, metruk bina gibi yerlerin Suriyelilere kiralanmasına neden olmuştur (96). Suriyelilerin kaldıkları yerlerin fiziki koşulları genellikle sağlıksız ortamlar olmaktadır özellikle bu durum İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlerde söz konusu olmaktadır.

Barınma merkezlerinin dışında yaşayanların en büyük diğer problemi dil ve kültürel farklılıklardır. Bu durum Güneydoğu bölgesinde yaşayanlar için çok hissedilmese de diğer bölgelerde yaşayan Suriyeliler bunun sıkıntısını çok fazla yaşamaktadır. Destek almaları gerektiğinde nereye başvuracaklarını bilmemeleri ve

kendilerini yetkililere ifade edememeleri yaşadıkları sorunların çözümsüz kalmasına neden olmaktadır (108). Diğer taraftan temel sorun Suriyelilere yönelik kalıcı çözümlerin üretilmemiş olmasıdır. Geçici koruma ile önemli ölçüde haklar elde etseler de uzun vadede çözüm olmamaktadır.

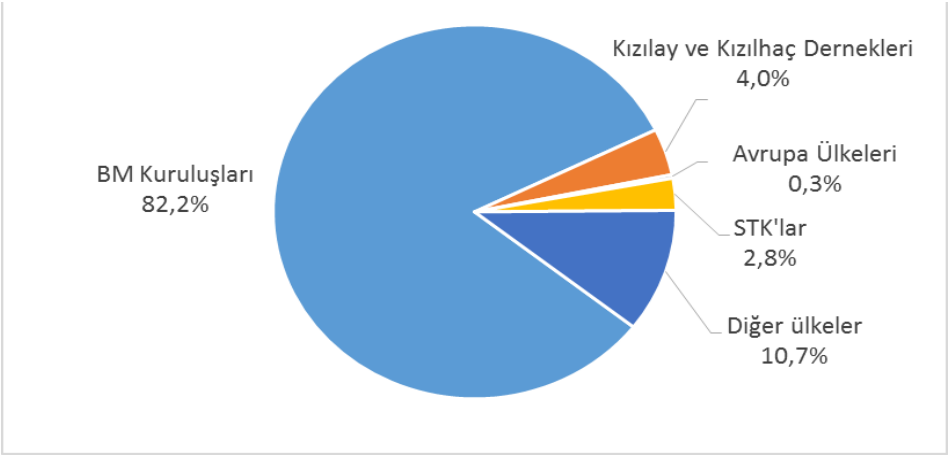
Barınma merkezleri dışında yaşayan Suriyelilere uluslararası ve ulusal STK'lar yardım sağlamaktadır. Fakat bu yardımlar düzenli ve sürekliliği olan yardımlar olmadığı için kalıcı destek mekanizmalarında yetersiz kalmaktadır. Ayrıca her STK kendi ulaşabildiklerine yardımcı olabilmekte ve bu süreçte farklı değişkenlerin (etnik köken, mezhep, nerde kaldığı gibi) devreye girmesi yardımların dağılımını önemli ölçüde etkilemektedir.

2.2.3.3.Ulusal, Uluslararası ve Sıfır Noktası Yardımlar

Suriyelilere yönelik harcamaların çoğunluğu devlet eli ile gerçekleştirilmesi ile birlikte uluslararası yapılan yardımlarda söz konusudur. Suriyelilere yapılan harcamalarda kamu kaynakları çoğunlukla GBM'lerdeki kişiler için kullanılmaktadır. Sağlık hizmetleri haricinde, GBM dışındaki Suriyelinin ihtiyaçları ise daha çok ulusal, uluslararası ve Suriyeli STK'lar tarafından karşılanmaktadır. Bu kapsamda çalışma izni verilen 29 yabancı STK Suriyelilere yönelik faaliyetlerini sürdürmektedir (95).

Türkiye'deki Suriyeliler için BM kuruluşları tarafından 434 017 814 USD, Kızılay ve Kızılhaç Dernekleri tarafından 20 688 611 USD, Arap ülkeleri tarafından 2 70 216 USD, yabancı STK'lar tarafından 14 140 821 USD ve diğer ülkelerden 54 715 371 USD'lik insani yardım desteği sağlanmıştır (95)

Tablo 2.9. Suriyelilere yönelik uluslararası yardımların dağılımı.

Bir diğer durum Suriye'deki çatışmalardan kaçan Suriyelilerin yaklaşık 200 000'e yakını sınırın Suriye tarafındaki GBM'lerde yerleştirilmiş olmasıdır. Türkiye'deki GBM'lerden tüm yönleriyle kötü şartlara sahip olan bu GBM'lere ilişkin ulusal ve uluslararası yardımlar AFAD koordinasyonunda, Türk Kızılayı aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

Bu kapsamda, ulusal ve uluslararası kurum, kuruluş ve şahıslar tarafından bağışlanan insani yardım malzemeleri Hatay, Kilis, Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin illerinde bulunan 12 sınır noktasından gıda, gıda harici malzemeler, barınma, hijyen, ilaç ve tıbbi malzemeler, vb. olmak üzere toplamda 2 666 859 535.50 TL değerinde insani yardım 43 896 araçla Suriye'ye ulaştırılmıştır (104).

Sıfır noktası insani yardımların devam ettirilmesi, Suriye sınırımızın diğer tarafında bulunan Suriyelilerin insani ihtiyaçlarının giderilmesi ve böylelikle Türkiye'ye yönelik kitlesel nüfus hareketlerinin önlenebilmesi için önem arz etmektedir. Ancak, bölgedeki çatışmalarla Suriye sınırımızın karşısında değişen güç dengeleri sebebiyle 12 sınır noktasının hepsi sürekli olarak kullanılamamaktadır. Mevcut durumda, Hatay Cilvegözü ve Kilis Öncüpınar sınır noktalarından insani yardım teslimi sürekli olarak sağlanabilmektedir.

2.2.4.Türkiye'nin Göç Politikası ve Mülteci Hukukunun Gelişimi

Türkiye yıllar içerisinde hem iç hem de dış göçlere sahne olmuştur. Yaşanan göçler ve kitlenin özellikleri ülkenin göç konusundaki konumunu da şekillendirmiştir. Bu süreçte ülkenin jeopolitik konumu da kilit rol oynamıştır; Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlayan bir köprü ve kara yolu olması. Türkiye uzun yıllar göç ve sığınma politikasını 1934 tarihinde kabul edilen *2510 sayılı İskân Kanunu* kapsamında yürütmüş, "*Türk soyundan olma" ve "Türk kültürüne bağlı olma*" temel belirleyici kriter olurken bu kişilere "*muhacir*" denilmiştir. Vatandaşlık verilen kişilere toprak edinme, iş kurma, malzeme almada kredi gibi belirli konularda kolaylıklar tanınmıştır (6). Resmi rakamlara göre 1923-1997 yılları arasında toplam 1 648 077 göçmen ülkeye yerleştirilmiştir (109).

Birinci bölümde de bahsedildiği gibi BMMYK işbirliğinde ortak bir mülteci sistemine duyulan ihtiyaç kapsamında 1951 Cenevre sözleşmesi ve 1967 New York Protokolü imzalanmıştır. Avrupa'da yaşanan olaylar çerçevesinde yazılan 1951 Cenevre Sözleşmesi dünyanın diğer noktalarında yaşanan sığınma ve mülteci

hareketlerini kapsamamaktadır (6). Özellikle sömürgelerden gelen sığınmacılara yönelik uygulamalara duyulan ihtiyaç ve mülteci hareketlerinin her geçen gün artması sonucunda kapsamın genişletilmesinde karar verilmiştir. 1951 Cenevre sözleşmesinin mülteci tanımında yer alan zaman ve coğrafi kısıtlama 1967 New York Protokolü ile kaldırılmıştır (29, 42, 110). Türkiye Cumhuriyeti 1951 Cenevre Sözleşmesini imzalasa da iç hukukuna yansıtması Ağustos 1961 tarih ve 359 sayılı onay kanunu ile gerçekleşmiştir (6, 91). 1967 yılında devletlere coğrafi ve zaman sınırlamasını kaldırma yükümlülüğü getiren New York Protokolü Türkiye tarafından çekince koyularak imzalanmıştır (110). Bu kapsamda Temmuz 1968 tarih ve 6/10266 Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe giren protokolde zaman sınırlaması kaldırılırken coğrafi sınırlama kaldırılmamıştır (91). Böylece Avrupa'dan gelenler mülteci olarak kabul edilirken Avrupa dışından gelenler sığınmacı olarak kabul edilmiştir (50, 110). Orta Doğu ve Asya'da yaşanan iç çatışmaların artması ve ekonomik temelli yapılan göçlerde mültecilerin Avrupa'ya ulaşmasında kilit bir rol oynadığı için coğrafi sınırlamayı kaldırarak bu bölgelerden gelen kişilerin Türkiye'de kalmasını istememiştir. Ekonomik ve sosyal açıdan da bunu kaldırabilecek konumda olmaması önemli bir etkendir.

1990'lı yıllar ile birlikte 1988-1991 İran-Irak savaşı, 1990-1991 Körfez Savaşı ve son yıllarda Afrika ve Ortadoğu'da yaşanılan insani krizler sonucunda Türkiye'ye yönelik yoğun nüfus hareketleri yaşanmıştır. Türkiye'nin kara sınırlarının güvenliğinin sağlanamaması, sınır bölgelerindeki terör sorunu ve sığınma arayan kişilerin sayısının fazlalığı, mülteci hukuku olarak 1951 Cenevre sözleşmesi ve 1967 Protokolüne taraf olsa da iç hukukunda doğrudan bir düzenleme olmaması sorunlar yaşanmasına neden olmuştur (111). Bu sorunların giderilmesi, mülteciler, ülke sınırlarına gelen yabancılar ve nüfus hareketlerine ilişkin usul ve esasları, görevli kuruluşları belirlemek için 1994 tarihli ve 6169 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile "*Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek için Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Yabancılar ile Toplu Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik"* (15, 112) kabul edilmiştir. 1951 Cenevre Sözleşmesine ve 1967 Ek Protokolü temel alınarak hazırlanan 1994 yönetmeliği doğrudan iltica ve sığınma sürecine yönelik olduğu için Türk hukukunda mültecilere yönelik ilk yasal düzenleme olarak kabul edilmektedir. 1994 Yönetmeliğe göre; Avrupa'dan gelen ve 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin

şartlarından faydalanacak olanlar sığınmacılar ve Avrupa dışından gelen ve yeniden yerleştirilmeyi bekleyen sığınmacılar olmak üzere iki grup oluşmuştur (50).

Türkiye'de göç ve mültecilik alanında hukuki düzenlemeler anlamında uluslararası hukuk ile örtüşen ve AB Uyum sürecinde daha somut atılan adımlar 8 Mart 2001'de kabul edilen ve 26 Mart 2003'te düzeltilerek değiştirilen Türkiye Katılım Ortaklığı belgesi ile başlanmıştır (91). Bu belgeye göre gerçekleştirmesi gerekenler: "*1) Vize yasalarının ve uygulamalarının AB müktesebatıyla uyumlu hale getirilmesi, 2) Müktesebatı uygulamak ve benimsemek, (kabul, geri kabul ve sınır dışı etme) gibi konularda yasadışı göçe karşı en etkin metotları geliştirmek, 3) Müktesebatla uyum sağlamaya devam etmek ve sınır kontrollerinde Schengen uygulamasını tamamen hayata geçirmek, 4) 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne konulan coğrafi sınırlamanın kaldırılması için sığınma alanında müktesebatla uyumu sağlamak; sığınma başvurularını alma ve belirleme mekanizmasını güçlendirmek ve sığınmacılarla mülteciler için kalma yerlerini ve sosyal desteği iyileştirmek*" (50) şeklindedir. Aynı zamanda Türkiye, Danimarka-İngiltere işbirliği ile TR02-JH-03 İltica-Göç Twinning Projesini 08.03.2004 ve Türkiye Ulusal Eylem Planını 25.03.2005 tarihinde uygulamaya başlayarak iltica ve göç işlemlerini AB müktesebatına uyumlulaştırılmaya çalışmıştır (50, 111).

Bu süreçte atılan diğer önemli bir gelişmede 16.01.2006 tarihinde, 9938 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı 1994 Yönetmeliğinde değişiklik yapılmasına dair yönetmeliğin kabul edilmesidir (111). Bu değişiklik ile birlikte başvuru süresinde yaşanılan mağduriyet, mülakat yetkisinin yerel yönetimlere devredilmesi, diğer Bakanlıklar ile yaşanılan koordinasyon eksikliği gibi birçok konuda yenilikler getirilerek sığınmacı ve mültecilerin yaşadıkları mağduriyetler giderilmeye çalışılmıştır. Uygulamaya yönelik diğer önemli bir adımda 22 Haziran 2006 tarihli ve 57 sayılı Emniyet Genel Müdürlüğü Genelgesidir (111). Genelge ile birlikte uluslararası koruma alanında çalışacak olan personelin uluslararası ve mülteci hukuku konularında eğitimler verdirerek kapasitelerinin arttırılması, sığınmacı ve mültecilerin hukuki süreç hakkında bilgilendirilmeleri, sorunlarla karşılaştıklarında başvuru süreçleri ve hakları konusunda bilgilendirilmelerine yönelik düzenlemeler getirerek sürecin daha etkin yürütülmesi ve insan mağduriyetlerinin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Türkiye uluslararası bir sığınma sistemi oluşturma sürecinde yukarda bahsedilen uygulamaların yanında 5543 Sayılı İskân Kanunu, 5682 Sayılı Pasaport

Kanunu, 2644 Sayılı Tapu Kanunu, 4817 Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun, 5683 Sayılı Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun ve 5901 Vatandaşlık Kanunu kapsamında da çalışmalarını gerçekleştirmiştir (50, 111, 112).

Türkiye göç alanında 1990'lı yıllar ile birlikte yapısal anlamda değişikliğe uğramaya başlamıştır ve Avrupa Kalesi'nin sınırlarını daha da kontrol altına alması ile birlikte hedef ülke konumuna gelmiştir. Bu süreçte Türkiye'de bazı yasal düzenlemeler yapılsa da dağınık ve yetersiz olduğu için oluşan hukuki boşluğu doldurmaya yetmemiştir. Suriye iç savaşı sonucunda Suriye'den Türkiye'ye yönelik gerçekleşen kitlesel sığınmaların artarak devam etmesi sonucunda yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulması itici güç oluşturmuştur. Diğer taraftan sayıların artması kadar Türkiye'de yaşayan yabancılar ile birlikte birçok problem alanı da ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle göç yönetimi alanında etkili kamu politikalarının yürütülebilmesi için ayrıca bu alandan sorumlu kurumsal bir yapıya da ihtiyaç duyulmaktadır. Yapısal ve yasal olarak ortaya çıkan bu ihtiyaçlar doğrultusunda ilk kapsamlı yasal düzenleme 11.04.2013 tarih ve 28615 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren *6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu(YUKK)* ilk yapısal düzenlemede İçişleri Bakanlığı bünyesinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün(GİGM) (113)kurulmasıdır. Kanun ile yabancıların "*Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve Türkiye'den çıkışları ile Türkiye'den korunma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulamasına ilişkin usul ve esasları ve İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kuruluş, görev, yetki ve sorumlulukları*" (113) düzenlenmiştir.

YUKK yasası ile birlikte yukarıda da bahsedilen ihtiyaçların tamamını kapsayan düzenlemeler hayata geçirilmiş ve GİGM ile birlikte de çalışmaların yürütülmesi için kurumsal kimlik kazandırılmıştır. 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolüne dayandırılarak hazırlanan kanun, Türkiye olarak konulan coğrafi çekinceyi saklı tutacak şekilde yeni düzenlemeler getirmiş ve uluslararası koruma statülerini, mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma şeklinde düzenlemiştir. (91, 113).

YUKK madde 61'e göre mülteci; "*Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya*

veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir" (113).

YUKK madde 62'ye göre şartlı mülteci; "*Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına izin verilir*" (113).

YUKK madde 63'e göre ikincil koruma; – *"(1) Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayrım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir*" (113).

Yukarda tanımlanan uluslararası koruma çeşitlerinden de anlaşıldığı üzere sadece Avrupa ülkelerinden gelen kişilere "mülteci" hakkı tanırken diğer ülkelerden yapılan başvurular "şartlı mülteci" kapsamında değerlendirilmektedir.

Diğer taraftan GİGM'nin görevleri aynı kanunun 103. Maddesinde "*göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, bu konularla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye'ye giriş ve Türkiye'de kalışları, Türkiye'den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek*"

(113) şeklinde tanımlanmıştır. Görev tanımından da anlaşıldığı gibi göç alanına ilişkin yürütülecek tüm mikro ve makro çalışmaların yürütülmesinden sorumludur.

Son yıllarda Türkiye'ye yönelik yaşanan kitlesel göçler yine YUKK kanunun 91. Maddesinde "geçici koruma" kapsamında değerlendirilmiştir (113). Geçici koruma;*"(1)ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir* (113) şeklinde tanımlanmıştır.

Bu bağlamda Türkiye, uluslararası hukuk ve teamül çerçevesinde açık sınır politikası, geri göndermeme ilkesi ve gelen kişilerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasını koşulsuz sağlayarak Suriye uyruklu yabancılara "geçici koruma" sağlamıştır.

2.2.4.1.Geçici Koruma Yönetmeliği

Geçici koruma ve geçici korumaya ilişkin usul ve esasların Bakanlar Kurulu tarafından hazırlanacak ayrı bir yönetmelik ile düzenlenmesi 11 Nisan 2014 tarihinde yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunun 91'inci maddesinde hükme bağlanmıştır (113). Bu maddeye istinaden hazırlanan ve Suriyelileri de kapsamına alan Geçici Koruma Yönetmeliği, 22.10.2014 tarihli ve 29153 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (114). Bu yönetmelik ile birlikte "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" de yürürlükten kaldırılmıştır.

Geçici Koruma Yönetmeliğiyle geçici koruma sağlanan kişilerin ülkeye kabulü, kalışı, hak ve yükümlülükleri, ülkeden çıkışları, alınacak tedbirler, ulusal ve uluslararası kurumlar ve kuruluşlar arasındaki işbirliği ve koordinasyon, kurum ve kuruluşların görev ve yetkileri düzenlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca yönetmelikte geçici korumamanın sona ermesi, iptali, gönüllü geri dönüş, geçici koruma sağlanacak ve bu korumadan yararlanamayacak yabancılar, silahtan arındırma, sevk merkezlerinde yapılacak işlemler, sağlık kontrolleri, kayıt, özel hizmet sahipleri, aile birleşimi, kişisel

veriler, verilerin gizliliği gibi konularda yapılması gerekenlere detaylı olarak hükme bağlanmıştır (114).

Geçici koruma sağlanan yabancılara verilecek olan hizmetlere yönetmeliğin 6'cı bölümünde değinilmiştir. Bu kapsamda madde 26 kapsamında sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler, tercümanlık vb. hizmetlerden yararlanabilirler. Ayrıca aynı maddenin 4'cü bendinde yönetmelik kapsamında ilgili bakanlıklar ile kamu kuruluşları tarafından verilen hizmetlerin AFAD tarafından koordinasyonunun yürütüleceği belirtilmiştir (114).

Suriye'den gelen yabancılar YUKK kapsamında "mülteci" ya da "sığınmacı" kapsamına girmediği için Yönetmeliğin geçici madde1 kapsamında; 28.04.2011 tarihinden sonra Suriye Arap Cumhuriyeti'nde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyetinden kitlesel veya bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler geçici koruma altına alınırlar (114). Yönetmelik kapsamında tarih belirtildiği için bu tarihten önce gelenler geçici koruma kapsamında değerlendirilememektedir. Yönetmelik ile birlikte "Geçici Koruma" olarak hukuki dayanak kazanmıştır. Anılan yönetmelikle ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel veya kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara uygulanmaktadır.

2.2.4.2.Suriyelilere Yönelik Hizmetlerin Hukuki Çerçevesi

Bu bölüm sağlık, eğitim, çalışma ve psikososyal destek hizmetleri kapsamında ele alınmıştır.

Sağlık Hizmetleri

Uluslararası ve ulusal hukukta yer alan hükümler doğrultusunda, sağlık hakkı temel bir insan hakkı olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda ülkemizde geçici koruma altında bulunan Suriyelilere oldukça geniş kapsamlı bir sağlık hizmeti ücretsiz olarak sunulmaktadır. GBM'lerinin dışı "acil yardım" kapsama girmediği için yapılan yardım ve hizmetlerde acil yardım ödeneği kullanılamamaktadır. Bu durumun tek

istisnası sağlık harcamalarında yaşanmıştır. Türkiye'ye giriş yapan Suriyelilerin bulaşıcı hastalık taşıma ve yayma riskine karşı gerekli önlemlerin alınması, toplu kullanım alanlarının sağlığa elverişliliğinin sağlanması, sağlık hizmetlerinin ilgili mevzuata uygun gerçekleşip gerçekleşmediği ile sağlık hizmeti verilmekte olan yerlerin denetimi gibi hususlar Sağlık Bakanlığı'nın kontrolü ve sorumluluğunda yürütülmektedir. Türkiye'ye giriş yapan Suriyelilere, kayıt işlemleri tamamlanıncaya kadar bulaşıcı ve salgın hastalıklardan korunma hizmetleri ile acil sağlık hizmetleri sağlanmaktadır. Kayıt işlemlerinin tamamlanmasının ardından geçici koruma altında bulunan Suriyeliler, Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı tarafından genel sağlık sigortalıları için karşılanan sağlık hizmeti kapsamındaki sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkına sahip olmaktadır.

GBM'leri dışında yaşayan Suriyelilere yönelik ilk düzenleme AFAD tarafından 18 Ocak 2013 tarihli 2013/1 sayılı Suriyeli Misafirlerin Sağlık Hizmetleri Hakkında genelgesidir. Bu kapsamda barınma merkezlerinde ve dışında bir ayırdım yapılmadan Türkiye'ye toplu sığınma amacıyla gelen Suriyelilerin "koruyucu ve 1. basamak sağlık hizmetlerinin sağlık ocaklarında ve hastanelerinde ücretsiz olarak verilmesi ve faturalandırmanın kayıtlı bulunan İl Valilikleri aracılığı ile AFAD tarafından karşılanması sağlanmıştır. Ayrıca ilaç, protez, diş, gözlük, işitme cihazı gibi malzemelerin temini ve tedavilerin faturalandırılması Sağlık Uygulamaları Tebliği (SUT) kapsamında yapılması gerekmektedir" (115). Böylece Suriyelilere yönelik tedavi uygulamaları yerel vatandaşlara uygulananlar ile aynı standartlarda yapılması sağlanmıştır. Genelgede kişilerin "kamp kayıtlarının yapılması" ibaresinden dolayı bu genelge sadece GBM'lerinin bulunduğu illerde geçerlidir (6, 91).

Sığınma sürecinin devam etmesi ve Suriyelilerin GBM'lerinin bulunduğu illerin dışına yayılması ve sayıların her geçen gün büyük oranda artış göstermesi ve bu insanların barınma merkezlerinin olduğu bölgelerde tutulamaması sonucu diğer illerde yaşayan Suriyelilerin sağlık hizmetlerine erişimlerinde sorun yaşanmasına neden olmuştur. Özellikle acil gelen vakalarda müdahale etme zorunluluğu ve bu tedavilerin faturalandırılamaması sağlık kurum ve kuruluşlarını zor duruma düşürmeye başlamıştır. Bu nedenle yine AFAD tarafından 09 Eylül 2013 tarih ve 2013/8 sayılı Suriyeli Misafirlerin Sağlık ve Diğer Hizmetleri Hakkında genelgesi yayınlanarak sağlık hizmetlerinin coğrafi kapsamı genişletilerek 81 ilde uygulamaya geçilmiştir. Bu

genelge ile Türkiye genelinde Suriyelilerin nerelerde yaşadığını belirlemeyi ve kayıt altına alınmayı kolaylaştırmıştır.

GKY'nin 26'ncı maddesi kapsamında geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik hizmetlerin koordinasyon yetki ve sorumluluğu AFAD'a verilmiştir. Yapılan bu yasal düzenlemeye dayanarak geçici koruma altındaki yabancılara verilecek geçici barınma, eğitim, sağlık, iş piyasasına erişim, sosyal yardım gibi hizmetlerin etkin ve verimli yürütülebilmesi için AFAD tarafından 18 Aralık 2014 tarihli 2014/4 Geçici Koruma Altındaki Yabancılara İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesi genelgesi çıkarılmıştır. Genelgenin 4'cü Sağlık Hizmetleri başlığı altında yeni düzenlemeler getirilmiştir. Bu kapsamda; "kayıt işlemlerini tamamlamayanlar bulaşıcı ve salgın hastalıklar korunma hizmetleri ve acil sağlık hizmetleri dışındaki hizmetlerden yararlanamazlar, sağlık faturalarının incelenmesi üzerine her ilde ilgili kuruluşların personelinden oluşan bir komisyon oluşturularak faturaları ilgili mevzuat ve SUT kapsamında inceleyerek ödenip/ödenmemesine onay verilenlerin ödemesinin yapılması, sevk zincirine uygun olarak ve sevk belgesi ile düzenlenmiş faturaların ödenmesi, acil ve zorunlu haller ile yoğun bakım dışında özel kuruluşlara ve üniversite hastanelerine sevk yapılması kısıtlanmış, ikinci ve üçüncü basamak hizmetlerinden yararlanmaları için birinci basamak sağlık kuruluşuna başvurmak ve sevk zinciri kapsamında muayene olma zorunluluğu getirilmiş, Türkiye'ye giriş yapmadan önce olan organ ve uzuv kayıplarına ilişkin tedavi giderlerinin ödenmemesi, sağlık merkezlerinin denetim sorumluluğu Sağlık Bakanlığına verilmiş ve geçici koruma altındaki yabancılara yönelik yürütülen sağlık hizmetleri konusunda her ay düzenli raporlama yapılması sorumluluğu Sağlık Bakanlığına getirilmiştir" (116).

Son olarak AFAD ve Sağlık Bakanlığı işbirliğinde sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesine yönelik atılan adımlar sonucunda AFAD tarafından 12 Ekim 2015 tarih 2015/8 sayılı Geçici Koruma Altındaki Yabancılara İlişkin Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi genelgesi yayınlanmıştır. Öncelikle 209 sayılı Kanuna eklenen Geçici 8 inci madde ile Sağlık Bakanlığı veya bağlı kuruluşlarının madde yürürlüğe girdikten sonra 5 yıl süre ile götürü bedel ile sağlık hizmeti sunmaya yetkili olduğu düzenlendi. Bu maddeye dayanılarak da karşılanabilen tedavi hizmetlerinin bedellerinin ödenmesi işlemleri Sağlık Bakanlığı ile AFAD arasında 1 Temmuz 2015'te imzalanan "Götürü bedeli üzerinden sağlık hizmeti alım protokolü'' (her yıl yenilenecek) hükümleri doğrultusunda gerçekleşmektedir. AFAD'ın 2015 yılı sağlık hizmeti alımı için Sağlık

Bakanlığına 375. 000. 000 TL götürü bedel ödeyecektir (117). Ayrıca "geçici koruma" statüsüne alınan yabancılara verilecek sağlık hizmetlerinin etkin ve verimli yürütülebilmesi için Genelge doğrultusunda 15.10.2015 tarihi itibariyle MEDULA-Hastane ve MEDULA-Eczane sistemleri kullanıma açılmıştır (118).

Türkiye geneli sağlık hizmetleri Haziran 2019 verilerine göre; poliklinik hizmeti 44 911 375, hastanede yatan Suriyeli sayısı 1 746 600, doğum sayısı 405 521 ve ameliyat sayısı 1 480 231'dir (95).

Eğitim Hizmetleri

Türkiye'de bulunan geçici koruma altındaki Suriyelilerin yaklaşık olarak % 44,7'sini 18 yaşının altındaki çocuklar ve gençler oluşturmaktadır. Bu kitlenin % 31'ini okul çağındaki 5-18 yaş grubu oluşturmaktadır (89). Bu veri eğitim hizmetine duyulan ihtiyacın önemini gözler önüne sermektedir. Ayrıca üniversite çağındaki öğrenciler ve yeni üniversiteye gidecek olan öğrencileri düşündüğümüz zaman eğitim hizmetlerine duyulan ihtiyacın önemi daha da çok artmaktadır. Suriyeli çocukların eğitimlerine yönelik ilk etapta Suriyelilerin geri dönecekleri varsayımı üzerinden şekillenmiş ve kısa vadeli olarak GBM'lerindeki Suriyeli çocuklara yönelik hazırlanmıştır. 2011-2012 yılında MEB tarafından Suriyelilere Arapça müfredat ile eğitimleri desteklenerek geri döndüklerinde herhangi bir sorun yaşamaması hedeflenmiştir (99).

Eğitim alanında da yaşanılan sorunların büyük bir bölümünü GBM'lerinin dışında verilen eğitim hizmetlerine ulaşımda yaşanılan sorunlar oluşturmaktadır. İlk etap da GBM'lerinde bulunan geçici eğitim merkezlerinde ve Türkiye'ye yasal yollarla giren ve ikamet izni olan ailelerin çocukları devlet okullarına kayıt yaptırma ve Türk müfredatına uygun eğitimlerden yararlanma imkânları mevcuttu. Devlet okullarında eğitime devam eden çocukların Türkçe bilmemesi, eğitim dilinin Türkçe olması ve bu konuda uyum çalışmalarının mevcut olmaması eğitim hizmetlerinden etkin bir şekilde yararlanmada sorun yaşanmasına neden olmuştur. İkamet izni olmayan Suriyeliler ise devlet okullarında misafir öğrenci olarak ve resmi kayıtları olmadan devam etme imkânı sağlanmıştır (6, 96).

2012-2013 yılları arasında ülkemizde şehir merkezlerine de yoğun bir akın yaşanmış ve bölge illerinde ve özellikle İstanbul gibi büyük şehirlerde misafir edilen Suriyeli sayısı çok hızlı bir şekilde artmıştır. Ülkemizde misafir edilen Suriyeli

sayısının hızlı bir şekilde artması, statülerinin belirlenememesi ve kayıt altına alınmaları ile ilgili yaşanan sorunlar nedeniyle hizmetlere erişim ile ilgili ciddi sıkıntılar yaşanmaya başlanmıştır. Bu kapsamda 26 Nisan 2013 tarihli "Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler" genelgesi, MEB'in Suriyelilerin eğitimiyle ilgili attığı ilk yasal düzenlemedir (119). Bu düzenleme ile barınma merkezleri dışındaki Suriyelilerin eğitim ihtiyacına yönelik çözüm önerilerinden ziyade durum tespiti yapılmasına yöneliktir (101). Eğitim alanında gelişmeler olsa da ortaya çıkan eğitim ihtiyacının karşılanamaması nedeniyle büyük oranda Belediyeler ve sivil toplum kuruluşları desteği ile şehir merkezlerin de Suriyelilere yönelik eğitim hizmetleri sunulan merkezler açılmaya başlanmıştır. GBM içinde ve dışında gerçekleştirilen faaliyetlerin bir standarda bağlaması, barınma merkezlerinin içini - dışını ve üniversite öğretimine de kapsayan geniş yelpazeli ve çözüme yönelik olarak MEB tarafından 26 Ekim 2013 tarihli "Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri" genelgesi yayınlanmıştır (100).

Suriye vatandaşlarının geçici koruma altına alınması kararının ardından MEB tarafından 2014 Eylül ayında "Yabancılara Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri" konulu 2014/21 sayılı Genelgeyi yayımlamıştır. Bu Genelge ile birlikte, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu"nda tanımlanan yeni statüler de dâhil geçici koruma altına alına tüm Suriyelilerin sunulan eğitim hizmetlerine ne şekilde erişeceği netlik kazanmış ve yasal bir zemine oturtulmuştur. Ülkemizde bulunan Suriyelilerin geçici koruma altına alınması ve MEB'nın konu ile ilgili mevzuat güncellemesi yaparak kayıt kabullerin önündeki engelleri kaldırması sayesinde 2014-2015 öğretim yılında okullaşma oranlarında çok büyük bir artış sağlanmıştır (102). Bu bağlamda; uluslararası göç kapsamında ülkelerinde yaşanan iç savaş ve karışıklıklar nedeniyle Türkiye'ye gelen ve 6458 sayılı Kanun ile geçici koruma altına alınan özellikle Suriyeli öğrenciler için geçici barınma merkezleri dışında da geçici eğitim merkezleri açılmaya başlanmıştır.

2016-2017 eğitim öğretim dönemi itibari ile yeni geçici eğitim merkezi açılması yasaklanmış olup öğrencilerin resmi okullara yönlendirilmesi çalışmalarına hız verilmiştir. 2016-2017 Eğitim Öğretim yılı için Bakanlığımız 19.000 gönüllü Suriyeli eğiticiye formasyon eğitimi vermiş olup bunlar arasından başarılı olan eğiticilerin Geçici Eğitim Merkezlerinde eğitmen olarak görevlendirmesi sağlanacaktır (120).

AFAD 2019 verilerine göre; GBM'lerin de 83 246, devlet okullarında 381 593, geçici eğitim merkezlerinde 138 387 ve açık okullarda 9 620 olmak üzere toplam 612 846 öğrenci bulunmaktadır (95). Suriyelilerin okul seviyesi dağılımı da tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 2.10. Türkiye'de eğitim gören Suriyelilerin okul seviyesi dağılımı (95).

Okul Seviyesi	Sayısı
Okul öncesi	33 397
İlkokul	378 304
Ortaokul	141 278
Lise ve diğer	59 867

Suriyelilerin eğitimi konusunda önemli diğer bir noktada üniversite eğitimine dâhil edilmeleridir. Yükseköğretim Kurumu (YÖK) 2012 yılından buyana çalışmalar gerçekleştirmektedir. Bu kapsamda ilk düzenleme 03 Eylül 2012 tarihinde alınan Genel Kurul kararı olup bu karar ile geçici koruma altındaki Suriyelilerin ön lisans, lisans ve yüksek lisans eğitimlerine ara vermek zorunda kalanlarının sadece 2012-2013 yılına özel Suriye sınırındaki illerde bulunan 7 üniversiteye(Çukurova, Gaziantep, Harran, Kilis 7 Aralık, Hatay Mustafa Kemal, Mersin, Osmaniye Korkut Ata) "özel öğrenci" olarak kayıt yaptırma imkânı sağlanmıştır (91). Belgesi olan öğrencilerin yanı sıra herhangi bir belgesi bulunmayanlarında "sözel beyanına" dayanarak bu üniversitelere kayıt yaptırma imkânı sağlanması bu hususta dikkat çeken nokta olmuştur (91, 101).

Yine YÖK tarafından 09 Ekim 2013 tarihli Yükseköğretim Yürütme Kurulu toplantısı ile "Suriye ve Mısır Ülkelerinden Yurdumuzda Bulunan Yükseköğretim Kurumlarına Yatay Geçiş Kararı" alınmıştır. Bu karar ile 2013-2014 eğitim öğretim döneminden önce Suriye ve Mısır'da ön lisans, lisans ve lisansüstü düzeyde eğitime başlayan Türk vatandaşı, bu ülkelerin vatandaşı ile bu ülkelerdeki yabancı uyruklu öğrencilerin ülkemizdeki yükseköğretim kurumlarına yatay geçiş yapabilme hakkı tanınmıştır (101). Bu geçişlerde belge zorunluluğu aranmaktadır.

Üniversite eğitimi konusunda atılan önemli bir adımda T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı (YTB) tarafından 12 Ekim 2013 tarihinde başlayan "Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Bursu Başvuruları"dır (91).

"*Suriye'de yaşanan olaylar sebebi ile ülkemizde bulunan, lise diplomasına sahip ve Türkiye'de lisans eğitimi almak isteyen öğrencilere verileceği belirtilmektedir. Bu bursun, adaylara belirlenen üniversitelerde eğitim imkânı, devlet yurtlarında barınma ve aylık burs ödenmesini kapsadığı ifade edilmektedir*" (101).

Çalışma Hakları

Göç alanında yapılan tüm çalışmalar çalışma olanaklarının yerel halk ve sığınmacılar arasında en fazla gerginlik ve tedirginlik yaratan konular arasında yer aldığını göstermektedir. Özellikle vasıfsız, sanayi ve mevsimlik iş alanında rekabet yaşanmaktadır. Suriyelilerin çalışma olanakları önem arz etmekle birlikte Suriyelilerin geri dönecekleri ve iç savaş sürecinin kısa süreceği varsayımı üzerinden şekillendiği için bu alanda yasal düzenlemeler ve planlamalarda gecikme yaşanmıştır. İlk etapta Suriyelilerin yasal bir statülerinin olmaması da çalışma alanlarına ilişkin hukuki bir boşluk olmasına neden olmuştur. Diğer taraftan sürecin uzaması ve Suriyelilerin hazır birikimlerinin tükenmeye başlaması özellikle kamp dışında yaşayan ailelerin geçimleri sağlamak için çalışmak zorunda olmaları Suriyelileri enformel çalışma alanında ucuz işgücüne çalışmalarına neden olmuştur. Bu durum yerel halkında daha ucuza çalışmayı kabul etmesine ve hatta işini kaybetmesine neden olması sonucu karşılıklı gerginliklerin yaşanması ile süreç devam etmiştir (91).

AFAD 2014 araştırmasına göre; Türkiye'deki Suriyelilerin %57,6'sının eğitim düzeyi ilkokul ve altıdır. Üniversite ve üzeri eğitimi olanların oranı sadece %8,7'dir. Suriyelilerin önemli bir kısmının eğitim düzeyinin oldukça düşük olduğu ve eğitim düzeyine bağlı olarak mesleklerinin de olmadığı görülmektedir. Ayrıca aynı araştırmada, kampta kalanların %51,9'unun ve kamp dışındakilerin de %77'sinin iş aradığı görülmektedir. Bekleneceği üzere, eğitim seviyesi arttıkça iş bulma olanağı da artmaktadır fakat hedef kitlenin ağırlıklı olarak niteliksiz işgücüne sahip olduğu görülmektedir (93).

Sürecin uzaması ile birlikte Türkiye'ye pasaport ve resmi yollarla giren Suriyelilere yönelik çalışma alnında kolaylıklar sağlanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda Mart 2013 tarihinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının yaptığı çalışma kapsamında en az 6 ay süreli ikamet izni alabilen Suriyelilere çalışma imkânı sağlanmıştır (91). Pasaportla yasal yollardan giriş yapan ve en az 6 ay ikamet izni alan

Suriyelilerin sayısının büyük çoğunluğun içinde çok az kalması ihtiyacı karşılamada yeterli olmamıştır.

Çalışma alanında yapılan kapsamlı düzenleme Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 29. maddesinde "iş piyasasına erişim hizmetleri" başlığı altında yapılmıştır (114). Yönetmelik ile birlikte Suriyelilere yasal olarak çalışma hakkı verilse de çalışma alnına ilişkin usul ve esaslar "Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik" 15 Ocak 2016 tarihli ve 29153 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (121). Bahse konu yönetmelik YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliğine dayandırılarak ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Valilikler, Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlükleri ile diğer ilgili kurumların görev ve yetkileri ile geçici koruma sağlananlar ve bunların işverenlerinin yükümlüklerini belirlemek amacıyla hazırlanmıştır.

Bu yönetmelik ile birlikte geçici koruma altındaki yabancının çalışması için; yabancının geçici koruma kimlik belgesinin olması, kayıt yaptırdıktan sonra en az altı ay süre geçmesi, başvurunun işveren tarafından e-devlet üzerinden yapılması gerekmektedir. Mevsimlik, tarım ve hayvancılık işlerinde çalışacak olanlar çalışma muafiyeti kapsamında olup muafiyet başvurusu kayıtlı olunan İl Valiliğine yapılırken bu alanda Bakanlık tarafından il ve kota sınırlaması getirebileceği de yönetmelikte belirtilmiştir. Ayrıca çalışma izin başvurusu için, sağlık meslek mensuplarının Sağlık Bakanlığından, eğitim meslek mensuplarının ise Milli Eğitim Bakanlığından veya Yükseköğretim Kurulu Başkanlığından ön izin alma şartı getirilmiştir (121).

Yönetmelik ile istihdam alnında düzenlemeler ve uygulamaya yönelik esaslar belirlenirken madde 8 kapsamında istihdam kotası da getirilmiştir. İstihdam kotası; geçici koruma sağlanan yabancıların sayısı işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısının % 10'unu geçemez, toplam çalışan sayısı 10'dan az olan işyerlerinde en fazla bir geçici koruma sağlanan yabancı çalışabilir, çalışma izni başvurusu tarihinden önceki dört haftalık süre içerisinde yabancının çalıştırılacağı işi yapacak aynı nitelikte Türk vatandaşı bulunamadığının belgelendirilmesi halinde istihdam kotası uygulanmayabilir şeklindedir (121).

Yönetmelik ile geçici koruma sağlanan Suriyelilere yer açılmaya çalışılsa da uygulanan istihdam kotası bu alanda iş bulma olanaklarını da olumsuz etkilemiştir.

Suriyelilerin çalıştırılmasına yönelik bürokratik engellerde işverenin de geçici koruma altındaki yabancının da enformel sektöre yönelmesindeki etkili olmuştur.

Psikososyal Destek Hizmetleri

Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında Suriyelilere yönelik psikososyal destek hizmetlerinin sunulmasından Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı sorumludur. Bu kapsamda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına geçici koruma statüsündeki Suriyeliler kapsamında verilen sorumluluklar şöyledir;

Sağlık Hizmetleri Başlığının 27.maddesinin 5. fıkrasında *"Geçici korunanlara sağlanacak psiko-sosyal hizmetler, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından 3/1/2014 tarihli ve 28871 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Türkiye Afet Müdahale Planında da belirtilen geçici korunanlara sağlanacak psiko-sosyal hizmetlerde destek çözüm ortakları ile yürütülür."*

Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Başlığının 30.ncu maddesinin (1), (2),(3),(4) ve (5). fıkralarında; *(1) Bu Yönetmelik kapsamındaki yabancılardan ihtiyaç sahibi olanlar, 29/5/1986 tarihli ve 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununun 3 üncü maddesinde belirtilen Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kurulunun belirleyeceği usul ve esaslar çerçevesinde anılan Kanun kapsamındaki sosyal yardımlardan yararlandırılabilir. (2) Bu yönetmelik kapsamındaki özel ihtiyaç sahiplerinin geçici barınma merkezlerinin içinde ve dışında yararlanacakları sosyal hizmetler ve yardımlar ile sağlanaca1k psikososyal destek çalışmaları Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kontrolünde ve sorumluluğunda yürütülür. Yürütülen iş ve işlemlere ilişkin usul ve esaslar Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından belirlenir. (3) Refakatsiz çocuklar, esas olarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı koordinesinde barındırılır. Ancak uygun koşullar sağlandığında refakatsiz çocuklar, geçici barınma merkezlerinin ayrı bir bölümünde, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kontrol ve sorumluluğunda Genel Müdürlük ile işbirliği halinde barındırılabilir. (4)Geçici barınma merkezleri içinde ve dışında yaşayan özel ihtiyaç sahiplerinin psikososyal gereksinimlerinin belirlenmesi amacıyla yapılacak hane ziyaretleri, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığınca belirlenecek usul ve esaslara göre gerçekleştirilir. (5) Geçici barınma merkezleri içinde ve dışında uluslararası ve ulusal sivil toplum kuruluşları tarafından verilmesi planlanan psikososyal destek*

hizmetlerinin takibi ve kontrolü Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığınca düzenlenen usul ve esaslara göre düzenlenir."

Özel ihtiyaç sahipleri Başlığının 48. maddesinin 3. fıkrasında "*Özel İhtiyaç Sahipleri kapsamında yer alan çocuklarla ilgili tüm işlemlerde çocuğun yüksek yararı gözetilerek ilgili mevzuat hükümleri uygulanır. Ayrıca 8/3/2012 tarihli ve 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ve ilgili Yönetmelik kapsamında şiddet mağduru olduğu değerlendirilen yabancılar hakkında derhal önleyici ve koruyucu tedbirler alınır*." şeklinde tanımlanmıştır.

Bu çerçevede Suriyelilere bakım, rehabilitasyon, psikososyal destek, sosyal yardım, koruyucu ve önleyici hizmetleri vermektedir. Verilen hizmetlerle Suriyelilerin mevcut durumla baş etme mekanizmalarını geliştirmek, bireyler ve aileler arasında sosyal ağların onarılmasını ve yeni ağların oluşmasını hedeflemektedir.

2.3. Sığınmacı ve Mültecilerle Sosyal Hizmet

Göç, sığınmacı, mülteci ve geçici koruma kavramları uluslararası kabul görmüş olgulardır ve sosyal hizmet müdahaleleri ile ilgilidir. Sosyal hizmet mesleği, ülkenin dış politikasıyla ilgili politik veya ideolojik mücadeleye katılmadan, mültecilerin ve sığınmacıların ihtiyaç duyduğu sosyal adaleti sağlamaya ve tüm bireylerin yaşam kalitesin iyileştirmeye çalışmaktadır. Bu kapsamda bu bölümde sosyal hizmet mesleği ve amacı, mültecilere ve sığınmacılara yönelik sosyal hizmet müdahalesi yaklaşımları ve sosyal hizmet uzmanının mülteciler ve sığınmacılarla rolü ele alınacaktır.

2.3.1. Sosyal Hizmet Mesleği ve Amacı

Özellikle Sanayi devriminin ortaya çıkmasıyla toplumsal yaşam düzeninin değişmesi, kentleşme ve göçün beraberinde getirdiği sosyal sorunlar toplumlarda çok hızlı bir değişime sebep olmaktadır. Günümüze kadar evrimleşerek devam eden sosyal sorunlar insanların sosyal, psikolojik ve ekonomik gereksinimlere ihtiyaç duymasına neden olmaktadır. İnsanların yaşadıkları bu sorunlarla baş edememesi sonucu yardıma gereksinim duyarlar. Bu yardımlar mikrodan-makroya geniş ölçüde olabileceği gibi

gönüllük veya mesleki temelli olabilir, kamu, yerel, gönüllü ve özel örgütler tarafından karşılanabilir ve sosyal hizmet olarak tanımlanır (2).

Pincus ve Minahan'a göre sosyal hizmet; "insanların yaşam amaçlarını, stres ile baş etmelerini, özlem ve değerlerini gerçekleştirme becerilerini etkileyen insan ve çevresi arasındaki etkileşimi ele alan meslektir" (122).

The Social Work Dictionary'de sosyal hizmet; "insanları etkili bir psikososyal işlevsellik düzeyine ulaşmalarında yardımcı olan ve tüm insanlar için esenliği arttıracak toplumsal değişimleri etiketlemekte başvurulan uygulamalı bir bilim" olarak tanımlamıştır (3).

Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği (IASSW) ve Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW) sosyal hizmeti; " insan hakları ve sosyal adalet ilkelerini temel alan, sosyal değişimi destekleyen, insanların iyilik durumunun geliştirilmesi için insan ilişkilerinde sorun çözmeyi, güçlendirmeyi ve özgürleştirmeyi amaçlayan ve bunun için insan davranışına ve sosyal sistemlere ilişkin teorilerden yararlanarak insanların çevreleri ile etkileşim noktalarına müdahale eden bir meslektir" (123) şeklinde tanımlanmıştır.

Tanımlardan da anlaşıldığı üzer sosyal hizmet mesleğinin odağında, bireylerin sosyal işlevselliğini arttırmak, sorun çözme kapasitelerini arttırmak ve toplumsal değişim bulunmaktadır. Sosyal hizmet uygulamaları sosyal bilimler, beşeri bilimler ve kültürel bilgi birikiminden yararlanır ve sosyal hizmet uzmanları toplumsal, ekonomik, politik, manevi ve kültürel faktörlerin bireyler ve toplumlar sağlığı ve refahı üzerindeki etkisine odaklanır. Bu bağlamda, sosyal hizmet mesleği hem insan refahına yardım etmek hem de onları iyileştirmek, eşitsizlik, adaletsizlik ve ayrımcılık gibi refahı etkileyebilecek her türlü konuyu tanımlamak ve bunlarla mücadele etmek için ikili odak noktasına sahiptir (123, 124, 125).

Zastrow'a göre sosyal hizmet mesleği müdahalelerini gerçekleştirirken beş temel amacı vardır. Kısaca bunlar; problem çözme sürecini etkinleştirmek, baş etmek ve insanların gelişimsel kapasitelerini arttırmak, insanları kendilerine kaymak, hizmet ve fırsat sağlayan sistemlerle ilişkilendirmek, insanlara kaynak ve hizmet sağlayan

sistemlerin insancıl çalışmaları ve etkinliğini özendirmek, sosyal politikaları geliştirmek ve iyileştirmek, insan ve toplum refahını özendirmektir. (126).

Sosyal hizmet mesleğinin tanımı ve amaçları değerlendirildiğinde insan hakları, sosyal adalet ve sosyal işlevsellik kavramları ön plana çıkmaktadır.

"Barker sosyal adaleti; toplumun tüm üyelerinin eşit haklara, korumaya, fırsatlara, sorumluluklara ve toplumsal olanaklara sahip olması (123) olarak tanımlarken birey açısından değerlendirirken Sheafer ve Horejsi ise; "hükümetlerin, şirketlerin ve güçlü organizasyonların, tüm insanların insani ihtiyaçlarının farkında olması ve desteklenmesi adaletinden ve ahlaki hakkaniyetinden" (124) bahsederek kurumsal açıdan değerlendirmiştir.

Sosyal işlevsellik; "bireyin toplum içerisindeki başlıca rolünü gerçekleştirebilmesi ve kendi temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için gerekli olan görev ve aktiviteleri başarabilme yeteneğidir" (124). Bu nedenle bireyin sosyal ve ekonomik çevresi içerisindeki kapasitenin ve eylemlerinin, talepler, beklentiler, kaynaklar ve fırsatlar ile uyumuna odaklanır.

'Sosyal hizmet mesleği mikro, mezzo ve makro olmak üzere üç düzeyde çalışma yapar. Mikro düzey; bireylerle birebir çalışma; mezzo düzey; aileler ve diğer küçük gruplarla çalışma ve makro düzey; örgütler ve topluluklar ile çalışma ve yasa ve sosyal politikalara etki etme şeklindedir' (126). Sosyal hizmet uzmanı bu düzeyler arasında köprü görevi üstlenerek mikro ve mezzo düzeylerde yaşanan sorunların makro düzeyde çözüme kavuşturulması noktasında kilit rol oynar.

Göç, sığınmacı ve mülteci kavramları, uluslararası kabul görmüş olgular olmakla birlikte göç öncesi, göç sırasında yaşanılanlar ve göç sonrası olmak üzere belirli süreçleri kapsayan katmanlı ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Her katman kendi için karmaşık sosyal ve yapısal sorunları barındırmaktadır. Ayrıca mülteci ve sığınmacılar büyük göç hareketlerinin, ulus devletlerin sığınma süreçlerini durdurmaya çalışan çabaları, 11 Eylülden sonra güvenlik ile meşgul olan politika ve idari uygulamaları içeren uluslararası sahnenin bir parçası olarak varlık göstermektedir (127). Bu nedenle tüm süreçlerde sosyal yapılar, yasal haklar, insan hakları, korunma hakkı, ulusal hukuk ve uluslararası hukuk gibi mikrodan makroya birçok konu gündeme geldiği için multidisipliner bir yaklaşıma ihtiyaç vardır. Bu multidisipliner yaklaşımları uygulayan en temel ve öncelikli mesleklerden biride sosyal hizmetlerdir.

Sosyal hizmetlerin hedef kitlesini aile, çocuk, genç, yaşlı, engelli ve kadın, alanlarını yoksulluk, suça sürüklenme, sosyal yardım, psikososyal destek, kentleşme gibi alanlar oluşturmaktadır. Mültecilik ve sığınma süreci de tüm bu hedef kitle ve alanları kendi içinde barındırdığı için sosyal hizmet mesleğinin müracaatçı kitlesi içindedir. Sosyal hizmet ırk, etnik köken, kültür, inanç, fiziksel ve entelektüel kapasite, cinsiyet, yaş, cinsel yönelim farklılığı gibi hayatın her alanından, pek çok yapıyı içinde barındırmakta ve insana dair eylemleri kapsamaktadır (124).

Mülteciler, göç ettikleri yeni ülkelerde yerleşik halka ve hâkim kültüre uyum sağlamakta zorlanmaktadır. Hakim kültür içerisinde farklı bir etnik kökenden/ırktan gelmek ya da farklı bir din/mezhep üyesi olmak, çoğunluk dilini rahat konuşamamak, ya da aksanlı konuşmak, farklı giyim kuşam veya cinsel tercihler gibi nedenlerle toplumsal yaşama uzak kalma; toplum içerisinde soğuk karşılanma, öteki olma, etkinliklere ve faaliyetlere katılamama gibi durumların yaşanmasına neden olmaktadır. Mülteciler kendi içinde heterojen bir yapıya sahiptir, ihtiyaç ve güvenlik ihtiyaçları çerçevesinde uzun vadede sürekli bir hareket halindedir, yoksulluk, düşük ücretle veya kaçak çalışan, uzun süren fiziksel çalışma, kalabalık ikamet koşulları gibi geleneksel sorunlar ile karşı karşıya kalsalar da bir dizi diğer psikososyal stresle de mücadele etmek zorundadır. "Parçalanmış aile yapıları ve farklı gerekçeler ile sürekli ikamet değişikliği sonucunda sıkıntılarını iyileştirebilecek sosyal destek ağlarını oluşturma kapasitesini engelleyebilir. Sosyal yaşamında karşılaştığı yeni durumlara sürekli uyum sağlamakla ilgili stres faktörlerinin artması, mültecilere psikolojik ve fiziksel zarar verebilir. Mültecileri etkileyen önemli stres faktörlerinden biride göç politikalarıdır. Yasal statülerinin belirgin olmaması, sığınma süreçlerinin uzun olması her an sınır dışı edilebilirim kaygısı, yasal statüleri konusunda korku ve güvensizlik yaşayabilirler. En çok ön plana çıkan konulardan biride uyum süreçleridir. Bu süreçte kültürel kimlik, davranışlar, bilgi, değerler, yaş, eğitim vb. birçok faktör ön plana çıkmaktadır, çünkü bu faktörler kültürel çatışmaya ve yeni bir kültüre uyum sağlama ile ilgili sıkıntıya neden olan noktaları anlama ve ela almada kritik bileşenlerdir. Mültecilerin iş becerilerinin ve eğitim seviyelerinin genel olarak düşük olması sonucu makul bir ücretle istihdam edilebilirlikleri genellikle en çok yaşlanılan sorunlardandır. Diğer taraftan sağlık alanında yaşanılan birinci basamak hizmetlere ve tıbbı hizmetlere erişmekte sorunlar yaşanmasa da bu durum ruh sağlığı olduğu zaman aynı ulaşılabilirlik geçerli olamamaktadır. Burada hizmete yönelik ön yargılar belirgin olsa

da tercüman desteğinin ruh sağlığı hizmeti sunabilecek kalitede olmaması da etkilidir. Son olarak da refah sistemleri kapsamında sosyal yardımların yetersiz olması, yerel ülkenin dilini belirli oranda konuşamıyor olması sonucu yardımdan yararlanamaması ve yardımların desteklemekten çok bağımlılık yaratacak şekilde planlanması mültecilerin karşılaştıkları sorunlar arasındadır" (127, 128, 129).

Mülteciler ve sığınmacılar ile yapılan sosyal hizmet müdahaleleri zaman ve ülkeye göre çeşitlilik göstermekle birlikte mesleki bilgi ve becerilerin uygulanmasını gerektirmektedir. Özelikle bu alanda yapılan sosyal çalışmalar uygulama içim büyümekte olan bir alanı temsil ederken, multidisipliner düzeyde özel eğitim ve öğretim ihtiyacı da ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda özellikle Amerika'da ve İngiltere'de yapılan çalışmalara bakmakta fayda var. Amerika'da yüksek lisans programı uygulayan fakültelerin büyük bir çoğunluğu öğrencilerini farklı kültürlerle çalışma konsun da yetiştirmeye yönelik program geliştirmeyi kabul etti (128).

Tomanbay'a göre göç, sığınma, mülteciler ve insan kaçakçılığı konusunda verilebilecek sosyal hizmet uygulama örnekleri şöyledir;

- *"Göç sürecinde ve göç sonrasında göçmenin aile bireylerinin kısa vadeli (beslenme, sağlık sorunları) ve uzun vadeli (eğitim) sorunlarını çözmek için harekete geçmek,*
- *Mevzuata göre yerleştirme, yerleşilen ortamın hazırlanması ve hazırlanan ortama göçmenlerin uyum sağlaması için çalışmalar yapmak,*
- *Sığınmacıların politik, hukuki ve bürokratik sorunların çözülmesi için çalışmalar yapmak,*
- *İnsan ticareti ve insan kaçakçılığı konularında sivil toplum örgütleri ile beraber kamuoyu oluşturup önleyici çalışmalar yapmak,*
- *Konu ile ilgili mevzuatın ve resmî düzenlemelerin geliştirilmesi için çalışmalar yapmak,*
- *Sığınmacı ve ailesini, yeni toplumla kaynaştırma ve bütünleştirme çalışmaları yapmak,*
- *Göçmenlerin geldikleri topluma uyumu için kurslar ve çalışmalar düzenlemek,*
- *Göçmen ve sığınmacılara yönelik dil eğitimi için ilgili kaynakları harekete geçirmek,*
- *Yasal anlamda çalışma hakkına sahip göçmen ve sığınmacılarla ilgili iş fırsatları arasında bağlantı kurmak,*

- *Göçmen ve sığınmacılara yönelik mesleki eğitim ve mesleki gelişim kursları düzenlemek,*
- *Göçmen ve sığınmacıların yeni çevre ile uyumu konusunda gözlemci, kolaylaştırıcı, örgütleyici, düzenleyici ve programlayıcı rol üstlenmek."* (2).

Aralık 2015'te, Avrupa'daki mültecilere, sığınmacılara ve göçmenlere insani yardımda yer alan 24 örgüt, Avrupa'da hareket halinde olan mültecilere ve göçmenlere yönelik ruh sağlığı ve psikososyal destek sağlayacak kurumlar müdahalelerini gerçekleştirirken müracaatçı kitlesine yönelik iyi hizmet sunabilmek için aşağıdaki temel ilkeler rehberini hazırlamıştır. Bu ilkeler:

1. "İnsan onuruna yakışır şekilde davranmak ve kendine güvenin desteklenmesi,
2. Gerektiğinde psikolojik ilk yardım müdahalesinde bulunabilmek,
3. Hizmetler, destekler ve yasal haklar ve yükümlülükler hakkında bilgilendirmede bulunmak,
4. Psikososyal destek eğitimleri vermek,
5. Çocuklar için, özellikle refakatsiz ve özel ihtiyaç sahibi çocukların koruma ve psikososyal desteği önceliklendirmek,
6. Aile desteğini güçlendirmek,
7. Özel ihtiyaç sahibi kişileri tespit etmek ve korumak,
8. Kültürel duyarlılık kapsamında müdahaleler geliştirmek,
9. Ağır ruhsal bozukluğu olan kişilerin gerekli tedavi almasını sağlamak,
10. Müracaatçının takibi mümkün değilse ve hareket halinde ise takip gerektiren psikoterapatik müdahalelere başlamamak,
11. Bu alanda çalışan personel ve gönüllüler için çalışana destek faaliyetleri yürütmek,
12. İzole olmadan diğer meslek elemanları ve kurumlar ile işbirliği halinde çalışmak" (130).

Sosyal hizmet mesleği ve müdahaleleri ile yukarda bahsi geçen temel ilkelerin birbiri ile örtüştüğü görülmektedir.

2.3.2. Mültecilere ve Sığınmacılara Yönelik Sosyal Hizmet Müdahalesi Yaklaşımları

Mültecilere ve sığınmacılara yönelik gerçekleştirilen sosyal hizmet müdahalelerinde tek bir yol veya model yoktur. Müracaatçı kitlesinin içinde

bulunduğu durum, koşullar, sahip olduğu kaynaklar ve karşı karşıya kaldığı sorunlar çerçevesinde en uygun yöntem sosyal hizmet uzmanı tarafından belirlenir. Bu yöntemler bilişsel davranışçı terapi, sistem kuramı, ekolojik yaklaşım, güçlendirme yaklaşımı, feminist yaklaşım, yapısal yaklaşım gibi bir çok yaklaşımı kapsamaktadır. Mülteciler ve sığınmacılar açısından değerlendirdiğimizde, ülkelere farklı kültürel grupların sığınması ve mülteci olarak gelmesi sosyal hizmet müdahalesini daha karmaşık hale getirmektedir. Yoksulluk, adaletsiz, eşitsizlik gibi birçok haksızlıklarla karşı karşıya kalan mülteci ve sığınmacılara yönelik yapılan müdahalelerde "sosyal adaletin" sağlanması gerekliliğini de ortaya koymaktadır. Bu nedenle mülteci ve sığınmacılar ile çalışırken ekolojik yaklaşım ve sistem yaklaşımı ile birlikte özellikle "güçlendirme yaklaşımı" ve "baskı karşıtı uygulama" daha çok ön plana çıkmaktadır. Bu bölümde bu iki yaklaşıma yer verilmiştir.

2.3.2.1. Güçlendirme Yaklaşımı

Sosyal hizmet müdahalesi, güçlendirme yaklaşımı çerçevesinde müracaatçıların sorunları olduğunu göz ardı etmeksizin güçlü yönlerine odaklanmaktadır. İlk olarak sorun odaklı yaklaşımlara alternatif olarak klinik sosyal hizmet uygulamalarında kullanılmaya başlanmıştır. Yaklaşımın temel amacı, müracaatçıların güçlü yönlerinin farkına varmasını ve bu yönlerini kullanarak müdahale sürecinin daha aktif bir parçası olmasını sağlamaktır (123, 124). Grene ve Lee'ye göre güç; "*zorluklarla başa çıkma kapasitesini, stresle karşı karşıya kaldığında işlevselliğini sürdürebilmeyi, belirgin bir travma ile karşı karşıya kaldığında kendini toparlayabilmeyi, dışsal zorlukları gelişim için bir uyaran olarak kullanabilmeyi ve sosyal destekleri bir dirençlilik kaynağı olarak kullanabilmeyi*" (131) içerir şeklinde tanımlanmıştır. Güç'ün tanımından da anlaşıldığı gibi bireylerin sosyal işlevselliğini arttırmak aynı zamanda onları güçlendirmek ile mümkündür.

Sosyal hizmet uzmanı güçlendirme kapsamında güçler ve kaynakları, bireysel, kişilerarası ve sosyo-politik olmak üzere üç düzeyde irdelemek ve değerlendirmek durumundadır (123, 131). "Kişisel düzey; müracaatçıların yetkinlik, ustalık, denetim duygusu, öz saygı ve iyi olma durumu ile ilgilidir. Kişilerarası düzey; karşılıklı

bağımlılık, etkileme gücü, ortaklık, sosyal destek ile ilgilidir. Sosyo-politik düzey; kaynakların kontrolü, vatandaşlık hakları, sosyal adalet, yoksulluk ile ilgilidir.” (123).

Sosyal hizmet müdahalelerinde güçlendirme yaklaşımın temel ilkeleri şunlara dayanmaktadır (131);

1. Her birey, grup, aile ve topluluk güçlere sahiptir.
2. Travma, istismar, hastalık ve bunlarla mücadele etme yaralayıcı olabilir ancak bunlar hem zorluk hem de fırsat kaynağı olabilir.
3. Gelişim ve değişim kapasitelerinin üst sınırlarını bilmediğimizi varsayarak birey, grup ve toplulukların taleplerini dikkate almak.
4. Müracaatçılara yönelik en iyi hizmet onlarla işbirliği yapılarak verilebilir.
5. Her çevrede çok sayıda kaynak mevcuttur.

“Dunst ve diğerlerine göre; sosyal adalet hedefine hizmet eden güçlendirme yaklaşımın üç temel unsuru vardır. İlk olarak, insanlar zaten yeterli kapasiteye sahiptir. İkincisi, yeterliliği göstermedeki başarısızlık bireyin değil sosyal sistemlerin aksamasından kaynaklıdır. Üçüncüsü, değişim sadece bireyin kendisinde değil aynı zamanda çevresinde var olan sistemlerde de olmalıdır.” (132).

Güçlendirme yaklaşımı kültürü göz ardı etmek yerine her kültürün kendine özel güçleri olduğunu kabul ettiği (131) için mülteci ve sığınmacılarla çalışırken önemlidir. Sosyal hizmet uzmanı müracaatçıların sahip olduğu kaynakları ve güçlü yönleri tanımlamalı, bu yönlerini sorunları ile başa çıkması için harekete geçirmeli, yapabilirim duygusunu harekete geçirmeli ve en önemlisi dışlanmasına neden olan farklılıklarının güçlü yanlarını kullanması konusunda iş birliği yapmalıdır. Ayrıca müdahale sürecinde farklı kültürlerle çalışırken, müracaatçısının kendi yaşamı, kültürü, baş etme mekanizmaları ve kaynakları konusunda uzman olması nedeniyle müdahale sürecinin parçası olduğunu unutmamalıdır.

2.3.2.2. Baskı Karşıtı Uygulama

Baskı karşıtı uygulamanın itici gücü, sosyal ve yapısal eşitsizliklere meydan okuma olmakla birlikte değişim mikro ve makro seviyelerde eylemleri içerir. Dominelli’ye göre baskı karşıtı uygulama; “*müracaatçılar ile birlikte yürütülen, toplumsal sınıfları ve yapısal eşitsizlikleri vurgulayan, toplumdaki güç farklılıklarının asgari düzeye indirilmesini sağlayan bir sosyal hizmet uygulaması*” (133) olarak

tanımlanmaktadır. Ayrıca baskı karşıtı uygulamayı; insan merkezli bir felsefe, yapısal eşitsizliklerin insanların yaşamları üzerindeki zararlı etkilerini azaltmakla ilgili eşitlikçi değer sistemi, hem süreç hem de sonuç odaklı bir metodoloji, ve sosyal hiyerarşilerin etkileşimleri ve birlikte yaptıkları işler üzerindeki olumsuz etkilerini azaltarak kullanıcıları güçlendirmeyi amaçlayan bireyler arasındaki ilişkileri yapılandırmanın bir yolu olarak yorumlamaktadır (134).

Akbaş, sınıfsal bakış açısını yok sayan sistemler ile çalışırken baskının doğasını ve dinamiklerini anlamanın sosyal çalışmacı müracaatçı ilişkisinde önemli olduğunu vurgulamaktadır (135). Çünkü var olan sistemler içinde uzman ve müracaatçı hiyerarşik bir ilişki içindedir ve bu ilişki aslında ortaklığa dayalı ve asgari düzeyde müdahale gerektiren bir yapıda olmalıdır. Müracaatçının yeni oluşturulan baş etme sistemlerinde uzmanın daha baskın olması müdahale sonlandırılıp sistemde çıktığı zaman müracaatçı tek başına sistemi devam ettirmekte yetersiz kalıp başka sorunlar ile karşılaşma riski söz konusu olabilir. Sosyal hizmet eğitiminde de sürekli vurgulandığı gibi müracaatçı "için" değil, onunla "birlikte" müdahale süreci yönetilmelidir (133).

Baskı karşıtı uygulama, sosyal sorunları bireyselleştirmenin aksine yapısal sorunlar olarak kabul eder ve birey değil sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel yapıların yetersiz olmasına dikkat çekmektedir (134). Ayrıca baskıyı kişilerarası ilişkiler düzeyinde tanımlamak kültürel ve kurumsal baskıları göz ardı etmemize neden olmaktadır. Özellikle önyargı ve ayrımcılık sonucu meydana gelen sosyal adaletsizlik ve eşitsizliklerin oluşturduğu toplumun marjinalleşmiş grupları ile çalışırken kullanılır. Bu kapsamda makro düzeyde ırkçı, ayrımcı ve baskıcı uygulamalara karşı sosyal eylemler düzenlemekte ve ezilen gruplarla birlikte mücadele etmektedir (135).

Baskı karşıtı uygulama kapsamında etkili çalışmak için, şu bakış açısına sahip olmak önemlidir (134);

- Odağı kaybetmeksizin esneklik,
- Ezilen bireylerin ve grupların görüşlerini içermek,
- Teorik bilgilendirme,
- Mevcut fikir ve uygulamaları sorgulamak ve değiştirmek,
- Örgüt kültürünün baskıcı niteliğini ve bunun uygulama üzerindeki etkisini analiz edebilmek,

- Uygulamanın sürekli yansımasını ve değerlendirmesini içermek,
- Bağlantı kurma, müracaatçı katılımı, işbirliği ve katılım kavramlarını içeren çok boyutlu değişim stratejilerine sahip olmak;
- Hem kişisel hem de yapısal olarak güçlü yönleri eleştirel olarak analiz edebilmek.

Sığınmacı ve mülteciler kapsamında uluslararası hukuk kuralları olmasına rağmen sığınılan ülkenin ulusal mevzuatına göre hakları ve statüleri belirlenmektedir. Zorunlu göç gibi, öncesi, sırası ve sonrasında birçok zorluklarla karşılaşılan sığınmacı ve göçmenler en dezavantajlı kesim arasındadırlar. Bu kesimlerin karşılaştıkları sosyal sorunlar genel olarak onların statülerinden kaynaklandığı gerekçesi ile bireyselleştirilmekte ve yapısal faktörlerin etkileri göz ardı edilmektedir. Tamda bu noktada sosyal hizmet uzmanları olarak sosyal eylemler gerçekleştirerek sorunların yapısal faktörlerinin çözümüne katkı sağlanmalıdır. Bu anlamda Ürdün'de mülteci çocukların devlet okullarına katılmasına izin verilmesinde sosyal hizmet uzmanlarının rol alması örnek verilebilir (129).

2.3.2.3.Sosyal Çalışmacının Mülteciler ve Sığınmacılarla Olan Rolü

Küresel bağlamda çoğu sosyal hizmet uzmanı mültecilere yönelik çalışmalar yürütürken konuyu ele alma açısından ve yardım programlarının planlanmasını ve uygulamasını sağlamak için sivil toplum örgütleri ile çalışmalar gerçekleştirmektedir. Bu nedenle, toplumun bilinçlendirilmesinde, kaynakların dağılımında, eğitimin desteklenmesinde, toplulukların örgütlenmesinde ve uyum programlarının planlanması ve uygulanmasında önemli rol oynamaktadır. Özellikle sosyal hizmet uzmanları aldıkları mesleki eğitimin yanında mevcut hizmetler, ülke içi/ üçüncü ülke yeniden yerleşim seçenekleri ve gönüllü geri dönüş kapsamında detaylı bilgi sahibi olmaları ve mültecilerin kendi kaderlerini tayin hakkına hitap eden ve kültürlerine uyumlu, önceki travmanın etkisini kabul eden kültürel olarak duyarlı ve kapsayıcı müdahaleler gerçekleştirir.

Sheafor ve Horejsi sosyal hizmet uzmanı ve mesleğinin işlev ve rollerini şöyle tanımlamıştır (123, 124);

- Aracı: müracaatçılarının ihtiyaçlarını ve kaynaklarını tanımlamasını ve var olan kaynak ve sistemlere yönlendirmesi gerekir. Bu kapsamda müracaatçı ve

kaynak değerlendirme, yönlendirme, hizmet sistemi bağlantısı ve bilgi verme işlevlerini yerine getirir.

- Savunucu: müracaatçılarının değişim sürecine katılımı ve kendi kaderini tayin etme hakkını maksimize etme arasındaki dengeyi kurar. Müracaatçı/vaka ve sınıf savunuculuğu işlevlerini yerine getirir.
- Eğitici: müracaatçıların işlevsiz olan rollerinin değişmesinde ve etkili sosyal iletişim alışkanlıkları kazandırılmasını sağlar. İşlevleri; sosyal ve günlük yaşam deneyimlerini öğretmek, davranış değişimine yardım ve birincil önlemlerdir.
- Danışman: kanıta dayalı değerlendirme, bireylere, ailelere veya küçük gruplara, hayatlarındaki sosyal ve duygusal sorunlarla başa çıkmak için yardımcı olan müdahaleler. Psikososyal değerlendirme ve teşhir, dengeyi korumaya yönelik bakım ve sosyal tedavi işlevlerini yerine getirir.
- Vaka Yöneticisi: Müracaatçının hangi hizmet sistemlerinden yararlanacağını tanımlamak, amaç odaklı ve koruyucu olması gerekir. İşlevleri; müracaatçının tanımlanması, değerlendirilmesi, hizmetin planlanması, bağlantılandırma ve eşgüdüm, müracaatçının desteklenmesi, takip ve izlemedir.
- İş Yükü Yöneticisi: Kurum ve müracaatçıya olan sorumluluklarını dengelemek. İşlevleri; iş planlaması, zaman yönetimi, kalitenin sürdürülmesini destekleme ve bilgilendirme.
- Süpervizör: Personelin yetiştirilmesine yönelik gerekli bilgi ve tecrübenin aktarılmasıdır. İşlevleri; çalışanların oryantasyonu ve eğitimi, personel yönetimi, süpervizyon ve danışmanlık.
- Yönetici: Kurum politikalarının ve yönetim programlarının uygulamaya koyma sorumluluğunu gerçekleştirir. İşlevleri; yönetim, iç/dış koordinasyon, politika ve program geliştirmektir.
- Sosyal Değişim Ajanı: Müracaatçının sorunları ve sosyal sorunların çözümüne yönelik kaynak yaratmayı veya koşulları değiştirmeye yönelik eylemler konusunda sorumluluk almak. İşlevleri; sosyal sorunların ve politikaların analizi, toplumun ilgisini harekete geçirme ve sosyal kaynak gelişimidir.

- ❖ Araştırmacı: Değişen dünya sistemlerinin gerisinde kalmamak için sürekli mesleki araştırma ve değerlendirme yapmalıdır. İşlevleri; araştırmanın maliyeti, uygulamaları değerlendirme ve araştırma üretimidir.
- ❖ Profesyonel: Kendi bilgi ve becerilerini sürekli olarak yenilemek ve geliştirmek zorundadır. İşlevleri; kendini değerlendirme, kişisel/mesleki gelişim ve mesleğini güçlendirmedir.

Sosyal hizmet uzmanı tüm müracaatçı kitlesi ile çalışırken bu işlev ve rolleri çerçevesinde hareket etmektedir. Sığınmacı ve mülteciler ile doğrudan çalışmalar yürütürken çalıştığı kurumun hizmet alanına da bağlı olarak aracı, savunucu, eğitici, danışman, vaka yöneticisi, sosyal değişim ajanı ve profesyonel rollerini kullanır.

Tez süresince açıklanmaya çalışıldığı gibi mülteci ve sığınmacılara yönelik çalışmalar karmaşık ve çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Bu gruplarla çalışırken sosyal hizmet uzmanı farklı zorluklarla karşılaşabilir ve bu zorluklar bu alanda yapılan çalışmalar tarafından üç kategoride ele alınmaktadır (136). Birincisi diğer kültürleri öğrenmenin zorluğu; kültür belirli bir sosyal, dini veya etnik grubun düşünce, iletişim, eylem, inanç, gelenek, adet, tutum ve değerlerini kapsayan bir tutum olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle bir bireyin geldiği ülkeden çok daha fazlasını ifade etmektedir. Bu nedenle başka bir kültür hakkında yeterli bilgiye sahip olmak zaman gerektireceği için zor olabilir. İkincisi sosyal hizmet uzmanı ve müracaatçı arasındaki çatışma; Yan (2008) tarafından yapılan araştırmaya göre mülteciler ile çalışan sosyal hizmet uzmanları kendi kültürleri ve müracaatçının kültürü arasındaki farklılıkların sonucu olarak gerilim veya çatışmaya yaşayabileceğini ortaya koymuştur (137). Bu gerilim veya çatışma uzmanın pratik uygulamada karşılaşabileceği en karmaşık ve önemli zorluk olabileceğini açıklıyor. Üçüncüsü sosyal hizmet uzmanları için çevresel zorluklar ve bazı ortamlarda meslekler arası çatışmalar; hem sosyal hizmet uzmanı hem de müracaatçıların uygulama ortamlarında yaşayabilecekleri kişisel zorluklara ek olarak, sosyal hizmet uzmanları için diğer zorluklarda çevresel zorluklar şeklinde olabilir. Bu durum kurum kaynaklarının sınırlı olması, tercüman desteğinin olmaması, müdahale için fiziki koşulların uygun olmaması şeklinde olabilir. Yan (2008)'a sosyal hizmet uzmanlarının kültürler arası uygulamada yaşayabilecekleri çevresel etkenlerle ilgili gerginlik, kurum kültürü ile meslek arası gerilimi içermektedir (137). Özellikle sosyal çalışmanın kurumun birincil odağı olmadığı yardımcı meslek elemanı olduğu hastaneler, okullar ve adliyeler gibi kurumlarda çalışan sosyal çalışmacıların bu

durumla karşılaşma riski daha yüksektir. İzmir Adliyesinde çalışan sosyal hizmet uzmanı O.U.'nun; istismar edildiği iddia edilen zeka engelli çocuğun, mahkeme salonunda sanık varken dinlenilmesine karşı çıkan sosyal hizmet uzmanının hâkim tarafından duruşma disiplinini bozmak suçlamasıyla tutuklanması örnek olarak verilebilir (138).

Yukarda bahsedilen zorluklara ek olarak sosyal hizmet müdahalesi düzeyinde yeterli sayıda dil bilen meslek elemanı veya tercüman olmaması müracaatçıların mağdur olmasına veya başka kişilerin tercüman olarak kullanılmasına neden olmaktadır. Bu noktada da sosyal hizmet uzmanı etik ikilem yaşamaktadır. Diğer taraftan uzmanın kültürel olarak yetkin olmaması ve gerekli donanıma sahip olmaması ayrı bir sorun alanı oluşturmaktadır. Çünkü bu durum müracaatçı ve uzman arasında ön yargıların, yanlış anlaşılmaların ve çatışmanın artmasına neden olmaktadır. Kültürel yetkilik; "*bir sistemde, kurumda ya da meslek elemanları arasında, o sistemin, kurumun ya da meslek elemanlarının çokkültürlü ortamlarda etkili çalışmasını sağlayan birbiriyle uyumlu tutum, davranış ve politikalardır*" (139) şeklinde tanımlanmıştır. Kültürel yetkinlik, bireylerin ve sistemlerin, tüm kültürlerin, sınıfların, ırkların, etnik geçmişlerin, dinlerin, manevi geleneklerin, göçmenlik statüsünün ve diğer çeşitlilik faktörlerinin insanlarına saygıyla ve etkili bir şekilde karşılık verme sürecini ifade etmektedir. Kültürel olarak yetkin olmak sosyal hizmet uzmanı ile müracaatçı arasındaki güç dinamiğinin tanımasını da içerir.

Sosyal Hizmet uzmanları mülteciler, sığınmacılar ve hizmet alma hakkına sahip olmayan veya şartlarına bağlı olarak erişime sahip olmayanlar adına savunuculuk yapmalı ve politikaları etkilemelidir. Bu nedenle uluslararası ve yerel savunuculuk, mülteci ve sığınmacılar ile çalışırken sosyal değişimin sağlanmasında önemli bir araçtır.

Birçok kaynak mülteci ve sığınmacılarla çalışmada sosyal çalışmacıların giderek artan bir rol oynadığını savunmaktadır. Mülteciler ile çalışırken öncelikle göz önünde bulundurulması gereken konular kısaca şöyle özetlenebilir:

1. Müracaatçıyı tanımlama: müracaatçının yasal statü olarak sığınmacı/göçmen/mülteci /geçici koruma gibi hangi kategoriye girdiğini belirlemek ve sahip olduğu yasal haklar çerçevesinde değerlendirmek.

2. Etkili iletişim: müracaatçı ile çalışırken yeniden travmatize olmasını asgari düzeye indirmek.

3. Gizlilik ilkesi: Gizliğe önem vermek ve müracaatçıya bunun ne anlama geldiğini açıklamak. Böylece müracaatçının sınır dışı edilme, geri gönderilme, istihbarat mı topluyor gibi kaygılarla doğru bilgi vermek istememesinin önüne geçilmiş olunur.

4. Kültürlerarası iletişim ve kültürel yetkinlik: Her kültürün içinde kentsel/kırsal arka plan, eğitim, etnik köken, yaş, cinsiyet, sosyal grup, aile ve kişiliklerinden etkilenen çeşitlilikler vardır. Bunlar göz önünde bulundurulmalı ve kültür grupları hakkında genellemelerden kaçınılmalı.

5. Tercümanla çalışma: Sahada çalışırken sıklıkla karşılaşılan bir durum olsa da müracaatçılarımız ile görüşmelerde aile üyesi, eş/dost/akraba gibi yakınlar tercüman olarak kullanılmamalı, çünkü müracaatçının aracı kişi ile olan kişisel ilişkileri söylenen ve söylenmeyenleri önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Diğer taraftan profesyonel bir tercüman ile çalışıyorsak görüşme öncesinde nasıl bir süreç yönetmek istediğiniz, kişisel yorumlarda bulunmaması gerektiği, anlamadığı noktada açık uçlu sorular ile netleştirmesini istenmeli.

6. Travma geçmişinin araştırılması: Müracaatçımızın yaşadığı travma semptomları, duygusal stres, depresyon gibi sorunlar yaşadığı işkence veya travma deneyimlerine bağlı olabilir. Bu nedenle travma öyküsü alınmalıdır fakat bu noktada sosyal hizmet uzmanının terapatik bir görevi yoksa ilgili bir profesyonele yönlendirmelidir.

7. Normalleştirme davranışları: Müracaatçıların çoğu yaşadıkları sorunların ve semptomlarının yaşadıkları travmalara karşı ortak tepkiler olduğunun farkında değillerdir. Bu nedenle onlara saygı duymalı ve anormal duruma verilen normal tepkiler oldukları yönünde bilgilendirmeler yapılmalıdır.

8. Müdahale planının oluşturulması: Müracaatçının ihtiyaçları belirlenerek uygun görülen müdahale planının geliştirilmesidir. Çalışılan kuruma bağlı olarak sadece terapatik bir müdahale değil, yasal bilgilendirme, danışmanlık, sosyal yardım, krize müdahale, ilk yardım vb. şekillerde olabilir. Müdahale şekli uzmanın görev yaptığı kurumun yetki ve hizmet alanı kapsamına göre de belirlenmektedir. Örneğin AFAD'da çalışan bir uzman akut döneme ve kriz durumuna odaklanarak kısa süreli müdahaleler uygularken, AÇSHB görev yapan

bir uzman daha uzun vadeli iyileştirme süreçlerini de kapsayan müdahale yöntemleri ile çalışmaktadır.

Mültecilerin farklı kültür ve ırklardan geliyor olması onların çok kolay ötekileştirilmesine neden olur. Toplum, kendinden olmayanı ikincil konuma yerleştirir. Bu kapsamda sosyal hizmet uzmanları, mülteciler ve sığınmacılarla çalışırken rolleri ve işlevleri konusunda bilgili olmalı ve tüm bu birikimini hedef kitlesinin özelliklerine göre şekillendirebiliyor olması gerekir. Ayrıca uluslararası hukuk, ulusal hukuk, mültecilere yönelik sosyal ve yapısal sistemler ve kaynaklar, kültürel konularda, ulusal ve uluslararası mesleki temsil, travma danışmanlığı, ve diğer mesleklerle işbirliği konularında bilgili olmak sosyal hizmet uzmanının yetkinliğini arttırmaktadır. Kültüre dayalı ve kişiye özgü farklılıklar her zaman göz önünde bulundurulmalıdır.

Sonuç olarak bu araştırma mülteci ve sığınmacılar veya geçici koruma altında olan gruplar ile çalışırken grupların savaş öncesi yaşamları, savaş sürecinde ve göç sürecinde karşılaştıkları travmalar, Türkiye'de iken karşılaştıkları zorluklar ve bunlara yönelik baş etme mekanizmaları hakkında bilgiler vermektedir. Ayrıca uyum süreci tek taraflı bir süreç olmadığı için müracaatçılarının sunulan hizmetler, haklar, müdahaleler gibi konularda onların bakış açısını anlamamıza da yardımcı olacak bulguları da içermektedir. Kısaca müracaatçımızı tanımlamamıza, kültürel yönlerini ve beklentilerini anlamamıza yardımcı olacağı için daha etkili bir sosyal hizmet müdahalesi sunmamıza yardımcı olur.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın modeline, evren ve örnekleme, verilerin toplanmasına, veri toplama araçlarına, verilerin çözümlenmesine ve yorumlanmasına ve etik konulara ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Yöntemi ve Deseni

İnsanlık tarihi boyunca savaş, kıtlık, daha iyi yaşam koşulları arayışı vb. birçok nedenden dolayı göç olgusu yaşanmıştır. Özellikle ulus devletlerin kuruluşu ve sınırların çizilmesi sürecinde savaş ve iç savaş nedeniyle milyonlarca insanın göç etmek zorunda kaldığını biliyoruz. Günümüzde de savaş ve iç savaş nedeni ile milyonlarca insan gerek ülke içinde gerekse farklı ülkelere göç etme zorunda kalmaktadır. Bu kapsamla ilgili literatür taraması incelendiği zaman göç, zorunlu göç, göçün nedenleri, itici ve çekici faktörler, göçün insanlar üzerinde yarattığı psikolojik etki, göç eden toplum ve göç alan toplumun tepkileri vb. birçok çalışma yapıldığı görülmüştür. Tüm bu bilgiler ışığında, zorunlu göçün bir eylemden çok süreç olduğu ve insanın doğrudan "can güvenliğini" tehdit eden durumlar sonucunda göç etmesi ve göç ettiği topluma uyum sağlamasını etkileyen birçok değişken olduğu anlaşılmıştır. Bu bağlamda Suriye iç savaşından kaçarak Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin iç savaş öncesi ve sonrası, göç süreçlerinde karşılaştıkları zorlukları ve Türkiye'ye uyum süreçlerinde karşılaştıkları zorlukları anlayabilmek amacıyla bu çalışma kapsamında Suriye'deki yaşamları, göç süreçleri ve Türkiye'ye göç sonrası deneyimleri incelenmiştir.

Sosyal bir varlık olan insanı ve davranışlarını anlamaya yönelik çalışmalarda sosyal araştırmalardan yararlanılmaktadır. Tomanbay'a göre sosyal araştırma; herhangi bir sosyal konu ile ilgili yapılan bilimsel araştırma olarak tanımlanmaktadır (140). Araştırmada görüşülen kişilerin deneyimlerine odaklanılması ve belirli bir olgunun kişilerce nasıl yaşandığının anlaşılması hedeflendiğinden sosyal araştırma yöntemlerinden nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma; insanların ve kültürlerin ayrıntılı, derinlemesine bir tanımını yapmak, insanların gerçekliğe yükledikleri anlamı, olayları, süreçleri, kavrayış ve anlayışlarını ortaya koymak için yapılan bir araştırma türüdür (141).

Denzin ve Lincoln'a göre nitel araştırma; bireylerin yaşamlarındaki rutin ve problematik alanları ve anlamları tanımlayan çalışmaları ve vaka incelemesi, kişisel deneyim, yaşam öyküsü, görüşme, gözlem, tarihsel ve görsel metinler içermektedir (142).

Bryman'a göre nitel araştırmanın temel özellikleri; öznenin gözleri ile görme, günlük yaşamın sıradan/olağan detaylarını betimleme, eylemleri ve anlamları sosyal bağlamları içinde anlama, zaman ve süreci vurgulama, açık ve yapılandırılmamış araştırma desenlerini destekleme ve ilk aşamada kavramlar ve teoriden kaçınma şeklindedir (142).

Nitel araştırmalarda araştırmacı aktif olarak sürecin içinde yer alır ve çalışmanın bir parçası konumundadır. Bu bağlamda Yıldırım ve Simsek (143): araştırmacının esnek olması gerektiğine ve toplanan verilere göre, araştırma sürecini yeniden biçimlendirmesine dikkat çekmektedirler. Ayrıca yazarlar, nitel araştırmada araştırmacının gerek araştırma deseninin oluşmasında, gerekse toplanan verilerin analizinde tümevarıma dayalı bir yaklaşımın izlenmesi gerektiğine vurgu yapmaktadırlar.

Bu araştırmada da nitel veri toplama yöntemlerinden gözlem, görüşme ve doküman analizi kullanılmıştır. Bu yöntemler kullanılırken araştırma deseni olarak da "fenomolojik çalışma" kullanılmıştır. Araştırma deseni araştırmacıyı araştırma sürecinin ilk aşamasından son aşamasına kadar götüren bir eylem planıdır (143).

Fenomolojik çalışma kısaca; farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgular, yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir. Bize tümüyle yabancı olmayan aynı zamanda da tam anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için olgubilim (fenomenoloji) uygun bir araştırma zemini oluşturur (143).

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini, Suriye iç savaşından kaçarak Türkiye'ye sığınan Suriyeli vatandaşlar oluşturmaktadır. Çalışma evreni ise, Gaziantep ili İslahiye ilçesinde kamp dışında ve İslahiye kampında yaşayan Suriyeli vatandaşlar oluşturmaktadır.

İslahiye kampı içerisinde yapılan çalışmada amaçsal örneklem yöntemi ile katılımcılara ulaşılmıştır. Amaçsal örneklem; seçilen durumlar bağlamında toplumsal olayları ve olguları anlamaya ve bunlar arasındaki ilişkileri keşfetmeye ve açıklamaya çalışmaktadır (144). Diğer taraftan özellikle örneklem çerçevesinin belirli olmadığı ve araştırmacının evren hakkında bilgili olduğu durumlarda kullanılır (144). Bu bağlamda yöntemin seçilmesinde tüm evrenin ulaşılabilir olması ve araştırmacının Suriyelilerin Türkiye'ye giriş yaptıkları ilk günden bugüne onlarla birlikte çalışıyor olması belirleyici olmuştur.

İslahiye ilçesi kamp dışında yapılan çalışma evreni için kartopu örnekleme yöntemi ile katılımcılara ulaşılmıştır. İslahiye ilçesinde yaşayan, Suriye iç savaşından kaçarak Türkiye'ye sığınan ve geçici koruma altında bulunan Suriyeli aileler araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Neuman'a göre kartopu örneklem; araştırmacının bir örnek olayla başladığı, daha sonra o örnek olaydan aldığı bağlantılı ilişkilerle ilgili bilgilere dayanarak başka örnek olaylar belirlediği ve süreci tekrarladığı rastlantısal olmayan bir örnekleme türüdür (145).

Suriye iç savaşından kaçarak ülkemizde geçici koruma altına alınan Suriyelilerin büyük bir çoğunluğunu Arap ve Türkmen kökenliler oluşturmaktadır. Araştırmanın çeşitliliğini desteklemek için görüşme yapılırken Türkmen ve Arap olmak üzere etnik köken, erkek ve kadın olmak üzere cinsiyet özelliği göz önünde bulundurularak bireylere ulaşılmaya çalışılmıştır. Diğer taraftan aile yapısı, ailedeki üyelerin rol ve sorumluluklarını biçimlendirdiği için karşılaşılan zorlukların derecesini artırmada, baş etme ve uyum sürecini de etkileyebilmektedir. Bu nedenle araştırmada tek ebeveynli aile, engelli çocuğu olan aile, çok eşli aile, tek eşli aile, 18 yaş altı evli kadın gibi farklı kategorilerde çalışmaya dâhil edilerek bireylerin yaşamlarını nasıl şekillendirdiği uyum ve entegrasyon sürecini nasıl etkilediği de anlaşılmaya çalışılmıştır. Kamp içerisinde tüm evrenin ulaşılabilir olması aile yapısı açısından kategori oluşturmaya imkân sağladığı için çeşitliliği arttırmak adına böyle bir tercih yapılırken kamp dışında aynı imkân olmadığı için böyle bir uygulama yoluna gidilmemiştir. Bunun yanında, sosyo-ekonomik, eğitim ve kültürel özellikler açısından da herhangi bir sınırlandırmaya gidilmemiş.

Sonuç olarak ise kamp içinde 11 kadın, 9 erkek ile kamp dışında 9 kadın, 8 erkek olmak üzere toplam 37 kişi ile görüşülmüştür.

3.3. Araştırmacının Pozisyonu

Tez yazarı araştırmacı olarak 2011 yılında afet ve acil durum alanında çalışmaya başladım ve 2012-2017 tarihleri arasında Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı (AFAD) Psikososyal Destek Çalışma Grubunda çalışmalarıma devam ettim. Suriye iç savaşından kaçarak Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin ilk etapta "acil durum" kapsamında değerlendirildiği için hizmetler ve çalışmalar AFAD koordinasyonunda gerçekleştirilmiştir. Böylece Suriyelilerin Türkiye'ye ilk giriş yaptığı andan ve kampların kurulum sürecinden itibaren sahada aktif olarak sürekli çalışmaların içerisinde görev aldım. Suriyelilerin bulunduğu tüm kamplarda psikososyal incelemelerde, özellikle kadın ve çocuk alanında çalışmaların içerisinde yer aldım.

AFAD Suriyelilerin Memnuniyet anketi çalışmasında kamp içi ve kamp dışında saha ekibinde, AFAD Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar araştırma ve yazım ekibinde, Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Sağlık Durumu Araştırmasında saha koordinatör ekibinde gibi saha araştırmalarında, IPA Kamp Dışında Yaşayan Suriyelilere Temel Hizmetlerin Sağlanması ve Korunması Projesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Yaşayan Suriyeli Kadınların Sosyal ve Ekonomik Hayata Adaptasyonunu Destekleme Projesi gibi projelerde AFAD tarafında proje yürütücüsü ve Suriyelilere yönelik EMDR uygulaması gibi doğrudan psiksosyal destek uygulamalarının içerisinde aktif olarak görev yaptım.

Sahada gerek kamp içerisinde gerek kamp dışında daha önceden katıldığım araştırmalarda, Suriyelilerin erkek egemen bir toplum olması ve erkeklerin hem cinsleri ile yaptıkları görüşmelerde daha rahat ve açıklayıcı olduğu gözlemlenmiştir. Bu nedenle bu araştırmanın saha çalışmasında ve veri çözümleme sürecinde sosyal hizmet uzmanı ve erkek bir araştırmacıdan daha destek alınmıştır. Ayrıca araştırmanın saha çalışması için gün sayısının sınırlı olması da bu kararda etkili olmuştur.

3.4. Verileri Toplama Süreci

Yıldırım ve Şimşek'e göre; nitel çalışmalarda veri toplama yöntemi olarak katılımcı gözlem, katılımcı olmayan gözlem, görüşme, doküman incelemesi ve arşiv kayıtları gibi birçok yöntem kullanılmaktadır. Bu bağlamda durum çalışmalarında, veri tabanının zenginleşmesi, ulaşılan sonuçların daha geniş bakış açısı ile

yorumlanması, araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliğini arttırması için birden fazla veri toplama yöntemi kullanılması önerilmektedir (143).

Bu araştırmada da veri toplama şekli olarak yarı-yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler ve derinlemesine görüşmeler esnasında alınan gözlem notları kullanılmıştır. Araştırmada kamp içi ve kamp dışı olmak üzere iki evren bulunduğu için iki tane yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Kuş'a göre derinlemesine görüşme; araştırma öznelerinin bakış açılarını, anlam dünyalarını ortaya koyma, dünyayı araştırma öznelerinin gözleriyle görmek için onların duygu ve düşüncelerini anlamak amacıyla gerçekleştirilen görüşmelerdir (142). Bu araştırmada da Suriye iç savaşından kaçarak Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin zorunlu göç ve Türkiye'ye geldikten sonra karşılaştıkları zorluklar, bunlarla baş etme süreçleri ve yaşamlarını yeniden kurmada yaşadıkları derinlemesine görüşmelerde onların kendi değerlendirilmeleri ile almaya çalışılmıştır. Ayrıca bu kişilerin şimdiki yaşamlarının gelecekle ilgili duygu ve düşüncelerini nasıl etkilediği anlaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan yarı-yapılandırılmış görüşme formlarından kamp içi için kullanılan EK 1'de ve kamp dışı için kullanılan EK 2'de verilmektedir. Formda yer alan konuların ve soruların oluşturulması aşamasında birçok farklı kaynaktan yararlanılmıştır. Bunlardan ilki, Suriyelilere yönelik çalışmaların içerisinde aktif görev alan psikolog ve sosyologlar ile gerçekleştirilen değerlendirme görüşmeleri. Bu kapsamda tez konusu olarak iç savaşından önceki Suriye'deki yaşamları, zorunlu göç sürecinde yaşadıkları ve Türkiye'ye geldikten sonraki yaşamları şeklinde üç bölüm oluşturuluştur ve toplam 21 soruya karar verilmiştir.

Görüşme formunda, öncelikle bireylerin ve aile üyelerinin sosyo-demografik, sosyoekonomik bilgilerini, Suriye'deki savaş öncesi gündelik yaşamlarını anlamaya yönelik sorular sorulmuştur. Daha sonrasında ise, bu insanların savaş sürecinde neye tanık oldukları ve ne yaşadıkları, göç etme kararını nasıl aldıkları, neden Türkiye'yi tercih ettikleri ve göç sürecinde neler yaşadıkları anlamaya odaklanılmıştır. Son olarak da Türkiye'deki yaşamlarını neden kamp içi ya da kamp dışı olarak tercih ettikleri, bunların avantajları ve dezavantajları, yaşamlarını yeniden oluştururken ev, iş ve hizmetlere nasıl ulaştıkları, gelecek ile ilgili beklentileri ve planlarını anlamaya yönelik sorular sorulmuştur. Bu kapsamda toplam 23 açık uçlu soru hazırlanmıştır.

Son olarak ise, yaşadıkları sorunların çözümü konusunda kendi önerileri ve eklemek istedikleri sorulmuştur.

İkincisi de pilot görüşmelerdir. Görüşme formu oluşturulduktan sonra kamp dışı için çalışma evreninin niteliklerini karşılayan kişilerden oluşan bir kadın ve bir erkek olmak üzere iki kişi ile Ankara ilinde pilot çalışma yapılarak soruların işlerliği sınanmıştır. Bu kapsamda ilk olarak AFAD Müdahale Dairesi Başkanı Fatih Özer ile görüşülmüş ve onun yönlendirmesi ile Ankara ili Altındağ İlçesi Battalgazi Mahallesi Muhtarı Bayram Oğurlu'yla da görüşülmüştür. Bayram Bey sorumlu olduğu mahallede ikamet eden ve alt alta oturan 1 kadın ve 1 erkek ile pilot görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Pilot uygulama sonrası veriler toplanmıştır. Ankara da kamp bulunmadığı içi görüşme formu için pilot uygulama yapılamamıştır.

Araştırma kapsamında dil bariyeri ve tercüman ayarlama imkânının olmamasından dolayı sadece "Suriyeli Türkmenler" ile görüşülmesi planlanmıştır. Fakat saha araştırmasında AFAD personeli de olduğum için İslahiye kampı tercümanlarından yararlanmamıza imkân sağlanmıştır. Böylece kamp içerisinde ve kamp dışarısında yapılan görüşmelerde tercüman olarak İslahiye kampında görev yapan 1 kadın ve 1 erkek tercüman kullanılmıştır. Suat Hanım Suriye kökenli ve 15 yıl önce evlenip Türkiye'ye yerleşmiştir. Mustafa Bey de Suriye kökenli, Türkiye'de doğup büyümüştür. Her iki tercümanda Arapça ve Türkçeyi iyi derecede konuşabilmektedir.

Derinlemesine görüşmelerde, görüşmeciler ile güven ilişkisi kurulabilmesi açısından, öncelikle araştırmacı onlara kendisini tanıtmış, onlara araştırmanın gönüllülük esasına dayandığı, konusu ve amacı hakkında ve görüşmelerde edinilen bilgilerin, araştırmanın amaçları dışında kullanılmayacağı hakkında araştırmacı tarafından bilgi verilmiştir. Görüşmeler sırasında ses kayıt cihazı kullanılması konusunda katılımcıların onayı alınmış ve yalnızca bunu onaylayanlar ile görüşmeler yapılmıştır. Araştırmacı, katılımcıların kendisinden herhangi bir yardım veya hizmet talebinde bulunmamaları ve etik bir soruna yol açılmaması açısından, görüşmelerin amacını ve içeriğini açık bir biçimde ifade etmiştir. Katılımcıların tüm bu bilgileri edinebilecekleri ve onaylayabilecekleri bir bilgilendirilmiş onay formu (Bkz. Ek-4) hazırlanmış ve görüşmelere başlamadan önce bu form katılımcılar tarafından imzalanmıştır.

Araştırma verileri Eylül 2015 tarihlerinde Gaziantep ili ve İslahiye ilçesinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın tercüman maliyeti dışında tüm maliyeti araştırmacının kendisi tarafından karşılanmıştır. Araştırmacı AFAD personeli olduğu için tercüman desteği AFAD tarafından sağlanmıştır.

Derinlemesine görüşmeler çoğunlukla görüşmecilerin kendilerini rahat ve güvende hissedebilmeleri açısından kamp içinde kendi çadırlarında kamp dışında da kendi evlerinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler ortalama 50 ile 90 dakika sürmüştür. Gerçekleştirilen hemen hemen her derinlemesine görüşmenin ardından, görüşmecinin anlattıkları doğrultusunda, görüşmecinin eksik ya da yanlış bildiği ya da eksik bildiği bilgiler (hizmetler, yardımlar, sahip oldukları haklar vb.) konusunda bilgilendirme çalışmaları yapılmış hatta bazı aileler için kamp yönetimi ile bazı aileler içinde Gaziantep Göç İdaresi İl Müdürlüğü ile irtibata geçilip yardımcı olmaya çalışılmıştır.

Ayrıca her görüşmeden sonra görüşmeye ve görüşmeciye yönelik gözlem notu alınmıştır. Bu notlar araştırma verilerinin daha doğru yorumlanması noktasında farklı ve geniş bakış açısı sağlaması amaçlanmıştır.

3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada araştırmanın ve katılımcıların farklı kültürden olması ve özellikle Arap kökenli bireyler ile yapılan görüşmelerde dil engelinin bulunması söz konusudur. Bu noktada tercüman kullanılmış ve tercümeden emin olmak için ihtiyaç duyulan noktalarda aynı soru birkaç farklı şekilde sorularak cevaptan emin olmaya çalışılmıştır.

Bireylerin savaş travması gibi ağır bir travma yaşamış olmaları, bir çoğunun kendi ailesinden ya da birinci derece akrabalarından kayıplar vermiş olmaları görüşmeler sırasında duygusal anlar yaşanmasına neden olmuştur. Bu noktada görüşmeye ara vererek farklı konuklar hakkında konuşulmuş ve duygusal olarak toparlanması sağlandıktan ve devam etmek istedikten sonra tekrar görüşmelere başlanmıştır.

Farklı bir ülkede olmalarından dolayı yasal olarak sorun yaşama, sınır dışı edilme ve söylediklerinin Suriye Hükümeti ile paylaşılabilir mi kaygıları taşıdıkları görüşme öncesinde yapılan sohbetlerden anlaşılmıştır. Bu noktada devlet memuru ve AFAD personeli olmam güvenlerini kazanmada etkili olmuştur.

Diğer taraftan tez yazarı araştırmacının AFAD personeli olması ve tercümanların kampta çalışıyor olması özellikle hizmetlere, kamp çalışanlarına ve kampta yaşama yönelik sorularda dezavantaj sağlamıştır. Bu nedenle sağlıklı bilgi almak için aynı konularla ilgili birden fazla benzer sorular sorularak ve bu bilgilerin hiç kimse ile paylaşılmayacağı görüşme sırasında tekrar tekrar açıklanarak aşılmaya çalışılmıştır. Hatta Türkmen ailelerle yapılan görüşmelerde tercümana ihtiyaç duyulmadığı için tercüman görüşme çadırından uzak tutulmuştur.

Ayrıca görüşme yapılmadan önce araştırmanın bireysel bir çalışma olduğu belirtilse de çalıştığım kurumdan dolayı birkaç görüşmeci yardım da bulunma imkânım olup olmadığını teyit etmek istemiştir. Bu nedenle hemen hemen tüm görüşmelerde herhangi bir maddi yardım yapılmayacağı sık sık dile getirilmiştir. Daha öncede belirttiğim gibi maddi yardım sağlanmasa da danışmanlık hizmeti verilmiştir. Bu kapsamda doğru bilgilendirme, yasal hakları konusunda bilgilendirme ve ihtiyaç duydukları hizmetlere ulaşabilecekleri kuruluşların bilgisi paylaşılmıştır.

3.5. Etik Konular

Araştırmanın etik açıdan uygunluğu, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Etik Komisyonu tarafından onaylanmıştır (Bkz.Ek-1). Bunun yanı sıra, AFAD'dan araştırmanın uygulanabilmesi için gerekli izin alınmış ve saha görevlendirmesi yapılmıştır (Bkz.Ek-5).

Katılımcılar araştırmanın konusu, amacı, ne için kullanılacağı ve görüşme sırasında ses kaydına neden ihtiyaç duyulduğu ile ilgili detaylı açıklama yapılıp onayları alındıktan sonra araştırmaya katılımları sağlanmıştır.

Katılımcıların tamamının gönüllü katılımları sağlanmış olup görüşme süresince yanıtlamak istemedikleri sorulara cevap vermek zorunda olmadıkları ve istedikleri zaman görüşmeyi sonlandırabilecekleri kendilerine açıklanmıştır.

Görüşmelerin ses kayıtlarının tek kopyası tez yazarı araştırmacının kişisel bilgisayarında tutulmuştur. Ayrıca ses kayıtlarının word dosyasına aktarılması da araştırma grubu tarafından yapılmıştır.

Araştırmanın yazılması aşamasında her bir katılımcıya farklı isimler verilerek kimliklerinin gizliliği sağlanmıştır. Ayrıca bulgular paylaşılırken katılımcıların ifadeleri değiştirilmeden kullanılmıştır.

3.6. Verilerin Analizi

Araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanan verilerin ses kayıtları araştırmacı tarafından yazıya aktarılmıştır. Yazıya aktarılan verilerin analiz sürecinde çalışmanın güvenilirliğini de arttırmak için yine araştırmacı grubu ile birlikte çalışılmıştır.

Araştırmada betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen veriler tematik analize tabi tutularak öncelikle döne döne okuma tekniği ile birkaç kez baştan sona okunmuştur. Daha sonra araştırmanın amacına uygun olarak temalar, gruplar ve alt temalar belirlenmeye çalışılmıştır. Aynı veriler iki farklı araştırmacı tarafından ayrı ayrı analize tutulduktan sonra bu veriler karşılaştırılarak çıkan sonuçları değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeden sonra temaların farklılaşan ve benzerlik gösteren yönleri ve kategoriler taslak olarak ortaya çıkmıştır. Bu çalışma ile kullanılan bilgisayar destekli nitel araştırma analiz programında oluşturulacak kategorilerin genel olarak temelini de oluşturmuştur.

Bu aşamadan sonra araştırmacı verileri nitel araştırmalar da veri analizi imkânı sağlayan MAXQDA (2018) programını kullanarak analiz sürecine devam edilmiştir. MAXQDA programı ile gerçekleştirilen kodlamalardan temalara, temalardan da kategorilere ulaşılmıştır.

Verilerin çözümlenmesinde, yarı yapılandırılmış görüşme formu ve görüşme gözlemleri temel alınarak, aşağıdaki konulara ilişkin temalar ortaya çıkarılmıştır:

- Zorunlu göçü hazırlayan faktörler (şiddet, korku ve kayıp deneyimleri, göç etme nedenleri, geliş şekline göre)
- Göç Süreci (ülkeden ayrılma, Türkiye'yi tercih etme nedenleri, Türkiye hakkındaki düşünceleri)
- Yeni Bir Yaşam ve Uyum Süreci (kampı/kamp dışını tercih etme nedenleri, kampta/kamp dışında sunulan hizmetler hakkındaki düşünceleri,

kampta/kamp dışında yaşamanın zorlukları, kamp dışı/kamplar hakkındaki düşünceleri),

- Sosyal yaşamdaki değişim Suriye – Türkiye (iş statüsündeki değişim, ekonomik durumdaki değişim, etnik kökenin etkisi (Türkmen/Arap))
- Kültürel benzerlikler ve farklılıklar (yemek kültürü, giyim kültürü ve sosyal yaşam kültürü)
- Uyum sürecinde sosyal ilişkiler (yerel halkla ilişkileri, hizmet verenlerle ilişkiler, kendi aralarındaki ilişkiler (Arap-Türkmen) ve diğer tanıdıklarıyla ilişkileri)
- Beklentiler (yetkililerden beklentiler ve gelecek beklentileri)

4. BULGULAR

Araştırma kapsamında Suriye iç savaşından kaçarak Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin zorunlu göç deneyimleri ve Türkiye'ye uyum sürecinde karşılaştıkları zorluklar anlamaya çalışılmıştır. Bu kapsamda katılımcıların Suriye'deki yaşamları nasıldı, iç savaş sürecinde neye tanık oldular, nasıl göç etme kararı aldılar ve göç sürecinde neler yaşadılar, Türkiye'ye geldikten sonraki yaşamları ve gelecek planlarına yönelik veriler toplanmıştır.

Sosyal çalışmaların bazılarında katılımcılara sayısal kodlar verilirken bazılarında farklı isimler ile kodlayarak kişisel gizliliğin sağlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu araştırmada katılımcıların yaşamları ve hikâyelerinin ete kemiğe büründüğü ve görünür hale getirilmeye çalışıldığı için rakamla kodlama tercih edilmemiştir. Katılımcılara farklı isimler verilerek kişisel bilgilerinin gizliliği sağlanmaya çalışılmış ve Türkiye'de kullanılan isimler tercih edilerek okuyucuların yabancı/öteki algısı birazda olsa kırılmaya çalışılmıştır.

Diğer taraftan araştırma kapsamında kamp içi ve kamp dışı iki örneklem olduğu için analizlerde de bu ayrıma göre yer verilecektir.

4.1. Katılımcıların Sosyo-demografik Özellikleri

Tablo 4.11. Kamp içi katılımcı listesi.

Kod Adı	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Çocuk Sahibi Olma Durumu/ Varsa Sayısı	Eğitim Durumu	Suriye'deki Mesleği	Türkiye'ye Geliş Tarihi
Ayşe	Kadın	46	Evli	4	İlkokul	Ev Hanımı	2013
Emine	Kadın	29	Evli	2	İlkokul	Ev Hanımı	2012
Fatma	Kadın	43	Dul	3	Okur-yazar	Ev Hanımı	2013
Gül	Kadın	41	Evli	4	Ortaokul	Ev Hanımı	2013
Meryem	Kadın	58	Evli	9	Okur-yazar	Ev Hanımı	2012
Leyla	Kadın	16	Evli	0	İlkokul	Ev Hanımı	2012

Tablo 4.11. (devamı)

Kod Adı	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Çocuk Sahibi Olma Durumu/ Varsa Sayısı	Eğitim Durumu	Suriye'deki Mesleği	Türkiye'ye Geliş Tarihi
Merve	Kadın	31	Dul	6	Ortaokul	Ev Hanımı	2013
Ebru	Kadın	33	Evli	2 (artı hamile)	Ortaokul	Terzi (evinde)	2013
Demet	Kadın	37	Evli	5	Ortaokul	Terzi (evinde)	2012
Betül	Kadın	40	Evli	4 +5(ilk eş)	Lise	Terzi (evinde)	2012
Nuray	Kadın	42	Evli	6	Lise	Röntgen Teknisyeni	2012
Ali	Erkek	29	Evli	1	Ortaokul	PVC İşçisi	2013
Mehmet	Erkek	23	Bekâr	-	İlkokul	Kepçe Operatörü	2013
Hasan	Erkek	29	Evli	2	İlkokul	İnşaat Kalıpçı	2011
Hüseyin	Erkek	39	Evli	2	Okur-yazar	Kaporta-Boyacı	2012
Osman	Erkek	53	Evli	6	Okur-yazar	Çiftçi	2012
Ömer	Erkek	32	Evli	3	İlkokul	Fayans İşçisi	2012
Akif	Erkek	35	Evli	3	Ortaokul	Memur	2012
Burak	Erkek	60	Evli	9	Ortaokul	Asker	2012
Mete	Erkek	28	Evli	2+ hamile	Ortaokul	Çiftçi	2012

Kamp içi katılımcıların önemli görülen sosyo-demografik özellikleri tablo 11'de verilmiştir. Katılımcıların 11'i kadın ve 9'u erkek olmak üzere 20 kişi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Dul 2 kadın, bekâr 1 erkek dışında tüm katılımcılar evli olup evli olanlardan 2 kadının kuması bulunmaktadır. Kadınların 37,8 erkeklerin 36,4 olmak üzere katılımcıların toplam yaş ortalaması 37,2'dir. Kadınların 2'si lise, 4'ü ortaokul, 3'ü ilkokul mezunu ve 2'si okur-yazar iken erkeklerden 4'ü ortaokul, 3'ü ilkokul mezunu ve 2 tanesi de okur-yazardır. Yeni evli 1 kadın ve bekâr erkek dışında tüm katılımcıların en az 1 tane çocuğu vardır. Katılımcıların Suriye'de iken yaptıkları mesleklerine baktığımızda kadınların 7'sinin ev hanımı, 3'ünün terzi ve 1'inin röntgen

teknisyeni iken erkeklerin 5'inin vasıflı işçi, 2'sinin çiftçi, 1'inin memur ve 1'inin asker olduğu görülmektedir. Katılımcıların 1'i 2011 yılında 13'ü 2012 yılında ve 6'sı 2013 yılında Türkiye'ye giriş yapmıştır.

Tablo 4.12. Kamp dışı katılımcı listesi.

Kod Adı	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Çocuk Sahibi Olma Durumu/ Varsa Sayısı	Eğitim Durumu	Suriye'deki Mesleği	Türkiye'ye Geliş Tarihi
Burcu	Kadın	60	Evli	7	Okur-yazar değil	Ev Hanımı	2012
Handan	Kadın	23	Evli	1	Ortaokul	Ev Hanımı	2012
Cansu	Kadın	17	Evli	Hamile	Ortaokul	Ev Hanımı	2014
Canan	Kadın	35	Evli	6	Ortaokul	Ev Hanımı	2012
Özge	Kadın	33	Evli	3	Ortaokul	Ev Hanımı	2013
Ece	Kadın	26	Evli	1	Lise	Ev Hanımı	2012
Zeynep	Kadın	34	Evli	4	Okur-yazar	Ev Hanımı	2012
Emel	Kadın	24	Bekâr	-	Üniversite Öğrencisi	Öğrenci	2012
Hamide	Kadın	23	Bekâr	-	Üniversite Öğrencisi	Öğrenci	2012
Emre	Erkek	33	Evli	-	Ortaokul	Fabrikada İşçi	2013
Cem	Erkek	19	Bekâr	-	Lise	Satış Elemanı	2013
Can	Erkek	32	Evli	-	Meslek Lisesi (Elektronik)	Telefon tamircisi	2013
Volkan	Erkek	64	Evli	5	İlkokul	Otopark görevlisi	2013
İbrahim	Erkek	40	Evli	3	Lise	Beton mikser işçisi	2013
Oğuz	Erkek	46	Evli	5	Üniversite	Eczacı	2013
Kerem	Erkek	49	Evli	5	Ortaokul	Terzi	2012
Emsal	Erkek	40	Evli	5	Okur-yazar	Taksici	2013
Nurettin	Erkek	30	Evli	1	İlkokul	İnşaat işçisi	2013

Kamp dışı katılımcıların önemli görülen sosyo-demografik özellikleri tablo 12'de verilmiştir. Katılımcıların 9'u kadın ve 9'u erkek olmak üzere 18 kişi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bekâr 1 erkek ve 2 kadın dışında tüm katılımcılar evli olup evli olanlardan 1 kadının kuması bulunmaktadır. Kadınların 30,5 erkeklerin 39,2 olmak üzere katılımcıların toplam yaş ortalaması 34,8'dir. Kadınların 1'i okur-yazar değil, 1'i okur-yazar, 4'ü ortaokul ve 3'ü lise mezunu olup lise mezunu 2 kadın Türkiye'de üniversite eğitimine devam etmektedir. Erkeklerin 1'i okur-yazar, 1'i ilkokul, 2'si ortaokul, 3'ü lise ve 1'i üniversite mezunudur. Bekâr katılımcılar ve evli 2 erkek dışında tüm katılımcıların en az 1 tane çocuğu vardır. Katılımcıların Suriye'de iken yaptıkları mesleklerine baktığımızda kadınların 7'sinin ev hanımı ve 2'si üniversite öğrencisi iken erkeklerin 5'inin vasıfsız işçi, 2'sinin vasıflı işçi, 1'inin terzi ve 1'inin eczacı olduğu görülmektedir. Katılımcıların 15'i 2012 yılında, 2'si 2013 yılında ve 1'i (evlilik gerekçesi) 2014 yılında Türkiye'ye giriş yapmıştır.

Katılımcıların hizmetleri ve süreci değerlendirmede Türkiye'ye giriş tarihleri etkili olduğu için özellikle yer verilmiştir.

4.2. Zorunlu Göçü Hazırlayan Faktörler

Göç aniden olabilmek ile birlikte özellikle dış göçlerde muhakkak bir hazırlık süreci yaşanmaktadır. Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde devlet ve sosyal çevre kaynaklı yaşadıkları baskı ve korkular, hayati tehlike altında olmaları ve kayıplar yaşamaları sonucunda zorunlu göçe yönelmişlerdir. Katılımcıların dış göçü tercih etmeden önce kendi ülkeleri içinde farklı bölgelerde ve yerlerde yaşamlarını idame ettirmeyi denedikleri fakat olayların artarak ve yayılarak devam etmesi sonucu son çare olarak gördükleri noktada ülkelerini terk etmeyi tercih ettikleri görülmüştür. Ayrıca katılımcıların "*kısa bir süreliğine geldik zaten döneceğiz*" algısı ile göç kararı aldıkları da tespit edilen önemli bir diğer husustur. Bu bölümde zorunlu göçü hazırlayan faktörler (1)şiddet, korku ve kayıp deneyimleri, (2)göç etme nedenleri ve (3)geliş şekline göre olmak üzere üç başlıkta ele alınmıştır.

Tablo 4.13. Zorunlu göçü hazırlayan faktörlerin alt temaları ve kırılımları.

Temalar	***Alt Temalar***	***Alt Temaların Kırılımları***
Zorunlu Göçü Hazırlayan Faktörler	Şiddet, korku ve kayıp deneyimleri	Tanık olunan olaylar Kayıplar
	Göç etme nedenleri	-
	Geliş şekline göre	İç göçü deneyen Doğrudan dış göçü deneyen Başka bir ülkeyi deneyen

4.2.1. Şiddet, Korku ve Kayıp Deneyimleri

İç savaş gibi durumların söz konusu olduğu zorunlu göçlerde baskı, korku ve şiddet en belirgin faktör ve itici güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde hepsinin korku deneyimleri olduğu görülürken yarısından fazlası da bire bir şiddet ve çatışmalara maruz kaldığını ifade etmiştir.

Tanık olunan olaylar

Katılımcılardan bazılarının evlerine rejim tarafından doğrudan baskın yapıldığı, aile üyelerinden bazılarının saklanmak zorunda kaldığı, diğer aile üyelerinin de bu süreçten olumsuz olarak etkilendiği görülmektedir. Ayrıca yapılan bu baskınlarda maddi zararlar verildiği de katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

> *"Başar rejimi askerleri daha iç bölgelerde hep evlere baskın yapıyorlar kapıları kırıp giriyorlardı. Her gün evlere baskın oluyordu eşim muhalifti onlar her gün baskına geliyorlardı. Eşim mecbur saklanmak zorunda kalıyordu. Baskına geldiklerinde bize bir şey yapmıyorlardı ama kötü davranıyorlardı. Kapıyı çaldılar açmayınca kapıyı kırarlar, arama yaparken çekmecelerde ne varsa para altın hepsini alıp götürürlerdi. Çocuklarıma ya da bana zarar vermediler." (Demet)*

"İlk Cuma günü baskın yaptılar evimize, eşimi sordular muhaliflere katılmış alacağız diyorlar, bana da silah çektiler bilmiyorum deyince. Beni kolumdan tutup sokağa attılar kış günü sonra benzin döküp evimizi yaktılar." (Özge)

Bazı katılımcıların ya da aile üyelerinin hava saldırıları sonucunda yaralanması söz konusu olmuştur.

"Köyümüze 13 tane attılar ikincide bizim olduğumuz yeri vurdular. Herkes bir yerlere kaçışmıştı. Büyük oğlumun karnına, küçük oğlumun ayağına kızımın ayağına parça geldi. Çocuklarıma bir şey olacak diye çok korktum. (Ayşe)"

"Memleketini bırakıp gelmek çok zor, evimize bomba düştü yerle bir oldu bende yaralanmışım hatırlamıyorum 1 ay Suriye'de hastanede tedavi gördüm. Hala ağrılarım oluyor…" (Burcu)

Diğer taraftan bazı katılımcılar savaşa bire bir tanık olmadan önce olayları anlamakta zorlandıklarını hatta yaşayana kadarda anlayamadıklarını ifade etmiştir.

İlk etapta hiç kimse ne ile karşılaşacağını bilmediği için herkesin bir kabuğa çekilmesi, insanların sosyal yaşamının yavaşlaması, gıda ve erzak bulmada sıkıntılar yaşanması söz konusu olmuştur. Bu süreçte önce tedirginlik ekseninde temkinli bir gündelik akış başlıyor fakat çatışmaların ve tutuklamaların başlaması ile insanların nasıl bir zorlukla karşı karşıya kaldıklarını idrak ettiklerini ifadelerinde görüyoruz.

"Dare, Şam ve Halep de olaylar başlamıştı etkilenmiştik savaştan ama tam acıyı yaşamadan önce olayları anlamamıştık. Türkiye'ye gelmeden 3 -4 ay önce bayır dağının bombalandığı zamanlar. Babamın en yakın arkadaşı bize gelmişti; kadıncağız yemek yemiyor, konuşmuyor, hiç bir şey yapmıyor, teyzeciğim biz aileyiz böyle zamanlarda birbirimize destek olacağız, mutfağa gir birlikte hazırlayalım. Biz o zamanlar anlamıyorduk, şaşırıyorduk acaba bizde mi bir sorun var niye böyle davranıyor diyorduk. Oysaki durum çok farklı insan yaşayınca anlıyor evini yurdunu bırakıp gitmek çok zormuş. Türkiye'ye gelmeden 2 ay önce Türkmen dağını bombalamaya başladılar. Bizim insanımızın

Türkmenlerin yaşadığı yerleri bombalıyorlar, bizim kanımız tabi insan insandır ama bizim insanımızı bombalıyorlar. Ramazan ayıydı sofrayı hazırlıyoruz bombaların sesini duyuyoruz ve o bombalar bizim insanımızın üstüne düşüyor insan çok etkileniyor. Biz kendimizi taşlanmış gibi hissediyorduk nefes alamıyorduk, birde astım sıkıntım var çok felaket günlerdi o günler." (Hanye)

"Savaş iç bölgelerde oluyordu bizim olduğumuz bölgede savaş yoktu. Tedirginlik vardı fakat patlatmalar yoktu. Bizim olduğumuz bölgede başladığı zaman bizimde gidebileceğimiz başka bir bölge olmadığı için biz Türkiye'ye çıkmaya karar verdik. Bizim karşı köyümüzde her gün tam iftara oturacağımız zaman patlatmalar oluyordu. Sadece sesini duyuyorduk fakat görmüyorduk. Tedirginlikler arttı, birde araçlar kesilmişti, pek giden gelen olmuyordu. Issız bir bölgeye dönüşmeye başlamıştı. İlk başlarda yiyecek bulmakta zorlandık fakat duruma alışıldıkça tekrar azda olsa gidip gelmeler başlayınca çokta sorun olmadı. Fakat sonrasında tutuklamalar başlayınca tekrar her şey zorlaşmaya başladı." (Emel).

Kayıplar

Savaş, fiziksel yıkımlar ile birlikte en çok can kaybının yaşandığı durumlardır. Yapılan görüşmeler bu durumunun gerçekliğini bir kez daha ortaya koymakta olup katılımcıların yarısından fazlası iç savaşta bir tanıdığını ya da yakınını kaybettiğini ifadelerinde belirtmiştir.

"Çok şey gördük çok şey yaşadık. Kardeşimin 1 tanesi şehit oldu, 2 tanesi yaralandı bizde göç etmek buraya gelmek zorunda kaldık. 1 kardeşim muhalif 3-4 ay önce vuruldu. Tedavi gördü ama konuşamıyor felç oldu." (Ebru)

"Eşim muhalifti, 1 sene 10 ay önce savaşta kaybettim." (Merve)

Ayrıca bazı katılımcıların tutuklanan tanıdıkları veya yakınları hakkında hiç haber almadıklarını ve bu yüzden de onlara dair umutlarını kaybettiklerini ifade etmişlerdir.

"Olaylar başlayınca köye kaçmak zorunda kaldık. Köyden her ineni tutuyorlardı, abimi, kayınımın oğlunu, diğer herkesi tutukluyorlardı. Kayınımın oğlunun ölük mü kalık mı olduğunu bilmiyoruz. Kimileri öldü diyor kimileri yaşıyor görüşemediğimiz için bizde umudu kestik…" (Fatma)

"5 kardeşiz birini Esad'ın askerleri aldı öldü mü ölmedi mi bilmiyoruz. Haberde alamıyoruz." (Hüseyin)

4.2.2. Göç Etme Nedenleri

Katılımcılara göç etme nedenleri sorulduğunda büyük bir çoğunluğu göç etmek istemediklerini aslında kısa süreliğine geldiklerini, savaşın bu kadar uzun süreceğini beklemediklerini belirtmişlerdir. Göç etme nedeni olarak büyük bir çoğunluk "çatışmalara ve olaylara maruz kalmayı" belirtseler de kendi içlerinde asıl çoğunluğu "ailesi ve çocukları için korktuğu" için göç ettikleri ifadelerinden anlaşılmaktadır.

"Sürekli bombalar atılıyordu, biz de 1,2 ay sonra bu durumu düzelir ve biz geri ülkemize döneriz diye düşündük fakat 3 yıl geçti hala bu savaş devam ediyor. Ailemiz, çocuklarımız için kaçtık." (Ali ve Ahmet)

"Uçaklar tepemizde dolaşmaya başlayınca kaçmak zorunda kaldık." (Mete)

"Bombalar yaklaşınca evimizi mecbur terk ettik. İnsanlar herkes ölüp giderken çocuklarım bombaların altında olmazdı. Mecbur attık kendimizi bu tarafa. Biz sınıra geldik haber geldi evimize bomba düşmüş yarısı gitmiş." (Zeynep)

Katılımcılardan bazı kadınlarında eşlerinin savaşta yaralanması sonucu ailenin sorumluluğunu üstlenerek çocukları ile birlikte başka ülkeye sığınmak zorunda kaldığı görülmektedir. Bu durum kadına ailesini koruma, temel ihtiyaçlarını sağlama, bakım vb. birçok sorumluluk yüklemektedir.

"Kocam araba kullanıyordu, arabada da sattığı eşyalar vardı. Beşar'ın askerleri durdurmak istedi oda mallarıma el koyarlar diye

durmadı. Onlarda ateş edince yaralandı. Sonra tedavi için ailesinin yanına katara gitti. Bende yalnız kalınca Türkiye'ye sığınmak zorunda kaldım." (Canan)

Diğer taraftan savaş durumlarında sadece savaştan dolayı değil farklı gerekçelerle de bireyler göç etmeyi tercih edebilmektedir. Bunların başında ekonomik gerekçeler ve varış ülkesinde daha iyi ve kolay iş bulma imkânının olması gelmektedir. Katılımcılardan birkaç kişi işte tamda bu sebeplerden ötürü ekonomik gerekçelerle göç etmek durumunda kaldıklarını ifade etmişlerdir.

"Halep'te 1 yıllık kirasını ödediğimiz evi savaştan dolayı bırakıp köye gitmek zorunda kaldık. Fakat köyde de yapacak iş olmayınca para kazanamadım, elimizdeki para da 3 ayda bitince Türkiye'ye gelmek zorunda kaldık." (Emre)

Diğer bir katılımcı muhalif olmamasına rağmen geçmiş siyasi hayatının sürekli yeni durumda karşısına çıkması ve bundan ailecek etkilenmesi sonucu siyasi gerekçelerden dolayı göç etmek zorunda kaldığını ifade etmiştir.

"Beşar Esad'ın askerleri eve kontrole geldiğinde daha biz üzerimizi düzeltmeden eşarbımızı bağlamadan içeriye giriyorlardı. Eşim, 19 yaşında liseye giderken tuttuğu siyasi parti yüzünden 16 yıl hapiste kalmış. Hapisten çıktıktan 1 ay sonra benimle evlendi o zaman 35 yaşındaydı bende 23 yaşındaydım. Savaş başladıktan sonara da 1 ay hapiste kaldı. Aradan biraz zaman geçti yine hapse attılar. Baktık olmayacak sürekli alıyorlar içeriye Türkiye'ye kaçmaya karar verdik." (Nuray)

Diğer bir katılımcıda askere gitmek istemediği için kişisel sebeplerden dolayı göç etmeyi tercih ettiğini ifade etmiştir. Kişi normalde askerlik görevini yerine getirebilecek iken iç savaş ve çatışma ortamında askere gitmek istememesi onu ülkesini terk etmeye itmiştir.

"Suriye'de askere çağırıldım, gitmek istemedim o yüzdende ailecek göç etmeye karar verdik." (Cem)

4.2.3. Geliş Şekline Göre

İç savaş ve çatışma durumlarında gerek ülke içinde gerek ülke dışına insanların yer değiştirmesi kaçınılmaz olmaktadır. Bu durumlarında insanlar öncelikli olarak iç göçü deneyimledikten sonra dış göçe yönelmektedir. Bu bölümde katılımcıların geliş şekline göre deneyimleri iç göçü deneyen, doğrudan dış göçü deneyen ve öncesinde başka bir ülkeyi deneyen olmak üzere üç şekilde ele alınacaktır.

İç göçü deneyen

Katılımcıların yarısından fazlasının öncesinde kendi ülkesinde iç göçü deneyimlediği görülmektedir. Genellikle kendilerinin ya da tanıdıklarının köyde ya da şehir merkezinin dışında bulunan evlerine öncelikle göç etmeyi tercih ederek kendi ülkeleri içinde çözüm aramaya çalışmışlardır. Bu çabaların sonuç vermemesi iç göçü deneyenleri dış göçe yöneltmiştir.

> *"Benim ailem Şam da kalıyorlar Şam'ın dışına çıkamıyorlar. Sonra başka köye gittik tanıdıklarımız bana yardımcı oldu. Eltilerim ve görümcelerim sağolsun çok yardımcı oldu. Sonra eşim geldi ve başka köye gittik orada 4 ay kaldık. 1 yıl 4 ay köy köy gezdik sonra böyle olmayacak sürekli yer değiştirmek zorunda kalıyoruz. Bu yüzden Türkiye'ye gelmek istedik. " (Özge)*

İç göçü deneyenler sürecin bekledikleri gibi kısa sürmemesi, olayların artarak ve yayılarak devam etmesi ve yeni sığındıkları bölgelere gelmesi dış göçü kaçınılmaz kılmıştır.

> *"Önce köye çıktık, orada da çatışmalar, olaylar olunca buraya geldik. Ne zaman bitecek bilmiyoruz, hiç bir şey bilmiyoruz." (Ali ve Ahmet)*

> *"Olduğumuz yerde çatışmalar çok oluyordu. Bizde savaştan dolayı önce köye kaçtık fakat orada da bombalar köyü vurunca köyde kimse kalmadı. Ne olacak ne kadar daha devam edecek bilmiyorduk. Daha sonra sınırdan geçtik ve mecbur buraya çadırkente geldik." (Osman)*

İç göçü deneyenleri dış göçe yönelten diğer önemli bir etkende yaşanan maddi kayıplardır. Kişilerin yaşamlarını idame ettirebilmeleri ve temel ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için maddi gelire ve imkânlara ihtiyaç duymalarıdır. Bu

ihtiyaçlarını kendi ülkeleri içerisinde karşılayamayan katılımcılar daha iyi bir yaşam sürmek için göçü tercih etmişlerdir.

> *"Halep'te 1 yıllık kirasını ödediğimiz evi savaştan dolayı bırakıp köye gitmek zorunda kaldık. Fakat köyde de yapacak iş olmayınca para kazanamadım, elimizdeki para da 3 ayda bitince Türkiye'ye gelmek zorunda kaldık." (Emre)*

Doğrudan dış göçü deneyen

Katılımcıların bir kısmı ikametgâhından doğrudan dış göçe yönelmiştir. Dış göçe yönelme de şiddetli çatışmaların olması, bombardıman altında olmaları ve olaylar ile sıcak temas halinde olmaları belirleyici olmuştur.

> *"Uçaklar Halep'i bombaladıktan sonra belli bir süre yıkılan evlerinin altında sığınarak bekledik, bombardıman bittikten sonra kaçak olarak Türkiye'ye kaçtık." (İbrahim)*

Özellikle daha öncesinde tanıdıkları ya da akrabaları başka ülkeye sığınan Suriyelilerin sahip oldukları sosyal ağlar aracılığı ile doğrudan dış göçe yönelmiştir.

> *"Savaş başladığında yeni evli idim mecbur geldim buraya ne yapabilirdim. Bizim orada yararlananlar ölenler vardı. Komşularımız herkes Türkiye'ye geliyordu. Eşimin ailesi de daha öncesinde Türkiye'ye gelmişlerdi. Bizde korktuk buraya geldik." (Emine)*

İkamet edilen bölgenin fiziki ve coğrafi koşullarda dış göçe yönelmede etkili olmuştur. Suriye'nin Lazkiye şehrinden gelenlerin doğrudan dış göçe yönelmesinde coğrafi konum ve etnik yakınlık etkili olmuştur. Bu durum katılımcıların ifadelerinde de açıkça görülmektedir.

> *"Lazkiye'den ötesi sınır nereye gidecektik mecbur buraya geldik. Türkiye kapıları açmıştı, herkes Türkiye'ye geliyordu nere gidecektik valla buraya geldik direk." (Ayşe)*

Başka bir ülkeyi deneyen

Katılımcılardan iki kişi önce Ürdün'e gitmeyi tercih etmiştir. Bir kişinin sığınması kabul edilmediği için uzakta olsa Türkiye'ye sığınmak zorunda kalmıştır.

Diğeri ise bir yıl orada kaldıktan sonra olaylar duruldu diye ülkesine dönmüş fakat olayların tekrar artması ile Türkiye'ye göç etmiştir. Ürdün'ü tercih etmelerinde fiziki olarak ikametgâh ettikleri bölgeye yakın olması belirleyici olmuştur.

"Biz önce Ürdün'e gitmek istedik pasaportumuzda vardı ama yine de kabul etmediler. Ürdün Dare'ye 2 saat mesafe vardı o yüzden oraya gitmek istedik kabul etmediler. Türkiye uzakta olsa mecbur buraya gelmek zorunda kaldık." (Burcu)

"Sonra Ürdün'e gittik 1 yıl orada kaldık, Erbil'de ev kiraladık orada kaldık. Ürdün çok yakın olduğu için oraya gittik. Ürdün çok pahalı değildi eşim sebze yerinde çalışıyordu öyle geçiniyorduk. Ürdün'ün dili de aynı bizim gibi olduğu için zorlanmıyorduk. Ürdün'de iyi insanlara iyi kötü insanlara kötü davranıyorlar. 2011 yılında ilk olaylar başladığında taşındık, köyümüz yakın olunca olaylar durdu dediler geri döndük fakat sonra yine olaylar başlayınca Türkiye'ye geldik." (Handan)

4.3. Göç Süreci

Araştırma kapsamında Suriyelilerin göç yolculuğunda neler yaşadığını anlamak için ülkeden ayrılma, Türkiye'yi tercih etme nedenleri ve Türkiye hakkındaki düşünceleri irdelenmeye çalışılmıştır.

Tablo 4.14. Göç süreci alt temaları ve kırılımları.

Temalar	***Alt Temalar***	***Alt Temaların Kırılımları***
Göç Süreci	Ülkeden ayrılma	
	Türkiye'yi tercih etme nedenleri	Coğrafi yakınlık Etnik ve kültürel yakınlık Sosyal ağlar Sunulan Hizmetler
	Türkiye hakkındaki düşünceleri	Avrupalı gibi algısı

4.3.1. Ülkeden Ayrılma

Zorunlu göç ile sığınmacılar evleri/ülkelerini geride bırakarak yeni bir yaşama yönelmektedirler. Buradaki en büyük kayıp mekânsal kayıp gibi gözükse de aslında fiziksel kayıptan çok daha fazlasını temsil etmektedir. Kişiler göç ile birlikte dilini, kültürünü, sosyal çevresini, toplumsal statüsünü, işini/mesleğini, eğitim hayatını, aile bağlarından ve köklerinden ayrılmaktadır. Bu ayrılma ve fiziki kayıplar kişilerin çoklu travma yaşamasına neden olmaktadır. Aşağıdaki alıntılarda da bu durum net bir şekilde ifade edilmiştir.

> *"Evimizde son akşam eşyalarımızı topluyoruz amcam geldi bizi götürecek. Ben bu yaşadıklarımı unutmak istemiyorum. Mutfakta yıkanmış bulaşıklar var annem kaldır dolaba dedi. O sırada odalara bakıyorum boş boş, anneme kızdım başkalarına evi temiz mi bırakacaksın. Şimdi evimizin resimleri geliyor yan komşumuz eve girmiş oturuyor, kirasız her şeysiz eşyalarımızı kullanıyor, bahçeyi her şeyi o almış. Ertesi sabah 6.30 da kalktık kahve içiyoruz dağlara bakıyorum sadece ağlamak geliyor içimden hiç kimse ile konuşmak istemiyorum. Birde gelip döndük ya dağın, taşın, yolun, çöpün her şeyin değeri oldu bizim için o dağlar bile o kadar kıymetli ki bizim için. Evimizi hatırlayınca en küçük şeyin çöpün bile kıymeti var benim için. "Çöp bile çok değerli olabilir mi?". Nefes alıyordum ama sanki nefes almıyor gibiydim. Bırakıyorsun her şeyi, geçmişin, ailen, akrabaların, arkadaşların, okulun her şeyin gidiyor, geleceğin zaten belli değil. Burada zaten güzel bir hayat yok. Ülkeni bırakıyorsun burada güzel bir hayat kurmak için ama öyle değil. Yolda gelirken içinden bir şeyler kopuyor. Seni mi boğuyorlar, karanlık içindesin, çığlık atacaksın atamıyorsun, susmak zorundasın aynı zamanda gelmek zorundasın. Abimler Yayladağı'nda yaşıyor onların yanına giderken düşünüyorum. Biz yola çıksak 45 dakikaya kendi evimizde olabiliriz ama gidemiyoruz. Bu durum çok kötü benim babam o kadar yıllar çok zorlanarak o evleri yaptırmış biz gidemiyoruz ama başkaları gelmiş hiçbir şey yapmadan oturuyor. İnsanın sinirleri bozuluyor, zoruna gidiyor." (Hamide)*

"Yolda ağlaya ağlaya geldik. Hani diktiğin emek verip kocaman büyüttüğün bir ağacı tekrar söküyor gibi hissettim. İçim çok acıdı". (Demet)

Tüm olasılıklara rağmen, ayrılmak ve göç yolculuğu acı veren ve inciten bir süreçtir.

Göç süreci ile birlikte aslında bir veda ve yas süreci de başlamaktadır. Katılımcılarında ifadelerinde anlaşıldığı gibi kaybedilen, geride bırakılmak zorunda kalınan ve emek verilen her şeye karşı içten içe yapılan, söze dökülmeden ama insanın her hücresinde hissederek yaşadığı bir veda sürecidir.

"Araba ile geldik yollar köyler bomboştu sanki hiç insan yaşamamış gibi idi. İnsan zorlanıyor vatanını terk ederken." (Gül)

"Biz zaten hep döneceğiz diye geldiğimiz için gelirken çok zorlanmadık duygusal olarak nasıl olsa dönecektik. Yolculuğumuz boyunca hiç kimse konuşmuyordu, ramazandı herkes oruçtu, herkes kendi başını alıp gidiyordu, sessiz sedasız geliyordu insanlar. İnsanlar ayrı ayrı ama birbirlerini tanıyordu." (Emel)

Katılımcıların ifadelerinde de anlaşıldığı gibi yeni bir yaşama başlamak ve aidiyet hissettiğimiz yerden ayrılmak zorlu bir süreçtir. İlerleyen başlıklarda da görüleceği gibi ayrılma ve yas göç kararı ile başlayıp diğer tüm aşamalarda da kendini göstermektedir.

4.3.2. Türkiye'yi Tercih Etme Nedenleri

Araştırmanın Zorunlu Göçü Hazırlayan Faktörler bölümünde (bkz:4.2.) de bahsedildiği gibi itici ve çekici faktörler göç sürecine karar vermede etkili olduğu kadar hedef ülkenin seçilmesinde de belirleyici unsur olmaktadır. Suriyelilerin hedef ülke seçiminde etkili en temel iki etken coğrafi yakınlık ve önceden var olan bağlardır. Bu bölümde katılımcıların Türkiye'yi tercih etme nedenleri 1) coğrafi yakınlık, 2) etnik ve kültürel yakınlık, 3) sosyal ağlar ve 4) sunulan hizmetler başlıkları ile ele alınmıştır.

Coğrafi Yakınlık

Suriye iç savaşında da kişiler öncelikli olarak sınıra komşu ülkelere Lübnan, Ürdün, Irak, Mısır ve Türkiye'ye sığınmaya yöneltmiştir. Katılımcıların yarısından çoğu Türkiye'yi tercih etmelerinde temel gerekçe olarak diğer gerekçelerinden önce sınıra yakın olmasını ifade etmişlerdir.

"Bizim köy sınıra yakın olduğu için Kilis'ten kaçak yolla para vererek geçiş yaptık." (Emre)

"Türkiye sınıra yakın ve diğer ülkelere oranla en iyi ülke olduğu için Türkiye'yi tercih ettik."(Merve)

Katılımcıların büyük çoğunluğu Türkiye'ye yakın illerden gelmiştir ve çoğunluğun geliş sırasına göre şehirler; Lazkiye, Halep, İdlip, Hama ve Dare'dir.

Etnik ve Kültürel Yakınlık

Katılımcıların küçük bir bölümünün Türkiye'yi tercih etmelerinde önemli bir etkende etnik ve kültürel yakınlık olmuştur. Özellikle dini ve etnik benzerlikler burada daha fazla ön plana çıkmaktadır.

"Türkiye Müslüman ülke camileri var, namaz kılıyorlar bizim gibi filmlerden de görüyorduk. Fakat Lübnan öyle değil, Ürdün sınırı bize uzak, Irak hakkında da hiçbir bilgimiz yoktu, durumlar hakkında. Türkiye bize çok iyi davrandı." (Betül)

Ayrıca ortak bir tarihe ve soy bağına bağlı olmakta diğer bir ayrıntı olarak karşımıza çıkmaktadır.

"Hayır, biz Osmanlı torunuyuz benim için gidecek tek yer burasıydı ve buraya geldik." (Hüseyin)

Sosyal Ağlar

Sosyal ağlar kuramından da bilindiği gibi sosyal ağlar; mevcut kurumsal ve sosyal yapılardan farklı olarak kendi içerisinde enformel yapıya sahiptir ve aynı zamanda aile, akrabalık, arkadaşlık ve topluluk bağlarına dayanan kişisel bağlardan

oluşmaktadır. Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde özellikle tercih etme nedeni olarak Türkiye'de bir tanıdığı olmasının ve güvenilir bilgiyi elde etmesinin belirleyici olduğu görülmüştür. Bu durum ifadelerde de açıkça görülmektedir.

> *"Bizim köy sınıra yakın olduğu için Kilis'ten kaçak yolla para vererek geçiş yaptık. Suriye'de bu işi yapan biri var ona para ödeyip girdik. Gaziantep'te yakınımız var o yüzden buraya onun yanına geldik." (Emre)*

> *"Suriye'de savaş başlayınca Türkiye'deki akrabalarımız arayıp bizi çağırdı. Türkiye'de barınma ve iş imkânının kolay olduğunu söylediler. Bizde gelip Türkiye'ye yerleştik." (Kerem)*

Sadece sığınılan ülkede bulunan sosyal ağlar değil aynı zamanda kendi aralarındaki sosyal ağlarda ülke tercihinde belirleyici olmaktadır. Katılımcıların yarısına yakını da kendi tanıdıklarından biri geldikten sonra onların davet etmesi üzerine Türkiye'ye geldiğini ifade etmiştir.

> *"Yok, doğrudan buraya geldik. Burada amcam kalıyor bize haber gönderdi biz de buraya geldik. Burada ki ev sahibinin 5 dairesi vardı, kira istemiyor sadece elektrik su parasını ödüyorduk. İmkânlar iyiydi. Amcamın da bir tanıdığı vardı buradan o çağırdığı için gelmişti. " (Volkan)*

> *"Önce kardeşim ailesi ile geldi. 3 ay sonra ben, annem ve babam geldik." (Can)*

Tüm katılımcılar ile yapılan görüşmelerde bir sosyal ağ üzerinden göç süreci başladığı anlaşılmaktadır. Türkiye'de tanıdığı olan ya da tanıdığı daveti ile gelen bir Suriyeli aracı olsa da önce ailelerden biri/bir bölümü gelip Türkiye'deki duruma baktıktan sonra kalanların gelmesi söz konusu olduğu saptanmıştır.

Sunulan Hizmetler

İnsanlar imkânlara ve hizmetlere ulaşmakta zorlandığı zaman daha iyi bir yaşam sürmek için imkânların daha iyi olduğu şehirlere/ülkelere göç etmişlerdir. Bu noktada gidilen ülkede sunulan iş, barınma, sağlık ve sosyal yardımlar önemli bir etken

olmaktadır. Zorunlu göçlerde öncelik barınma ve güvenlik ihtiyacı olmaktadır ve bu noktada Türkiye'nin "açık kapı politikası" izlemesi ve sınır geçiş kolaylığı sağlaması tercih edilmesinde de etkili olmuştur.

> *"Şöyle anlatabilirim. Annen sana kucak açtı fakat baban sana kapılarını kapattı. Aynen ülkem bize kucak açmadı fakat Türkiye kapılarını açtı. Bombalar atılınca göç etmeye karar verdik ve buraya geldik." (Can)*

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu Türkiye'de yaşam koşulları daha iyi olduğu için tercih ettiğini ifade etmiştir.

> *"Önce çocuklarım ve oğlum muhaliflere katıldı, muhaliflerin bazıları Türkiye'ye geldi oğlumda buraya geldi. Burada her türlü ihtiyaçlarımız karşılandığı için bizde geldik çünkü herkes geliyordu buraya. Kocam buraya gelmek istemiyordu bizden de uzak kalmak istemediği için 4 ay sonra eşim geldi eşim 40 gün kaldı baktı burada durumlar iyi oda ev tutup diğer eşini de alarak geldi." (Nuray)*

> *"Türkiye'ye gelmemizde komşularımızın tanıdıkları aracı oldu. Burada boş ev olduğunu, iş bulunabildiğini ve hiç zorluk olmadığını söylediler bizde geldik. Eşimin arkadaşı buradaydı 18 gün orada kalıp ev bulma ve diğer işleri halletti sonra gelip bizi aldı." (Özge)*

Katılımcılardan bir tanesi Türkiye'ye göç etmelerinde ve tercih etmelerinde Suriyelilere yönelik sunulan sağlık hizmetlerin nedeniyle olduğunu ifade etmiştir.

> *"Biz asıl kardeşim için geldik buraya, kardeşim doğuştan yürüyemiyordu. Buradaki akrabalarımız ücretsiz tedavi ettiklerini Adana'ya gönderdiklerini söylediler. Bizde 1 aylığına gelip tedavisini yaptırıp dönecektik. O zaman herkes 1-2 aya savaş biter diyorlardı zaten bizde çıktık geldik. Kardeşim tedavi oldu yürüyor şimdi biraz Allaha şükür." (Ece)*

4.3.3. Türkiye Hakkındaki Düşünceleri

Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde çoğunluğu daha önce Türkiye'ye hiç gelmediği, Türkiye hakkında da hiçbir fikirleri ve bilgileri olmadıkları anlaşılmıştır.

Özellikle kadın katılımcıların çoğunun bilgisi yokken erkeklerde Türkiye'nin sadece ülke olarak var olduklarını bildiklerini ifade etmişlerdir.

> *"Türkiye hakkında hiçbir fikrim yoktu sadece ülke olarak var olduğunu biliyordum." (Akif)*

> *" [Türkiye] Hakkında da herhangi bir bilgim yoktu." (Merve)*

Etnik köken ve akrabalık bağı olması sebebiyle, özellikle Türkmenlerin ana vatanı olarak Türkiye'yi görmeleri ülke hakkında bilgi sahibi olmalarında ve sevgi beslemelerinde etkili olmuştur. Türkmen katılımcılar ile yapılan görüşmelerde aşağıdaki ifade de görüleceği üzere sıklıkla bu duruma vurgu yapılmıştır.

> *"Biz Türkmen'iz babam çok milliyetçi o yüzden Türkleri çok seviyor. Biz evde TÜRKSAT izliyorduk. Türkiye'nin haberlerini ve kanallarını izliyorduk evde de. Bayramlar gelse de Türkiye'ye gitsek alışveriş yapsak, akrabalarımızı görsek diye iple çekerdik, seviyorduk Türkiye'yi." (Hamide)*

Türkiye'ye yönelik "Avrupalı gibi" algısı katılımcılar ile yapılan görüşmelerin bir kısmında ön plana çıkmıştır. Fakat katılımcılar buraya geldikten sonra öyle olmadığını Avrupalıdan çok kendilerine benzediklerini ifade etmişlerdir. Özellikle bilgi kaynağı televizyon olan kişilerin böyle bir algıya sahip oldukları görülmüştür.

> *"Biz önceden Türkiye ve Türk insanını televizyonlardan tanıdığımız için bize Avrupa ülkelerindeki insanlar gibi geliyordu. Aslında geldiğimizde düşündüğümüz gibi değildi, bizim insanlarımız gibiydi, kapalı ve uzun giyinenler vardı, insanlar namaz kılıyordu. Biz daha çok TV gibi herkesi açık Avrupa gibi sanıyorduk." (Emel)*

> *"Suriye'deyken Türkiye'yi Avrupa gibi bir yer olduğunu zannediyordum. Gördüğüm kadarıyla iyi bir ülke ve insanları yardımcı oluyor. Komşularım da çok iyi insanlar fakat buraya geldikten sonra Suriye'yle aynı olduğunu gördüm." (Akif)*

4.4. Yeni Bir Yaşam ve Uyum Süreci

Sığınmacıların yaşadıkları sorunlar ve ihtiyaçlar ülkeden ülkeye, göç eden toplumdan topluma farklılıklar göstermekle birlikte bazı ortak sorunlarda vardır. Bunlar barınma, beslenme, sağlık, eğitim ve dil farklılığı gibi. Sığınılan ülkede yaşamlarını yeniden kurarken birçok etken uyum sürecini olumlu ve olumsuz etkilemektedir. Araştırmanın kamp içi ve dışı olmak üzere iki örneklem evreni olduğu için öncelikli olarak barınma ihtiyacına odaklanılmıştır. Bu bağlamda Sığınmacıların yaşam alanı tercihi, tercih etme nedenleri, burada sunulan hizmetler, yaşam alanının zorluklarına ve kamp içi/dışı hakkındaki düşünceleri değerlendirilmiştir.

Tablo 4.15. Yeni bir yaşam ve uyum süreci alt temaları ve kırılımları.

Temalar	***Alt Temalar***		***Alt Temaların Kırılımları***
Yeni Bir Yaşam ve Uyum Süreci	Kamp İçi	Kampı tercih etme nedenleri	Sosyal ağlar Güvenlik Yetkililerin yönlendirmesi
		Kampta sunulan hizmetler hakkındaki düşünceleri	Eğitim Sağlık Temizlik Diğer durumlar
		Kampta yaşamanın zorlukları	Fiziki Duygusal Kişisel ve ailevi Hizmetlerden kaynaklı
		Kamp dışı hakkındaki düşünceleri	Ekonomik zorluk Özgürlük algısı
	Kamp Dışı	Kamp dışını tercih etme nedenleri	Sosyal ağlar Fiziki koşullar
		Kamp dışında sunulan hizmetler hakkındaki düşünceleri	Eğitim Sağlık
		Kamp dışında yaşamanın zorlukları	Barınma koşulları Ekonomik Duygusal Dil farklılığı
		Kamplar hakkındaki düşünceleri	Olumlu Olumsuz

4.4.1.Kamp İçi

Araştırmanın bu bölümünde kamp içinde yaşayan sığınmacıların yaşam alanı olarak kampı neden tercih ettikleri, kamp içerisinde sunulan hizmetler hakkındaki düşünceleri, ev ortamından çıkıp alışık olmadıkları kamp/çadır ortamında yaşamanın zorlukları ve yaşam alanı olarak başka bir alternatif olan kamp dışı hakkındaki düşünceleri irdelenerek uyum sürecine etkileri ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

4.4.1.1.Kampı Tercih Etme Nedenleri

Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde kampı tercih etme nedenleri olarak en belirgin olarak sosyal ağlar ön plana çıkmıştır. Kamplarda yaşamayı tercih etmenin diğer iki önemli nedeni de güvenli olması ve yetkililerin yönlendirmesi olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda bu bölüm 1)sosyal ağlar, 2)güvenlik ve 3)yetkililerin yönlendirmesi olarak ele alınmıştır.

Sosyal Ağlar

Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde sosyal ağların göç kararı alma ve göçün akış yönünde de olduğu kadar sığınılan ülkede yaşam alanı tercihinde de varlığını belirgin bir şekilde hissettirmiştir. Katılımcıların yarısından fazlası bir tanıdığı ya da yakını kampta olduğu için kampta yaşamayı tercih ettiğini ifade etmiştir.

> *"Yolda gelirken gözyaşları dökerek geldik sonuçta her şeyini evini arkada bırakıyordun. Oğlum İslâhiye kampına daha önce geldiği için doğrudan buraya geldik. Oğlum kampta çalışanlar, yardımlar çok iyi deyince burayı tercih ettik." (Nuray)*

> *"Bende dışarda oturamam dışarda oturunca sıkıntı basıyor. Dışarı çıkınca yalnız oluyorsun. Usanıyor insan sıkıntı basıyor. Ama burada akrabalarım var kız kardeşim var komşularım var onların yanına gidiyorum. Dışarlarda dolaşıp yine geliyorum. Dışarda çok zor akşam olunca kapını kapatınca yalnızsın tek başınasın, hiç kimse yok." (Ayşe)*

Aşağıdaki alıntıda da görüldüğü gibi bazı katılımcıların barınma koşulları olarak daha iyi alternatifleri olsalar da yine de yakınları ile aynı kampta olmayı tercih ettikleri görülmektedir.

"Köyden çıktık geldik, bazı Çadırkentler hazır olmadığı için Kahramanmaraş'ta 2 ay okullarda kaldık, sonra Osmaniye de 2,5 ay konteynerkent de kaldık. Sonra eşimin ailesi bu kampta olduğu için buraya geldik. Bu kampta eşimin tüm ailesi burada olduğu için geldik. Eşimin annesi babası ve kardeşleri var hep burada." (Ömer)

Alıntılardan görüldüğü gibi katılımcılar için barınma koşullarındansa sosyal ağlar yaşam alanı tercihinde daha önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca araştırmacının çalıştığı kurum çalışmaları gereği gerçekleştirdiği saha deneyimlerinde de benzer durumları deneyimlemiştir. Örneğin, Suriye iç savaşı nedeniyle uzuv kaybı yaşayan kişilere yönelik protez-ortez desteği sağlanması için AFAD koordinasyonunda Kahramanmaraş kampı içerisinde protez-otez rehabilitasyon merkezi kurulmuştur. Bu kapsamda diğer kamplarda yaşayan ve bu desteğe ihtiyacı olan aileler ile görüşüldüğünde ailelerin bir kısmı kabul etse de çoğunluğu bu destekten yararlanmak istememiştir. Bunun nedeni ise tedavi süreci ile rehabilitasyon süreci gerektiren uygulama için ailelerin bu kampa transfer edilmesi gerekiyordu. Aileler geçici süreliğine gelip tekrar kendi kamplarına dönmek istemiştir. O gün koşullarında aynı anda 1 aileye iki kampta konteyner/çadır ayrılamayacağı için bu imkân sağlanamamıştır. Bu nedenle bazı aileler tanıdıklarından ve akrabalarından ayrılmak istemedikleri için bu imkândan yararlanmamayı tercih ettiği görülmüştür.

Güvenlik

Sosyal ağlar kadar tercih edilen yerin güvenilir olması ve kişinin kendini güvende hissetmesi yaşam alnı tercihinde belirleyici diğer bir unsurdur. Katılımcılardan bir kısmı kendini daha çok güvende hissettiği için kampta yaşamayı tercih ettiğini ifade etmiştir. Özellikle eşleri yanlarında olmayan, çok eşli olup eşi Suriye'de ya da kamp dışında diğer eş ile yaşayan kadınlar ve aile reisi kadın olan katılımcıların güvenlik gerekçesi ile kampı tercih ettiği görüşmelerden anlaşılmıştır.

"Kamp yönetimi kurallar koymasa baş edemezler. Biz burada kendimizi güvende hissediyoruz polisi, idaresi her şeyi var. Bir sorun olunca gidip doğrudan şikâyet edebiliyorsun. Eski müdür çok iyiydi Yusuf müdür çadır çadır gezer eksiğimizi gediğimizi sorardı." (Demet)

"Hastanede Antakya'da yatarken 1 kızım Suriye'de kaldı, 3 tanesi de Hatay'a dayılarının yanına gitti. 8-10 gün sonra bana Maraş kampı çıktı gitmek istemedim çocuklarımı toplamadan hiç bir yere gitmem dedim. Maraş neresi bilmiyorum gitmek istemedim. Hastaneden çıktım kardeşimin yanına gittim. Oda Urfa'ya annemlerin yanına gitmiş. Yaralarım vardı ve ne yapacağımı bilmiyordum. Sonra Fatma'nın Urfa'da olduğunu öğrendim. Sonra yapacak bir şeyim yok nereye gideyim, hiçbir yer bilmiyorum, çocukların var, kamp bizim için en güvenli yerdi. Bende kampa gitmeyi kabul ettim. Bana o zaman Gaziantep İslâhiye kampı çıktı. Kısmetim bura imiş." (Ayşe)

Yetkililerin Yönlendirmesi

Katılımcılar ile yapılan görüşmelerin önemli bir kısmı da kampı tercih etme nedeni olarak yetkililerin kendilerini kampa yönlendirmesi olarak ifade etmiştir. Özellikle sınıra yakın evleri olanlar Hatay ilinde bulunan kampları tercih etmesine rağmen kamplar dolu olduğu ve yer olmadığı için İslâhiye kampına gelmeyi tercih etmişler ya da yetkililer tarafından yönlendirilmişlerdir.

"Bize Yayladağı yakın olduğu için orada ki kampta kalmak istedik, fakat orası dolu olduğu için bizi görevliler buraya getirdiler. Burada bir sıkıntı ile karşılaşmadık. Her gün dışarı çıkıp, işe gidip gelebiliyoruz." (Ali)

"Sınırdan geldiğimizde kayıtlarımız yapılıp bizi doğrudan yetkililer İslahiye kampına yerleştirdiler. Biz Yayladağı'na yakın olmak için Hatay'da ki kampta kalmak istedik ama dolu olduğu için buraya getirdiler." (Gül)

Aşağıdaki alıntıda da ifade edildiği gibi bazı katılımcılar kamp tercihi yaparken kendi koşulları için en uygun olanı tercih etmeye çalışmıştır. Özelikle Suriye'ye gidip gelmede ulaşım kolaylığı olsun diye sunulan kamplar arasından İslâhiye kampı tercih edilmiştir.

"Reyhanlı kapısından giriş yaptık. Sabah geldik akşama kadar bekledik, 2 saat kaldık fotoğraflarımız çekildi sonra dolmuşlara bindirip

gönderdiler. Polisler bize İslâhiye ya da Urfa'yı seçeceksiniz denildi. Eşim muhalif olduğu onun gidip gelmesi için daha yakın olduğu için İslahiye'yi seçtik." (Demet)

Araştırmacı tarafından yapılan saha gözlemleri, saha deneyimleri ve katılımcılar ile yapılan enformel bilgilendirme desteğinde anlaşılmıştır ki; katılımcılar kampta yaşamayı tercih etme nedeni olarak ekonomik gerekçeleri önceliklendirmeselerde aslında tamamına yakını tamamen ekonomik nedenlerden dolayı kampta yaşamayı tercih etmiştir.

4.4.1.2. Kampta Sunulan Hizmetler Hakkındaki Düşünceleri

Araştırmanın kuramsal bölümünde detaylı olarak ele alındığı gibi; kamplarda eğitim, ağlık, mesleki kurslar, dini faaliyetler vb. birçok hizmet sunulmaktadır. Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde çoğunluğun genel olarak kampta sunulan hizmetlerden memnun olduğu görülmüştür. Özellikle sunulan hizmetlerin çeşitliliğinden memnuniyet duyulmakla birlikte hizmetlerin daha çok kalitesi yönünde sıkıntılar yaşandığı ifadelerden anlaşılmıştır. Bu kapsamda bu bölüm 1)eğitim, 2)sağlık, 3)temizlik ve 4)diğer hizmetler başlığında ve hizmetlerdeki eksiklikler ve katılımcıların talepleri ön planda tutularak ele alınmıştır. Katılımcılara hizmetler sorulduğunda hemen hemen hepsi sağlık ve eğitimden önce temizlik ve diğer hizmetler başlığı altında değerlendirilen şikâyetlerinden bahsetmeye başlamışlardır. Araştırmacı olarak sağlık ve eğitim hizmetleri sorulduktan sonra bunlarla ilgili cevap alınabilmiştir.

Eğitim

Eğitimli ve donanımlı bir bireyin yetişmesi kolay olmadı gibi dünden bugüne gerçekleştirilebilecek bir eylem de değildir. Kayıp nesil oluşmaması ve sığınma süreci ile risk altında olan çocukların yeni ülkeye uyum sağlayabilmesi için en öncelikli hizmetlerin başında eğitim hizmeti gelmektedir. Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde kampta sunulan okul hizmetinden çoğunlukla memnun oldukları ifade edilmiştir.

"Küçük hariç 4 çocuğumda okula gidiyor. Okuldan kırtasiye, çanta, boya her şeyimizi veriyorlar memnunuz Allaha şükür." (Demet)

Kampta eğitim anlamında verilmeyen hizmet üniversite eğitimi ve üniversiteye hazırlık kurslarıdır. Katılımcılardan bir tanesi bu eksikliği dile getirmiştir. Aşağıdaki alıntıda görüldüğü gibi Suriyelilerin bireysel imkânları ve becerileri doğrultusunda kendi aralarında da bir sosyal destek mekanizması oluşturulmaktadır.

> *"Kampta üniversite imkânı yoktu. Biz kendi aramızda üniversite sınavına girmeye hazırlananlar birbirimize ders çalıştırıyorduk hem de okuma-yazma bilmeyen çocuklara okuma-yazma öğretiyorduk. AFAD bize yer ve kırtasiye imkânı sağladılar biz çocuklara bu faaliyeti yaptık. Kampta sunulan hizmetler yeterli, herkesin birçok ihtiyacı karşılanıyor hizmetler konusunda birçok insanın memnun olduğunu söyleyebilirim."(Emel)*

Diğer taraftan katılımcılarla yapılan görüşmelerden sadece bir kişi iki çocuğunun muhaliflere katılmak için okulu bıraktığını ifade etmiştir.

> *"Okuldan memnunuz fakat 2 oğlum okulu bıraktı. Büyük oğullarım savaşa katıldılar Suriye'deler. Ben isterdim okusunlar, okulda var iyi de ama gittiler…" (Nuray)*

<u>Sağlık</u>

Kamplarda sunulan diğer önemli bir hizmette sahra hastaneleri aracılığı ile sunulan sağlık hizmetleridir. Hemen her kampta bir sahra hastanesi bulunmakta olup ihtiyaç olduğunda diğer hastanelere sevk istemi ile çalışmaktadır. Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde yarısı sağlık alanında hizmet sunanlardan ve ilaçlara ulaşmakta sorun yaşadığını ifade etmiştir. Özellikle erkeklerin tamamı doktorlardan memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir.

> *"Sağlık yönünden bazı problemler yaşıyoruz. Doktorlar çok iyi değil. Örneğin eşim gece rahatsızlanınca çadır kentteki doktora gittim fakat beni tercüman karşılıyor ya da ilaçları almada problem yaşıyoruz. İlaçlar çok geç elimize ulaşıyor." (Mete)*

> *"Doktordan şikâyetçiyim. Çay molası diye muayene yapmıyor, sadece 1 doktor var yetişemiyor. İlaçları yanlış getiriyorlar, ya da geç getiriyorlar. Önceden böyle değildi." (Hasan)*

Sağlık alanında kadınlar erkeklere oranla her fırsatta doktorlardan memnun olduklarını fakat daha çok ilaçlara ulaşmakta sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

"Doktorlarımız iyi ama bazen ilaç gelmiyor. Ben doktora ilaç yazdırdım 1 hafta önce ilaç hale gelmedi. Doktora tekrar yazdırmak istedim yazmadı." (Meryem)

"Doktorlar iyi ne zaman gitsek muayene oluyoruz. Sadece her doktor yok bizi hastaneye yönlendiriyorlar. Diğerleri ile de kötü bir şey yaşamadık Allah'a şükür çalışanlar ile iyiyiz." (Merve)

Temizlik

Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde tamamına yakınının kamplar ile ilgili en çok dile getirdiği sorun hijyen sorunu olmuştur. Özellikle banyo ve tuvaletlerin temiz olmamasından/temizlenmemesinden, sürekli muslukları bozulmasından ve zamanında tamir edilmemesinden memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir.

"Bazı çalışanlar çok iyi bazıları kötü. Örneğin tuvaletler temizlenmiyor bizler temizliyoruz. Temizlikçiler işlerini düzgün yapmıyor. Başka da bir sıkıntı yok diyebilirim. Burada güvenliğimiz sağlandığı için gayet rahatız." (Hasan)

"Tek banyoya gitmek zor oluyor banyoya giderken utanıyorum diğer erkekler görünce. Çok fazla bozuyorlar öyle olunca bazen çadırdan sıcak su getirmek gerekiyor oda çok zor oluyor. Kamp yönetimi yapıyor ama çok çabuk bozuluyor bizimkilerde çok banyo yaptığı için yetmiyor. Erkekler ve kadınlar bir işleri yok sürekli banyoya giriyorlar." (Nuray)

Özellikle kadınlar banyo ve tuvalet konudaki hassasiyetlerini görüşmelerde hararetli bir şekilde dile getirmişler ve hatta bazı mahallelerde kendi aralarında kadın tutarak çözüm üretmeye çalışmışlardır.

"Banyo, tuvaletler çok pis, insan çok zor oluyor, girmiyorum bazen ama oda olmuyor. Kendi aramızda bir kadın bulduk banyo tuvalet temizlenmesi için her çadır 1 tl verecek. Yeter ki banyo tuvalet temiz olsun." (Betül)

Katılımcılardan bir tanesi daha önce kampta kalırken hijyen yüzünden dayanamadığını ve sürekli çocukları hasta olduğu için kamp dışına taşındığını ifade etmiştir.

> *"Abuuu çok zorlandım öleceğim sandım da çıktım çadırlardan. Banyolar pis tuvaletler çok pis. Millet çok anlamıyorlar temizlikten, kendileri de pis Araplar, çocuklarım sürekli hasta oluyor, enfeksiyon kapıyormuş. Bu durumdan çok sıkıldım, usandım çıkacağım eve dedim sırf bu yüzden bile çıkarım dışarı dedim çıktım." (Zeynep)*

Sadece kadın katılımcıların yarısından fazlası diğer bir husus olarak da çamaşırhane hizmetlerinden memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle çamaşırların yıkanma süresinden memnun olmadıklarını belirtmişlerdir.

> *"Kampta çamaşırhanelerden memnun hiç değilim. Yarım saat yıkamak yetmiyor. Temiz olmuyor. 30-40 dakika yıkıyorlar. İçime sinmediği için elimde yıkıyorum. Haftada 1 sıra geliyor çocukların kıyafetleri olmuyor. Tek isteğim çamaşırlarım güzel yıkansın istiyorum. Her zaman elde yıkamaya gücüm yetmiyor." (Ayşe)*

Kamplarda sunulan temizlik hizmetlerinin yetersizliğinden en çok kadınlar memnun olmadıklarını dile getirmiştir. Ayrıca yukarıdaki alıntıda da görüldüğü gibi çamaşırhane hizmetinden memnun olmamaları kendilerine tekrar iş olarak geri dönebilmektedir.

<u>Diğer Durumlar</u>

Katılımcıların temizlik hizmetlerinden sonra en çok memnuniyetsizliklerini dile getirdikleri sorunlar diğer durumlar başlığında ele alınanlardır. Bunlar daha çok market fiyatlarının pahalı olması, giriş-çıkış izinlerinin sınırlı olması, çocuklar için yeterli alan olmaması şeklinde sıralanmaktadır. Katılımcıları yarısından fazlası market fiyatlarının çok pahalı olduğunu ve ellerine geçen bütçe ile ihtiyaçlarını karşılamakta zorlandıklarını ifade etmiştir.

> *"Market fiyatları çok yüksek her çocuk 1 şey istese çok oluyor alamıyoruz. 1 elma bile alsam 2 gün gidiyor ancak. 10 gün karttan yiyoruz 5 gün cepten yiyoruz. Çok zor oluyor. Başka bir markette olsun*

tek market yeterli olmuyor birde rekabet olunca fiyatlar düşer tek market olunca fiyatları istedikleri gibi belirliyorlar." (Betül)

"Burada market fiyatları dışarıya göre pahalı örneğin ekmek dışarda 1 ise burada 2 lira. Getirilen ürünler kalitesiz ama yapılan şikâyetler göz ardı ediliyor. Çok şükür ben çalışıyorum biz idare ediyoruz ama çalışanı olmayanlar için çok zor durum." (Hüseyin)

Katılımcıların bir kısmı tarafından ifade edilen diğer önemli bir sorunda kampta çocuk parkı/çocuklara yönelik oyun alanları olmaması olmuştur. Aşağıdaki alıntıda olduğu gibi çocukların alanlarının daraltılması ya da her yaş grubuna yönelik oyun alanlarının olmaması çocukların enerjilerini atamamalarına, sosyalleşememelerine neden olmaktadır. Bu çocuklar alan bulamadıkça kendileri için uygun olmayan ya da tehlikeli olabilecek alanlara yönelebilirler yol kenarı gibi…

"Kampta çocuk parkı vardı onları bozdular çadır kurdular yerlerine. Çocuklar usanıyor, çocuklara olanlar yetmiyor. Spor salonları da büyük çocuklar için. Oyun alanı olmayınca, oyalayacak yerler olmayınca çocuklar marketin önüne ve yola toplanıyor. Çocuklara teselli olacak alanlara ihtiyaç var. Çocuk dostu olan oluyor ama her zaman olmuyor. Ama oda tüm çocuklara yetmiyordu. Çocuklar için iyi oluyordu." (Gül)

Katılımcıların yarısından fazlası tarafından kampa giriş-çıkış izinleri en çok sorun yaşanılan konulardan biri olarak ifade edilmiştir. Özellikle eşi başka şehirde çalışan ya da muhaliflere katılan/katılmak isteyen kişiler giriş –çıkışlardaki zaman sınırlamasından dolayı sorun yaşamaktadırlar.

"Kamp personeli çalışanları iyi bir sorun olmuyor. Ama tek sorun eşimin kampa girmesi sorun oluyor. Eşim başka şehirde çalışıyor fakat her 15 günde bir gelmesi gerekiyor ama gelemiyor kampa. Kamp yönetimi de arada sırada gelmesine sorun çıkarıyor." (Gül)

"Örneğin muhalif olarak Suriye'ye gitmek istiyoruz faka 15 gün sınırlaması var dönmezsen sistemden düşürülüyorsun. Döndükten sonra da 15 gün çıkamıyorsun." (Hüseyin)

Katılımcılardan küçük bir bölüm kamplarda sunulan üç öğün yemek ve ekmek dağıtılmasından memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir. Kamplarda sunulan hizmet olarak hali hazırda devam etmese de katılımcılar tarafından özellikle değinildiği için yer verilmesinin önemli olacağı düşünülmüştür.

> *"İlk zamanlar yemekleri kamp veriyordu ve biz hiç yiyemiyorduk, yemeklerimiz çok çok farklı. Birçok kampta kalan yemekleri yiyemiyordu ve hep dökülüyordu. Ama sonra kişi başı para vermeye başlayınca çok iyi oldu." (Ece)*

> *"Burada bize kucak açtılar Allah razı olsun. Tek problemimiz bizim ekmeklerimiz ile sizin ekmekleriniz farklı. Biz bu ekmekleri yiyemediğimiz için çok ekmek israf oldu ve döküldü. Şimdi bu problem giderildi. İsteyen istediği kadar ve çeşitte ekmek yapabiliyor." (Osman)*

Yukarıda belirtilen alıntılardaki yemek ve ekmek israfı konusunda kart uygulamasına geçilerek çözüm sağlanmıştır. Buda yaşanılan sorunlar anlamında yetkililer tarafından kalıcı çözümler geliştirilmeye çalışıldığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

4.4.1.3. Kampta Yaşamanın Zorlukları

Savaşın inanları göçe zorlamasından sonra insanlar farklı bir ülkede alışık olmadıkları kültürel, sosyal ve fiziksel koşullara uyum sağlarken zorluklarla karşılaşmışlardır. Öncelikli olarak barınma ihtiyacını karşılamaya çalışan insanlar evlerinden alışık olmadıkları ve bilmedikleri çadır ve kamp ortamında yaşamlarını yeniden kurmaya çalışmışlardır. Bu bağlamda yaşanan zorluklar 1)fiziksel zorluklar, 2)duygusal zorluklar, 3)kişisel ve ailevi zorluklar ve 4)hizmetlerden kaynaklı zorluklar şeklinde bu bölümde ele alınmıştır.

Fiziki Zorluklar

Çadırkentler inanlara barıma imkânı sağlasa da evin verdiği rahatlığı vermediği için katılımcıların en çok zorlandıkları alanlardan biri de barınma koşulları olmaktadır. Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde hemen hemen hepsi kampın fiziki zorluklarından bahsetmiştir. Aşağıdaki alıntılarda yaşanılan zorlukların açıkça ifade

edildiği görülmektedir. Ayrıca katılıcıların kampta sunulan hizmetler hakkındaki düşünceleri ile kampta yaşamanın zorlukları karşılaştırıldığında birbiriyle ilintili olduğu görülmektedir.

> *"İnsanların zorluk çekmesini istemem. Yağmur yağıyor ayakkabılarım dışarda kalıyor, ıslanıyor. Bu çadırda nasıl yaşayalım, insanların 1 ayakkabı koyacakları yer yok. Çadırlarımızın daha iyi olmasını bekliyorduk ama olmadı. Yiyeceğimiz ile giyeceklerimiz aynı yerde yazın sorun yok, kışın çok zor oluyor. Yatağımız, giyimimiz burada yemekte burada pişiyor kışın her yer kokuyor. Yaz olsa açarsın her yeri ama kışın öyle olmuyor. Namaza gideceğiz, abdest almaya her yerimiz ıslanıyor, çamur oluyor. Olmuyor." (Fatma)*

> *"Kamp çok kalabalıktı pislik oluyor, her yer kirli banyolar lavabolar, bir taraftan çalışanlar temizliyor diğer taraftan hemen kirleniyor. Sabah, öğle, akşam temizlik yapıyor çalışanlar ama hiç temizlik yapılmış gibi olmuyordu. Çünkü çok fazla insan var kampta…" (Zeynep)*

Katılımcılardan bazıları kampın ve çadırın fiziki zorluklarını anlatırken bazı koşulların aynı zamanda çocukların yaralanmalarında ve hastalanmalarında da etkili olduğunu ifade etmiştir.

> *"Büyük aileler çadırlara ek yapabilsinler 8 kişi ve daha fazla olan kişiler ek yapabilsin çok dar oluyor rahat olmuyor ya da iki tane çadır versinler. Gündüz herkes bir yerde ama kışın ve akşamları zor oluyor sığmak. Çadırlar dar önceden ek yapıyorduk sorun olmuyordu ama şimdi çok fazla izin vermiyorlar dar bizim için. Bulaşık ve banyo yerleri bana yakın çok sorun olmuyor fakat diğer uzak olanlar için çok zor oluyor. İnsan aynı yerde mutfak, tuvalet, banyo bir arada olsun istiyor ama yok. Asıl kışın çok zor oluyor özellikle çocuklar orada banyo yapıyor çadıra gelinceye kadar hasta oluyor çocuklar çok etkileniyor." (Betül)*

> *"Ayrıca yerler parke taşı olsun yeter. Çocuklar düşüp yaralanıyorlar. Su ve elektrik hep bedava. Ayrıca çadıra kilim almayı düşünüyoruz kış geliyor." (Burak)*

Katılımcılardan bazıları çadırın fiziki koşullarının aile ve özel hayatı etkilediğini ifade etmiştir. İfadelerden özellikle ebeveynler ile çocuklar arasında mahremiyetin kalmadığı anlaşılmaktadır.

> *"Daha fazla çadır verirdim. Herkesin kızı oğlu var hep bir arada yatmak olmuyor. Özel hayat kalmıyor." (Burak)*

> *"Gizlice, ses çıkartmadan, çocukları başka yerde yatırarak ya da araya perde çekiyoruz. Perde çeksek de olmuyor illaki ses çıkıyor, çocuklar anlıyor utanıyorum bazen. Ama mecbur oluyor nasıl olmayacak, yapma desek gider başka kadına, başka kadınla evlenir." (Betül)*

Kadın katılımcıların bazıları kampın fiziki koşullarından dolayı temel ihtiyaçlarını karşılamada duygusal olarak zorlanmalarını ifade etmişlerdir.

> *"Çadırda kalmak bizi çok zorluyor, hiç oda olmaması, kanepe, sandalye olmaması çok zor oluyordu. Hatta yerde sadece bir örtü vardı, basınca, namaz kılarken falan dizlerimiz çok acıyordu ilk başlarda 5-6 ay sonra palet verdiler o zaman daha iyi oldu ama yine de çok zordu. Sonra tuvalet ve banyoların ortak olması insanın ortak olması çok zoruna gidiyor, sabah kalkıyorsun tuvalete giderken kapanmak zorundasın ortak alanda olunca, gece tuvalete gidemiyorsun kadın olunca, banyoya giderken utanıyorduk diğer insanlar görüyor banyo yapacağını bunlar kadın olarak çok zorumuza gidiyordu." (Emel)*

Araştırmacının saha ve gözlem deneyimlerine göre; çadırkentte yaşam ile konteynerkentteki yaşam arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Konteynerler kişilere ev ortamı kadar olmasa da bir mahremiyet ve özel alan imkânı sunarken çadır kentler bunu sağlamamaktadır. Çadırkentte sorun olan ortak kullanım alanları konteynerkette söz konusu olmamaktadır.

Duygusal Zorluklar

Sığınma süreci ile birlikte birçok kayıp yaşayan sığınmacılar yaşadıkları maddi ve manevi kayıpların yasını tutamadan veya yaşadıkları travmalar ile baş edemeden

yeni ve alışık olmadıkları barınma koşullarına uyum sağlamaya çalışmışlardır. Bu durum sığınmacıların ruhsal olarak daha çok zorlanmasına neden olmuştur. Katılımcıların yarısından fazlası kamp ve çadır ortamında yaşamanın duygusal olarak kendilerini zorladığını ifade etmiştir.

> *"Kampta her şey beni zorladı. Zoruma gitti, alışmışsın serbest yaşamaya burası öyle değil. Hep kendi içimde ağlardım kim ne dese zoruma giderdi çok. Verilen yemek bile zoruma giderdi hiçbir şey yapmasalar bile gücenirdim." (Fatma)*

> *"Buraya alışmak çok zor oldu çünkü biz her şeyimizi bırakıp geldik. Evini bırakıp çadırda yaşamaya başlamak çok zor. Utanıyor insan. Banyo, tuvaletler uzak özellikle gidip gelmen gerekiyor bu çok sıkıntı. Evinde olsa her şey bir arada kimse bilmiyor. Ama burada herkes görüyor." (Merve)*

Katılımcılardan bazıları da giriş-çıkışlarda izin almak zorunda olmanın kendilerini duygusal olarak zorladığını ifade etmiştir. Yetişkin olarak kamptan çıkmak için izin almak ya da bir defadan fazla çıkmak için birilerine açıklama yapmak zorunda olmak kendilerini baskı altında hissetmelerine neden olmuştur. Hatta bu durumu kendileri "hapis hayatı" olarak da tanımladıkları görülmüştür.

> *"Kampta ilk 2 ay hapis hayatı yaşadık izin olayı hiç yoktu. İnsanların psikolojileri çok bozuldu, sonra çıkmak için birilerinden izin almak çok zor oluyordu. Küçükler ailelerinden de alıyordu ama özellikle büyüklerin çok zoruna gidiyordu. Yetkilide olsa insan zorlanıyor." (Emel)*

<u>Kişisel ve Ailevi Zorluklar</u>

Sığınmacıların genel olarak içinde bulundukları statü ve barınma koşullarından kaynaklı yaşadıkları zorlukların dışında kişisel ve ailevi durumlardan kaynaklı zorluklarda yaşamaktadırlar. Sığınmacının kişisel ve ailevi zorluklarının üzerine kamp koşullarının eklenmesi ile daha çok ruhsal olarak zorlanmasına ve hatta travmatik hale gelmesine neden olabilmektedir. Katılımcıların azımsanamayacak bir kısmı görüşmelerde aile ve kişisel zorluklarından sıklıkla bahsetmiştir.

"Kampta hamile olmak çok zor. En çok sürekli tuvalete gidip gelmek beni zorluyor. Çok uzak değil ama ilerledikçe zorlaşıyor. Diğer taraftan bu halimle bulaşık, çamaşırlar vb. şeyler için sürekli bir yerlere gitmek zorunda kalıyorum. Bu halimle çok zor oluyor." (Demet)

Katılımcılardan bir tanesi hanede engelli çocuğu olduğu için kamp koşullarında çok zorlandığını ve hatta bu durumun aile içerisinde çatışmaya neden olduğunu da ifade etmiştir.

"Çocuklarımdan bir tanesi zihinsel ve fiziksel engelli. Ben onu tek başıma çıkarıp götüremem, yalnız bırakamam. Hamileyim de. Bir dakika yalnız bırakamıyorum bağırmaya başlıyor, sinir krizi geçirdiği zaman ne yapayım etraftakilerde rahatsız oluyor. Eşime biraz su getir ben bulaşık yıkayacağım diyorum bir birimize giriyoruz bu yüzden. Çadır kentte insan çok yoruluyor. Çünkü tuvalete, bulaşığa, banyoya, çamaşır yıkamaya hep ayrı ayrı yerlere gitmek gerekiyor. Eşimde çok yoruluyor bende. Çocuğum engelli sürekli onu da götürmek zorunda kalıyoruz. Bu yüzden sürekli eşimle tartışıyoruz." (Ebru)

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde bazı kadınlar "tek kadın" olmanın getirdiği zorluklardan bahsetmiştir. Dul olan da evli olan kadında benzer zorluklar yaşamaktadır. Özellikle çok eşliliklerde erkek maddi imkânları yeterli olmadığı için eşlerden sadece bir tanesine kamp dışında ev açarken diğerini kamp içerisinde bırakmaktadır. Dul olan kadınlarda daha çok güvenlik kaygısı ön plana çıkmaktadır. Özellikle çadırların fiziki koruma olarak yeteri kadar güvenli olmaması tedirginlik yaşamalarına neden olmaktadır.

"Eşimin diğer eşi İslâhiye de ev tutmuş orada kalıyorlar. Çünkü o daha yeni o yüzden o evde kalıyor. Eşim 2 ev tutamaz kira veremez bakamaz, bende gitsem daha zorluk olur o yüzden ben burada kalıyorum. Çocuklarım büyüdü çalışıyorlar onlar istemiyor gitmemi. 1 kere gittim birbirimize girdik bir daha gitmedim. İlk kampa geldiğinde kampta para veriyorlar diye eşim dışarda ev açmadı. Bana aylık 900 TL verecekti. 3-4 ay verdi sonrasında vermemeye başladı buda sorun oldu. Sadece diğer

eşine bakıyor bize az bakıyor kamptan para alıyoruz diye. Yine de sigara paramı veriyor sağ olsun." (Nuray)

"Kapımız yok bir şeyimiz yok ama gece her sese korkuyorum delimi gelir adam mı gelir, bir şey mi olur diye tedirgin oluyorum korkuyorum. Önceden olsa kocam vardı korkmuyordum, ama şimdi yok korkuyorum. Yanında erkekle bir yere gitmek ile erkeksiz gitmek aynı olmaz. Koca yoksa herkes laf söyler." (Fatma)

Sığınmacılar zorunlu göç sonrası kendi dillerinin konuşulmadığı bir ülkeye göç etmesi ile konuştuğu dilin kaybı kaçınılmaz olmaktadır. Sığınılan ülke ile aynı etnik kökene sahip olmakta uyum konusunda dil kadar önemli bir yer tutmaktadır. Katılımcılardan biri de aynı dili konuşamamanın ve benzer etnik kökene sahip olmamanın yarattığı mağduriyeti ifade etmiştir.

"Türkmenler dil konusunda daha avantajlılar. Bir sorunla karşılaştıklarında hemen çözebiliyorlar. Ayrıca Türkmenlere yönelik ayrımcılık oluyor. Güvenliklerden, müdüre kadar herkes Türkmenlere yönelik daha iyiler. Örneğin; Türkmen çadır istediğinde hemen alabiliyor fakat ben gittiğimde sürekli oyalayıp bugün git yarın gel diyorlar. Ben çadırı almakta çok zorlandım." (Mete)

Sığınmacıların, insanların dilini anlamadığı ve kendisinin dilinin anlaşılmadığı bir yerde yaşadığı zorluklar yukarıdaki alıntıda da açıkça görülmektedir. Aynı dili konuşamamak kimi zaman yanlış anlaşılmalara neden olabileceği gibi kişinin ayrımcılığa uğradığı hissini yaşamasına da neden olmaktadır.

Hizmetlerden Kaynaklı Zorluklar

Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde hizmetlerden kaynaklı zorluklar ile (4.3.1.2.) bölüm "diğer durumlar" başlığında değerlendirilen konular iç içe geçmiştir. Katılımcıların bazıları hizmetlerden kaynaklı zorlukları ifade ederken; marketlerin pahalı olması, tek market olduğu için çok kalabalık olması, çocuklar için oyun alanı olmadığı için sorun çıkardıkları, kampa giriş-çıkış izinlerinin yeterli olmamasından bahsetmiştir. Belirtilen hizmetlerde yaşanılan aksaklıklar sığınmacılar açısından kamp yaşamını olumsuz yönde etkilemektedir.

4.4.1.4. Kamp Dışı Hakkındaki Düşünceleri

Kamp içinde yaşayan katılımcılara "kamp dışı hakkındaki düşünceleri" sorulduğunda hemen hemen hepsi kamp dışında yaşamaya sıcak bakarken ekonomik zorluklardan dolayı tercih etmedikleri görülmüştür. Diğer taraftan bazı katılımcılar için kamp dışına yönelik özgürlük algısı dikkat çeken bir detay olmuştur. Bu kapsamda bu bölüm ekonomik zorluklar ve özgürlük algısı olarak ele alınmıştır.

Ekonomik Zorluk

Katılımcılar kamp dışında yaşamın pahalı olması, gelirlerinin/yeterli gelirlerinin olmaması, barınmayı karşılasalar da temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanacak olmalarını kamp dışını tercih etmeme nedenleri olarak ifade etmişlerdir.

> *"Kamp dışında ben yaşayamam ev kiraları çok yüksek, hasta çocuğum var onun masraflarını karşılayamam. Kampta her türlü ihtiyacımız karşılanıyor ama maddi imkânım olsa kamp dışında yaşarım." (Ebru)*

> *"Kocam anadan doğma engelli ondan hiç kamp dışını düşünmedik. Kocam çalışamıyor o yüzden kamp dışında kalamayız. Ancak burada küçük bakkal gibi yaptık kamp izin veriyor başka olmazdı geçinemezdik. Bende dışarıda çalışamam zor geliyor, hiç çalışmadım bugüne kadar." (Emine)*

Katılımcıların bazıları ekonomik zorluklardan dolayı kamp dışını tercih etmediklerini ifade etseler de özellikle azda olsa düzenli geliri olanlar ekonomik zorlukları yanında sürecin belirsiz olmasından dolayı ileriyi göremedikleri içinde kamplarda kalmayı tercih ettikleri ifadelerinden anlaşılmaktadır.

> *"Dışarda ben yaşayamam, kiramı ulaştıramam, yeri geliyor 10-15 gün çalışmadıkları zaman oluyor. Ben nasıl 300-400 kira vereyim. Kızım düzenli çalışıyor ama 550-TL neye yetecek. Elektrik, su faturası var, tüpü var bitmiyor. Dışarda rezil olacağıma buraya katlanırım daha iyi. Belli olsa ne zaman biteceği tamam dersin ama belli de değil ne zaman biteceği. Belli olsa kampı çekmem ama belli değil." (Ayşe)*

Özgürlük Algısı

Katılımcılardan iki kişi özellikle kamp dışında yaşamı özgürlük olarak tanımlamıştır. Buna rağmen bir tanesi ekonomik yetersizlikten dolayı kampta kalmayı tercih ederken diğeri ilerleyen süreçte kampta kalmayacağını ifade etmiştir.

> *"Kamp dışında yaşamak daha güzel tabi özgürlük var. Dışarı çıkınca insan daha çok rahatlıyor, kokular var, yeşillikler var. Özgürce istediğini yapabilirsin ama benim çalışanım, evime ekmeğimi getirenim yok, çocuklarıma para verebilmem için çalışanım olması lazım. Benim durumum çok zor sadece devletin verdiği ile yetiniyorum." (Gül)*

> *"Ben yediğim yemeğe ihanet etmek istemem ama uzun süre kampta kalmak istemem, özgür olmak isterim. Kendi evim olsun orada ailemle yaşamak isterim. Burada her şeyin bir kuralı var, insan zorlanıyor. Dışarda kapıyı kapatınca rahat olursun." (Ömer)*

4.4.2. Kamp Dışı

Araştırmanın bu bölümünde kamp dışında yaşayan sığınmacıların yaşam alanı olarak kamp dışını neden tercih ettikleri, kamp dışında sunulan hizmetler hakkındaki düşünceleri, bilmedikleri bir ülkede yaşamlarını yeniden kurmanın yarattığı zorluklar ve yaşam alanı olarak başka bir alternatif olan kamp içi hakkındaki düşünceleri irdelenerek uyum sürecine etkileri ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

4.4.2.1. Kamp Dışını Tercih Etme Nedenleri

Araştırmada sığınmacıların kamp dışını tercih etme nedeni olarak sosyal ağlar ve fiziki koşulların etkili olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda bu bölüm sosyal ağlar ve fiziki koşullar olarak ele alınmıştır.

Sosyal Ağlar

Sığınmacıları kamp dışını tercih etmelerinde tanıdık ve akrabalarının olması etkili olmuştur. Sığınmacıların ülkeye giriş yapmadan önce sosyal ağlar aracılığı ile

barınma yerini ve geçimlerini sağlamak için gerekli işi bulması kamp dışına yönelmesinde en etkili etmen olmuştur. Katılımcıların yarısına yakını kamp dışında tanıdığı/akrabası olduğu için kamp dışında yaşamayı tercih ettiğini ifade etmiştir. Bu noktada diğer önemli bir etkende maddi birikimi ve imkânı olması olmuştur. Maddi birikimleri olsa da kamp dışında yaşayanlara dernekler ve çevrenin desteği önemli olmuştur.

> *"Önce kardeşim ailesi ile geldi. Maddi durumları fena değildi. 3 ay sonra ben, annem ve babam geldik. Kampta hiç kalmadık. Abim burada olduğu için biz gelmeden önce evi işi ayarladı. Öyle olunca hiçbir sorun yaşamadık." (Can)*

> *"Benim oğlumun Hama'dan asker arkadaşları vardı onlar burada olduğu için oğlumda doğrudan buraya geldi. En başta arkadaşları ile birlikte kalıyordu fakat sonradan bu evi tutmuşlar ev bulmasında ve iş bulmasında daha önce gelen arkadaşları yardımcı olmuş. Bizde buraya geldik doğrudan. Biz geldiğimizde maddi olarak elimizde biraz birikimimiz vardı. Dernekler ve çevrenin yardımları da olunca tutunduk." (Burcu)*

Katılımcılardan sadece bir kişi öncesinde kampta kalıyorken sonradan kamp dışında yaşamayı tercih etmiştir. Kampı tercih etmesinde ilk geldiklerinde ülkeyi bilmiyor olması ve yetkililer yönlendirdiği için kampa girdikleri fakat hijyen yetersizliğinden dolayı kamp dışında yaşamaya karar verdikleri bilinmektedir. Kamp dışını tercih etmesinde sosyal ağlar kadar kampın fiziki koşulları da etkili olmuştur.

> *"Kamplar çok pis… Kocam burada sıvacılık yapıyordu. Buranın insanlarını da yer olarak da sevmiş, birde eşimin dayısı ve teyzesinin oğlu Suriye'den gelip buraya yerleşmişti. Onlarda burada olunca eşim buraya yerleşmek istedi." (Zeynep)*

Fiziki Koşullar

Barınma koşulları kişilerin yaşam alanı tercihinde önemli bir rol oynamaktadır. Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde yarısından fazlası sosyal ağlar ile birlikte fiziki koşullarından dolayı kamp dışını tercih ettiğini ifade etmiştir.

"Biz de örneğin abim olmadan ben eşini göremem aynen eşi de abim olmadan beni göremez fakat kampta herkes iç içe mahrem olmadığı için orada kalmak istemedik. Ayrıca çadırlar yanabilir, yağmur girer bu tür sebeplerden dolayı." (Can)

"Biz kapalıyız çadırkent bize uymaz. Biz Halebi mezhebindeniz bizim yüzümüzü, sesimizi diğer erkekler duymaz olmaz." (Canan)

Yukarıdaki alıntılarda da görüldüğü gibi dini, kültürel ve etnik değerler yaşam alanı tercihinde etkili olmaktadır. Ayrıca Müslümanlarda mahremiyet önemli bir yere sahip olduğu ve kamp koşullarının bunu sağlamada yeterli olmayacağını düşündükleri içinde kamp dışını tercih ettikleri görülmektedir.

4.4.2.2. Kamp Dışında Sunulan Hizmetler Hakkındaki Düşünceleri

Kamplarda tüm sosyal hizmetler devlet tarafından ilgili kurum ve kuruluşlar aracılığı ile verilmektedir. Kampın sınırlı alanının olması ve tüm sığınmacılara hizmetlerin ulaştırılmasında veya onların hizmetlere ulaşmasında önemli kolaylıklar sağlamaktadır. Yapılan yardım ve hizmetlerin takibini yapmak ve ihtiyaca göre revize etmek daha kolaydır. Fakat kamp dışında sığınmacıların dağınık yerleşmesi ve sayının çok fazla olmasından dolayı aynı durum geçerli değildir. Bu nedenle bu bölümde en temel eğitim ve sağlık alanında sunulan hizmetler ön plana çıkmaktadır.

Eğitim

Katılımcılar yapılan görüşmelerde kamp dışında sunulan eğitim hizmetinden bir kısmı memnun olmadıklarını ifade etseler de eğitim hizmetine ulaşmakta sorunlar yaşanmaktadır. Özellikle eğitimin kalitesinden yöne sıkıntılarını dile getirmişlerdir.

"Okul genel olarak iyi değil özellikle 1-3 sınıfların öğretmenleri iyi değil telefonda oyun oynuyorlar çocuklara bir şey öğretmiyorlar, iyi eğitim vermiyorlar çocuklara. Çocuklar okulda bir şey yapmıyoruz diyor. Normalde 2 çocuğum üniversiteye gitmeli ama 4 yıl ara verdikleri için 9. Sınıfa gidiyorlar. Çocuklarım okula gidip geliyor. Sorun çocuklarımın okulu çok uzak gidip gelmek sorun oluyor akşam çok geç geliyorlar karanlık olunca korkuyorlar. Birde bunlar erkeklerle konuşmadıkları

için çok çekiniyorlar. Servis var fakat maddi olarak karşılayamadığım için gönderemiyorum." (Canan)

Suriyeli öğrencilerden okul aile birliğine katkı payı alınmamasın. Ailelerin ekonomik olarak bu ücretleri ödemeye yetmiyor." (Emsal)

Yukarıdaki alıntılarda görüldüğü gibi eğitim hizmetinden memnun olmamanın yanında okulların uzak olması, ailelerin servis ücretini karşılayacak imkânı olmadığı için yazdıramadığı ve okullarda alınan ek ücretler aileler için sorun olabilmektedir.

Diğer taraftan Türkmen bir katılımcı çocuklarının Arapça eğitim almasını istemediğini vatandaşlık kimliği olmadığı içinde diğer okullara kayıt yaptıramadıklarını ifade etmiştir.

"Çocuklarım okula gidiyor ama biz Suriyelilerin gittiği Arapça okullarından memnun değiliz. Benim çocuklarım Arapça görmek istemiyor. Vatandaş kimliği olmayınca diğer okullara kayıt yaptıramadık." (Zeynep)

Sağlık

Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde çoğunluğu sağlık alanında sunulan hizmetlerden memnun olduklarını fakat zaman zaman ilaçları alırken zorlandıklarını ifade etmiştir.

"Hamile olduğu için düzenli sağlık kontrollerine gidiyorum her şey yolunda yardımcı oluyorlar." (Cansu)

"Suriyeli kimliğimiz ile birçok yerde hizmet alabiliyoruz. Elhamdülillah herhangi bir sorun yaşamadık. Doktor hemşire çok ilgililer. Fakat ilaçları almada sorun yaşayabiliyoruz, bize pahalı geliyor." (Volkan)

Katılımcılardan bazıları sağlık hizmetlerinden memnun olduklarını fakat tercüman olmadığı zaman sorun yaşadıklarını ifade etmiştir.

"Hastanede her şey iyi ama tercüman olmayınca çok zor oluyor. Bizi muayene ediyorlar ilaç veriyorlar ama tercüman olmayınca sorun oluyor." (Özge)

Sağlık alanında yaşanılan sorunlar sadece sığınmacıları değil aynı zamanda yerel halkıda yakından etkilemektedir. Suriyelilerin yoğun olduğu Kilis gibi bazı illerde yerel halk sağlık hizmetinden yararlanmak için yakın olan diğer illere yönelmektedir.

4.4.2.3. Kamp Dışında Yaşamanın Zorlukları

Kamp dışında yaşamayı tercih eden sığınmacılar barınma, beslenme, ısınma gibi ihtiyaçlarında devlet desteği olsa da büyük oranda kendileri karşılamak zorundadır. Kamp dışında yaşayan sığınmacıların büyük bir kısmı sosyoekonomik düzeyi düşük semtlerde olmakla birlikte birçoğu maddi imkânsızlıklardan dolayı daha çok metruk, depo, dükkân gibi yerlerdedir. Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde önemli bir bölümü barınma koşullarının zorluğundan bahsetmiştir. Aynı zamanda Türkiye'nin Suriye'ye oranla daha pahalı olması ikinci olarak önceliklendirilen zorluk olmuştur. Bu bölümde kamp dışında yaşamanın zorlukları 1)barınma koşulları, 2)ekonomik zorluklar, 3)duygusal zorluklar ve 4)dil farklılığı olarak ele alınmıştır.

Barınma Koşulları

Sığınmacılarla birlikte barınma talebinin artması sonucu kiralarda da artış yaşanmış ve bu durum hem sığınmacıları hem de yerel halkın mağdur olmasına neden olmuştur. Barınma ihtiyacını karşılamak için sığınmacılar fiziksel olarak zor ve çokta yaşamaya uygun olmayan yerleri tercih etmek zorunda kalmıştır. Araştırmanın (4.4.2.1) bölümünde kategori 1: sosyal ağlar başlığında da görüldüğü gibi kamp dışını tercih edenler ilk etapta tanıdıkları birilerinden destek aldıkları için barınma ve iş bulmaktan ziyade bu imkânların koşullarından dolayı sorun yaşamışlardır. Özellikle daha iyi yaşam koşullarına sahip olan insanlar barınma koşullarına alışmakta zorlanmıştır. Aşağıdaki alıntıda da olduğu gibi gündelik hayatta sahip olduğumuz koşulların değeri onlar için daha görünür olmuştur.

"Biz Türkiye'ye geldik 2 gün oldu köyde ev bulmuşlar oraya gittik. Evin durumu o kadar kötü ki girmek istemedik. Tamam, oradaki evimiz çok lüks değildi ama temizdi her şey, yatak yok, mutfak kötü, lavabo

dışarda, ev yıkık, ev ortamı çok kötü. Ailem 1 yıl o evde yaşadı ben yaşayamazdım, birde astımım oldu. Musluk yoktu o köyde yerde bulaşık yıkayınca, musluğun tezgâhın ne kadar değerli olduğunu, rahat bir şekilde banyo yapmaya özeniyorsun, başka yerden su mu taşıyacaksın, suyu ısıtacaksın, banyo dışarda soğuk, bunlara alışmak bunlarla yaşamak çok zordu." (Hamide)

Sığınmacılar ekonomik imkânlarına göre ev tutmaya çalışırken bazı aileler birkaç aile bir arada yaşamayı tercih etmişlerdir. Bu araştırmada da katılımcıların bazıları barınmanın yapısal zorluklarından ziyade iki üç ailenin birlikte yaşamasının ya da belirli bir süre birlikte yaşamasının zorluğunu ifade etmişlerdir.

"...Biz, ilk başlarda iki oğlumun ailesiyle birlikte yaşıyorduk [11 kişi]. Geldik buraya biz yaşlıyız eşimde bende çalışamam, oğullarım iki gün çalışsa iki gün çalışmıyor. Ne yapalım, yaşamak pahalı, mecbur oturacağız. Ev üç oda olmuyor, sığmıyoruz, çok kalabalık, tuvalet bile sırayla."(Burcu)

Ekonomik Zorluklar

Zorunlu göç sorasında ekonomik olarak imkânları olan küçük bir bölüm genellikle başka ülkelere giderek kendi imkânları ile hayatlarını ve hatta işlerini kurup yaşamlarına devam edebilmektedir. Büyük bir kesim ise hiç birikimi olmadan ya da az bir birikimle gelmişlerdir. Bu nedenle sığınmacılar en temel ihtiyaçlarını bile karşılamakta maddi imkânsızlarından dolayı zorluk yaşayabilmektedir. Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde önemli bir bölümü maddi zorluk yaşadığını ve Türkiye'nin Suriye'den daha pahalı olduğunu ifade etmiştir.

"Kamp dışında çalışmazsan geçinmek çok zor. Yemek olsun, kıyafet olsun istediğin her şeyi alamıyorsun. Fakat kampta yaşayanlar çalışmasa da her türlü yardım geliyor, kira fatura ödemiyorlar. Çalışmayanlar için kamp çok iyi. Ben isterdim kampta yaşamak o zaman imkânlarımız daha iyi olurdu fakat kocam istemiyor." (Özge)

Katılımcılardan bir kişi maddi zorluklardan bahsederken bu durum aynı zamanda eşinin iş yaşamına girmesine de neden olduğunu ve bu durumdan memnun olmadığını da ifade etmiştir.

> *"Türkiye'de yaşam çok zor paran yoksa geçinilmez. Gelenek ve görenekler aynı ama Türkiye pahalı bir yer sadece kendim çalışarak evimi geçindiremem o yüzden eşimde çalışıyor. Suriye de olsak eşim çalışmazdı." (İbrahim)*

Sığınma süreciyle ihtiyaçların artması ve temel ihtiyaçların karşılanmasında zorlanma gibi etkilerin artması kadının ev içinde ve dışında rollerinin genişlemesine neden olmaktadır.

Duygusal Zorluklar

Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde yarısından fazlası özellikle geldikleri ilk yıllarda duygusal olarak zorlandıklarını ifade etmiştir. Özellikle dışarı çıktıklarında fiziki çevrenin yabancı olması, seslerin tanıdık olmaması insanların kendilerini oraya ait olmadıklarını ve hatta yabancı olduklarını düşündürdüğü için kişiler kendilerini yalnız hissetmişlerdir.

> *"Geldik, sokaklar farklı, insanlar aynı gibi ama değil, bilmiyorum. Kendimi kaybolmuş gibi hissettim. Ağlamak istesem de ağlayamıyorum. Bilmiyorum, anlatılmıyor, tek başımızayız burada." (Kerem)*

Katılımcıların bazıları özellikle kadın olanları duygusal olarak daha fazla etkilendiklerini ifade etmiştir. Aşağıdaki alıntıda da görüldüğü gibi içinde bulundukları durumu sorgulamışlar ve anlamlandırmakta zorlanmışlardır.

> *"Geldiğimiz ilk yıl Türkçe doğru düzgün bilmiyorum, ne nerde olduğumu anlıyorum, konuşmakta zorlanıyorum, amaçsızım, okulsuzum, hedefsizim her şey çok karanlıktı benim için, herkesin normal hayatı, ilk günler caddede yürürken Allah'ım bunlar kim, neredeyim ben ne yapıyorum burada diye sorguluyordum. Sinir krizi çok geçirdim, aklım gidiyordu bir anda, geceler çok ağladım, bazen hiç kimse ile konuşmak istemezdim bazen 1 hafta kapanırdım odama kimseyle görüşmezdim." (Hamide)*

Alıntıda da görüldüğü gibi sığınma sonrasında sığınmacılar kendilerini yabancı bir ortamda bulması, iletişimin yabancı olması ve çevrenin tanıdık olmaması sonucu kendini yabancı bir dünyada kaybolmuş ve yutulmuş hissedebilir. Buda sığınmacıların ruhsal bütünlüğünü zora sokmaktadır.

Dil Farklılığı

Sığınmacılar en temelde yaşadıkları maddi zorluklardan sonra dil problemi ile karşı karşıya kalmaktadır. Çünkü kamu, özel, gündelik yaşam, yardımlar vb. birçok noktada kendilerini ifade edebilmeleri ve ihtiyaç duydukları kaynaklara ulaşabilmeleri için iletişim kurabiliyor olmaları gerekmektedir. Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde yarısından fazlası aynı dili konuşamamanın yaşamlarını zorlaştırdığını ifade etmiştir.

> *"İlk geldiğimizde çok zorlandık. Özellikle dil konusunda anlaşamamak çok zor ama alıştık şimdi. Biz bir yere gidileceğimiz zaman bilmiyoruz, soramıyoruz da çok zor oldu ama şimdi öğrendik her yeri biliyoruz gidip geliyoruz. Dilimiz olmadığı için çok zor oluyor fakat işaretler ile bir şekilde anlaşıyoruz. Burada çok Suriyeli var o yüzden zorlanmıyoruz. Komşularımızda bize rahatsız etmiyorlar bize hiçbir şey demiyorlar. " (Burcu)*

Katılımcıların Türkiye'ye geldikleri ilk aylarda/yıllarda anlamamanın ve anlaşılamamanın yaşamlarını nasıl zorlaştırdığını yukarıdaki ifade açıkça ortaya koymaktadır. Beden dilini kullanarak anlaşma sağlansa da uzun süreli ve kalıcı bir çözüm değildir. Ayrıca ifadede görüldüğü gibi aynı dili konuşamamak sosyal çevre ile olan iletişimi de en asgari seviyeye düşürebilmektedir.

Katılımcıların özellikle Arap olanları dil bilmemenin çalışmakla ilgili zorluklarından bahsederken özellikle Türkmen olanlar da aynı dili konuşabilmenin avantajından bahsetmiştir. Aşağıdaki alıntılarda da katılımcılar tarafından açıkça ifade edilmiştir.

> *"Çalışıyorum ama konuşamadığım için başka Suriyeliler aracı oluyor. Çalışırken Suriyeli çok olduğu için sorun olmuyor ama dil bilmek önemli, dil olmadan hiç bir şey olmuyor."(Cem)*

"Çalışma ortamım çok iyi. İş yeri sahibi bize çok güvenir işi bize bırakır gider. Önceden bir Arap vardı ondan şikâyetçiydi, ne desem anlamıyor diye kızardı, onu çıkardı. Tahtadan maşa Arap'tan paşa olmaz derler zaten." (Hüseyin)

Burada sığınmacıların sığındıkları ülkenin dilini bilmemesi hayatını zorlaştıran bir durumdur hatta bu durum iş imkânının kaybedilmesine de neden olabilmektedir.

Katılımcılardan bir kadın Türkmen Suriye Türkçesi ile Türkiye'nin Türkçesinin farklı olduğunu ve ilk geldiklerinde kendisinin de anlamakta ve konuşmakta zorlandığını zamanla düzelttiğini ifade etmiştir.

"Ben Arapça çok az anlıyorum ama konuşamıyorum. Suriye'de herkesin mahallesi semti ayrı ayrıydı, ihtiyaç duymuyorduk. Çocuklarım bana tercümanlık yapıyordu. Benim hiç Arapçam olmadı, anlamıyom napayım. Ben ilk geldim Türkiye'ye Türkçe konuşuyorum sanıyordum. Abuuu bi baktım ben anlamıyorum sizleri konuştuklarımı da siz anlamıyorsunuz. Biz Osmanlı Türkçesi konuşuyoruz siz daha iyi daha güzel Türkçe konuşuyorsunuz. Ama sonra 2-3 ayda düzelttim konuşmamı." (Zeynep)

Yukarıdaki ifadede görüldüğü gibi aynı dil kökeninden gelse de ağız ve lehçe farklılıklarından dolayı Türkmen sığınmacılarda ilk zamanlar kendilerini ifade etmekte ve anlamakta zorlanmışlardır.

4.4.2.4. Kamplar Hakkındaki Düşünceleri

Kamp dışında yaşayan katılımcılara "kamp içi hakkındaki düşünceleri" sorulduğunda hemen hemen hepsi kamp içinde yaşamayı düşünmediklerini ifade ederken kampların artıları ve eksilerinden bahsetmişlerdir. Katılımcıların bir kısmı kamplarda hiç tanıdığı olmadığı, yaşlı oldukları için kampın fiziki koşullarında zorlanacakları, ev ortamının rahatlığını sağlamayacağı için kamplarda kalmayı hiç düşünmediklerini ve kamplarda hiç kalmadıkları içinde her hangi bir fikirleri olmadığını ifade etmişlerdir. Bu kapsamda bu bölüm 1)olumlu ve 2)olumsuz olmak üzere iki kategoride ele alınmıştır.

Olumlu Düşünceler

Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde yarısından fazlası kamplar ile ilgili olumlu düşündüklerini ifade etmiştir. Aynı zamanda olumlu görüş veren sığınmacılardan biri dışında hiç kimse kampta kalmak istemediğini de özellikle belirtmiştir. Katılımcılar kampların özellikle yetim çocuk, dul kadın ve yaşlılara yönelik hizmet vermesi gerektiği, kendi ihtiyaçlarını karşılayabilen ve çalışabilen kişilerin kamplarda kalmaması gerektiğini düşündükleri görülmüştür.

> *"Kamplar yetim çocuklara, dul kadınlara ve yaşlılara hizmet vermesi gerekiyor. Kendim kalmayı düşünmüyorum, kendi emeğimle kazanarak yaşamını devam ettirmek istiyorum." (Kerem)*

> *"Türkiye de bulunan kamplar yeterli fakat çalışabilecek insanlar kamplarda kalmamalı. Benim işim var ihtiyacım yok artık o yüzden tekrar kampta kalmayı düşünmüyorum." (Nurettin)*

Kamp dışında kalmayı tercih eden sığınmacılar belirli bir oranda sosyal desteği olan ve geçimini sağlayabilecek imkânları olan ve kendi yaşamlarını kendileri kurmak isteyen katılımcılardır. Yukarıdaki alıntıda da olduğu gibi kamplarda kalan bazı katılımcılarda kendi geçimlerini sağlayabilecek duruma geldiklerinde kamplarda kalmak yerine kendi yaşamlarını kamp dışında kurmayı tercih edebilmektedir.

Katılımcılardan bir tanesi kamplar hakkında yukarıda da bahsedilen gerekçelerle artılarından ve eksilerinden bahsederken şu cümleleri sarf etmiştir;

> *"Kamplar çok yaşlı çalışamayacak durumda olanlar için, kadının 4-5 çocuğu var, ya da eşi olmayan insanlar için kamp ortamı çok iyi. Ama çalışabilen kimseye muhtaç olmayacak insanlar için iyi değil. Birde insanlar çalışmak isterse gerçekten iş bulabiliyor. Savaştan gelmiş olsakta insan dünyaya bir kere geliyor o yüzden kampı tercih etmemeli. Çadırda kalıp birçok insan para biriktiriyor, altın alıyor, araba alıyor, birikim yapıyor. Bence ben çadırı bırakıp kendime güvenerek bir hayat kurabilirim, savaş bitmeyebilir benim hayatım bitebilir, savaş bitmez ama benim hayatım bitebilir. Her ne olursa olsun çadır kentler hiç rahat değil." (Hamide)*

Burada ihtiyaç sahiplerinin kalması gerektiğinin ve kampın rahat olmamasının dışında yaşanılan tüm zorluklara rağmen hayatın bir kere yaşandığından, kendi kapasitesi ile yaşamını kurabileceğinden ve kendisine güvenmesi gerektiğinden bahsetmiştir. Katılımcının geleceğe dair endişeleri ve kaygıları olsa da bu onu işlevsiz kılmamakta tam aksine daha çok hayata tutunması gerektiğini yönünde güçlendirdiğini söyleyebiliriz.

Katılımcılardan sadece bir tanesi kendisinin kamplarda yaşamak istediğinden fakat eşi istemediği için kamp dışında kaldığından bahsetmiştir. Katılımcı kamp dışında yaşamanın maddi zorluklarına değinirken kampların maddi kolaylıklarından ve geliri olmayan insanlar için iyi olduğundan bahsetmiştir.

> *"Kamp dışında çalışmazsan geçinmek çok zor. Fakat kampta yaşayanlar çalışmasa da her türlü yardım geliyor, kira fatura ödemiyorlar. Çalışmayanlar için kamp çok iyi. Ben isterdim kampta yaşamak fakat kocam istemiyor. Nedenini bilmiyorum…" (Özge)*

Katılımcı görüşme sonrası hakları konusunda bilgilendirme sürecinde eşinin "*ben işe gidiyorum güvenli olmaz*" dediği için kamplarda kalmadıklarını, kampta kalsalardı maddi olarak daha rahat yaşayabilecekleri ve imkânlarının daha çok olacağını düşündüğünü paylaşmıştır. Eşi ile bu düşüncelerini paylaşıp/paylaşmadığı sorulduğunda ise "*arada söylüyorum da öylesine bizde olmaz, kocam nasıl isterse öyle olur*" şeklinde ifade etmiştir.

<u>Olumsuz Düşünceler</u>

Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde bir kısmı kamplar ile ilgili olumsuz düşündüklerini ifade etmiştir.

> *"Bizim ilk zamanlar çok paramız vardı ama artık paramızda azalmaya başladı. Babam paramızla araba alıp çalışmaya başlayayım en azından birazda gelirimiz olsun istedik. Babamda kampı hiç istemedi. Kampta karışık kalınıyor kızları var, 6 kişi aynı odada kalıyor. Lavabolar, banyolar ortada o yüzden gitmek istemedi. En önemlisi lavabolar, ben namaz kılamıyorum, temizlik yok, evde bile misafir varken ile yokken bile lavabonun kullanımı farklı oluyor. Sonuçta bir ailenin*

kullanması ile bir sürü insanın kullanması aynı değil. Saat başı temizlesen bile mikrop dolu o yüzden biz kullanamıyoruz. Çadırlarda sesler geçiyor, kamplar kalabalık, lavaboların dışarda olması kampı tercih etmemek için yeterli. Ben titiz bir insanım ben sıkıldığımda psikolojim bozuluyor, dağınıklığı, pisliği sevmiyorum yapamıyorum." (Hamide)

Burada bahsedilenler aslında kamplarda kalanlarında kamplarda yaşamanın zorlukları kısmında özellikle fiziksel zorluklar ve temizlik ile ilgili bahsettikleri sorunlar ile paralellik göstermektedir.

Katılımcılardan bazıları kamplar hakkında olumsuz düşündüğünü ifade ederken kadınlar açısından güvenli olmamasını ve özel ihtiyaç alanlarının aynı olmasını gerekçe olarak göstermiştir.

"Kamlarda kalan ailelerden erkekler eşlerini bırakıp bir yere (işe) gidemiyor çünkü kadınlarının kamp çalışanları ve diğer kalan erkekler tarafından taciz edileceğini düşünüyorlar; kamplarda tuvaletlerde kadın erkek ayrımı yok ve tuvaletler yetersiz." (Emsal)

Yukarıdaki ifadede de olduğu gibi sığınmacıların "güvenememe durumu" söz konusudur. Özellikle sığınmacıların zorunlu göç ve savaş gibi can güvenliğini ve ailevi bütünlüğünü tehdit eden durumlar sonrasında bunu yaşaması aynı zamanda ruhsal bir travmada olduğu için normal kabul edilebilir. Ayrıca kamplardaki tuvalet ve banyoların kadın ve erkek için ayrı ve girişleri dahi farklı olsa Suriyeli sığınmacılar için bir arada olması sorun olarak görülebilmektedir.

4.5. Sosyal Yaşamdaki Değişim Suriye – Türkiye

Sığınmacıların savaş öncesinde sahip oldukları yaşam ile Türkiye'de sahip oldukları yaşam arasında çok fark vardır. Daha önce bahsedilen bulgular bunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu bağlamda sığınmacıların Suriye'deki yaşamları ile Türkiye'deki yaşamları karşılaştırılarak 1)iş statüsündeki değişim, 2)ekonomik durumdaki değişim ve 3)etnik köken etkisi olarak üç bölümde bulgular değerlendirilecektir.

Tablo 4.16. Sosyal yaşamdaki değişim Suriye-Türkiye alt temaları ve kırılımları.

Temalar	***Alt Temalar***	***Alt Temaların Kırılımları***
Sosyal Yaşamdaki Değişim Suriye – Türkiye	İş statüsündeki değişim	Kadınlar Erkekler
	Ekonomik durumdaki değişim	-
	Etnik kökenin etkisi (Türkmen/Arap)	-

4.5.1. İş Statüsündeki Değişim

Araştırmanın bu bölümünde katılımcılara Suriye'de ve Türkiye'de çalıştıkları işler sorulmuştur. Bu soru ile sığınmacıların iş yaşamındaki ve toplumsal statülerindeki rol değişimleri ve onların yaşamını ne yönde etkilediği anlamaya çalışılmıştır. Özellikle 1970lerden itibaren kadınların işgücüne katılım oranlarının artmasıyla birlikte cinsiyet rollerinin değişmesi ve küresel ekonomik dönüşüm, göçün küresel düzlemde kadınlaşmasıyla sonuçlandı. Bu bağlamda bu bölüm kadın katılımcıların iş statülerindeki değişim ve erkek katılımcıların iş statülerindeki değişim olmak üzere iki kategoride ele alınmıştır.

Kadın Katılımcıların İş Statüsündeki Değişim

Bilindiği gibi orta doğu toplumlarda genellikle kadın evin düzenini, bakımını sağlamak ve çocuklarını yetiştirmek üzere iş yaşamından ziyade ev içinde konumlandırılmıştır. Bu nedenle kadının çalışma zorunluluğu bulunmamaktadır. Araştırmada göç öncesinde ve sonrasında sığınmacı kadınların konumların da çok büyük değişimler yaşanmamakla birlikte küçükte olsa bir bölümünde önemli değişimlerde yaşanmıştır. Kadın katılımcıların üçü Suriye'de evinde terzilik yapıyorken ikisi Türkiye'de de bu işi yapmaya devam ettiğini diğeri ise terzilik yapmaya devam etmediğini ifade etmiştir. Sığınmacının yaptığı işi bırakmasında çadırda fiziki alanın dar olması etkili olmuştur.

"Terzilik mesleğim var benim. Suriye de iken de evde terzilik yapıyordum burada da yapıyorum. Çadır dar olduğu için biraz zor

oluyor ama olsun. İzin verdiler, çadırın yanına biraz yer çevirdim orayı kullanıyorum." (Betül)

"Terzilik yapıyordum evde Suriye'de iken ama burada olmuyor yer yok." (Ebru)

Bu noktada barınma koşullarının kişinin yaşam kalitesi kadar özellikle Suriye'de ev ortamında çalışan kadınların iş yaşamını da etkilediği söylenebilir.

Kadın katılımcıların ikisi Suriye'de üniversite öğrencisiyken Türkiye'de de üniversite öğrencisi olarak devam ettiklerini ifade etmişlerdir. Sığınmacılar sığındıkları ülkelerde üniversite eğitimine devam edebilseler de kendi bölümlerine ya da kaldıkları sınıftan değil sunulan imkânlar doğrultusunda tercih yapmaktadırlar.

"Suriye de üniversite öğrencisiydim. Tam Türkçesini bilmiyorum ama elektrik elektronik bölümü bilgisayar programcısı gibi bir bölümdü ve 4. sınıf öğrencisiydim. Bir yıl ara verdikten sonra Türkiye'de sınavlara girdim ve Mersin Üniversitesi İşletme bölümü oldu şimdi 2. Sınıf öğrencisiyim." (Hamide)

"Orada da üniversiteye gidiyordum. Laboratuvar bölümünü okuyorduk. Üniversiteyi bitiremeden buraya gelince burada devam ettirmek istedim. 2013 yılında laboratuvara başladım burada diploma vermeyince burası tekrar sınava girdim. Şimdi Radyoloji Sağlık Hizmetleri 2 yıllık tıbbi görüntülemede okuyorum, 2. Sınıf öğrencisiyim." (Emel)

Yukarıdaki ifadelerde de görüldüğü gibi sığınmacılar dört yıllık fakülte mezunu olabilecekken iki yıllık bölüme yerleşebilmiştir. Ayrıca Suriye'de okudukları bölümler dışında alan tercih ettikleri görülmektedir. Sığınmacıların Üniversite öğrencisi iken göç ettikleri için eğitim hayatına devam edememeleri onlar için en büyük kayıp olmaktadır. Bu noktada üniversite eğitimine devam edemeyen gençler çalışma hayatına yönelmekte ve sığınılan ülke içinde vasıfsız çalışan konumunda kalmaktadır. Bu durum hem sığınmacılar hem de sığınılan ülke için kayıp anlamına gelmektedir.

Suriye'de ev hanımı olan iki kadın katılımcı Türkiye'de "Türkçe" bildikleri için okutman ve tercüman olarak çalışabildiklerini ifade etmiştir. Sığınmacıların sığınılan

ülke ile aynı dili konuşabiliyor olması uyum ve ülke kaynaklarına ulaşım konusunda önemli bir avantaj sağlamasının yanı sıra " iş kapısı" haline gelmiştir.

"Suriye de ev hanımıydım hiç işte çalışmadım. Burada okulda okutman olarak çalışıyorum, Türkçe derslerine giriyorum. Aynı zamanda kurslara gidiyorum. Arap çocuklara okutmanlık yapıyorum. Burada 3 tane Türkmen aile olunca biz yapıyoruz." (Ece)

"Ben hiç çalışmadım aslında ama burada iken 2 dilim olduğu için tercümanlık yapıyorum, dil bilmek çok önemli. 3,5-4 yıldır buradayım en başlarda gönüllü hiçbir ücret almadan yapıyordum sonra azda olsa bir ücret vermeye başladılar." (Meryem)

Diğer kadın katılımcılar Suriye'de ve Türkiye'de de ev hanımı olduklarını ve herhangi bir işte çalışmadıklarını ifade etmişlerdir. Buradaki kadın katılımcılar iş yaşamında herhangi bir statü kaybı yaşamamışlardır.

"Ev hanımıyım, ne Suriye de ne de burada çalışmadım." (Ayşe)

"Herhangi bir işte çalışmadım hep ev hanımıydım. Herhangi bir mesleğimde yok." (Merve)

Erkek Katılımcıların İş Statüsündeki Değişim

Bilindiği gibi ailede erkeğe yüklenen toplumsal rollerden biride evin geçimini sağlamasıdır. Bu nedenle erkek çalışan ve eve para getiren bir konumdadır. Erkek katılımcılardan bazıları Suriye'de çalıştıkları işlerin aynısını Türkiye'de de yaptıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle inşaatta kalıpçı, inşaat işçisi, kaporta-boya, fayans işçisi, terzi, taksici, telefon tamircisi olarak çalışan erkek katılımcılar Türkiye'de de aynı işe devam etmektedir.

"Elektronik öğrencisiydim. Burada telefon tamirciliği yapıyorum, Suriye'de de bu işi yapıyordum." (Can)

"Ben buraya geldim geleli kalıpçılık yapıyorum. Suriye de de bu işi yapıyordum." (Hasan)

Hatta katılımcılardan bir tanesi inşaat işçisi olduğunu, Türkiye'de daha kolay bu alanda iş bulunabildiğini ve bu işi yapmak için geldiğini ifade etmiştir.

"Suriye de inşaatlarda çalışıyordum. Burada daha kolay iş bulunabildiği için buraya inşatta çalışmaya geldim." (Nurettin)

Erkek katılımcılardan bazıları Suriye'de fabrikada işçi, satış elemanı(giyim), beton mikser işçisi, kepçe operatörü ve memur olarak çalışırken Türkiye'de gündelikçi olarak bahçelerde çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

"Suriye'de masa başı memur olarak çalışıyordum. Fakat Türkiye'de bahçede ve tarlada yevmiyeli çalışıyorum. Günlük 35- 40 TL'ye." (Akif)

"Suriye'de kıyafet satan bir dükkânda satıcı olarak çalışıyordum. Fakat burada iş buldukça bağ-bahçe işlerinde günlük 25-30 liraya çalışıyorum." (Cem)

Katılımcılardan bir tanesi Suriye'de eczacı olduğunu fakat burada gönüllü olarak STK'da çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

"Suriye'nin Halep kentinde eczacıydım. Burada kendi işimi yapamıyorum maddi ihtiyacımda şuan için olmadığından Suriyelilere yardım yapan bir dernekte gönüllü olarak çalışıyoruz eşimle birlikte." (Oğuz)

Erkek üç katılımcı asker, taksici ve otopark görevlisi olarak çalıyorken yaşları 60'dan fazla olduğu için Türkiye'de çalışamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durumdaki ailelerin geçimini sağlamasında çocuklarının destek olduğu ifadelerde görülmektedir.

"İdlip'te askerdim. Burada bir iş yapmıyorum. Çocuklarım çalışıyor onların kazandıkları ile kendimizi görüyoruz. Çocuklarımın belli bir işi yok nerde iş bulurlarsa orda çalışıyorlar." (Burak)

"Suriye'de otoparkta çalışıyordum. Burada birkaç gün bahçe işlerinde çalıştım fakat yaşlı olduğum için işe almıyorlar. Çocuklarımdan gelenlerle yaşıyoruz." (Volkan)

4.5.2. Ekonomik Durumdaki Değişim

Katılımcıların geneli Suriye'de ekonomik olarak durumlarının iyi olduğunu ve hayatlarından memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Bu kapsamda katılımcıların genelinin kendine ait evleri, işleri ve düzenli bir gelirleri oldukları görülmektedir.

> *"Hayatım bana göre düzenli ve iyiydi. Suriye de evimiz, dükkânımız vardı. Savaş olunca ev, dükkân hepsi gitti. Biz de anne ve babamla buraya geldik. Suriye'den sadece namusumuz için kaçtık. Yoksa bizim Suriye'de paramız çoktu, yaşantımız çok iyiydi." (Can)*

> *"Evimiz kendimizindi tarlalarımızda çoktu. Annem ev hanımıydı, limon, zeytin bahçelerimiz vardı bahçe işi ile uğraşıyorduk. Abilerimin hepsinin kendi evleri vardı hiç biri kirada değildi. Yetiştirdiğimiz ürünleri satarak geçimizi sağlıyorduk. 2 abim memurdu 1 abim serbest meslekte çalışıyordu." (Emel)*

Katılımcılar göç sonrasında Türkiye'de ekonomik olarak zorlandıklarını ve alım güçlerinin düştüğünü ifade etmişlerdir.

> *"Yeter ki savaş dursun bir dakika bile beklemeden geri dönerim. Gerekirse yürüyerek giderim. Orada evim her şeyim var. Burada hiçbir şeyimiz yok. Çocuklarım meslek sahibi düzenimizi tekrar kurarız. Burası çok pahalı giderimiz çok ama orda çok giderimiz olmuyor. Birikim yapabiliyoruz." (Osman)*

> *"Eşim çalışmıyor, her gün de iş olmadığı için ben çalışamıyorum. Bir mesleğim olmadığı için bu şekilde idare ediyoruz, olanla yetinmeye çalışıyoruz. Ama burada ilaçlar ve elbiseler pahalı, yaşamak pahalı almakta güçlük çekiyoruz." (Emre)*

Katılımcılardan sadece biri Suriye'deki yaşamının Türkiye'den daha iyi olmadığı ve hatta burada sunulan hizmetlere Suriye'de ulaşamadığını ifade etmiştir.

> *"Biz Suriye'de daha iyi koşullarda yaşamıyorduk. Burada her ihtiyacımız karşılanıyor daha ne isteyelim. Daha fazlasını istemiyoruz. Ben Suriye'de Türkiye'nin sunduğu hizmetleri görmedim." (Emine)*

İfadelerden de anlaşıldığı üzere katılımcıların hepsi Suriye'de yaşamın daha ucuz ve alım güçlerinin daha fazla olduğunu Türkiye'de ise çok daha pahalı olduğuna bu nedenle çalışmalarına rağmen maddi olarak ihtiyaçlarını karşılamakta zorlandıklarına değinmiştir.

4.5.3. Etnik Kökenin Etkisi (Türkmen/Arap)

Türkiye'ye gelen sığınmacıların büyük bir çoğunluğunu Araplar oluşturmakta olup bazı kamplarda Araplar ve Türkmenler arasında gerginlikler yaşanmıştır. Bu bağlamda Osmaniye Cevdetiye kampına sadece Türkmenler yerleştirilmekte ve bazı kamplarda da Türkmenler ve Arapların mahalleleri ayrı olabilmektedir. Bu nedenle araştırmada katılımcılara Türkmen veya Arap olmanın yaşamlarında herhangi bir şeyi değiştirip değiştirmediği sorulmuştur. Böylece etnik kökenin sosyal ve kültürel yaşama etkisinin olup olmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

Katılımcıların hemen hemen hepsi Suriye'de Araplar ve Türkmenler arasında millet olarak bir sorun olmadığını ifade ederken devlet uygulamaları olarak farklılıklar olduğunu ifade etmiştir.

> *"Savaş öncesi Suriye'de etnik unsurların kendi arasında toplumsal olarak bir problemi yoktu. Ancak devlet açısından Türkmenler ve Kürtler ikici sınıf vatandaş olarak kabul edilir ve bunların mülk edinme gibi hakları yoktur. Türkmenler Halep'te belirli semtlerde ve kırsalda da belirli köylerde yaşıyorlardı." (Oğuz)*

> *"[Türkmen]Orada problem yaşamıyorduk çünkü ayrı ayrı bölgelerde yaşardık. Bizleri çok sevmezlerdi yoksa başka problemimiz yoktu. Fakat devletin bizlere ve Araplara yönelik hak ve hukuk konusunda uygulamaları farklıydı. Bizlerin onlara göre hakkı daha sınırlıydı. Millet olarak bizler bir sorun yaşamıyorduk." (Mete)*

Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde geneli Türkiye'de Arap veya Türkmen olmanın etnik açıdan bir avantaj/dezavantaj sağlamadığını sadece Türkmenlerin aynı dili konuşabiliyor olmasının sorunlarını ve kendilerini ifadede etmede kolaylık sağladığını ifade etmişlerdir.

"Türkmenler Türkçe bildiği için daha rahat anlaşıyorlar. Ama biz anlaşamıyoruz. Bazen tercümanlar yanlış çeviriyorlar. Bir gün kızım geldi görmeye fakat kapıdan içeri almadılar. Daha sonra AFAD personeli yardımcı oldu ve içeri aldılar. Ama Türkmen olsa hemen konuşup anlaşılabiliyorlar. Türkmenlerle herhangi bir sorun yaşamıyoruz. Kız alıp veririz Suriye de de." (Burak)

"Türkmenlerle Araplar arasında bir fark yok, Türkmenler dil bildikleri için ihtiyaçlarını taleplerini rahat ifade edebiliyorlar bunun dışında bir avantajları yok Arap olmak zor, özellikle dil konusunda geleli çok oldu biraz kelime öğrendim ama ona rağmen çok zor konuşmak hala işaret dili ile anlaşıyoruz." (Kerem)

Katılımcılardan biri Türkmen olmanın Türkiye'de her zaman avantaj sağladığını ifade etmiştir. Özellikle kamp dışında ev kiralamada, iş bulmada kolaylık sağladığını düşündükleri görülmektedir.

"Konuşmamız benziyor anlaşabiliyoruz, bayramda bir mağazaya gittim Allaha şükür bir Türkmen geldi dediler. Araplar dertlerini anlatamadıkları için mağazacı bizde bir şey veremiyoruz çok zor oluyor. Türkiye'de Türkmen olmak her zaman avantaj burada biz ev kiralarken Arap'sanız vermiyoruz dediler, Türkmen olunca verdiler. Araplar çok kalabalık belki o yüzden vermek istemiyorlar bilmiyorum." (Ece)

4.6. Kültürel Benzerlikler ve Farklılıklar

Aynı ülkede bile kültürel farklar yaşanırken farklı ülkelerden gelen sığınmacılar ile benzerliklerimizin ve farklılıklarımızın olması çok normaldir. Bu bağlamda Suriyeliler yerel halk ile kendileri arasında nasıl bir benzerlik ve farklılık görüyor ve bunları nasıl tanımladığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda sığınmacılardan alınan cevaplar doğrultusunda 1)yemek kültürü, 2)giyim kültürü ve 3)yaşam kültürü olarak üç kategori oluşturularak bu bölüm ele alınmaya çalışılmıştır.

Tablo 4. 17. Kültürel benzerlikler ve farklılıklar alt temaları ve kırılımları.

Temalar	***Alt Temalar***	***Alt Temaların Kırılımları***
Kültürel Benzerlikler ve Farklılıklar	Yemek kültürü	-
	Giyim kültürü	-
	Yaşam kültürü (kadın-erkek ilişkileri)	-

4.6.1. Yemek Kültürü

Araştırmanın katılımcılarının Suriye ile Türkiye'deki yemek kültürüne ilişkin görüşleri farklılık göstermektedir. Katılımcıların bir kısmı yemeklerin benzer olduğunu ifade etmiştir. Aslında aşağıdaki ifadede de olduğu gibi benzerlik olarak yerli yemeklerin beğenilmesi ve miktar olarak da fazla olması anlatılmaya çalışılmıştır.

> *"Benzer yönlerimiz ramazan ayı, yemekleri güzel ve çok yapıyorlar bizim gibi." (Betül)*

Bununla birlikte Suriye ve Türkiye yemek kültürünün benzer olduğunu dile getiren katılımcılar olduğu gibi farklı olduğunu da belirten katılımcılar da bulunmaktadır. Katılımcıların yarısından fazlası yemek kültürümüzün farklı olduğunu ifade etmiştir.

> *"Yemekler çok farklı. Biz çok et kullanırız her yemeğimiz etli olur fakat burada öyle değil. Bazı "mullikiye" gibi yemeklerimizi hiç bilmiyorlar. Türkler zeytinyağını çok kullanıyor biz o kadar kullanmıyoruz." (Canan)*

Diğer taraftan yemeklerin içerik olarak farklı olması kadar yeme alışkanlığımızın da farklı olduğu ifadelerde görülmektedir.

> *"Yemeklerimiz çok farklı, yemeklerinizi çok garip buluyorum. Giyim ve yemek olarak da bize benzemiyorlar ama Şam'da yaşayanlar ile benziyor. Farklı yemek yapıyorlar garip geldiği ve yemeği*

bilmediğimiz için yemiyoruz garip geliyor, sabah ekmeklerimiz çok farklı. Birde biz Araplar çok yemek yeriz sizinkiler o kadar yemiyor. Komşularımız ile çok fazla yemek göndermiyoruz, bazen onlar bize gönderiyor, görüntüsü çok farklı, biz yemeği bilmiyoruz, o yüzden yemiyoruz fakat ne yemeği olduğunu tahmin ediyoruz. Bizim şu yemeğimizden ama benzemiyor." (Hamide)

Suriye içinde de yemek kültürü bölgeler ve şehirlere göre farklılık gösterebiliyorken farklı bir ülkeden gelen sığınmacılarında bu anlamda benzerlikler ve farklılıklar bulması kaçınılmaz bir durumdur.

4.6.2. Giyim Kültürü

Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde Suriye ile Türkiye'deki giyim kültürüne ilişkin görüşlerin de farklılık gösterdiği görülmüştür. Katılımcıların bir kısmı giyim tarzlarının benzer olduğunu ifade etmiştir.

"[Suriyeli Kürt]Kürtlerin giyiniş ve yaşayış tarzı bize benziyor. Burada da yaşadığımız yer benim köyüme benziyor." (Volkan)

"[Türkmen]Kültürlerimizin çok farklı olduğunu düşünmüyorum. Özellikle giyim tarzımız çok farklı olmuyor, konuşmamızda da çok benzer yönlerimiz var." (Emel)

Bununla birlikte Suriye ve Türkiye'nin giyim kültürünün benzer olduğunu dile getiren katılımcılar olduğu gibi farklı olduğunu da belirten katılımcılar da bulunmaktadır. Katılımcıların çoğu giyim kültürümüzün çok farklı olduğunu ifade etmiştir.

"Kadınlarımızın da erkelerimizin de giyimleri çok farklı. Özellikle Türk kızlarının giyimlerine bizim kızlarımız özeniyor onlarda giymek istiyorlar ama ben yakıştırmıyorum. Bence namaz kılan kişi şortla dışarı çıkmamalı. Ama burada çıkıyorlar." (Burak)

"Biz siyah uzun elbise giyiyoruz. Türklere bu garip geldi. Bizim adetlerimize göre pantolon giymek, çarşafsız çıkmak ayıp biz üstüne uzun

elbise giyiyoruz. Bazen yerli halk biz pazara gidince kendi aralarında konuşuyorlar "onlar kendi aralarında içlerinde hiç bir şey yok iç giymiyorlar diye konuşuyorlar" ama bizim çarşafın altında kıyafetimiz var." (Demet)

4.6.3. Yaşam Kültürü (Kadın/erkek ilişkileri)

Katılımcıların yarısından fazlası kendi ülkelerindeki ve Türkiye'deki gelenek-göreneklerin birbirine çok benzemediğini fakat bu konuda bir sorun yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Buna rağmen özellikle kadın ve erkeğin toplumdaki yerine yönelik konular ön plana çıkmıştır.

"Dedem Türk olduğu için bizim[ailenin] adetleri benziyor ama bizde toplu otururuz, toplu çalışıyoruz ama Suriye'de öyle değil. Bize benzemekten çok benzemeyen yönleri var. Kadın erkek ayrı odalarda otururlar, yakın akrabayla bile birlikte oturmaz kadın ama Türkiye'de öyle değil." (Canan)

"Düğün salonları çok sorun oluyor. Burada kadınlar erkekler hep aynı yerde, bizim orada kadınların ve erkelerin bölümleri farklıdır birbirlerini görmezler." (Osman)

Yukarıdaki alıntılarda görüldüğü gibi kadın ve erkeğin ev ve düğün ritüellerin de aynı ortamda olması ve birbirini görmesi sorun olarak tanımlanmıştır.

Diğer taraftan ailede erkeğin egemen olması, ikinci evliliklerde kadının söz hakkı olmaması, kadınların kamusal alana eşleri olmadan çıkamaması, kadına ismi ile hitap edilirken bile annelik rolü üzerinden çocuğunun ismi ile seslenilmesi, kız ve erkek çocukların sokakta birlikte oynamaması önemli farklılıklar olarak ifade edilmiştir.

"Suriye'de bizler erkeklerimizin sözünden çıkmayız, onlar ikinci kez evlenecekse biz bir şey diyemiyoruz karışma hakkımız yok. Ama Türkiye'de kadınla erkek eşit, kadının rızası olmadan evlenemiyor. Biz kocalarımız olmadan çıkamayız ama burada kadınlar çıkıyor. Kadına seslenirken en büyük oğlunun adını söyleyerek onun annesi (

Muhammedîn, Fatma'nın annesi gibi) gelsin diyor. Türkler abla, abi, yenge diye sesleniyor ama onlarda mümkün değil. Karı koca adı ile çağırmıyor en büyük oğlu ile çağırıyor. Mesela bizde komşuların erkek ve kız çocukları birbirlerine yasak, konuşamaz, birlikte oynayamaz, gezemez birlikte yan yana yürüyerek bir yere gidemez ama sizde öyle değil sizinkiler oynayabiliyor. Erkek komşusu içerde oturuyorsa kadın tek ise içeri gidip onlarla oturamaz, kadınlar ile erkekler ayrı ayrı oturmak zorunda. Siz erkekli kadınlı birlikte oturuyorsunuz." (Demet)

Bazı katılımcılar Türkiye'de yaşamanın kendi ülkelerine kıyasla ekonomik olarak daha pahalı olduğunu ve herkesin çalışmak zorunda olduğunu ifade etmiştir. Özellikle bu durum karşısında kadınların iş yaşamına girmesi burada zorunluluk olarak görülüyorken kendi ülkelerinde kadının isteğine bağlı olduğunu gözlemlemişlerdir.

"Türkmenler ile Türkler arasında çok farklılık yok ama ekonomik anlamda farklılık var. Türkiye'de herkes çalışma ve iş peşinde, para peşinde, birikim yapma derdinde. Ama Suriye de öyle değil kadın çalışmak isterse çalışır istemezse çalışmaz. Sonrası için birikim yapma derdi yoktur. Türkiye'de herkes çalışma zorunluluğu hissediyor, hayat pahalılığı etkili olabilir ama yine de çalışmanın derdinde. Örneğin yemek ısmarlayınca biz hesap yapmayız ama burada onu hesaplama derdine giriyor." (Emel)

Katılımcıların bazıları Türk erkeklerinin Suriyeli erkeklerden daha fazla kadınlara saygı gösterdiğini ifade etmiştir.

"Kamptaki markette kadın erkek birlikte alış veriş yapıp sıraya geçiyor. Suriyeli erkekler hemen kadınların önüne geçiyor demiyor sıra var. Türk geliyor önce kadına yer veriyor Türkler daha iyi kadınlara saygı duyuyorlar en azından." (Nuray)

Katılımcılardan bazıları da Türkiye vatandaşlarının çocuklara Suriyelilerden daha fazla önem verdiğini ifade etmiştir.

"Türkler millete çok kıymet veriyorlar, gözleri çok bol, çok merhametli, çok yardımcı oluyorlar. Siz küçük kızları evlendirmiyorsunuz bizde 12-13 yaşından itibaren evlendiriyorlar, sizde küçük yaşta çocukları çalıştırmıyorsunuz okula gönderiyorsunuz bizde çalıştırırlar. Çok fazla gidip gelmediğimiz için bilmiyorum ama gördüğüm kadarı ile böyle." (Özge)

4.7. Uyum Sürecinde Sosyal İlişkiler

Sığınmacılar sığındıkları ülkelerde yaşamlarını sürdürürken yerel halk ve kendi aralarında dinamik bir etkileşim kurarlar. Bu nedenle etkileşim uyum süreci açısından da önemli bir araçtır. Bu bağlamda bu bölüm 1)yerel hakla ilişkiler, 2)hizmet verenlerle ilişkiler, 3) kendi aralarındaki ilişkiler Arap/Türkmen ve 4)diğer tanıdıkları ile olan ilişkiler olmak üzere dört başlıkta ele alınmıştır.

Tablo 4.18. Uyum sürecinde sosyal ilişkiler alt temaları ve kırılımları.

Temalar	***Alt Temalar***	***Alt Temaların Kırılımları***
Uyum Sürecinde Sosyal İlişkiler	Yerel halkla ilişkileri	Komşuluk Sokak
	Hizmet verenlerle ilişkiler	Kamp çalışanları Kamu çalışanları
	Kendi aralarındaki ilişkiler (Arap-Türkmen)	-
	Diğer tanıdıklarıyla ilişkileri	Suriye'de kalanlar Türkiye'de olanlar

4.7.1. Yerel Halkla İlişkiler

Sığınmacılar sığındıkları ülkenin yerel halkıyla sözlü olmasa bile belirli düzeyde her zaman için etkileşim ve iletişim halindedir. Özellikle dilin farklı olmasın ve belirli semtlerde yoğunlaşmaları sonucu yerel halkla olan ilişkileri sınırlı olduğu için komşuluk ve sokak olarak iki alt alanda ele alınmıştır.

Komşuluk

Araştırmada katılımcıların tamamının Türk komşularından memnun oldukları ve her hangi bir sorun yaşamadıkları görülmüştür. Bu noktada katılımcılardan yarısından fazlası memnun olmakla birlikte komşuları ile gidip-gelmediklerini ifade etmiştir.

> *"Türk komşularımızda var fakat konuşmuyoruz onlar bize karışmıyor biz onlara karışmıyoruz. Böylece sorun olmuyor. Biz gidip gelmediğimiz için adetlerini örflerini bilmiyorum. Dilimiz olmadığı için de gidip gelmiyoruz, anca birbirimizin gözünün içine bakarız o da olmaz. Arap komşularımız da var ama gidip gelmiyoruz." (Burcu)*

> *"Biz konuşmuyoruz, zaten gerekte olmuyor. Herkesin işi yaşamı ayrı herkes kendi işine bakıyor." (Kerem)*

Bazı katılımcılar farklı ülkelerden gelen ve aynı dili konuşabildikleri komşuları ile görüştüklerini ifade etmişlerdir. Diğer taraftan Türk komşular ile sosyal bir etkileşim olmasa da yardımlaşma ve destek ilişkisi kurulduğu görülmektedir.

> *"Dil bilmiyorum fakat burada çok rahatım. Iraklı bir komşum var onlarla görüşüyoruz. Onlarla en azından aynı dili konuşup anlaşabiliyoruz. Arkada Türk komşularım var fakat konuşmuyoruz. Arada sırada yiyecek yoluyor ama onun dışında görüşmüyoruz. Ben dillerinden de hiçbir şey anlamadığım için gitmiyorum." (Özge)*

Katılımcıların bazıları Türk komşuları ile çok iyi anlaştıklarını ve bir birlerine sürekli gelip gittiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan komşuluk ilişkisi kurabilenlerinde Türkmen kökenli olduğu görülmüştür.

> *"Türk komşularımızdan da çok memnunuz biz geleli 4 yıl oldu daha bir tek kötü biri ile karşılaşmadık. Sürekli birlikteyiz bir birimize gidip geliyoruz daha dün bizdelerdi komşularım." (Zeynep)*

> *"Komşularımızdan Allah razı olsun bize sürekli domates, biber, odun her şeylerini bizimle paylaşıyorlardı. Bunları yaparken bile bize hissettirmeden yapıyorlardı çok iyiydi. Dil kolaylığının olması bizim için çok avantajdı kendimizi ifade edebiliyorduk bu çok büyük nimet bizim*

için. Bir buçuk ay Antakya'da yaşadık, çok iyi insanlarla karşılaştık. Bir buçuk ay çok kısa olmasına rağmen ben hala eski komşularımı ziyaret ediyorum." (Hamide)

Sokak

Araştırmada katılımcıların komşuları ile bir sorun yaşanmazken kamusal ve ortak alanlara girildikçe sorun yaşamaya başladıkları görülmüştür. Katılımcıların yarısından fazlası sokakta "sözlü tacizlere" maruz kaldıklarını ifade etmiştir.

"Dışarıya çok fazla çıkmıyoruz hastane işlerimiz olursa oraya gidiyorum sadece. Benim dışarda tanıdığım hiç kimse yok. ... Ama ben çok anlamıyorum Türkçe, hastanede vatandaşlar bazen kızıyor söyleniyorlar ben anlamıyorum ama küfür ettiğini biliyorum. Tercüman bana ne söylediğini çevirmedi ama ben anlıyorum." (Betül)

"Kamp dışında iyi olan da var kötü olan da bizler de de var. Ben daha çok Suriyeliler ile gidip geliyorum, alışverişlerimi de Suriyelilerin dükkânlarından yapıyorum Türkler ile çok iletişim kurmuyorum o yüzden sorun olmuyor. Çalıştığımız yerde fabrika sahibi Türk o da çok iyi biri. Bazen konuşuyoruz bazen konuşmuyoruz. Özellikle hastanelerde "sizin yüzünüze sıramız gelmiyor, çok kalabalık oldu. Sizin yüzünüze biz muayene olamıyoruz başka şehirlere gitmek zorunda kalıyoruz" diyorlar. Birde biz anlamıyoruz zaten bir şey deseler de…"." (Merve)

"Dışarı çıktığımızda çok sorun olmuyor arada sırada oluyor. Hakaret ediyorlar, bizim Suriyeli kadınlar kendilerine çok bakıyormuş onların eşlerini ellerinden almak için süsleniyormuşuz. Söylüyorlar ama bir şey diyemiyoruz sonuçta onların memleketindeyiz. Arada laf söylüyorlar ama sorun etmiyoruz onlarda kendilerince haklı." (Ece)

Katılımcılardan bazıları Suriyelilerin gelmesi ile yerli halkın sorun yaşadığı için Suriyelileri sevmediklerini ve bu konuda da haklı olduklarını ifade etmiştir. Özellikle erkek katılımcılar böyle düşünmekle birlikte işlerini kaybeden insanların rahatsız olmaya hakları olduğunu düşünmektedir.

"Göçle birlikte Türklerin bir kısmı işlerini kaybetti, bir kısmının ev kirası talepten dolayı yükseldi; göçten dolayı mağduriyet yaşayan Türkiyeliler Suriyelileri sevmiyor. İşini kaybeden ne yapacak tabi kavga eder. Sokakta bu yüzden laf söyleniyor ama kavga gürültü hiç olmadı." (Emsal)

Katılımcılardan bazıları da yerli halkla hiç sorun yaşamadıklarını ifade etmiştir.

"Yerel halk ile çarşı pazarda biz hiç sorun yaşamadık burada da Suriye kökenli ya da Suriye'de tanıdıkları olanlar var bize kötü bakmıyorlar." (Canan)

4.7.2. Hizmet Verenler ile ilişkiler

Sığınmacılar sığındıkları ülkede yerel halk ile sürekli olmasa da özellikle sağlık, eğitim, ayni ve nakdi yardım yapan Belediye, SYDV gibi kuruluşların verdiği ülke kaynaklarından yararlanmak için yetkililer ile temas ve etkileşim halinde olmak zorundadırlar. Araştırmada kamp içi ve kamp dışı olmak üzere iki örneklem alanı olduğu için bu bölümde kamp çalışanları ve kamu çalışanları olarak iki kategoride ele alınmıştır.

Kamp çalışanları

Hizmet verenler ile ilgili ilişkiler kapsamında kamp çalışanları kampta kalan katılımcılara sorulmuştur. Katılımcılardan bazıları kamp çalışanlarından memnun olduklarını ifade etmiştir. Özellikle yardıma ihtiyaç duydukları alanlarda bir sorun yaşamadıkları anlaşılmaktadır.

"Kampta kimden ne istesem yardımcı olurlar. Kocam rahatsızlandı hepsi bana yardımcı oldular. Hepsi var hemen hemen her şeyin yetiyor." (Fatma)

"Kamp yönetimi ile çok iyi anlaşıyorduk. Güzeldik Allaha şükür, kamp çalışanları hala ararlar beni [önce kampta kalıp eve çıkmış]. Evimdeki sünger döşekleri falan hep kamptan getirdim. Yasak çıkarması, eve çıkacağım param yok eşyaları almak istiyorum dedim. Çıkart dediler

Allah razı olsun kendilerinden. Eve çıktıktan sonra hiç bir şey almadım hepsini kamptan getirdim." (Zeynep)

Katılımcılardan bazıları kamp çalışanlarının ilk etapta iyi olduğunu fakat zamanla değiştiğini ifade etmiştir.

"Çadır kentte yaşamak çok zor olmadı. Ama komşularımızı ve çocuklarını tanımıyorduk. Çocuklarla sorunlar oldu ama hallettik. İlk geldiğimiz zamanları çalışanlarda kampta kalanlarda herkes birbirine kucak açtı ve çok anlayışlıydılar. Ama zaman geçtikçe şimdi biraz soğumuşlar. Artık eskisi gibi davranmıyorlar bağırıyorlar hemen." (Nuray)

Katılımcıların yarıya yakını kamp çalışanlarının kendilerine iyi davranmadığını ve kendilerine yönelik davranışlardan rahatsız olduklarını ifade etmiştir. Özellikle bağırmalarından, azarlamalarından ve saygısız davrandıklarından rahatsız oldukları görülmüştür.

"Beni en çok herkesin saygısızlığı gücendirdi. Biz savaştan önce çok normal yaşıyorduk, kimseye ihtiyacımız yoktu. Şimdi o hayatı yaşayamıyoruz o zoruma gidiyor. Saygısızlık, çıktım yukarı kampta çalışanlar bağırıyorlar, azarlıyorlar bu çok zorumuza gidiyor, sıkıntımız bu başka bir şeyimiz yok Allaha şükür." (Meryem)

Alıntıda da görüldüğü gibi ekonomik kayıplar sonucu bireylerin üretken yaşamdan yardım alan konumuna geçmesi ve toplumsal olarak sahip olunan saygınlığın da kaybedilmesi bireyleri ruhsal olarak etkilemektedir.

"Bize sürekli bağırıyorlar insan rahatsız oluyor. Birinde oturuyoruz, güvenlik geldi bir Türkmen'e Türkçe biliyor musun deyip, ensesinden tutup sürükleye sürükleye götürdü. Tercümanlık yapsın diye. Ben olsam bir tane yumruk atardım ona. Güvenlik bize böyle davranamaz bu onun işi değil. Ya da sizi sınır dışı ettiririz diye tercümanı, güvenliği bizi sürekli tehdit ediyor." (Mete)

Yukarıdaki alıntıda aktarıldığı gibi, bazı çalışanların kendi sorumluluk alanlarını aşan davranışlar içerisinde bulunması ve "sınır dışı" ettirmekle tehdit emesi katılımcıları rahatsız etmektedir.

Kamu Çalışanları

Araştırmada kamp dışındaki kamu hizmetleri çalışanlarına yönelik değerlendirme kamp içinde ve dışında kalan tüm katılımcılara sorulmuştur. Katılımcıların tamamına yakını kamu çalışanları ile olan ilişkilerinden memnun olduklarını ifade etmiştir.

> *"Dışarıya çok fazla çıkmıyoruz. Hastane işlerimiz olursa oraya gidiyorum sadece. Benim dışarda tanıdığım hiç kimse yok. Sezaryen yaptırdım birde çocuğum ameliyat oldu doktorlar falan çok iyi davrandı, sağ olsunlar." (Betül)*

> *"Hamile olduğu için düzenli sağlık kontrollerine gidiyorum her şey yolunda yardımcı oluyorlar." (Cansu)*

Alıntılarda görüldüğü gibi katılımcıların çoğunluğu soruya doğrudan hastane çalışanlarının yaklaşımı olarak cevap vermiştir. Diğer çalışanlar ile olan ilişkileri irdelendiğinde ise çoğunlukla Türkiye'ye ilk geldiklerinde askerlerin ve polislerin yardımından bahsetmişlerdir.

> *"Türk askerleri bize çok iyi davrandılar yemek, su konusunda yardımcı oldular. İlk geldiğimizde bizi çok iyi karşıladılar." (Ali)*

4.7.3. Kendi Aralarındaki İlişkiler (Türkmen/Arap)

Araştırmada yoğun olarak Arap ve Türkmenler bulunurken tek Kürt katılımcıda kendisini yine Arap olarak nitelendirdiği için bu bölüm "Türkmen ve Arap" olarak ele alınmıştır. Türkiye'de Suriyeli Kürt sığınmacılar olmakla birlikte özellikle Aynel Arap bölgesinden gerçekleştirilen göçün büyük bir bölümünü Suriyeli Kürt sığınmacılar oluşturmaktadır. Katılımcılardan Arap olanların bazıları Türkmenlerin Türkiye'de kendilerine karşı olan tutum ve söylemlerinin değiştiğini ifade etmiştir.

"Türkmenler Türkçe bildiği için daha rahat anlaşıyorlar. Ama biz anlaşamıyoruz. Bazen tercümanlar yanlış çeviriyorlar. Bir gün kızım geldi görmeye fakat kapıdan içeri almadılar. Daha sonra AFAD personeli yardımcı oldu ve içeri aldılar. Ama Türkmen olsa hemen konuşup anlaşılabiliyorlar. Türkmenlerle herhangi bir sorun yaşamıyoruz. Kız alıp veririz Suriye de de. Fakat burada Türkmenler bizim için yabancı diyorlar." (Burak)

Katılımcılardan Türkmen olanların bazıları da Araplar ile bir arada yaşayamadıklarını ve anlaşamadıklarını ifade etmiştir. Bu ayrım kamp dışından ziyade kamplarda fiziki alanların bir birine yakın olması ve ortak kullanım alanlarının bir arada olmasıyla daha net görülebilmektedir.

"[Öncesinde kamp deneyimi olan Kamp Dışı Katılımcı]Urfa kampında Türkmenler ile Araplar arasında büyük bir kavga oldu öyle olunca Türkmenler ile Arapları ayırmaları için dilekçe verdik. Mahalleler ayrılsa bile sorunlar çözülmedi öyle olunca Osmaniye kampına geldik. Sadece Türkmenler var diye. Osmaniye kampı hava olarak çok daha iyiydi, psikolojik olarak daha çok rahatladık, birde herkesin Türkmen olması bizi çok rahatlattı, hep birbirimizi tanıyorduk. Araplarla bir arada yapamayız" (Emel)

4.7.4. Diğer Tanıdıkları ile olan ilişkiler

Suriye'den Türkiye'ye yönelik gerçekleşen kitlesel sığınma sürecinde de ailelerin bir birinden ayrıldığı görülmüştür. Bazı aile üyeleri Suriye'de kalırken bazıları başka bir ülkeye sığınmış bazıları da aynı ülkede başka kamplarda veya şehirlerde ikamet etmektedir. Bu nedenle çalışmanın bu bölümü Suriye'de kalanlar ve Türkiye'de olanlar olmak üzere iki kategoride ele alınmıştır.

Suriye'de Kalanlar

Katılımcıların bazıları aile üyesi ve tanıdıklarının hala Suriye'de kaldığını ifade etmiştir. Ebeveynleri ve kardeşleri geride kalanların duygusal olarak çok zorlandıkları, kendilerini yalnız hissettikleri ve ziyaret etmek istedikleri görülmüştür.

"Bir kapı açılsın Suriye'ye dönelim ailemi göreyim istiyorum. Geldim geleli gitmedik arada telefon ile konuşuyoruz watsaptan görüntülü görüşüyoruz. Benim için çok zor oluyor bazen yalnız hissediyorum, tek başıma buradayım yanımda hiç kimse yok, bir şeye ihtiyacım olsa eşimi bekliyorum. Türkçe konuşamadığım için bir yere gitsem de sıkıntımı anlatamam. Yakında kardeşim falan olsa onunla paylaşırım." (Cansu)

"Bir defa gittim ailemi görmeye. Ama onlar sınırın diğer tarafında bulunan çadırda kalıyorlar oraya gittim. Suriye'ye gidip yakınlarımı görmek isterim ama bu olmuyor. Onlardan ayrı kaldık. Bazı kardeşlerim ve anne babam orada kalmış. Telefonla görüşmek olmuyor." (Mete)

Diğer taraftan özellikle savaşın neden olduğu zorunlu göçlerde erkeğin savaşa katılması sonucu kadının ailede rollerinin değişmesine ve fazla sorumluluk almasına neden olmuştur. Aşağıdaki ifade de görülüğü gibi;

"Eşim orada kaldı muhaliflere katıldı. 2 gün önce geldi 2-3 ay sonra gidip gidip geliyor. İlk geldiğimizde 4 ay sonra yanımıza geldi. 15 gün kalıp tekrar gidiyor. Eşim ile cep telefonu ile görüşüyoruz. Ben burada her şeyi tek başıma yapmak zorundayım, dil bilmiyorum, işim yok, sürekli ne oldu diye korkuyorum. İsterim ki yanımızda olsun." (Gül)

Katılımcılar ile yapılan görüşmeler de bazı tanıdıklarının Suriye'de olduğu ve bu şekilde dağınık olmaya alışık olmadıkları ifadelerinden anlaşılmaktadır.

"Düzenimizi kurmaya çalışıyoruz akrabalarımız orada biz burada herkes bir tarafta aslında biz böyle olmasına alışkın değiliz. Suriye'de iken çok yakındık biz birbirimize evlensek bile biz hep beraber otururuz ama burada herkes bir tarafta." (Ece)

Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde aileleri ve tanıdıkları ile görüntülü konuşabilmek için sığınmacıların genelinde veya ailede en az bir kişide "akıllı telefon" bulunmaktadır.

Türkiye'de Olanlar

Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde aile üyeleri ve kardeşleri Türkiye'de fakat barınma koşulları ve iş imkânları nedeni ile hepsinin ayrı şehirlerde olduğu görülmüştür. Katılımcılar akrabaları ve tanıdıkları ile telefonlar aracılığı ile iletişim kurduklarını, zaman zaman görüşseler de eskisi gibi olmadığını ifade etmişlerdir.

> *"5 kardeşiz. 1 kardeşim Arabistan'da, 1'i İstanbul'da, 1'i Osmaniye'de, 1'i de bu kampta kalıyor. Suriye'den ayrı ayrı çıkmak zorunda kaldığımız için herkes farklı bölgelere dağıldı. Kardeşlerim bazen buraya gelir bazen de biz onları ziyaret ederiz ama eskisi gibi sürekli bir arada değiliz. Çalışmak zorundayız." (Ali)*

> *"Kardeşim İstanbul'da babam Antalya'da çalışıyor. Babamla bir defa Yayladağı'nda görüştük, başka da sadece telefonla görüşme imkânımız oldu." (Hasan)*

Katılımcılardan bazılarının ifadelerinden aile ilişkilerinin zayıfladığı görülmüştür. Özellikle aile üyelerinin farklı yerlerde olması sonu aralarındaki paylaşımlar azalmış ve duygusal olarak zorlanmalarına neden olmuştur.

> *"Evlenip Konya'ya giden ablamla,, 1. Sınıftan 10. Sınıfa kadar beraberdik. 10. Sınıftan sonra ben sayısal o sözel okudu, aynı okulda aynı ortamdaydık. İkiz gibiydik her şeyi paylaşıyorduk. Sevgi azalmaz ama en büyük ablam her Cuma bize geliyordu, yemek yapıyorduk. O günlerimiz gitti. Ama şimdi sadece yılda bir kere bir araya gelebiliyoruz." (Hamide)*

4.8. Beklentiler

Sığınma süreci ile birlikte sığınmacılar yaşamlarını yeniden kurarken ihtiyaçlarına yönelik talepleri ve beklentileri oluşmaktadır. Bunun dışında kendi kişisel yaşamlarının bundan sonra hangi yönde seyredeceğine yönelik gelecek beklentileri ve hayalleri söz konusudur. Bu bağlamda bu bölüm yetkililerden beklentiler ve gelecek beklentileri şeklinde ele alınmıştır.

Tablo 4. 19. Beklentiler alt temaları ve kırılımları.

Temalar	***Alt Temalar***	***Alt Temaların Kırılımları***
Beklentiler	Yetkililerden beklentiler	Kamplar İş imkânı ve maddi yardım Konut yardımı Vatandaşlık
	Gelecek beklentileri	Suriye'ye dönmek Başka ülkeye yerleşmek Türkiye'de kalmak

4.8.1. Yetkililerden Beklentiler

Suriyeli sığınmacılara sunulan hizmetler dışında yetkililerden beklentilerinin neler olduğu sorulmuştur. Kamplarda kalan katılımcıların beklentileri "kamplar hakkında" olmak üzere ayrı bir kategori olarak ele alınırken tüm katılımcıların diğer beklentileri iş imkânı ve maddi yardım, konut yardımı ve vatandaşlık olarak ele alınmıştır.

Kamplar Hakkında

Kamplar hakkındaki beklentiler sadece kamplarda kalan katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Genel olarak katılımcılar kampların fiziki koşullarının iyileştirilmesini talep etmiştir.

> *"Halimize şükür. Yapacak bir şey yok her şeyin başı sabır sabretmemiz lazım. Kamp yönetimi her şeyi yapıyor daha ne yapacaklar ellerinden geleni yapıyorlar. Sadece kış geliyor, çadırlara bir şeyler düşünseler; ayakkabıları çıkarmaya yer kalmıyor, kışın ayakkabılar ıslanıyor, ona göre çadırları genişletebilsek." (Gül)*

> *"Kamp imkânları olarak çok sorun olmuyor. Sadece çocukların oyun parkları yeterli değil. Çadırımı yarım metre genişletsinler istiyorum dar oluyor birde yerler parke olsun. Burada güvendeyiz en azından daha ne isteyelim. Allah razı olsun tüm devletlerden, en çok Türkiye baktı bize." (Mete)*

Katılımcılardan sadece iki kişi fiziki koşulların iyileştirilmesinin yanında kamp çalışanlarının kendilerine yönelik davranışlarının "iyi ve saygılı" olmasını talep etmiştir.

> *"...Birde bize iyi davransınlar, saygılı olsunlar yeter. Herkesin iyisi de var kötüsü de var. Suriyelilerinde Türklerinde hepsi kötü değil." (Nuray)*

> *"Öncelikle bu kampın düzene girmesi gerekir yoksa ben bu kamptan ayrılmayı düşünüyorum. Bize zaten savaş vurmuş bir de burada bu muameleleri (çalışanların bağırması, azarlaması) yaşamak istemiyorum." (Hüseyin)*

<u>İş İmkânları ve Maddi Yardım</u>

Katılımcıların hemen hemen hepsi ayni yardımların yeterli olmadığını aynı zamanda yetkililer tarafından maddi yardım yapılması ve yapılan yardımların arttırılması talep edilmiştir.

> *"Bize yapılan yardım [nakit yardımı] az bunun biraz artması lazım. Yağ, çay şeker gibi yardımlarda bulunuyor devlet tarafından ama yeterli değil. Özellikle para yardımı yapılması lazım başka türlü olmaz." (Can)*

Katılımcılar özellikle incinebilir gruplara yönelik yardımların arttırılmasını ve hatta maaş bağlanmasını talep etmiştir.

> *"Acizleri olanlara ekstra bir yardım yapın. Acizler için bez, mama vb. yardım geliyor ama yetmiyor, kendi paramız ile almak zorunda kalıyoruz. Bize ekstradan para yardımı yapılsın." (Ebru)*

> *"Yaşlılar çalışamıyor, onlara aylık maaş bağlanmasın. Kendileri geçinebilir böylece." (Emsal)*

Yukarıdaki alıntıda görüldüğü gibi yaşlılara maaş bağlanması ile kendi yaşamlarını sürdürebilecekleri düşünülmektedir.

Katılımcıların yarısından fazlası geçimlerini sağlamakta zorlandıkları için yetkililerden iş imkânı istediklerini ifade etmişlerdir. Özellikle memurluk ve belediye işlerinde düzenli maaşla çalışmak istemektedirler.

> *"Benim eşimin anadan doğma bacakları aciz, değneklerle yürüyor. Kampta açtığımız küçük dükkânla geçiniyoruz ama yetmiyor. Kocama masa başı iş versinler, maaşlı." (Emine)*

> *"Ev ortamı iyi değil, ihtiyaçlarımızı karşılamakta zorlanıyoruz. Devlet bize iş imkânı versin, özellikle memurluk, belediye işi olursa kendimize göre iyi olur. Bunun dışında başka bir şey beklemiyoruz." (Cem)*

Konut Yardımı

Katılımcıların tamamına yakını yetkililerin Suriyelileri kamplara değil evlere yerleştirmesi gerektiğini ifade etmiştir. Özellikle Lübnan ve Iraktan Suriye'ye yönelik gerçekleşen sığınma hareketinde, kendilerinin sığınmacıları evlere yerleştirdiğini sık sık belirtmişlerdir.

> *"Türkiye'de yönetici olsaydım kamplara değil Suriyelilerin Türk toplumu içinde yaşamasını sağlardım. Ben insanların çadırda değil evde kalmaları için yardım edilmesini isterim, Suriyelilere ev verilsin." (Kerem)*

> *"Lübnan mülteci olarak Suriye'ye geldiğinde biz kamplara koymadık evlere koyduk, Iraktan da geldiklerinde biz evlerimizi açtık çadır kentlere koymadık. Benim imkânım olsa herkesi evlere yerleştiririm. Yetkili olsam, Suriyelilerin her türlü maddi, yiyecek, giyecek, ev, iş her türlü ihtiyacını karşılarım." (Nuray)*

Aşağıdaki alıntıda da olduğu gibi bazı katılımcılar evlerde kalmayı insan hakkı olarak görmekte ve bu nedenle kendilerine ev verilmesini talep etmektedir.

> *"Biz insan olarak haklarımızı istiyorum, daha fazlasını değil. Hepimiz insanız, hepimiz dokuz aylığız. Ben yetkili olsam çadırlarda oturtmazdım, evlerde oturturdum bu insanları. Zamanında Lübnan'da*

savaş oldu oradan gelen insanları biz hep evlere aldık, bir tanesini dışarda yatırmadık. Bize ev verilsin." (Meryem)

Vatandaşlık Talebi

Katılımcıların hemen hemen hepsi Suriyelilere vatandaşlık verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Suriye'nin düzelmeyeceğini ve bu insanların gidecek başka yeri olmadığı için vatandaşlık verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

"Türkiye'de yetkili olsaydım; Türkiye'de kalmak isteyen Suriyelilere vatandaşlık verirdim. Özellikle diplomaları olanlara vatandaşlık verir iş imkânı (kamu) sağlardım. Suriye düzelmez artık, nereye gidecek bu insanlar." (Oğuz)

Katılımcılardan Türkmen olanlar vatandaşlık konusunda da Türkmenlere öncelik verilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

"Türkiye zaten Suriyelilere elinden gelen her şeyi yapıyor. Biraz milliyetçilik olacak ama ben Türkmenleri ayırt ederdim onlara doğrudan vatandaşlık verirdim. Ben zaten çifte vatandaşım, dayımda var Hatay'da bizim zaten çifte vatandaşlığımız eskiden beri var." (Emel)

4.8.2. Gelecek Beklentileri

Araştırmaya katılan Suriyeli sığınmacıların gelecek beklentileri sorulduğunda Suriye'ye dönmek, başka bir ülkeye yerleşmek ve Türkiye'de kalmak olmak üzere üç kategori ortaya çıkmıştır. Araştırmada, katılımcıların bazılarının gelecek konusunda kararsız oldukları ve geleceğe yönelik planları ve hedefleri olmadıkları görülmüştür.

"Gelecek ile ilgili bir planımız, hayalimiz yok. Allah ne verirse onu yaşayacağız." (Hasan)

Suriye'ye Dönmek

Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde yarısına yakını Suriye'ye dönmek istediklerini ifade etmiştir. Suriye'ye dönmek isteyen katılımcıların bir kaçı savaş bitmese de Suriye'ye döneceklerini ve dönmek istediklerini belirtmiştir.

"Ne olursa olsun ben kendi yurduma dönerim çocuklarımı da burada bırakmam. Çocuklarımdan ayrılmam. Dört sene değil on senede olsa dönerim memleketime çocuklarımı da burada bırakmam. Kendi evimde olayımda çadırda oturayım, ağaçların dibinde oturayım. İnsanın kendi toprağı daha tatlı. Benim evim hala duruyor, Lazkiye'de, istiyorum döneyim. Kaynanamlar benim evimde şimdi." (Ayşe)

"Ben toprağıma gitmek isterim. Savaş bitse şimdi giderim bitmese de gideceğim, kalmam buralarda. Burası da rahat ama herkes kendi toprağında daha rahat eder. Çocuklarım gider mi bilmiyorum ama biz gideriz eşimle." (Volkan)

Diğer taraftan Suriye'ye dönmek isteyen katılımcıların yarısından fazlası savaşın bitmesi ve karışıklıkların düzelmesi kaidesi ile döneceklerini belirtmiştir.

"Ailem dönmek istiyor, bizden hiç kimse burada kalmayı düşünmüyor. Burada bir hayal kurmuyorum ben. Benim hayallerim daha çok Suriye üzerine. Suriye de çalışmak, evimi düzenimi kurmak. Her şeyimi kendim yapmak istiyorum. Bunlar içinde durumların düzelmesi gerekiyor aksi takdirde döner miyiz bilmiyorum." (Emel)

"Bir dakika bile beklemeden geri dönerim. Yeter ki savaş dursun. Gerekirse yürüyerek giderim. Orada evim her şeyim var. Çocuklarım meslek sahibi düzenimizi tekrar kurarız. Burası pahalı ama orda çok giderimiz olmuyor. Birikim yapabiliyoruz. Ben savaşın bir an önce bitmesini istiyorum. Çünkü burada yaşarken yerel halka da yük oluyoruz. Çok fazla insanın iş ihtiyacı var buradakiler bizim yüzümüzden daha az kazanıyor." (Osman)

Başka Ülkeye Yerleşmek

Katılımcılardan bazıları gelecek planı olarak başka bir ülkeye gitmek istediklerini ifade etmiştir. Bir katılımcının Amerika başvurusunun değerlendirme aşamasında olduğu görüşmelerden anlaşılmıştır.

"Birleşmiş milletlere başvuruda bulundum. Şuanda yazışmalar yapılıyor ve kabul için cevap bekliyorum. Eğer kabul edilirsem ailemle

birlikte gitmek istiyorum. Kardeşimin küçüklükten beri kemik büyümemesi problemi var. Onun tedavisi için başvuruda bulunduk. Şuanda ilk kabul oldu ama yazışmalar tamamlanmadı. Şuanda bekliyorum süreç neyi gösterecek savaş bitecek mi bitmeyecek mi. Savaş bitse de oradaki her şey yerle bir olmuş durumda. Tabi ki ülkeme dönmek isterim ama evlerimizin şehrimizin yapılmış olması gerekir oda olmaz. Ama yine de Amerika kabulü olursa oraya gitmek istiyorum." (Emre)

Katılımcıların bazılarının da başka bir ülkeye yerleşme girişimleri olmuş fakat sonuç elde edememişlerdir. Özellikle bu katılımcılar Suriye'nin bir daha eskisi gibi olmayacağını düşündükleri ve daha iyi bir yaşam arayışı için gitmek istemedikleri görüşmelerden anlaşılmıştır.

"Artık Suriye'ye dönemem 50 senede geçse artık Suriye düzelmez. O yüzden oraya gitmeyeceğim. Suriyeli sayısı çok fazla burada Türkler için zor oluyor, bizi zorla göndermezlerse ben asla geri gitmem… Bizim bir tanıdığımız Almanya'ya gitmek istedi ama gidemedi çok uğraştı ama olmadı, kabul etmediler. Bizde denedik ama almadılar bizi." (Özge)

Alıntıdan da anlaşıldığı gibi katılımcıların bazıları Avrupa ve diğer gelişmiş ülkelere gidemedikleri için Türkiye'de kalmayı tercih etmiştir.

Türkiye'de kalmak

Katılımcıların yarısından fazlası Türkiye'de kalmak istediklerini ifade etmiştir. Erkek katılımcılarda, savaş bitse de diğer silahlı grupların kendi içlerindeki çatışmaların devam edeceğini düşünmesi ve burada işini bulup düzenini kurduğu için tekrar bir düzen kurmak istememesi kalma gerekçeleri olarak ön plana çıkmıştır.

"Savaş bitse dahi geri gitmem. Silahlı birçok gurup var ve husumetlerinin ne olacağı belli değil. Savaş bitse bile bunlar arasındaki çatışma belli bir süre devam eder. Ben Türkiye'de kalmayı eczane açmayı ve çocuklarımın hayatını geleceğimizi burada kurmayı düşünüyorum." (Oğuz)

“ Burada işim var, iyi kötü bir düzen kurduk. Geri dönüp ne yapalım, hiç bir şey kalmadı Suriye’de. Bir daha eskisi gibi de olmaz Suriye, dönüp tekrar düzen kuramam.”(Kerem)

Katılımcıların bazıları çocukları dönmek istemediği ve Türkiye’de bir hayat kurmak istedikleri için dönmek istemediklerini ifade etmişleredir. Ayrıca savaş sonrasında eşi ile ayrılan veya kocası ikinci eşi ile başka bir şehir/ülkede yaşadığı için yalnız kalan kadınlar gidecek yeri ve maddi desteği olmadığı içinde kalmayı tercih etmektedir.

“Kocam ile boşanmış gibiyiz[Kocası ikinci eşi ile Suriye’de yaşıyor]. Ben çalışamam, elimden bir şey gelmez. İlerleyen süreçte eşimin ailesi[Katar] beni yanlarına mı götürecekler nasıl olacak ben bilemiyorum. Şimdilik buradayım. Çocuklarım hiç gitmek istemiyor. Türkiye’de yaşamak istiyor. Bende burada kalmak istiyorum. Çocuklarımın burada hayalleri var; okullarını bitirip “din öğretmeni” olmak istiyor. Ben Suriye’ye dönmem artık.” (Canan)

Katılımcılardan Türkmen olanların yarısında fazlası kendini Suriyeliden çok Türkiye vatandaşı olarak gördükleri için Türkiye’de kalmak istediklerini ifade etmişlerdir. Ülkemizi “anavatan” olarak kabul etmeleri böyle düşünmelerinde etkili olmaktadır.

“Biz Türkiye vatandaşı olmak istiyoruz dönmek istemiyoruz. Suriyelide olmak istemiyoruz. Bu memleketin insanı olmak istiyor çocuklarım. Kızım Türkiye’de Türk okullarında okuyup Türk askeri olmak istiyor. Suriye’den geldiğimizden beri hep bunu istiyor. Çünkü Türk askerleri çok iyi, çok iyi davranıyorlar, onlar gibi olup insanlara yardım etmek istiyor.”. (Zeynep)

5. TARTIŞMA

Tezin bu bölümünde araştırma kapsamında elde edilen bulgular mevcut literatür kapsamında ve öznel bulguları kapsamında değerlendirilecektir. Bulgular; katılımcıların sosyo-demografik özellikleri, zorunlu göçü hazırlayan faktörler, zorunlu göç süreci, yeni bir ülke ve yaşam alanı tercihi, sosyal yaşamdaki değişim (Suriye-Türkiye), kültürel benzerlikler ve farklılıklar, uyum sürecinde sosyal ilişkiler ve beklentiler kapsamında tartışılacaktır.

5.1. Sosyo-demografik Özellikler

Toplumsal yapının göz ardı edilemeyecek kadar önemli olan faktörleri yaş, cinsiyet, eğitim ve ekonomik düzeydir. Sosyal hizmet uzmanı olarak müracaatçı kitlesini tanımak ve onların ihtiyaçları doğrultusunda hizmetler geliştirmek için sosyo-demografik özellikler bize önemli ipuçları verir. Alan yazınına göre mülteci ve sığınmacılar arasında her yaştan bireylere rastlamak mümkündür ancak dünya genelinde genç yetişkinler diğer yaş gruplarına göre daha fazla yer tutmaktadır (146). AFAD'ın yayınladığı rapora göre; hem kamp içinde hem de kamp dışında yaşayan Suriyelilerin en yoğun yaş grubu 19-54 yaş ve 0-12 yaş grubudur (93). Bu araştırmaya katılan katılımcıların yaş ortalaması 36'ı olup alan yazın ve AFAD'ın raporu ile paralellik göstermektedir.

Araştırmaya göre Suriyelilerim eğitim durumu kamp içi örneklemde okur- yazar ile lise mezunu, kamp dışı örneklemde okur-yazar değil ile üniversite arasında değişmektedir. AFAD raporuna göre; Türkiye'deki Suriyelilerin %34,8'i ilkokul mezunu iken sadece %8,7'si üniversite ve üzeri eğitimlidir (93). Katılımcıların Suriye'de yaptıkları meslekleri; kadınlarda ev hanımı, terzi, röntgen teknisyeni ve üniversite öğrencisi; erkekler de ise vasıflı-vasıfsız işçi, çiftçi, terzi, memur, asker ve eczacıdır. Türkiye'de bulunan Suriyelilerin genel olarak eğitim ve mesleki durumları değerlendirildiğinde sosyo-ekonomik alt ve orta sınıftan oldukları görülmektedir. Buda yapılan iş ve mesleğin doğru orantılı olduğunu göstermektedir. Bulguların rakamsal değerleri de bunu ortaya koymakta olup çoğunluğu ev hanımı ve vasıfsız işçi meslek grubundadır (bkz: bulgular 4.1.). Bekarca Şen ve Vural'ın Suriyeli kadınlara yönelik gerçekleştirdiği çalışmada bu araştırmanın bulgularını desteklemektedir (147). Bu bulgular Castel ve Miller'ın evrensel mülteci profili ile benzerlik göstermektedir.

Evrensel mülteci profili kapsamında mültecilerin ağırlıklı olarak farklı dil, kültür ve yaşam tarzına sahip oldukları, sosyo ekonomik düzeylerinin düşük olduğu, sığınma talebinde bulunan nüfus içerisinde kadın, çocuk oranının yüksek olduğu ve eğitim seviyelerinin düşük olduğu görülmektedir (19). Erdoğan'a göre; Almanya'da üniversite mezunu Suriyelilerin oranı %70, okur-yazar olmayanların oranı %5 civarında iken Türkiye'de okur-yazar olmayan Suriyelilerin oranı yaklaşık %50 civarındadır (91). Suriyeliler konusunda yardıma ve hizmetlere daha çok ihtiyaç duyan kesimin kültürel zenginlik, çeşitlilik ve katkı sağlayacak eğitimli kesimden fazla olması Türkiye için avantajdan çok dezavantaja neden olmaktadır.

Katılımcıların tamamı iç savaşın ilk üç yılında Türkiye'ye gelmiştir. Şuanda hepsi 6-9 yıl arasında Türkiye'de yaşamakta ve Stein'in mültecilerin "zaman boyutunda uyumu" kapsamında "dört beş yıl sonra" kategorisindedir. Stein'e göre; mülteciler uyum sürecini büyük ölçüde tamamlamaktadırlar. Direnme ve kararlılık kaybolmakta, umutsuzluk ortaya çıkmakta, kişi yaşamı ve statüsündeki değişiklikleri kabullenmektedir (148). Bununla birlikte sosyal yaşamda yabancılaşma artmakta ve yukarıda da değinilen faktörlerle birlikte sosyal sorunlarla daha çok karşı kaşıya kalmaktadır.

Sosyo-demografik özellikler ile birlikte dikkat çeken önemli bir noktada sığınmacıların büyük çoğunluğunun kırsal kesimden gelmiş olmasıdır. Bu araştırmaya katılanların yaklaşık olarak % 90'ından fazlası kırsal kesimden göç etmişlerdir. Bu nedenle bu araştırma diğer çalışmalardan farklı olarak Suriyelilerin uluslararası göç süreci ile birlikte kırsaldan-kente doğru bir göç süreci yaşadıklarını ve uyumları noktasında da bunun önemli olduğuna dikkat çekmektedir. Bu nedenle sosyal hizmet müdahalesi ve sosyal çalışmaya daha çok ihtiyaç duyulmaktadır.

5.2. Zorunlu Göçü Hazırlayan Faktörler

Göç olgusunda savaş, doğal afetler, sosyal hizmetlerin yetersizliği, işsizlik, güvenlik ihtiyacı, dini, siyasi ve etnik baskılar, daha iyi bir yaşam arayışı, iş bulma umudu, kişisel özgürlük ve inançları daha iyi yaşama imkânı gibi pek çok itici ve çekici faktör belirleyici olmaktadır. Özellikle Suriye iç savaşı gibi devlet ve sivil çatışma bağlamında yer değiştirme, şiddetli bir saldırının varlığı veya tehdidinin bir sonucudur ve gönüllü bir göç kararı değildir. Literatüre göre zorunlu göçler sonucunda sığınmacılar çok sayıda ciddi travmatik olaylara maruz kalmaktadır. Sığınmacılar

ülkelerinden ayrılmanın yanında, ölüm, işkence, yaralanma, aile üyelerinin mahkum edilmesi, tecavüz, yiyecek ve su eksikliği, barınak yoksunluğu gibi çoklu travmatik olaylara maruz kalmaktadır (149). Araştırmanın bulguları kapsamında Suriyelilerin göç kararı almasında özellikle şiddet olayları, ne olacak korkusu ve yaşanılan maddi ve manevi kayıplar etkili olmuştur. El Chammy, Kheir ve Alaouie (150)'nin Lübnan'daki Suriyeli mültecilere yönelik çalışmasında katılımcıların %58'inin korku ve %56'sının umutsuzluk yaşaması da bu durumu desteklemektedir. Baker(akt:Buz), dünya çapında mültecilerin %4 ile %35'inin işkenceye maruz kaldığını ve işkenceye maruz kalma korkusunun kaçmak için ana nedenlerden biri olduğunu belirtmiştir (3). Tüm bu travmalar ve göç sonrası yaşanan zorluklarla ilişkili olarak sığınmacılarda depresyon ve travma sonrası stres bozukluğu daha çok görülmektedir. Batı ülkelerindeki mülteciler arasında yapılan çalışmaları içeren bir meta-analiz, her 10 yetişkin mülteciden birinin travma sonrası stres bozukluğu(TSSB) olduğunu göstermiştir (151). Bosnalı mülteciler için iki farklı mülteci kampında yapılan uzun süreli bir çalışma, % 24-30'unun depresyon ile birlikte TSSB geçirdiğini göstermiştir (152). Türkiye'ye sığınan Suriyeliler ile yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Acartürk ve arkadaşları (153)'nın 2012 yılında Suriyeli sığınmacılarla yapılan ruh sağlığı taramasında; kamptaki Suriyeli sığınmacıların %83'ünün travma sonrası stres bozukluğu ve %37'sinin depresyon belirtileri gösterdiği tespit edilmiştir. Kamplarda kalan 352 Suriyeli ile yapılan başka bir çalışmada da % 33.5'inin TSSB tanısı olduğu saptanmıştır (154). Araştırmaya katılanların ifade ettiği olaylar değerlendirildiğinde iç savaşın ve zorunlu göçün katılımcılar üzerindeki travmatik etkileri açıkça görülmektedir.

Ayrıca savaş, fiziksel yıkımlar ile birlikte en çok can kaybının yaşandığı durumlardır. Yapılan görüşmeler bu durumunun gerçekliğini bir kez daha ortaya koymakta olup katılımcıların yarısından fazlası iç savaşta bir tanıdığını ya da yakınını kaybetmiştir. Yine Acartürk ve arkadaşları (153)'nın çalışmasında, Suriyeli sığınmacıların % 88'inin kendisi, %81'inin yakınları savaş nedeniyle hayati tehlike atlattığı ve %57'sinin yakınları işkence ya da kaçırılma olayları yaşamıştır. Çok sevilen bir insanın ölümü, önemli bir ilişkinin bitmesi gibi kayıplar sonrasında yaşanılan yas; savaş, çatışma gibi durumlarda travmatik yas haline dönüşmekte ve bununla baş etmek daha zor olmaktadır (155). Birde bu yas sürecine zorunlu göç ile birlikte kopma sürecinin eklenmesi ve yeni bir yerde yaşamını yeniden inşa sürecine girmesi kişinin yası yaşama sürecini uzatmakta ve hatta mekânsal kayıplar ile yeni yaslar eklemektedir

(156). Kayıp ve zorunlu göç sonrası yaşanan bu çatışmalar ve krizler ruhsal bozukluklara yol açabilecek önemli risklerdir. İşte tamda bu noktada yukarda da bahsedildiği gibi kayıp ile ilgili ikilem yaşanması "öldü mü/kaldı mı/ ne oldu" sorularına cevap alınamaması yas sürecinin uzamasına ve daha fazla travmatik hale gelmesine neden olmaktadır. Burada da benzer bir durum söz konusudur; özellikle görüşme yapılan katılımcılardan bazıları diğer aile üyelerinden biri "*öldü mü/ kaldı mı bilmek istiyoruz. Öldüyse öldü yapacak bir şey yok ama en azından duamızı göndeririz. Şimdi ölmüş gibi dua ediyoruz ama bilmiyoruz…"* şeklinde duygularını dile getirmiştir.

Bu araştırma alan yazınına koşut olarak Suriyeli kadınların, erkeklerin savaşa katılması veya savaşta yaralanması sonucu ailenin sorumluluğunu üstlenmek ve çocukları ile birlikte başka ülkeye sığınmak zorunda kaldığını ortaya koymuştur. Bu zorunluluk nedeniyle kadınların cinsiyet rollerinde değişiklikler yaşanmakta, kadına ailesini koruma, temel ihtiyaçlarını sağlama, bakım vb. birçok sorumluluk yüklemektedir. Buz doktora çalışmasında (157, 158), kadınların göç sonrasında rollerinin ve sorumluluklarının arttığını ortaya koymaktadır.

Diğer taraftan savaş durumlarında sadece savaştan dolayı değil farklı gerekçelerle de bireyler göç etmeyi tercih etmektedir. Czaike ve Kis-Katos (159) çalışmasında, çatışma bağlamında yer değiştirmeyi, menşe ve sığınılan ülke faydaları ile güvensizlik ve zulüm korkusu arasındaki farka bakılarak belirlendiğini savunarak, korkudan ziyada sosyoekonomik gerekçelerinde zorunlu göçlerde var olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Bu çalışmada da Czaike ve Kis-Katos'u destekleyen bulgular elde edilmiştir. Farklı gerekçelerin başında ekonomik gerekçeler ve varış ülkesinde daha iyi ve kolay iş bulma imkânının olması gelmektedir. Özellikle savaş durumlarında insanların belirli bir birikimleri olsa bile yaşamlarını yeniden kurmak ve hayatlarının devam ettirmek için çok kısa sürede bunu kullanmak durumunda kalması ve yaşamlarını devam ettirmek içim çalışmaya ve para kazanmaya ihtiyacı olması ile ilişkili olabilir. Göçmen alan yazınında da sıklıkla rastlanan bu durum Castles ve Miller tarafından da göçlerin ana nedeni her şeyden önce ekonomiktir şeklinde ifade edilmiştir (19). Diğer bir neden olarak bireyin normalde askerlik görevini yerine getirebilecek iken iç savaş ve çatışma ortamında askere gitmek istememesi sonucu ülkesini terk etmeyi tercih ettiği belirlenmiştir. Buna göre; vatandaş olarak ulusal hukuk çerçevesinde yerine getirmek zorunda olduğumuz görevler iç savaş, çatışma vb.

gibi farklı konular söz konusu olduğunda bireyleri ülkelerini terk etmelerine neden olabilmektedir.

İç savaş ve çatışma durumlarında gerek ülke içinde gerek ülke dışına insanların yer değiştirmesi kaçınılmaz olmaktadır. Bu süreçte sınır aşan göçlerin verilerini tutmak kolay olduğu için daha çok ön plana çıksa da önemli bir kesimi de ülke içinde yer değiştiren kişiler oluşturmaktadır. Suriye iç savaşına baktığımız zaman ülke içinde yer değiştirenler ülke dışına yönelenlerin en az üç katı civarında olduğu düşünülmektedir. "Ülke içinde yerinden olmuş kişiler, insan hakları, çatışma, etnik veya dini baskılara karşı sistematik ihlallere maruz kalma riski taşıdıkları için daha zor durumdalardır. Kendi ülkelerinin sınırları içinde kaldıkları için hükümetlerinin yetki alanı ve sorumluluğu altındalardır ve uluslararası yardımlardan yararlanabilecekleri kurumsal veya yasal mekanizma mevcut değildir." (158). Buna rağmen Suriyeliler öncelikli olarak iç göçü deneyimledikten sonra dış göçe yönelmiştir. Suriyelilerin *"kısa süreliğine gittiklerini ve olaylar durulur durulmaz evlerine geri dönmeyi planlayarak"* hareket etikleri ve "sosyal ağların" belirleyici unsur olarak ön plana çıktığı belirlenmiştir. Araştırmada sıklıkla iç göçü deneyenlerin özellikle belki bir gün döneriz umuduyla evlerine yakın olup mal ve mülklerine göz kulak olmak istemelerine rastlanmıştır. Fakat sürecin bekledikleri gibi kısa sürmemesi, olayların artarak ve yayılarak devam etmesi ve yeni sığındıkları yerlere kadar gelmesi dış göçü kaçınılmaz kılmıştır. Ayrıca ekonomik göçün yanı sıra çatışma kaynaklı sığınma süreçlerinde "belirsizlik" önemli bir rol oynamaktadır (159). Suriyelilerin göç etme kararlarında belirsizlikte etkili olmuştur.

Suriyelilerin doğrudan dış göçe yönelmesinde, özellikle daha öncesinde tanıdıklarından başka ülkeye sığınanların olması etkili olmuştur. İkamet edilen bölgenin fiziki ve coğrafi koşulları da dış göçe yönelmede etkili olmuştur. Suriye'nin Lazkiye şehrinden gelenlerin doğrudan dış göçe yönelmesinde coğrafi konum ve etnik yakınlık etkili olmuştur. Lazkiye, Suriye'nin deniz tarafında ve kuzeyinde Türkiye sınırı bulunmaktadır. Bu bölgede ikamet edenlerin başka bir bölgeye sığınması için çatışmaların ya da hükümetin kontrolünde olan bölgelerden geçmek zorunda olması onların ülke içinde arayış yerine dış göçü tercih etmelerine neden olmuştur. Bazı mülteciler fiziki yakınlıktan dolayı başka bir ülkeyi tercih etse de yasal hakları ve daha iyi yaşam arayışı çerçevesinde üçüncü bir ülkeye yönelmeyi tercih etmektedir. Bu araştırmanın bulgularında da başka bir ülkeye yerleşen Suriyelilerin daha iyi bir yaşam için Türkiye'ye sığındıklarına rastlanmıştır.

5.3. Göç Süreci

Zorunlu göç ile sığınmacılar evleri/ülkelerini geride bırakarak yeni bir yaşama yönelmektedirler. Buradaki en büyük kayıp mekânsal kayıp gibi gözükse de aslında fiziksel kayıptan çok daha fazlasını temsil etmektedir. Kişiler göç ile birlikte dilini, kültürünü, sosyal çevresini, toplumsal statüsünü, işini/mesleğini, eğitim hayatını, aile bağlarından ve köklerinden ayrılmaktadır. Bu ayrılma ve fiziki kayıplar kişilerin çoklu travma yaşamasına neden olmaktadır (152, 158). Ayrıca ev/ülke kişilerin köklerinin nereden geldiğinden çok nereye aidiyet hissettiği ile ilgilidir. Bu nedenle kişiler kendilerini en çok rahat, huzurlu ve güvende hissettikleri yer, nesne ve soyut bağlar ile ayrılmak zorunda kalmak ruhsal olarak zorlayıcı olmaktadır (156, 160). Alan yazında da değinildiği üzere bu araştırma yasın, sadece iç savaşta kaybedilenlere değil geride bırakılmak zorunda kalınan ve emek verilen her şeye karşı içten içe yapılan, söze dökülmeden ama insanın her hücresinde hissederek yaşadığı bir veda süreci olduğunu ortaya koymuştur.

Suriye iç savaşında da kişiler öncelikli olarak komşu ülkeler Lübnan, Ürdün, Irak, Mısır ve Türkiye'ye sığınmaya yönelmiştir (91). Araştırmaya göre Suriyelilerin Türkiye'yi tercih etmesinde coğrafi yakınlık, etnik ve kültürel yakınlık, sosyal ağlar ve sunulan hizmetler etkili olmuştur. Sert'e göre de; sığınmacıların hedef ülke seçiminde etkili en temel iki etken coğrafi yakınlık ve önceden var olan bağlardır (161). Son yıllarda uluslararası göç sisteminde klasik hedef ülke konumundaki ülkelerin değişen göç ve sığınma politikaları ile sığınmacılar için daha zorlu bir süreç başlamıştır. Özellikle "Kale Avrupa" tanımlaması ile ön plana çıkan, hedef ülkelerin sınır güvenliği noktasında ortak politikalar belirlemesi, kontrolleri arttırması ve transit ülkeler ile yapılan geri kabul anlaşmaları değişen yaklaşımın en belirgin göstergeleridir. Bu değişim Türkiye'ye yönelik göç hareketlerinin çeşitliliğini ve ülke olarak üstlendiği konumu da etkilemiştir. Kuramsalın Türkiye'ye yönelik kitlesel göçler bölümünde incelenen 1989, 1991, 1992, 1999, 2001 ve 2011 göçleri bu sürecin en belirgin göstergesidir. Türkiye ilk etapta kaynak ve aynı zamanda coğrafi konumundan dolayı Asya, Afrika ve Ortadoğu ülkelerinden gelen kişiler için transit ülke olarak değerlendirilmektedir. Özellikle 2000'li yıllar ile literatürde Türkiye'nin kaynak ve transit ülke konumundan uzaklaşıp daha ziyade hedef ülke haline geldiğine vurgu yapılmaktadır (146, 162).

Suriyelilerin Türkiye'yi tercih etmelerinde önemli bir etkende etnik ve kültürel yakınlık olmuştur. Özellikle dini ve etnik benzerlikler burada daha fazla ön plana çıkmaktadır. Çünkü göç eden bireyler sığındıkları ülkede sahip oldukları etnik ve kültürel değerleri, gelenek ve görenekleri devam ettirmek istemektedir. Kişilerin aynı dili konuşması, aynı inanca sahip olması, yemek ve giyim kültürü gibi benzerlikler kişilerin daha kolay aidiyet hissi kurmasını ve uyum sürecini de kolaylaştırmaktadır.

Sosyal ağlar kuramından da bilindiği gibi sosyal ağlar; mevcut kurumsal ve sosyal yapılardan farklı olarak kendi içerisinde enformel yapılara sahiptir ve aynı zamanda aile, akrabalık, arkadaşlık ve topluluk bağlarına dayanan kişisel bağlardan oluşmaktadır. Göçün her safhasında varlığı hissedilen sosyal ağlar göç edilen ülkenin tercih edilmesi, dışarıdaki nüfusun büyüklüğü ve süresini açıklarken de önemli rol oynamaktadır. Czaike ve Kis-Katos'un çalışmasına göre; daha önceki sığınmacıların oluşturduğu ağlar, konut sağlama, iş bulma ve diğer temasları bulma konusunda destek sağlayarak yer değiştirme kararını güçlü bir şekilde etkilemektedir (159). Bu ağlar sayesinde kişiler gitmeden önce gidecekleri yer, karşılaşacakları durumlar ve imkânlar hakkında yeterli bilgiye sahip olmakta ve göçün yönünü belirlemektedir. Suriyelilerin özellikle tercih etme nedeni olarak Türkiye'de bir tanıdığı olması ve güvenilir bilgiyi elde etmesinin belirleyici olduğu görülmektedir. Sadece sığınılan ülkede bulunan sosyal ağlar değil aynı zamanda kendi aralarındaki sosyal ağlarda ülke tercihinde belirleyici olmaktadır. Özellikle aile ve tanıdık kişilerden birinin bir ülkeye sığınması geride kalanlar içinde köprü görevi üstlenmesi ile göçün sürekliliği sağlanmaktadır. Alan yazına koşut olarak araştırmada Suriyelilerin tanıdığı olan veya tanıdığı daveti ile gelenlerin bile önce ailelerimden biri veya bir bölümü gelip Türkiye'deki duruma baktıktan sonra kalanların gelmesi söz konusudur.

İnsanlar imkânlara ve hizmetlere ulaşmakta zorlandığı zaman daha iyi bir yaşam sürmek için imkânların daha iyi olduğu şehirlere/ülkelere göç etmektedirler. Bu noktada gidilen ülkede sunulan iş, barınma, sağlık ve sosyal yardımlar önemli bir etken olmaktadır. Zorunlu göçlerde öncelik barınma ve güvenlik ihtiyacı olması ve bu noktada Türkiye'nin "açık kapı politikası" izlemesi ve sınır geçiş kolaylığı sağlaması tercih edilmesinde etkili olmuştur. Sonuç olarak ekonomik gerekçeler ve imkânlar göç kararı alınmasında, sığınılan ülke seçiminde ve iç göçü deneyip/denememede etkili olmaktadır.

Araştırma kapsamında Suriyelilerin büyük çoğunluğunun sınır komşusu olmasına rağmen Türkiye'ye hiç gelmediği, Türkiye hakkında da hiçbir fikirleri ve

bilgileri olmadığı ortaya çıkmıştır. Etnik köken ve akrabalık bağı olması sebebiyle, özellikle Türkmenlerin ana vatanı olarak Türkiye'yi görmeleri ülke hakkında bilgi sahibi olmalarında ve sevgi beslemelerinde etkili olmuştur. Yine aynı kapsamda bu araştırma Suriyelilere yönelik diğer araştırmalardan farklı olarak Suriyelilerin Türkiye'ye yönelik "Avrupalı gibi" algısının ön plana çıktığı tespit edilmiştir. Türkiye'ye gelmeden önce hâkim olan bu algı geldikten sonra Avrupalıdan çok kendilerine benzedikleri yönünde değişmiştir. Türkiye'ye hiç gelmeyen kişilerin böyle bir algıya sahip olmasında özellikle televizyon ve internet etkili olmuştur.

5.4. Yeni Bir Yaşam ve Uyum Süreci

Araştırmanın kamp içi ve dışı iki örneklem evreni olduğu için bu bölüm kendi içerisinde de kıyaslanarak tartışılmıştır.

Araştırmaya göre Suriyelileri kampları tercih etmesinde "sosyal ağlar" en etkili faktör olarak ön plana çıkmıştır. Kampları tercih etmede diğer faktörler güvenli olması ve yetkililerin yönlendirmesi iken kamp dışının tercih edilmesinde fiziki koşullar (ev ortamının konforu) sosyal ağlar kadar etken bir faktör olmuştur.

Araştırmaya göre tercih edilen yerin güvenilir olması ve kişinin kendini güvende hissetmesi yaşam alnı tercihinde belirleyici bir unsurdur. Özellikle eşleri yanında olmayan, çok eşli olup kocası Suriye'de veya kamp dışında diğer eşi ile yaşayan kadınlar ve aile reisi kadın olan katılımcıların güvenlik gerekçesi ile kampı tercih ettiği görülmektedir. Buda kadının değişen rol ve sorumluluklarının kadına getirdiği diğer zorluklardan birisidir (3). Diğer bir unsurda "yetkililerin yönlendirmesi" başlığıdır. Araştırmacı olarak Suriye iç savaşının ilk yıllarında kısa süreceği varsayımı ile hareket edilmesi, Türkiye'nin ülke politikası olarak sunacağı hizmetlerin çerçevesinin net olmaması ve kamp dışından ziyade kamplarda bir süreç kurgulanması yetkililerin kampa yönlendirmesinde (zorunlu olmamak kaydıyla) etkili olmuştur. Suriyeliler açısından değerlendirdiğimizde ise ilk üç yıl içinde sığınmaları, ülkeyi tanımıyor olmaları(bkz:4.2.3.) ve ülke ve yasal hakları konusunda ciddi bir bilgi eksikliği olması nereye gidecekleri ile ilgili kararı yetkililere bırakmasında etkili olduğu düşünülmektedir. Bu durum sığınmacı psikolojisi gereği ilk etapta sorun yaşamamak veya bir engelle karşılaşmamak için sığınılan ülkedeki yetkililerin yönlendirmesi çerçevesinde hareket etmeleri ile ilişkili olabilir. Tüm bunlara ek olarak araştırmacı tarafından yapılan saha gözlemleri, saha deneyimleri ve katılımcılar ile yapılan

informel bilgilendirme desteğinde anlaşılmıştır ki; katılımcılar kampta yaşamayı tercih etme nedeni olarak ekonomik gerekçeleri önceliklendirmeselerde aslında tamamına yakını ekonomik nedenlerden dolayı kampta yaşamayı tercih etmektedir. Bu durum AFAD, diğer kuruluşlar veya STK'lar tarafından Suriyelilere yönelik yapılan araştırmalara bakıldığında net bir şekilde görülmektedir.

Sosyal ağlar, göç kararı alma ve göçün akış yönünde olduğu kadar sığınılan ülkede yaşam alanı tercihinde de varlığını belirgin bir şekilde hissettirmiştir. Sosyal ağlar ile şekillenen ve "zincirleme göç" olarak tanımlanan bu tür göç hareketleri, sığınmacıların bir birine eklenerek peyder pey devam eden bir süreç olarak işlemektedir (19). Sığınmacı ve mültecinin sahip olduğu ağlar önemli kaynaklar sağlamaktadır. Bu kaynaklar maddi olmaktan çok sosyal kaynaklardır. Çünkü göç ve iç savaşın yarattığı çoklu travmalarda insanlar sosyal destek mekanizmalarına daha çok ihtiyaç duyarlar. Bu nedenle insanlar bu desteği alabileceği yerler ve kişiler ile yakın temas halinde olabileceği yerleri tercih ederler. Özellikle kamp dışı tercihinde, sığınmacıların ülkeye giriş yapmadan önce sosyal ağlar aracılığı ile barınma yerini ve geçimlerini sağlamak için gerekli işi bulması bu süreçte en çok ön plana çıkan desteklerdir. Burada maddi imkânlarda etkili olup özellikle maddi durumu iyi koşullarda olanlar hiç kampları düşünmeden kamp dışına yönelmiştir. Akbaş'ta doktora çalışmasında geleneksel dayanışmanın göçmen gruplarının vazgeçilmez özelliklerinden biri olarak tanımlarken, uyum sürecinde hayatta kalma stratejisi olarak işlev gördüğüne değinmiştir (163). Bu bağlamda sosyal ağlar yaşam stratejisi olarak sığınmacılar için önemlidir. Araştırmanın (4.4.1.3) bölümü "fiziki koşullar" başlığında kampta/çadırda yaşamanın zorluklarına detaylı olarak değinilmiştir. Buradan da anlaşılacağı gibi barınma koşulları kişilerin yaşam alanı tercihinde önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü daha öncede değinildiği gibi ev sadece bir fiziki mekân değil aidiyeti, güvenliği, mahremiyeti vb. birçok şeyi sığınmacılar için temsil etmektedir (160). Murphy, kampların fiziki koşullarının cehennemden otellere kadar geniş ölçüde değiştiğini belirtmiştir. Kampların en önemli özelliklerini; ev sahibi nüfustan ayrılma, sosyal tesisleri paylaşma ihtiyacı, mahremiyet eksikliği, aşırı kalabalık ve günlük hayatın bütün unsurlarını yürüteceği sınırlı bir alan şeklinde tanımlamıştır (164). Ayrıca Müslümanlarda mahremiyet önemli bir yere sahip olduğu ve kamp koşullarının bunu sağlamada yeterli olmayacağını düşündükleri için de kamp dışını tercih ettikleri görülmektedir. Dini, kültürel ve etnik değerler yaşam alanı tercihinde etkili olmuştur.

Mülteci ve sığınmacılar yeni bir ülke ve yaşam alanı tercihinde kendilerine sunulan hizmetler de önemli bir etken olmaktadır. Suriyelilere yönelik sunulan hizmetler kapsamında özellikle eğitim ve sağlık hizmetleri ile ilgili değerlendirmeler ön plana çıkmıştır. Ayrıca kamplarda sunulan diğer hizmetlerden de kamu kurumları sorumlu olduğu için kampta kalanların farklı alanlarda da değerlendirmeleri olmuştur. AFAD'ın yaptığı araştırmaya göre 7-18 yaş arası kişi sayısı kamp içinde % 33 kamp dışında %29'dur (93). Bu kapsamda kamp içinde ve dışında kalan okul çağındaki çocuk sayısının 1/3 gibi önemli bir orana sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca aynı araştırmaya göre kamplarda çocukların tamamına yakına okula giderken kamp dışında 6-11 yaş arası okula devam eden öğrenci sayısı %14 etmeyen öğrenci sayısı %86 civarındadır (93). Rakamlar kamp dışında eğitim çağındaki çocukların eğitim hizmetine ulaşmakta sorun yaşadıklarını göstermektedir. Okulların uzak olması, ailelerin servis ücretini karşılayamaması ve okullarda alınan ek ücretlerin aileler için sorun olması okula gitmeyi etkileyen faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Mülteci ve sığınmacı çocukların eğitim imkânından mahrum kalması yaşadıkları toplum için ileride kayıp nesil oluşması, vasıfsız işçi kesiminin artması ve çocukların yaygın olarak informel yapıların içinde çalışması gibi önemli sosyal sorunlara neden olabileceği unutulmamalıdır. Eğitim hizmetleri çocuklar için etkili bir koruma yöntemidir, yalnızca okulda bulunuyor olmasının bile onu insan ticaretinden, illegal yollardan evlat edinilmekten, çocuk yaşta evlendirilmekten, zorla çalıştırılmaktan ve cinsel istismardan korumaktadır. Mülteci çocukların okula devam edememe olasılığının, mülteci olmayan çocuklara göre beş katı kadar daha fazla olduğu göz önünde bulundurulursa mülteci çocukların içerisinde bulunduğu tehlikeyi görmek kolaylaşacaktır (165).

Suriye'den Türkiye'ye yönelik sığınmaların başladığı ilk günden itibaren ücretsiz olarak sağlık hizmetleri sunulmuş ve hala sunulmaya da devam etmektedir. Araştırmanın kuramsal bölümünde detaylı olarak ele alınmıştır. Her alanda olduğu gibi sağlık hizmetlerinin sağlanmasında da bazı zorluklar yaşanmaktadır. Sığınmacıların ve özellikle çatışmaların yoğun olduğu ilk yıllarda yaralı gelenlerin sayısının çok fazla olması sağlık alanında hizmet, malzeme ve personel ihtiyacının artmasında etkili olmuştur. Özellikle sınıra yakın Kilis, Hatay, Gaziantep ve Şanlıurfa'da şehrin kapasitesi sağlık ihtiyacını karşılamakta zorlamıştır. Bu alanda yapılan birçok çalışmada hastanelerin kalabalık olması ve sıra bulunamamasını en çok gündeme gelen sorunlar olarak tespit etmiştir. Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde çoğunluğu

sağlık alanında sunulan hizmetlerden memnun olduklarını fakat zaman zaman ilaçları alırken zorlandıklarını ifade etmiştir. Sağlık alanında yaşanılan sorunlar sadece sığınmacıları değil aynı zamanda yerel halkıda yakından etkilemektedir. Suriyelilerin yoğun olduğu Kilis gibi bazı illerde yerel halk sağlık hizmetinden yararlanmak için yakın olan diğer illere yönelmektedir. Sayıların artmasına rağmen hizmetlerin sağlanması noktasında hala yeterli çalışmalar söz konusu değildir.

Araştırma kapsamında kamplarda yaşayan Suriyelilerin eğitim ve sağlık hizmetleri dışında hijyen ve imkanlar ile ilgili sorunları da dikkat çekmiştir. Banyo ve tuvaletlerin temiz olmamasın/temizlenmemesi, sürekli muslukların bozulması ve zamanında tamir edilmemesi en çok dile getirilen sorunlardandır. Özellikle kadınlar banyo ve tuvalet konudaki hassasiyetlerini görüşmelerde hararetli bir şekilde dile getirmişler ve bazı mahallelerde kendi aralarında kadın tutarak çözüm üretmeye çalışmışlardır. Ayrıca kadınların çamaşırhane hizmetlerinden memnun olmadıkları için aynı çamaşırları tekrar yıkamak zorunda kalmaları kadınların iş yükünü arttırmaktadır. Diğer bir sorun olarak da kamplarda sosyalleşme alanlarının hiç olmaması ve ya yetersiz olmasıdır. Özellikle çocuk parkı/çocuklara yönelik oyun alanlarının daraltılması ya da her yaş grubuna yönelik oyun alanlarının olmaması çocukların enerjilerini atamamalarına ve sosyalleşememelerine neden olmaktadır. Kamp yöneticileri ile yapılan değerlendirmelerde muslukların tamir edilmemesi sorulduğunda "*biz sürekli tamir ediyoruz fakat kendileri kırıyor. Bir haftada bir musluk ortalama 5-6 kere değiştiriliyor özellikle çocuklar ortak alanlara fiziksel zarar veriyor ....*" şeklinde açıklamıştır. Bu örnek bize müracaatçı grubunun ihtiyacına yönelik çözüm bulunamayan sorunların başka sorunları tetiklediğini açıkça göstermektedir. Son olarak eşi başka şehirde çalışan ya da muhaliflere katılan/katılmak isteyen kişilerin giriş –çıkışlardaki zaman sınırlamasından dolayı sorun yaşadıklarını çok fazla dile getirmişlerdir. Bu durum bize iki şeyi göstermektedir; birincisi Suriyelilerin yasal statüleri, hakları ve uymaları gereken kurallar hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını (çünkü uluslararası hukuk kapsamında uluslararası koruma hakkından yararlanabilmeleri için silahdan arındırılmış ve sivil olmaları gerekmektedir. Detay için kuramsal bölüme bkz.), ikincisi de yeni iş imkânları çerçevesinde Türkiye'de de sürekli bir hareket halinde olmalarıdır. Tüm bunlar bize sosyal hizmet uzmanı/meslek elemanı olarak müdahale alanlarımızın içeriği konusunda fikir vermektedir.

Mülteci ve sığınmacılar kendi ülkelerinde belirli hayat standartları olan insanlar iken zorunlu göç ile birlikte yaşam alanları ve koşulları değişmiştir. Yaşam alanı, bireyin sosyal olarak varlık gösterdiği ve çevresi ile iletişim halinde olduğu yeri temsil etmektedir. Bu nedenle bu alanda yaşanılan zorluklar bireylerin diğer tüm sosyal ilişkilerine de yansıdığı için önemlidir. Barınma koşulu olarak ev ve çadır ortamı kıyaslanamayacak kadar birbirinden farklıdır. Araştırma kapsamında barınma koşulları olarak kamplarda ve kamp dışında kalanlarında zorluklar yaşadığı fakat zorlukların şeklinin farklılaştığı tespit edilmiştir. Murphy'ye göre kampların en önemli özellikleri ev sahibi nüfustan ayrışma, tesisleri paylaşma ihtiyacı, mahremiyet eksikliği, aşırı kalabalık ve günlük hayatın bütün işlevlerinin yürütüleceği sınırlı bir alan olarak tanımlanmıştır (164). Murphy'nin tanımlamasına paralel olarak kamplarda çadırların dar olması, kişi sayısının fazla olması, yiyecekler ile ayakkabıların aynı yerde olması, kışın ayakkabıların dışarda ıslanması, tuvalet-banyonun ve bulaşık yıkama yerlerinin uzak olması ve ortak kullanım alanı olması, kampın kalabalık olması gibi fiziki zorluklar ön plana çıkarken kamp dışında sosyoekonomik düzeyi düşük semtlerde olmakla birlikte bir-iki veya üç ailenin bir arada yaşaması ön plana çıkmaktadır. AFAD'a göre; kamp dışındaki Suriyeli sığınmacıların %74'ü çoğunlukla ev/apartman dairesinde yaşadığı, %14'ünün harabe, yıkık dökük denilebilecek binalarda, diğerlerinin de geçici barınaklarda yaşamlarını devam ettirmeye çalıştıkları belirtilmiştir (93). "Ürdün ve Lübnan'daki kamplar UNHCR tarafından yapıldığı için devlet desteği sınırlı ölçüde kalmakta ve koşulları Türkiye'dekiler ile kıyaslanamayacak ölçüde kısıtlıdır. Kamp dışındaki Suriyelilerin barınma koşulları ise Türkiye'dekiler ile paralellik göstermektedir" (166, 167).

Zincirleme olarak gelişen ve tanıdıkların köprü görevi üstlenmesi ile başlayan yerleşim alanı terci zaman içerisinde belirli bir gurup ya da etnik kökenin yaşadığı alana dönüşmektedir. Böylece kendilerinden oluşan grubun içerisinde yerel toplum ile minimal düzeyde ilişki kurarak yaşamlarını oluşturmaktadır (168). Böylece her göç sonrasında karşımıza çıkan getto modeli oluşmaktadır. "Bu modelin oluşmasının temelinde şehirlerin ihtiyaç duyulan konut ihtiyacını karşılayamaması sonucu gecekondu mahallelerinde göç edenlerin yoğunlaşması ve kendi yaşam alanlarını kurması yatmaktadır. Ayrıca göç sonrasında entegrasyonun gelişebilmesi konut ayrımcılığındaki azalmaya bağlı gerçekleşir; çünkü sığınmacıların sosyo-ekonomik veya sosyokültürel olarak ev sahibi toplumla bütünleşmeleri üzerinde yaşanılan sosyal veya etnik çevrenin mahalle etkisi söz konusudur" (169). Diğer taraftan Akbaş, iki

taraflı ötekileştirme ve getto yaşamı ile kendi içine kapanan sığınmacıların sığınılan ülkenin dilini yeterli düzeyde öğrenememesine neden olduğuna dikkat çekmektedir (163). Dil ile birlikte sosyal yaşam, eğitim, sosyal statü vb. birçok uzun vade kişisel yaşam önemli ölçüde etkilenmektedir.

Yaşam alanının getirdiği zorlukların en önemlilerinden biride ekonomik zorluklardır. Araştırmaya katılan Suriyelilerden kamp dışında yaşamayı tercih edenler kamp içinde yaşamayı tercih edenlere göre kendi ihtiyaçlarını daha çok kendileri karşılamak zorunda kalmaktadır. Devletin ısınma, gıda, eğitim vb. yardımları olsa da kira, faturalar, eşyalar gibi ihtiyaçlarını kendileri karşılamak zorundadır. Ayrıca araştırma kapsamında çadır hayatının aile ve özel hayatı etkilediği, özellikle ebeveynler ile çocuklar arasında mahremiyetin kalmadığını ortaya koymuştur. Bu durum kadınları ruhsal açıdan olumsuz olarak etkilemektedir.

Birçok kayıp yaşayan sığınmacılar yaşadıkları kayıpların yasını tutamadan ve travmalar ile baş edemeden yeni ve alışık olmadıkları barınma koşullarına uyum sağlamaya çalışmışlardır (152). Murphy'ye göre, kampların fiziki koşullarının cehennemden otellere kadar geniş ölçüde değişebilmesine rağmen, sığınmacılar üzerindeki etkileri tekdüze olma eğilimindedir. Özellikle kamplar, mültecilerde bağımlılık hissi, sınırlı bir statüye sahip oldukları ve kontrol edildikleri sinyali olarak algılanmaktadır (148). Bu durum sığınmacıların ruhsal olarak daha çok zorlanmasına neden olmuştur. Ayrıca yetişkin olarak kamptan çıkmak için izin almak ya da bir defadan fazla çıkmak için birilerine açıklama yapmak zorunda olmak kendilerini baskı altında hissetmelerine neden olmuştur. Hatta bu durumu kendilerinin "hapis hayatı" olarak da tanımladıkları tespit edilmiştir. Araştırmaya göre kamp içinde yaşayanlar yapısal olarak farklı bir ortamda olsalar da kendileri ile aynı süreci yaşayan ve duygusal destek sağlayabilecekleri birçok kişi ile bir arada olmanın verdiği bir dayanışma gücü varken kamp dışında yaşayanlar için aynısı söz konusu değildir. Kamp dışında yaşayanlar sosyal ağlar aracılığı ile tanıdıklarının yanlarına yerleşseler ve küçük gettolar oluştursalar da doğrudan göç edilen ülkenin koşulları ile karşı karşıya kalmışlardır. Özellikle dışarı çıktıklarında sokakların, insanların, dükkânların tanıdık olmaması, sokağın sesinin tanıdık olmaması insanların kendilerini oraya ait olmadıklarını ve hatta yabancı olduklarını düşündürdüğü için kişiler kendilerini yalnız hissetmişlerdir. Alan yazında yapılan araştırmalarda, sığınma sonrasında sığınmacılar kendilerini yabancı bir ortamda bulması, iletişimin yabancı olması ve çevrenin tanıdık

olmaması sonucu kendini yabancı bir dünyada kaybolmuş ve yutulmuş hissettiklerini belirtmektedir (160).

Mülteci ve sığınmacıların zorunlu göç sonrası kendi dillerinin konuşulmadığı bir ülkeye göç etmesi ile konuştuğu dilin kaybı kaçınılmaz olmaktadır. Dil de ev gibi kişinin geçmişi, anıları, duyguları gibi birçok şeyi temsil ettiği için sığınmacılar için çok şey ifade etmektedir (160). Aynı zamanda haklarını savuna bilme ve ihtiyaçlarını talep edebilmesi içinde çok önemli bir araçtır. Dil, sığınmacılar için sığınılan ülkeyle aynı dili konuşabilmek avantajken konuşamamak dezavantaj olmaktadır. Aynı dili konuşamamak kimi zaman yanlış anlaşılmalara neden olabileceği gibi kişinin ayrımcılığa uğradığı hissini yaşamasına da neden olabilir (160). Daha önce "barınma koşullarında" da değinildiği gibi gettoların oluşması sığınmacılara kendi kültürlerinin dilini konuşma fırsatı verse de hizmetlerden yararlanmak ve ihtiyaçlarını karşılamak için iş, hastane, vakıflar, okul, market, alışveriş yerlerine, pazara gittikleri zaman yerel dili konuşmak zorunda kalmaktadırlar. Diğer taraftan bilindiği gibi insanın en temel ihtiyaçlarından biride dinlenme ve anlaşılma ihtiyacıdır. Sığınmacıların sorun yaşadıklarında kendilerinin dinlenmemesi, kendini ifade etmesine izin verilmemesi ya da yanlış algılaması dışlanmasına neden olabilmektedir. Bu bağlamda dil zorunlu göç sonrasında uyumu da önemli derecede etkilemektedir. Araştırma kapsamında Arap kökenli Suriyelilerin dil bilmemenin iş ve sosyal yaşamlarını zorlaştırdığını Türkmenlerinde aynı dili konuşabilmenin avantajlar sağladığını ortaya koymuştur. Aynı dili konuşamamak sığınmacıların sığınılan ülkenin hizmetleri, hakları, yaşam tarzları ve değerlerinin yani ülke sisteminin dışında kalmasına neden olmaktadır. Ayrıca sığınmacıların dil bilmedikleri için iş hayatında, sosyal hayatta ve sokakta dışlanması onların toplumdan izole olmasına ve kendi içlerine kapanmasına neden olmaktadır. Farklı kültürlerin aynı dili konuşmadan iletişim kurmaya çalışması yanlış anlaşılmalara neden olabilirken karşılıklı dışlamayı ve ötekileştirmeyi de beraberinde getirmektedir. Bu çerçevede iletişim ve etkileşimin olmadığı yerde uyum ve entegrasyondan da bahsetmek zorlaşmaktadır.

Araştırma kapsamında barınma koşulları, duygusal zorluklar ve dil farklılığından kaynaklı yaşadıkları zorlukların dışında kişisel ve ailevi durumlardan kaynaklı zorluklarda yaşandığını tespit etmiştir. Örnek olarak hamile olmak, ailede engelli birey olması, dul kadın olmak ve etnik kökenin farklı olması gibi etkenler verilebilir. Sığınmacının kişisel ve ailevi zorluklarının üzerine kamp koşulları da eklendi mi daha çok ruhsal olarak zorlanmasına ve hatta travmatik hale gelmesine

neden olmaktadır. Örneğin bir katılımcı engelli çocuğu olduğu için kamp koşullarında çok zorlandığını, bu durumun aile içerisinde çatışmaya neden olduğunu ve hatta ses kaydından sonra devam eden konuşmada bu durumun zaman zaman fiziksel şiddet boyutunda olduğundan bahsetmiştir. Bu noktada yasal hakları ve yardım alabileceği konusunda bilgilendirme yapıldığında "*...olur mu koca şikâyet edilir mi, bizde olmaz o zaman başka kadına gider...*" şeklinde savunmaya geçmiştir. Buda bize aile içi şiddet döngüsünün aile içinde nasıl kaldığını ve süreklilik kazandığını göstermektedir. Diğer dikkat çeken bir nokta da "tek kadın" olmanın getirdiği zorluklar olmuştur. Dul olan da evli olan kadında benzer zorluklar yaşamaktadır. Özellikle çok eşliliklerde erkek maddi imkânları yeterli olmadığı için eşlerden sadece bir tanesine kamp dışında ev açarken diğerini kamp içerisinde bırakmaktadır. Dul olan kadınlarda daha çok güvenlik kaygısı ön plana çıkmaktadır. Özellikle çadırların fiziki koruma olarak yeteri kadar güvenli olmaması tedirginlik yaşamalarına neden olmaktadır.

Araştırmaya göre Suriyelilerin kamp dışı hakkındaki düşünceleri ekonomik zorluklar ve özgürlük algısı, kamplar hakkındaki düşünceleri olumlu ve olumsuz şeklinde şekillenmektedir. Kamplarda yaşayan Suriyelilerin hemen hemen hepsi kamp dışında yaşamaya sıcak bakarken ekonomik zorluklardan dolayı kamp dışını tercih etmemektedir. Bazıları da dışarıyı " özgürlük" olarak nitelendirmektedir. Özgürlük algısı ile kampların giriş çıkışlarının kontrol altında olması, sosyal alanların sınırlı olması, tüm alanların birbiri ile iç içe olması, güvenliklerin ve kameraların varlığıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Kamp dışında yaşayan Suriyelilerin hemen hemen hepsi kamplarda yaşamayı düşünmemektedir. Özellikle kamplarda yetim çocuk, dul kadın ve yaşlılara yönelik hizmet vermesi gerektiği, kendi ihtiyaçlarını karşılayabilen ve çalışabilen kişilerin kamplarda kalmaması gerektiğini düşünürken katılımcılardan sadece bir tanesi kendisinin kamplarda yaşamak istediğinden fakat eşi istemediği için kamp dışında kaldığından bahsetmiştir. Eşi ile bu düşüncelerini paylaşıp/paylaşmadığı sorulduğunda ise "*arada söylüyorum da öylesine bizde olmaz, kocam nasıl isterse öyle olur*" şeklinde ifade etmiştir. Bu ifadelerde bize kadının ailede karar alma süreçlerindeki etkili olmadığını göstermektedir. Buz'un araştırması da göç ve sığınma sürecinde ataerkilliğin kadının incinebilirliğini arttıran bir etki yarattığını söylemektedir (157). Genel olarak kampların fiziki koşulları, yeteri kadar mahremiyet oluşturmaması, kalabalık ve iç içe olması, ailelere ve bireylere özel alan sunmaması nedeniyle kamplar hakkında olumsuz düşünülmesine neden olmaktadır.

5.4. Sosyal Yaşamdaki Değişim Suriye – Türkiye

Göç çok yönlü ve birçok dinamiği barındıran bir süreç olduğu için sadece sonrasına bakmak bütünü görmemizi sağlamaz. Uyum sürecindeki dinamikleri anlamak istiyorsak öncesi, süreci ve sonrası olarak bütüncül değerlendirmek gerekmektedir. Suriye'deki savaştan önce ailelerin çoğu çok farklı yaşam koşullarına sahipti. Tek bir maaşla büyük bir aileyi desteklemenin mümkün olduğu bir ülkede kendi işleri, yeterli gelirleri ve düşük yaşam maliyetleri vardı. Türkiye'de durum farklı yaşam maliyetinin yüksek olması, düşük ücretler ve çalışma zorluğuyla sosyal yaşamdaki statü ve rollerin kaybedilmesi sığınmacıların uyum sürecini zorlaştırmaktadır. Araştırmanın bu bölümünde sosyal yaşamdaki değişim iş statüsündeki, ekonomik durumdaki değişim ve etnik köken etkisi kapsamında tartışılacaktır.

Alan yazına göre mülteci ve sığınmacıların sığınma süreci ile birlikte özellikle iş yaşamında önemli değişimler yaşadıkları ve özellikle nitelikli olanlarının yerel toplum tarafından çeşitlilik/zenginlik olarak değerlendirilmesi gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Alan yazından farklı olarak bu araştırma, görüşülen Suriyelilerin büyük çoğunluğunun iş yaşamında önemli değişiklikler olmadığını ortaya koymuştur. Bu durum cinsiyet açısından değerlendirildiğinde de aynı sonuç elde edilmiştir. Görüşülen kadınlardan Suriye'de evinde terzilik yapanlar, ev hanımı olanlar Türkiye'de de aynı işi yapmaya devam etmektedir. Erkek katılımcıların ise genellikle vasıflı/vasıfsız işçi konumunda olması göç öncesinde ve sonrasında yaptıkları iş anlamında büyük değişimler olmamasına neden olmuştur. Özellikle vasıflı işçi (kaporta, boyacı, terzi vb.) aynı iş alanında iş bulabilirken vasıfsız işçi konumunda olanlar daha çok gündelikçi olarak bağ/bahçe işlerinde iş bulabildiği görülmüştür. Diğer taraftan asker, memur, eczacı gibi mesleklere sahip olanların ise iş yaşamında ciddi bir statü kaybı yaşasalar da bu oran çok düşüktür. Örneklem büyüklüğü en geniş olan AFAD'ın nicel çalışmasına göre; kamp dışında yaşayan Suriyelilerin yaklaşık yarısının mesleğinin olmadığı görülmektedir. Ankete katılanlardan, erkeklerin yaklaşık %80'i belirli bir mesleği olduğunu belirtirken, kadınlarda bu oran %10'u biraz aşmaktadır. Kadınların çok büyük bir çoğunluğunun mesleği olmadığı görülmektedir. Kadınların %50'si, savaş öncesindeki Suriye'de yaşamlarını "ev hanımı" olarak sürdürdüklerini beyan etmektedir. Kadınların mesleki değerlendirmesindeki en yüksek grubu %3 ile öğretmenlik oluşturmakta; terzi, kuaför, çiftçi ve hemşire gruplarındaki kadınların

oranı %1'in altında kalmaktadır" (93). Araştırmacı olarak bu durumun kesin olmamakla birlikte sosyo-demografik özellikler bölümünde de bahsedildiği gibi Türkiye'ye gelen Suriyelilerin büyük çoğunluğunun köy soylu olmasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Bekarca Şen ve Vural'ın çalışmasına göre; üretim imkanı verilirse Suriyeli kadınlar terzi ve el işleri başta olmak üzere tarım, ticaret, öğretmenlik ve ne olursa olsun şeklinde yapmak istedikleri işleri sıralamışlardır (147). Tercih edilen mesleklere baktığımızda bu araştırmada elde edilen bulgularda da görüldüğü gibi sahip olunan becerilere göre şekillenmektedir. Sonuç olarak Suriyeliler genellikle vasıfsız işlere yönelmekte ve mevsimlik işler olan tarım ve hayvancılık başta olmak üzere, inşaat, tekstil ve hizmet sektörlerinde daha yoğun olarak çalışması Suriye'deki yaşamları ile de önemli oranda paralellik göstermektedir. Özellikle hizmet sektörü alanlarına yönlenmesinde çalışma sırasında Türkçeye daha az gereksinim duyulması da etkili olmaktadır. Bu durum Avrupa'ya giden Suriyeliler için geçerli olmayabilir çünkü Suriye'deki mülteciler nispeten iyi eğitimliler, % 50'den fazlasının en az orta öğretime sahip olduğu ve % 27'sinin daha fazla eğitime sahiptir (170). Sınıfsal bakış açısı bağlamında Suriyelilerin yaşamlarındaki değişimi ve zorlukları anlamak için Türkiye'de kırdan kente göç eden yerel halkın sosyo-demografik özellikleri, göç süreçleri ve karşılaştıkları zorluklar ile kıyaslanırsa sağlıklı bir değerlendirme yapılmış olur. İş yaşamında özelikle eğitim düzeyi ve beceri sahibi olmak önemli bir etki olduğu için sosyo-demografik özelliklerinden dolayı Suriyeliler gibi Türkiye'den Almanya'ya giden işçilerinde iş statüsünde fazla değişim yaşanmamıştır (168).

Araştırmaya göre, iş statüsündeki değişim üniversite öğrencisi olduğunda farklılık göstermiştir. Sığınmacılar sığındıkları ülkelerde üniversite eğitimine devam edebilseler de kendi bölümlerine ya da kaldıkları sınıftan değil sunulan imkânlar doğrultusunda tercih yapmaktadırlar. Bu noktada üniversite eğitimine devam edemeyen gençler çalışma hayatına yönelebilmekte ve sığınılan ülke içinde vasıfsız çalışan konumunda kalmaktadır. Bu durum hem sığınmacılar hem de sığınılan ülke için kayıp anlamına gelmektedir. Tüm bunlara ek olarak araştırmada sığınmacıların sığınılan ülke ile aynı dili konuşabiliyor olması uyum ve ülke kaynaklarına ulaşım konusunda önemli bir avantaj sağlaması ile birlikte tercüman olarak " iş kapısı" haline de gelebilmektedir.

Araştırmaya katılanların göç öncesi Suriye'deki yaşamları ile göç sonrası Türkiye'deki yaşamları kıyaslanarak arasındaki değişim ve ekonomik kayıplar anlaşılmaya çalışılmıştır. Suriyelilerin genelinin kendine ait evleri, işleri ve düzenli bir

gelirleri oldukları tespit edilmiştir. Özellikle Suriye de sahip oldukları imkânların kaybedilmesi ve tekrar bir yaşam kurmak için kira ödemek zorunda olmaları ve düzenli gelirlerinin olmaması maddi olarak zorlanmalarına neden olmaktadır. Buz'da ülkesinde maddi durumu iyiyken ülkemizde kötüleştiği için sığınmacıların %64,3'ü uyum sağlamakta zorlanmaktadır (171). Suriyeliler genel olarak "*ölümden, savaştan kaçıyoruz ve yoksulluğa ulaşıyoruz*" şeklinde içinde oldukları durumu açıklamaktadır. Bu noktada bunun tek çözümü olarak "*Avrupa'daki herhangi bir ülkeye gidebilirse*" daha iyi bir yaşam kalitesine sahip olacağı yönündeki düşünceleridir. Sadece bir katılımcı Suriye'deki yaşamının Türkiye'den daha iyi olmadığını ve hatta burada sunulan hizmetlere Suriye'de ulaşamadığından bahsetmiştir. Bu bağlamda Karataş, bireyin göçteki amacının onun uyumu üzerinde etkili olduğunu vurgulamaktadır (168).

Bilindiği gibi Suriye'nin etnik yapısının büyük çoğunluğu Araplar olmak üzere Türkmenler, Kürtler, Ezidiler, Asuriler, Nusayriler ve diğer etnik gruplar oluşturmaktadır (91). İç savaş sürecinde Türkiye'ye gelen sığınmacıların büyük çoğunluğu Araplar ve Türkmenlerdir. Bu iki etnik grup arasında çok fazla gerilim ve çatışmaların yaşanması söz konusu olmuştur. Hatta 2012 Temmuz ayında İslâhiye kampına Lazkiye'den gelen Türkmenlerin yerleştirilmesini Araplar protesto etmişlerdir (172). Bu çatışmaların sonucunda Türkiye'deki Osmaniye Cevdetiye kampına sadece Türkmenler yerleştirilmiş ve bazı kamplarda da mahalleler Türkmenler ve Araplar şeklinde ayrılmıştır. Bu çatışma ve ayrımlar nedeniyle Suriyelileri değerlendirirken etnik köken faktörüne de bakmak gerektiği düşünülmüştür. Bu bağlamda katılımcılara Türkmen veya Arap olmanın yaşamlarında herhangi bir şeyi değiştirip değiştirmediği sorularak etnik kökenin sosyal ve kültürel yaşama etkisinin olup olmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Haberlere yansıyan ve saha ziyaretlerinde sıklıkla karşımıza çıkan kendi aralarındaki Arap/Türkmen ayrımı; katılımcılar kendi aralarında bir ayrımcılık, avantaj ya da dezavantaj olarak görmediğini belirtirken özellikle kamu ve özel hizmetlere ulaşırken Arap kökenli Suriyeliler ayrımcılığa maruz kaldıklarını ve Türkmenlere daha çok yardım yapıldığını düşünmektedir. Diğer taraftan gündelik yaşamda etnik gruplar arasında sorun yaşanmamasında herkesin kendi grubu içerisinde yaşam alanı oluşturması ve gettolaşma etkilidir. Araştırmaya göre, Türkiye'de Arap veya Türkmen olmanın etnik açıdan bir avantaj/dezavantaj sağlamadığını sadece Türkmenlerin aynı dili konuşabiliyor olmasının sorunlarını ve kendilerini ifadede etmede kolaylık sağladığı görülse de Türkmen olmak özellikle kamp dışında ev kiralamada, iş bulmada, yerel

vatandaşların desteğini ve sempatisini kazanması noktasında kolaylık sağladığı tespit edilmiştir.

5.5. Kültürel Benzerlikler ve Farklılıklar

Kültür "varlığımızın yapısını(ilişkilerini) belirleyen, sosyal bir süreçle öğrendiğimiz uygulama ve inançların, maddi ve manevi öğelerin birliği" ya da "bir toplumun üyesi olarak, insanoğlunun öğrendiği(kazandığı) bilgi, sanat, gelenek-görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütün" şeklinde tanımlanmaktadır (173) . Kültür ifade edildiğinden çok daha fazlasını içinde barındırdığı için insanlar sığınma süreciyle tanıdığı kişileri, müziği, yemekleri, gelenekleri ve kendi dilini terk ederken yeni ülke, yeni yüzler, farklı tatlarda yemekler, yeni müzikler, bilmediği bir dil, farklı sosyal normlar ve görsel olarak tanınmayan bir çevre ile karşı karşıya kalmaktadır (174). Bu bağlamda sığınmacılarım kültür şoku yaşaması ve kaybedilenlere karşı özlem duyması normaldir (160). Erdoğan'ın araştırmasına göre; Suriyelilerin bölgeye çok yakın bir kültürel kimlik olmasına rağmen yerel halkta %70,2 oranında Suriyeliler ile kendi aralarında önemli kültürel farklılıklar olduğu algısını tespit etmiştir (91). Suriyeliler açsından değerlendirildiğinde de büyük çoğunluğunun yerel halkla benzer algıya sahip olduğu değerlendirilmiştir. Bu araştırma kapsamında da Suriyeliler yerel halk ve kendileri arasında yemek ve giyim kültürünü hem benzerlik hem de farklılık olarak tanımlarken yaşam kültürünü(kadın/erkek ilişkileri) sadece farklılık olarak tanımlamıştır.

"Beşirliye göre; üretiminden tüketimine kadar yemekle ilgili oluşumlar insanların topluluksal davranışı dolayısıyla kültürü önemli bir konu haline getirmiştir. Yemek alışkanlıklarımız sosyalleşme sürecindeki kazanımlarımız olup toplumların kültürel kimliğinin önemli bir göstergesidir. Kruvasan Fransız toplumunun, hamurlu tatlılar Türk toplumunun, fast food Amerikan toplumunun ve pizza İtalyan toplumun ulusal kimliğidir. (175)". Bu bağlamda yemek kültürel uyum ve etkileşim açısından önemli bir araçtır. Araştırmaya katılan Suriyeliler, özellikle yemeklerin etli olmaması, yağ olarak zeytin yağ kullanılması, bazı yemeklerin yerel vatandaşlar tarafından hiç bilinmiyor olması ve ekmeklerin farklı olmasını farklılık olarak tanımlanmıştır. Özellikle ekmeğin çok farklı olması sonucu Suriyelilerin yerleştikleri bölgelerde kendi ekmeğini üretmeye başlamasına ve yeni bir sektörün doğmasına neden olmuştur (176) . Ekmek örneğinde olduğu gibi farklılıklar toplumsal değişim için itici bir etken

olmaktadır. Ayrıca araştırma kapsamında Suriyelilerin, komşularından gelen yemeği farklı ve aynı olmadığı için denemedikleri tespit edilmiştir. Bu durum sığınmacıların yabancı olma ve dışardan gelebilecek tehlikelere karşı kendilerini koruma algısı, kendinden olmayana karşı kendini/kültürünü koruma ve ötekine karşı önyargılı olmasıyla yakından ilişkili olabilir.

Suriyeliler açısından önemli diğer bir benzerlik ve farklılık giyim kültürüdür. Giyim tarzı ve anlayışı, insanların yaşadığı coğrafyayı, mensup olduğu topluluğu, hangi dinden olduğunu ve birçok kültürel öğeyi temsil etmektedir. Bu nedenle önemli bir simgesel anlatım gücü bulunmaktadır. Sığınmacılarında sığındıkları ülkede sosyal ortamlarda fark edilmelerinde giyim önemli bir gösterge olmaktadır. Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde Suriye ile Türkiye'deki giyim kültürüne ilişkin görüşlerin de farklılık gösterdiği görülmüştür. Bu noktada araştırmaya göre Suriyeliler giyim tarzımızın farklı olduğunu söylerken özellikle aynı etnik kökenden olanlara karşı benzer olduklarını belirtmişlerdir. Suriye'den gelen Türkmenler özellikle Türkiye vatandaşları ile aynı olduklarını dile getirirken Kürt kökenli Suriyeli bir katılımcıda Kürt vatandaşlar ile giyimlerinin benzer olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun giyim konusunda kayda değer bir sorun yaşamadıkları ancak kadınların özellikle giyim tarzları nedeniyle yanlış anlaşılmalarından rahatsızlık duydukları ve sonraki nesillerin giyim konusundaki tercihlerinden tedirgin oldukları görülmektedir. Kültürümüzü ve değerlerimizi yansıtmada önemli bir simge ve somut bir gösterge olduğu için aynı zamanda sığınmacılara yönelik etiketlemelerinde aracı haline gelebilmektedir. Ötekini yaratmamız için en somut göstergedir. Akbaş'ında değindiği gibi "*onlar bize benzedikleri oranda içerilmekte ve normal sayılmaktadır*" (163). Ayrıca gençlerin giyim konusunda göç edilen ülkeye uyum sağlamak istemesi kendi kültürleri içerisinde eleştirilmelerine de neden olabilmektedir.

Suriyeliler özellikle kadın ve erkeğin toplumdaki yerine yönelik konuların önemli farklılık olduğunu konusu ön plana çıkmıştır. Bu kapsamda ailede erkeğin egemen olması, ikinci evliliklerde kadının söz hakkı olmaması, kadınların kamusal alana eşleri olmadan çıkamaması, kadına ismi ile hitap edilirken bile annelik rolü üzerinden çocuğunun ismi ile seslenilmesi, kız ve erkek çocukların sokakta birlikte oynamaması önemli farklılıklar olarak belirtilmiştir. Suriyeliler, Türkiye'de hayat pahalı olduğu için kadınlarında çalışmak zorunda olduğunu ama kendi ülkelerinde kadının isteğine bağlı olduğunu farklılık olarak değerlendirmektedir. Diğer önemli bir farklılık olarak kamusal ve sosyal alanda kadınlara duyulan saygıyı belirtilmiştir.

Kamusal alanda sıra vb. durumlarda Suriyeli erkekler kadınları önemsemeden sırasını alabiliyorken Türkiyeli erkeklerin önceliği kadınlara vermesini örneklendirmişlerdir. Aynı durum çocuklara verilen değer olarak da ifade edilmiştir. Özellikle kız çocuklarının küçük yaşta evlendirilmemesi ve küçük yaşta çocukların çalıştırılmamasına vurgu yapmışlardır. Aslında Türkiye'de erken yaşta evlilikler ve çocuk işçiliği hala devam eden bir sorun olmakla birlikte bunların önlenmesine yönelik çalışmalarda devam etmektedir. Bu anlamda "Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı (2017-2023)" ve "Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerin Önlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023)" devlet tarafından yapılan çalışmalara örnek verilebilir (177).

Genel olarak bilindiği gibi gündelik yaşamda insanların tutum ve davranışları, etkileşimleri kültürel kodlarla şekillenmektedir. Bu rutin içinde bile kimi zaman kültürel kodlarımızı, değerlerimizi ve yargılarımızı sorgulama ihtiyacı hissederiz. Sığınmacılarda göçle birlikte yeni yaşam koşulları ve farklı bir kültürle karşı karşıya kalmaktadır. Bu noktada uyum sağlamaya çalıştıkları kültürel kodlar karşısında kendi kültürünü sorgulaması daha net görülebilir. Poyraz Tacoğlu ve arkadaşlarının Bosnalı Boşnak göçmenler üzerinde yaptığı çalışmada da, göçmenlerin göç sonrasında aidiyetlerini ve kimliklerini sorguladıklarını ve özellikle ilk göç eden kuşakta bunun yaygın olarak görüldüğünü vurgulamıştır (178). Ayrıca Akbaş, yeni gelenlere yer açma zorunluluğu ve dışarlıkların kendine yer bulma ihtiyacından doğan gerilimi iki tarafında farklılıkları abartmaya ittiğini çalışmasında vurgulamıştır. Bu bağlamda araştırmanın benzerlikler ve farklılıklar bölümünde katılımcıların benzerliklerinden çok farklılıkları tanımlaması ile ilişkili olabilir (179).

5.6. Uyum Sürecinde Sosyal İlişkiler

Sığınmacılar için önemli olan uyum sürecinde, bireyin yeni çevresiyle dengeli bir ilişki kurabilmesi ve bunu sürdürebilmesi gerekmektedir. İnsanların karşılıklı dayanışma içinde olması ve sosyal ilişkilerin gücü insanların sosyal işlevselliklerini arttırmalarında etkili olduğu için ilişkiler önemlidir (180). Sığınmacıların yaşamlarını sürdürürken yerel halk ve kendi aralarında dinamik bir etkileşim kurarlar. Bu kapsamda yerel halk, kendi aralarında ve hizmet sunanlarla olan ilişkileri tartışılacaktır.

Göç ile birlikte sığınmacıların yerel halk ile olan ilişkilerinde en çok karşı karşıya kaldığı durumlardan bir tanesi ötekileştirmedir. "Ötekileştirme; fiziki mesafeye bağlı olmamakla birlikte yan yana olunduğunda dahi mesafenin hissedilmesi ya da hissettirilmesidir. Fiziki mesafe ötekileştirmeyi kolaylaştırmakla birlikte, sosyal temasın yokluğu veya azlığı nedeniyle karşılıklı etkileşim düşük seviyededir." (181). Bu nedenle sığınmacılar, yerleştikleri ülkenin "yerel" halkından uzak durmakta veya dışlanmak suretiyle uzak tutulmaktadırlar. Araştırmada da sığınmacıların yerel halkla iletişim kurmakta zorlandığı ve komşuluk ilişkilerinin zayıf olduğu görülmüştür. Diğer sorunların yanında "dil" burada en önemli ve en temel etkendir. Ayrıca özellikle kamp dışında sığınmacıların sosyal ağları aracılığı ile tanıdıklarının yanlarına yerleşmesi ve belirli semtlerde yoğunlaşmaları sonucu gettoların kurulması nedeniyle yerel halk ile olan ilişkileri sınırlıdır. Erdoğan'a göre, toplumun yarısının Suriyeliler ile komşuluk yapmaktan şahıslarına veya ailelerine zarar verecekleri gerekçesi ile rahatsızlık duyduğunu ortaya koymuştur (91). Araştırma kapsamında Suriyelilerin büyük çoğunluğunu yerel vatandaşlar ile iletişimleri ve komşuluk ilişkileri olmadıkları tespit edilmiştir. Türkmen olanlar yerel halk ile ilişki kurabilirken Arapların farklı ülkelerden gelen ve aynı dili konuşan komşuları ile görüştüklerini tespit edilmiştir. Aynı dili konuşup anlaşabilmek insanları birbirine yaklaştırmada çekici bir etki oluşturmaktadır. Bosnalı Boşnaklar üzerinde yapılan bir çalışmada ilk yıllarda Türkçe bilmedikleri için yerli halk tarafından "gavur" olarak etiketlenmişler ve yerel halk ile iletişimleri çok sınırlı kaldığı için komşuluk ve akrabalık ilişkileri kuramadıkları tespit edilmiştir (178). Aynı dili konuşabilmek ve aynı etnik kökenden gelmek sosyal teması arttırmaktadır. Fakat yardımlaşma kültüründe kolaylık sağlasa da yerel halkın etnik ayırdım yapmadan Suriyeli sığınmacılara yardımda bulunduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca saha araştırmasında kamp dışı görüşmelerden bir katılımcı ile görüşme yapmaya gittiğimizde; iki yerel halktan komşusu da oradaydı. Kadın Arap, Türkçe bilmiyor, 3 kızı ile birlikte yaşıyor, çocukları okula gittiği için biraz Türkçe biliyorlar. Komşularına nasıl iletişim kurduklarını ve nasıl olduklarını sorduğumda: "*Çocukları tercümanlık yapıyor ve hareketlerle bir şekilde anlaşıyoruz. Kocası destek olmuyor, bırakıp diğer kadına gitmiş. Ancak arada para yolluyor. Tek başına kızları ile burada tutunmaya çalışıyor, biz de destek olmaya yalnız bırakmamaya çalışıyoruz.*" şeklinde açıklama yapmışlardır. Buradan da yerel halkın özellikle yalnız olan kadın ve çocuklara yönelik daha sahiplenici bir tutum sergilediklerini söyleyebiliriz.

Araştırmada Suriyelilerin komşuları ile bir sorun yaşanmazken kamusal ve sosyal ortak alanlara girildikçe sorun yaşamaya başladıkları tespit edilmiştir. Suriyelilere yönelik "sözlü taciz" hemen hemen tüm katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Özellikle kamu kaynakları ve hizmetlerinin kullanılmasında veya dağıtılmasında yaşanılan aksaklıklardan (hastanelerde oluşan kalabalıktan ve sıralardan, toplu taşımalardaki yoğunluktan) dolayı sözlü sataştıkları anlaşılmıştır. Diğer taraftan kadın katılımcılar özellikle yerel halktan kadınların; Suriyelilerin giyim, kuşam vb. kültürel özelliklerinden dolayı kendilerine sözlü sataşmalarda bulunduklarını belirtmişlerdir. "Suriyeli sığınmacılara yönelik yapılan birçok araştırmada özellikle yerli kadınların Suriyeli genç kadın ve kızlardan dolayı tedirgin oldukları görülmüştür. Özellikle "kendi eşlerini ellerinden alma veya kuma olarak" gelmesinden endişe etmektedirler." (91). Bu nedenle Suriyeli kadınların özellikle giyim kültürleri (renkli giyinmeleri, pullu ve taşlı aksesuar kullanmaları, makyajlı olmaları gibi) üzerinden sözel sataşmalara maruz kaldıkları görülmektedir. Türkiye'de benzer bir tutum "nataşa" söylemiyle eski Sovyet ülkelerinden gelen kadınlara sergilenmiştir (182). Bu durumun çatışmaya dönüşmemesinde Suriyeli kadınların yerel kadınlara hak vermesi ve ülkede yabancı olmalarının getirdiği algı olduğu düşünülmektedir. Bu araştırmada çıkmasa da son yıllarda kamusal alanlar ve sokakta yerel vatandaşlar ve Suriyeliler arasında sıklıkla gerginlikler yaşandığı, bu gerginliklerin şiddetli çatışma ve yaralamalara kadar gitti sıklıkla basında yer almaya başlamıştır (183) . Araştırmada bazı Suriyeliler yerel halkın sorun yaşamasında, işlerini kaybetmesinde, kiraların artmasında kendilerinin etkili olduğu için rahatsız olmakta haklı olduklarını vurgulamıştır.

Kadınların yerel halkla olan ilişkilerde fazla sorun yaşamamasında, sosyal kapalılığın önemli rolü olduğu düşünülmektedir. Buz'a göre; kadınlar ve erkeklerin eşit statüde görülmemesi, kadınların hareketliliğini sınırlamaktadır. Buna bağlı olarak da sığınılan ülkede kadınların ev dışına çıkmaması çok fazla rastlanılan bir durumdur (157). Akbaş'ta çalışmasında, sığınılan ülkenin dilini bilmeyen kadının kendi sınırlı cemaati içine kapandığına değinmiştir (163). Suriyeli kadılar, komşularıyla kurdukları diyalog dışında, kentsel yaşam içerisinde fazla yer almazken, erkekler kentsel organizasyonlar içerisinde daha fazla yer almaktadır. Bu da, evin ve mahallenin dışına çıkan erkeklerin, doğal olarak daha çok sorunla karşılaşmasına neden olmaktadır.

Sığınmacılar sığındıkları ülkede yerel halk ile sürekli olmasa da özellikle sağlık, eğitim, ayni ve nakdi yardım yapan Belediye, SYDV gibi kuruluşların verdiği ülke

kaynaklarından yararlanmak için yetkililer ile temas ve etkileşim halinde olmak zorundadırlar. Araştırma kapsamında Suriyelilerin kamp çalışanlarından genel olarak memnun olduğu fakat zamanla bu durumun değiştiği anlaşılmıştır. Çalışanların tutumlarının olumludan olumsuza yönelik evirilmesinde; kısa süreliğine kurulan kampların kalıcı hale gelmesi, kampların genellikle şehir merkezinden uzak olması ve çalışan personelin her gün gidip gelmek zorunda olması, kamp çalışanlarının sığınmacıların hukuki hakları konusunda eğitim alırken farklı kültürlerle etkileşim ve iletişim konusunda eğitim almaması ve bu gerekçelere bağlı olarak personelin "tükenmişlik" yaşaması da etkili olmuştur. Farklı türden afetler ve acil durumlarda görev alan insani yardım çalışanları üzerine yapılan araştırmalarda; özellikle akut stres bozukluğu, travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), depresyon ve anksiyete bozukluğunun değerlendirildiği görülmüştür (184). Kamplarda çalışan personelin tükenmişliğine yönelik bir araştırma olmasa da, bu çalışmada belirtildiği gibi personelin yaşadığı ruhsal zorluklar ve araştırmacının saha gözlemlerinde sürecin uzaması ile personelin tükenmişlik yaşadığı ve özel hayat-iş hayatı dengelerini kurmakta zorlandıklarına yönelik tespitleri olmuştur. Sonuç olarak ekonomik kayıplar, bireylerin üretken yaşamdan yardım alan konumuna geçmesi ve toplumsal olarak sahip olunan saygınlığın da kaybedilmesi bireyleri ruhsal olarak etkilemektedir.

Suriyelilerin temel hizmetleri sunan kamu çalışanları ile ilişkilerinde de genel olarak sorun yaşamadıkları ve memnun oldukları görülmüştür. Bulgular kısmında da görüldüğü gibi katılımcıların çoğunluğu soruya doğrudan hastane çalışanlarının yaklaşımı olarak cevap vermiştir. Diğer çalışanlar ile olan ilişkileri irdelendiğinde ise çoğunlukla Türkiye'ye ilk geldiklerinde askerlerin ve polislerin yardımından bahsetmişlerdir. Bu veriler ışığında ve enformel yapılan görüşmelerde, katılımcıların sağlık alanı dışındaki kamu kaynaklarını çok aktif kullanmadıkları görülmüştür. Sohbet ederken irdelendiğinde daha çok yardım alabilecekleri Belediye, SYDV ve STK gibi kuruluşları kullandıkları anlaşılmıştır.

Suriyelilerin yerel halk ve çalışanlar dışında kendi aralarındaki etkileşimleri daha fazladır. Bu bağlamda sığınmacıların kendi aralarındaki ilişkiler incelendiğinde de "ötekileştirmenin" varlığı görülmektedir. Özellikle Türkmenler ve Araplar arasında bu durum daha görünür olmaktadır. Araştırmaya göre Suriyeli Arapların bir kısmı Suriyeli Türkmenlerin Türkiye'ye geldikten sonra kendilerine karşı tutumlarının olumsuz anlamda değiştiğine değinirken Suriyeli Türkmenlerde Araplar ile bir arada yaşayamadıklarını ve anlaşamadıklarına vurgu yapmaktadır. Bu ayrım kamp dışından

ziyade kamplarda fiziki alanların bir birine yakın olması ve ortak kullanım alanlarının bir arada olmasıyla daha net görülebilmektedir. Erdoğan da çalışmasında; "Suriyelilerin kendi içlerinde kendi ötekilerini de yaratmaktadırlar. Arap olanlar Arapların yoğun olduğu, Kürt olanlar Kürtlerin yoğun olduğu bölgeleri tercih ederken Türkmenlerin dil avantajından dolayı diğer etnik gruplara göre daha kolay tercih alanları elde edebilmektedir." (91). Yine aynı çalışmaya göre; Türkmenler Türkiye'de vatandaşlığı kendilerine "hak" olarak görmekte ve önceliğin kendilerine verilmesini beklemektedir (91). Türkmenler tarihsel ve kültürel nedenlerden dolayı bu şekilde düşünse de, aynı zorunlu göç sürecini yaşamalarına rağmen Türkmenlerin verilecek haklar konusunda öncelik beklemeleri kendi aralarındaki ötekileştirmenin bir yansıması olabilir.

Göçün beraberinde getirdiği en temel sorunlardan biri de ailelerin parçalanmasıdır. Özellikle zorunlu göç ve kitlesel sığınmalarda aile üyelerinin veya yakın akrabaların başka yerlere göç etmesi, ailenin parçalanması ve aile bireylerinin birbirinden ayrı düşmesi ile sonuçlanmaktadır (168). Diğer taraftan aile üyelerinden bazıları başka ülkeye sığınırken bazıları da geride kalmıştır. Suriye'den Türkiye'ye yönelik gerçekleşen kitlesel sığınma sürecinde de ailelerin bir birinden ayrıldığı görülmüştür. Bu nedenlerle araştırma kapsamında Suriyelilerin kendi aralarındaki ilişkiler tanıdıkları ve akrabaları ile olan ilişkiler şeklinde de değerlendirilmiştir. Sığınmacılar geldikleri yerlerde geniş aile kavramı içinde ve dayanışma halinde bir hayat sürmeleri önemli bir sosyal destekte sağlamaktadır. Sığınma süreci ile kişilerin kökleriyle olan bağlarının sıkı bir şeklide devam etmesi veya tam tersi fiziki uzaklıktan dolayı devam edememesi sonucu sosyal destek alamamalarına neden olmaktadır. Buz çalışmasında, sığınmacıların psikolojik olarak kendilerini kötü hissettiklerinde %57,5'inin sorunlarını kendi başına çözmeye çalıştığını ve %23,6'sının ailesinden destek aldığını belirtmiştir (171). Sığınmacıların genel olarak yardım istememe eğilimi göstermesi ve bu ihtiyacın aile aracılığı ile giderilmeye çalışması ailenin ve aile ilişkilerinin sığınmacılar için önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca sığınmacıların ilişkilerinin merkezine, ayrıldıkları yerleri koymuş olmaları, bu kişilerin toplumsal olarak bulundukları toplumu değil, geldikleri yeri kabul etmesi iki farklı grubun bütünleşme sürecini de olumsuz etkilemektedir.

Araştırma kapsamında Suriyelilerin bazılarının aile üyesi ve tanıdıkları Suriye'de iken bazılarının da Türkiye'de farklı kamplarda ve şehirlerde oldukları tespit edilmiştir. Aile üyelerinin birbirinden ayrılmasında gerekçe olarak barınma koşulları,

iş imkânları ve evlilik durumu ön plana çıkmaktadır. Ebeveynleri ve kardeşleri Suriye'de kalan Suriyelilerin ziyaret etme imkânlarının kısıtlı olması ve onlara bir şey olur mu endişesinden dolayı duygusal olarak daha çok zorlandıkları ve kendilerini yalnız hissettikleri görülmüştür. Türkiye'de olanların ise zaman ve ekonomik koşullardan dolayı daha rahat görüşme imkânları olsalar da bunu sık sık gerçekleştirememektedirler. Suriyeliler genellikle yakınları ile telefon aracılığı ile iletişim sağlanmakta ve görüntülü konuşabilmek için sığınmacıların genelinde veya ailede en az bir kişide "akıllı telefon" bulunmaktadır. Benjamin ve Fancy; sığınma sonrasında aile desteğinin kaybedilmesi, sosyal ve kültürel bağların zayıflaması özellikle kadınların daha çok yalnızlık hissetmesine neden olduğunu vurgulamıştır (158). Araştırmanın bulguları da alan yazında yapılan çalışmalara paralel olarak kadının sığınma süreciyle sosyal yaşamdan izole olması, eve kapanması, tek ebeveyn olması (eşin savaşa katılması/ölmesi) kadını yalnızlaştırırken, sosyal desteğin de kaybedilmesi veya yeterli düzeyde olmaması ruhsal olarak daha çok zorlanmasına neden olduğunu ortaya koymuştur. Kısaca, Suriye'de kalanlara yönelik güvenlik endişesi duyulması, ailelerin ayrılması sonucu aile sosyal desteğinin alınamaması sığınmacıların stres faktörlerini arttırmaktadır. Bu da sığınmacıların Türkiye'ye yönelik uyum çabalarını ve enerjilerini olumsuz etkilemektedir. Karataş'ta bireyin kimlerle göçe katıldığı ve bulundukları ülkede ne kadar süre yaşadığının uyumu etkilediğine değinmiştir (168).

5.7. Gelecek Beklentileri

Araştırma kapsamında Suriyelilerin beklentileri sorulduğunda şuanki ihtiyaçlarına yönelik kısa vadeli taleplerine odaklanan cevaplar alınmış, uzun vadeli düşünceleri irdelendiğinde gelecek beklentileri tespit edilmiştir. Bu kapsamda yetkililerden ve gelecek beklentileri şeklinde iki kategoride tartışılmıştır. Özellikle iş imkanları ve maddi yardım, konut yardımı ve vatandaşlık talepleri ön plana çıkmıştır.

İki farklı örneklem olduğu için kamplara yönelik talepler ve beklentiler kategorisine de yer verilmiştir. Suriyelilerin yarısından fazlası kampın fiziki koşullarının iyileştirilmesini talep etmiştir. Araştırmanın (4.4.1.3.) Kampta Yaşamanın Zorlukları bölümünün "fiziki zorluklar" ve (4.4.1.2.) Kampta Sunulan Hizmetler Hakkındaki Düşünceleri bölümünün "diğer hizmetler" kategorisinde belirtilenler ile ilişkilidir. Burada belirtilen çadırların dar olması, yerlerin parke olmaması ve çocuk

oyun alanlarının yeterli olmamasına bağlı olarak bu sorunların giderilmesi yetkililerden beklenmektedir. Sadece iki kişi fiziki koşulların iyileştirilmesinin yanında kamp çalışanlarının kendilerine yönelik davranışlarının "iyi ve saygılı" olmasını talep etmiştir. Araştırmanın (4.7.) uyum sürecinde sosyal ilişkiler bölümünün (4.7.2.) bölümünde hizmet verenlerle ilişkiler bölümünün "kamp çalışanları" kategorisinde de kamp çalışanlarına yönelik değerlendirmede de bu duruma değinilmiştir.

Suriyelilerin iş imkânları ve maddi yardım kapsamında hemen hemen hepsi ayni yardımların yeterli olmadığını aynı zamanda yetkililer tarafından maddi yardım yapılması ve yapılan yardımların arttırılması talep edilmiştir. Özellikle incinebilir gruplara yönelik yardımların arttırılması ve hatta maaş bağlanması istenmiştir. Çalışamayacak durumdaki yaşlılara ve ebeveynlerine çalışan diğer çocukları baktığ ı için maddi olarak daha çok zorlandıkları ve geri dönemeyecekleri için yetkililerden memurluk ve belediye işlerinde düzenli maaşla çalışmayı talep etmektedir. Kuramsal bölümde detaylı olarak değinildiği gibi Suriyelilere yönelik maddi yardımlar Sosyal Uyum Yardımları, Yabancılara Şartlı Eğitim Yardımları ve SYDV kapsamında yapılmaktadır (177). Suriyeliler iş ve maddi yardımlara ek olarak yetkililerin Suriyelileri kamplara değil evlere yerleştirmesi gerektiği ve bunu insanlık hakkı olarak değerlendirdiği görülmüştür. Özellikle Lübnan ve Iraktan Suriye'ye yönelik gerçekleşen sığınma hareketinde, kendilerinin sığınmacıları evlere yerleştirdiğini sık sık dile getirmişlerdir.

Suriyelilerin ayni ve nakdi yardımlar dışında vatandaşlık verilmesini talep etmektedir. Bu taleplerinde Suriye'nin düzelmeyeceği ve insanların gidecek başka yeri olmadığı kanısına sahip olmaları etkilidir. Suriyeli Türkmenler vatandaşlık konusunda da Türkmenlere öncelik verilmesi gerektiğini savunmaktadır. Araştırmanın (4.7.3.) kendi aralarındaki ilişkiler (Arap/Türkmen) bölümünde de ele alındığı gibi bu durum kendi aralarındaki ötekileştirme ile etnik yakınlığın göstergesidir. Yerel halk Suriyelilerin kabulüne ve yardım edilmesine yönelik olumlu düşünceleri olmasına rağmen vatandaşlık söz konusu olduğunda Suriyelilerin aksine %84,5 gibi önemli bir bölümü olumsuz bakmaktadır (91). İç savaşın hala devam etmesi ve Suriye'nin yeniden yapılandırılmasının yakın tarihte olmayacağı aşikâr olup "10 yıl ve sonrası" süreçte de Türkiye'de olmaları kaçınılmaz olacaktır. Stein'e göre on yıldan sonra sığınmacıların geri gitmeleri veya üçüncü bir ülkeye yerleşme talepleri azalmış

olacaktır (148). Türkiye'de tutunmuş ve kendi yaşamları büyük oranda kurmuş, çocukları ve kendileri için bir yol çizmeleri ile kalıcılık sağlanmış olacaktır.

Uluslararası koruma kapsamında kalıcı çözüm ülkesine geri gönderme, üçüncü bir ülkeye yerleştirme ve sığınılan ülkenin vatandaşlığını alma olmak üzere üç şekilde gerçekleşmektedir. Fakat sığınmacı ve mültecilerin sığınma süreci ile birlikte varılan ülkeye yerleşmek ve üçüncü bir ülkeye yerleşmek şeklinde iki temel amacı bulunmakta ve en büyük korkuları geri gönderilmektir (3).

Suriyelilerin araştırmaya katılan Suriyeli sığınmacıların gelecek beklentileri sorulduğunda Suriye'ye dönmek, başka bir ülkeye yerleşmek ve Türkiye'de kalmak olmak üzere üç grup ortaya çıkmıştır. Birinci grup Suriyeliler, "*biz kısa süreliğine geldik zaten çatışmalar bittikten ve Suriye'de her şey düzeldikten sonra geri döneceğiz*" söylemi gelecek beklentisi olarak çok fazla dile getirilmektedir. Ben bu çalışmada bu söylemi iki şekilde yorumlayarak açıklamak istiyorum. Birincisi; Suriye'deki çatışmaların şiddetinin çok hızlı artması sonucu insanların öncelikli güvenlik arayışı ve kuramsal bölümde de değinildiği gibi uluslararası alanda savaşın kısa süreceğine yönelik algının hâkim olması sonucu bir süreliğine başka bir ülkeye sığınmak, savaşın ilk yıllarında gelenlerin hâkim olduğu tutum. Özellikle evleri sağlam olan, geride yakın akrabaları olanlar ve mesleği olup iş kurabilecek sığınmacıların Suriye'ye dönme konusunda daha istekli oldukları görülmektedir. Fakat Suriye iç savaşının umulduğu gibi kısa sürmemesi ve hali hazırda sığınmacıların yeniden yaşamlarını kurma noktasında uzun yol kat etmeleri bu beklentilerinin bir temenniden öteye gitmemesine neden olmuştur. İkincisi ise; kuramsalda da değinildiği gibi uluslararası alanda gerek ulus devletler gerek yerel halk tarafından mülteci ve sığınmacıların tehdit olarak algılanması ve istenmeyen insanlar olması sonucu ev sahibi ülke ve insanlarını tedirgin etmemek veya sınır dışı edilirim gibi kaygılardan dolayı "*biz zaten geçiciyiz tedirgin olmayın*" argümanı kullanılmış olabilir. Bu savlar sadece zorunlu göçler için değil diğer göç türleri içinde geçerli olması güçlüdür. Örneğin, "Türkiye'den Almanya'ya yönelik "misafir işçi" olarak adlandırılan ilk işçi göçü, her iki ülke açısından da geçici bir olay olarak algılanmış ve çalışmalar da ona göre yapılmıştır. Ancak aradan geçen yıllar içerisinde, misafir işçiler kalıcı olmaya başlamışlardır. Ellerine aldıkları bir valiz ile para biriktirip, tekrar ülkelerine dönme hayali ile yola çıkan işçilerimizin bu hayalleri boyut değiştirmiş ve ailelerini de yanlarına almaya başlamışlardır. İlk yıllarda binlerle başlayan işgücü hareketi, aradan geçen elli yıllık süreçte hızla artarak, bugün Almanya'daki Türk nüfusu üç milyona

yaklaşmıştır. Üstelik artık ilk giden kuşak emekli olmuş, şimdi ikinci, üçüncü dördüncü kuşak orada hayatın her alanında ve her kademesinde yer almaktadır." (185).

Suriyelilerin bir kısmı gelecek planı olarak başka bir ülkeye (Avrupa ülkeleri) gitmek istemektedir. Geri dönmek istemeyenlerin burası(Türkiye) hatta olursa daha Avrupa'ya yerleşmek düşüncesi ile hareket ettikleri tespit edilmiştir. Erdoğan'ın çalışması da, Suriyelilerin kalifiye olanların önemli bir bölümünün Türkiye'de değil Avrupa, Kanada, ABD vb. ülkelerde yaşamak istediklerini ortaya koymaktadır (91). Bu noktada araştırma bulgularında da değinildiği gibi Türkiye'ye yönelik "Avrupa gibi" algısı da düşüncelerini şekillendirmiş olabilir. Katılımcılardan birinin Amerika başvurusunun değerlendirme aşamasında olması, düşüncelerinin temenniden çok gerçekleştirmek istedikleri amaçları olduğunu göstermektedir. Suriyelilerin bir kısmı da başka bir ülkeye yerleşme girişimleri sonuçsuz kaldığı için Türkiye'de kalmayı tercih etmiştir.

Araştırmada da sıklıkla değinildiği gibi var olan kaynakların ve yaşamın kaybedilmesi ve tekrar kurulması çok zorlu bir süreçtir. Suriye iç savaşının günümüzde de hala devam ediyor olması ve sürecin uzamasına bağlı olarak burada işini bulup düzenini kurduğu için tekrar bir düzen kurmak istememesi kalma gerekçeleri olarak ön plana çıkmıştır. Çocukları dönmek istemediği ve Türkiye'de bir hayat kurmak istedikleri için dönmek istemediklerini ifade etmişleredir. Ayrıca savaş sonrasında eşi ile ayrılan veya kocası ikinci eşi ile başka bir şehir/ülkede yaşadığı için yalnız kalan kadınlar gidecek yeri ve maddi desteği olmadığı içinde kalmayı tercih etmektedir. Eğitimi ve mesleğinin olmaması kadını iş yaşamının dışında bırakmaktadır. Ayrıca çok eşliliklerde erkeğin maddi olarak tüm eşlerini ve ailelerini destekleyememesi kadınların mağdur olmasına neden olmaktadır. Bu durum ayrıca kadının geleceğini erkeğin ve ailesinin insafına bırakırken kadın edilgen bir varlık olarak ona sunulanı yaşamaktadır. Son olarak Türkmenlerin kendilerini Suriyeliden çok Türkiye vatandaşı olarak görmeleri sığınma sürecini "anavatana" dönüş olarak değerlendirmelerinde etkilidir. "Vatandaşlık hakkı" verilmesinde kendilerini öncelikli görmelerinin temelinde de aynı algı söz konusudur. Sığınmacıların genel olarak hayalleri ve planları yaşamlarını yeniden kurmaya ve temel ihtiyaçlarını karşılamaya odaklanırken alıntılarda çocuklarının daha çok okumak ve meslek sahibi olmaya yönelik hayalleri olduğu görülmüştür.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Araştırma kapsamında Suriyelilerin zorunlu göç deneyimi ve Türkiye'ye uyum sürecinde karşılaştıkları zorlukları anlamak için uluslararası göç/sığınma ve mültecilik alanı yaklaşımları, Türkiye'nin kitlesel sığınma süreçleri ve Suriye krizine yönelik yaklaşımları ve bu alanda sosyal hizmetin varlığı açıklanmaya çalışılmıştır (bkz:2.Genel Bilgiler). Bu kapsamda Türkiye'ye sığınan Suriyelileri anlamak ve müracaatçının olduğu yerden başlamak için nitel araştırma yöntemi kapsamında daha derinlemesine analiz elde etmek için fenomenolojik çalışma kullanılmıştır (bkz:3.Materyal ve Yöntem). Yapılan saha çalışmasının ardından 7 tema, 26 alt tema ve 48 alt temalarının kırılımı elde edilmiştir(bkz:4.Bulgular). Elde edilen bulgular sekiz kategori kapsamında alan yazını ile birlikte tartışılmıştır (bkz:5.Tartışma). Sonuç olarak;

Türkiye'ye gelen Suriyelilerin çoğunluğunu eğitim seviyesi ve mesleki becerileri düşük olan alt ve orta sınıftan gelen kır kökenli aileler oluşturmaktadır. Buda nitelikli olan ve Türkiye'ye katkı sağlayabilecek kişilerden çok sosyal yardımlara ve desteğe ihtiyaç duyan bir kesim ile karşı karşıya olduğumuzu göstermektedir. Genç bir demografik yapıya sahip olan Suriyelilerin istihdam ve talepleri de bu orana bağlı olarak yoğun olmaktadır. Ayrıca araştırmaya göre; Suriye ve Türkiye'de yaptıkları işlerin paralellik göstermesi sonucu Suriyeli kadın ve erkelerin büyük çoğunluğunun iş statüsünde önemli bir değişim yaşanmamıştır.

Türkiye'deki Suriyelilerin yoğun olarak çoklu travma ve kayıp geçmişleri olmakla birlikte psikososyal ve ruhsal destek almama eğilimindedirler. İhtiyaç duyduklarında kendileri veya aile desteği ile bu ihtiyaçlarını gidermeye çalışmaktadırlar. Buna paralel olarak Türkiye'de sığınmacı ve mültecilere yönelik sağlık, danışmanlık ve rehabilitasyon hizmetlerine yönelik bütüncül bir sosyal hizmet sisteminin olmaması veya yeterli düzeyde sunulamaması uyum sürecinin fizyolojik, psikolojik ve ekonomik yönden daha dezavantajlı halde devam etmesine neden olmaktadır.

Tüm göç süreçlerinde olduğu gibi sosyal ağlar Suriyelilerin sığınma sürecinin akış yönünü, zincirleme devam etmesini ve Türkiye'de yaşam alanı tercihinde önemli rol oynamıştır. Suriyelilerin Türkiye'de tanıdıkları olmasının kolaylaştırdığı süreç kamplardan çok kamp dışına yönlenmesinde de etkili olmuştur. Tüm bu süreçler ile birlikte Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı mekânsal alanlar (getto) ve yerel halk ile etkileşimden uzak kendi içlerine dönük bir yapı oluşturmuşlardır. Bu noktada etnik özellikler Suriyeli Arap ve Türkmen ayrımı da ön plana çıkmaya başlamıştır. Ayrıca bu sosyal ağlar Suriyelilere ev, iş gibi kaynak bulmak noktasında da çok fazla işlev gördüğü için kendi aralarındaki toplumsal kontrol mekanizması olarak da işlev gördüğü söylenebilir. Genel olarak Suriyelilerin önemli bir bölümü sağlıklı, düzenli ve kalıcı barınma alanlarına sahip değillerdir. Araştırmanın yapıldığı dönemde yoğun olmasa da kendi içlerinde oluşturulan mekânlar ve yapılar sonucunda geçen altı buçuk yılın ardından Suriyelilerin ulusötesi mekânlar oluşturduğu net bir şekilde görülmektedir. Gruplar ve kişiler arasında gerçekleşen günlük sosyal, ekonomik ve kültürel etkileşimin bu mekânlarda gerçekleşmesi uyum sürecini de etkilemektedir. Suriye'den Türkiye'ye yönelik kitlesel göçün sosyal ağlar üzerinden zincirleme olarak ilerlemesi ilk andan itibaren ulusötesi mekânların oluşumuna zemin hazırlayacak şekilde yapılanmıştır. Araştırma kapsamında Suriyelilerin yerel toplum ile aynı mekanda fakat birbirinden bağımsız uzak bir etkileşimleri oldukları ve kendi aralarında da bir ötekileştirme süreci yaşadıklarını göstermektedir. Buda bize Suriyelilerin heterojen yapıya sahip olduklarını göstermektedir.

Suriye kitlesel göçünün ilk yıllarda güvenlik gerekçesiyle şekillense de savaşın ülkeye getirdiği ağır yükler kapsamında insanların ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanması ve ekonomik yoksunluklar sonucunda ekonomik temelli göç olarak ilerlediğini söylemek yanlış olmaz. Katılımcılarında ifade ettiği gibi Türkiye'nin açık kapı politikası izleme, sunulan hizmetler ve Avrupa gibi algısı kapsamında hareket etmeleri de bunu durumu açıklamaktadır.

Suriyelilerin özellikle kamp dışında sağlık ve eğitim hizmetlerine ulaşmakta sorun yaşanmaktadır. Suriyelilerin belirli bölgelerde yoğunlaşması ve sayılarının bölgenin kaldırabileceğinden fazla olması özellikle yerel yönetimlerin ve yerelde sunulan kamu hizmetlerinin aksamasına neden olmaktadır. Bu durum bu bölgelerde yaşayan yerel halkıda doğrudan etkilemektedir. Araştırmanın bulgularında da

değinildiği gibi kaynakların yetersiz olması kamusal alanda (sokak) yerel halk ve Suriyeliler arasında çatışmaya neden olmaktadır.

Araştırmada sığınma nedenleri, göç sürecinde aile reisinin kadın olması, sorumluluk ve rollerdeki artış, ailede engelli veya bakıma muhtaç yaşlının olması kadının sığınma sürecinden olumsuz olarak etkilendiğini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda Türkiye'de ekonomik olarak Suriyelilerin zorlanması sonucu kadının iş yaşamına girmesi ve yerel halk ile aynı dili konuşmanın iş kapısı haline gelmesiyle kadının var olan rolleri dışına çıkmasına ve güçlenmesine de katkı sağladığı görülmüştür. Sığınma süreci kadını olumsuz etkilese de gerekli sosyal hizmet müdahalesi ve desteklerle bu süreçten güçlenerek çıkmasına da hizmet edebilir. Araştırma kapsamında katılımcılara ihtiyaçları doğrultusunda danışma ve yönlendirme sağlanırken Suriyeli kadınların aile içerisinde fiziksel şiddete maruz kaldıkları ve başka kadına gider gerekçesi ile eşlerinden şikâyetçi olmadıkları da tespit edilmiştir. Kadınlar konusunda diğer önemli bir bulguda ailede karar alma süreçlerinde yer almamalarıdır. Suriyeli kadınların en çok sorun yaşadıkları alanlardan biride giyimlerinden dolayı yerel halk tarafından kocalarımızı alacakları yönünde sahip oldukları algı sonucu sözlü tacize uğramalarıdır. Buda kadından kadına yönelik sözel şiddet olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye'de Arapça, Kürtçe, Farsça konuşan yerel halklar olması Suriyelilerin sosyal hayatta kolaylık sağlasa da sahip oldukları haklara ve hizmetlere ulaşma noktasında Suriyelilerin dil bilme ihtiyacı açıkça görülmektedir. Araştırmada Türkmenlerin bile ilk etapta Türkiye Türkçesini anlamakta zorlandıkları ve zamanla kavradıklarına rastlanmıştır.

Alan yazında genel olarak sığınmacılar tarafından aktif risk alınmasının hemen gerçekleşmeyeceğini savunmaktadır. İlk etapta muhafazakâr ve güvenlik odaklı "tanıdıklara sarılarak ve yaşamlarında gerekenden fazlasını değiştirmeden" tepki gösteriyorlar. Fakat birkaç yıl sonra, hayatlarını yeniden oluşturduktan sonra, sığınmacılar artan girişim ve risk alma ile dinamik ve giderek açık uçlu bir grup olarak hareket ediyorlar. En başta sessizken bu süreçten sonra iş talepleri beklentileri ve davranışsal tepkileri daha çok artmaktadır. Bu bağlamda Suriyelilerin yerel halk ile olan sokak ve sosyal yaşamda çatışmalarının, yetkililerden ve gelecek beklentilerinin

artarak devam etmesinde Suriyelilerin Türkiye'de kaldıkları sürenin uzaması ile doğru orantılı olarak şekillenmektedir.

Araştırmaya göre, Suriyelilerin "geri dönme" söyleminin kendilerini korumaya yönelik bir tutum olduğu aslında ilk andan beri Türkiye'ye hatta olursa daha da Avrupa'ya gitme hayali ile geldikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle vatandaşlık verilmesi talepleri ve üçüncü bir ülkeye yerleştirilme çabaları mevcuttur.

Sonuç olarak sığınmacı ve mülteci davranışları, sorunları ve beklentileri birçok zaman ve bölgede tekrar eden olaylardır. Bu nedenle farklılıkları olmakla birlikte genel bir konunun parçası olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda onları tanımlayıcı ve genellikle aynı davranış biçimleri ve nedensellik kümeleriyle tekrarlayan olaylar olarak gören genel, tarihsel ve karşılaştırmalı bir bakış açısıyla analiz edilmelidir.

Türkiye'de 2018 yılının sonuna doğru kamplar kapatılarak buradaki aileler kamp dışına ve diğer kamplara yerleştirilmeye başlamıştır. Yaşam koşullarının zor olmasından dolayı çadırkentlerin kapatılmasına öncelik verilmiştir. Suriyelilere iki alternatif sunulmuştur; birincisi diğer kamplara yönlendirmek ve diğeri belirli oranda kişi başı maddi yardım yapılarak kamp dışına yönlendirmek şeklindendir. İslâhiye kampı 31.08.2019 tarihinde kapatılmış olup o tarihte toplam 5.112 kişi ikamet etmekteydi. Burada yaşayan Suriyelilerin yaklaşık olarak %13'ü diğer kamplara yönlendirilirken geri kalanları kamp dışına yönelmiştir. Bu bağlamda yaşlı, kadın aile reisi olanlar veya engelli olanlar diğer kamplara yerleşmeyi tercih ettiği gözlemlenmiştir. Kamp dışına yönelenlerin çoğunluğu başta Gaziantep, Kahramanmaraş ve Hayat illeri olmak üzere on beş İl'e dağılmıştır. Bu bağlamda araştırmanın kamp içi ve kamp dışı örneklemi olması sonu İslahiye kampından ayrılanların bir bölümünün diğer kamplarda yaşamaya devam etmesi ve kamp dışı içinde aynı süreçlerin geçerli olması araştırmanın bulgularının hala geçerliliğini koruduğunu ortaya koymaktadır.

6.2. Öneriler

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular ışığında, sosyal politika yapıcılara, kamu ve özel saha çalışanlarına, akademisyen ve öğrencilere, özellikle meslek elemanlarına ve sosyal hizmet uzmanlarının ileride konu ile ilgili yapılacak araştırmalara ve çalışmalar yönelik öneriler aşağıda sunulmaktadır.

- Sonuç olarak mülteci eğilimi geneldir ve bu bağlamda diğer ülkelerin tecrübeleri değerlendirilerek göç süreci yönetilmeli ve sosyal politikalar oluşturulmalıdır. Bu nokta misafir söyleminden vaz geçilmesi, geçici koruma yönetmeliğinin çıkartılması ve kampların kapatılarak Suriyelilerin şehirlere dağıtılması geç kalınmış ama önemli adımlardır. Kampların kapatılması ile şehirlerdeki uyum süreçlerine yönelik politikaların ve çalışmaların arttırılması gerekmektedir.
- Kamp içinde ve dışında barınma imkânı ve koşulları Suriyeliler için en öncelikli sorunlar arasında ve kamplar toplumsal yaşama uyum sağlamada bariyer haline gelebilmektedir. Bu kapsamda yurt dışı örnekleri de olduğu gibi TOKİ tarafından Türkiye'de yapılan konutlar geçici koruma altındaki veya yabancılara kiralanabilir. Bu kapsamda kiralara belirli bir standart getirilerek bu ücretlerin devlet, STK, Belediyeler veya gönüllüler tarafından karşılanması sağlanabilir. Böylece toplumdan izole bir uyum süreci yerine yerel toplum ile birlikte bir yaşam şekli kurgulanmış olur.
- Araştırma kapsamında sığınma süreciyle işlevselliğini kaybeden sığınmacıların aşağı doğru hareketlendiği görülse de gerekli zaman, dil gelişimi, yeniden eğitim programları ile azaltılabilir ve güçlü yönleri desteklenerek işlevselliklerini arttırabilirler. Bu nedenle ilk sığınma süreçlerinde rehberlik ve yönlendirme önemlidir. Türkiye'de Suriyelilere yönelik kayıt, psikososyal destek, eğitim, yardımlar gibi hizmetler noktasında destek almak için hepsinin ayrı bir kuruluşu söz konusu ve sadece diğerine kişiyi sözel olarak yönlendirmekte ve kurumsal bilgilendirme çoğu zaman söz konusu değildir. Bu bağlamda sığınmacılar için rehberlik veya irtibat büroları kurulmalıdır. Bu bürolarda görev yapan meslek elemanları tarafından tüm hizmetler konusunda bilgilendirme yapılmalı ve sığınmacının ihtiyacına

yönelik diğer kurumlara yönlendirmelidir. Bu noktada gerekli adres ve iletişim bilgilerinin olduğu dokümanlar da hazırlanmalıdır.

- Sığınmacı ve mültecilere yönelik hizmet sunan sadece sosyal hizmet alanında değil tüm çalışanlara uluslararası koruma, mültecilik ve sığınma süreci, hakları, uygulamada kullanılan haklar noktasında hukuki, farklı kültürle çalışma ve duyarlılık ve gelen kitlenin kültürü ve yaşam tarzı hakkında öncelikle eğitimler verilmelidir. Bu bağlamda bu alanda çalışmanın öncelikli koşulu haline getirilmeli ve Türkiye özelinde standart eğitim modülü oluşturulmalıdır.
- Mülteciler damgalanmaktan çekindiği için ruh sağlığı hizmetlerine başvurmayı tercih etmemektedirler. Bu noktada fizyolojik muayene ile ruhsal muayene birleştirilebilir. Ayrıca ruh sağlığı hizmetlerinin kolayca erişilebilir olması, daha esnek çalışma saatlerine sahip olması, güvenilir olarak algılanması ve en önemlisi diğer hizmetlere yönlendirme noktasında işlevsel olmalı ve izlemi yapılmalıdır.
- Araştırmanın saha çalışmalarına ve araştırmacının saha tecrübelerine dayanarak Suriyelilerin kitlesel olarak büyük olması ve sürecin uzaması ile birlikte, ihtiyaçların karşılanması noktasında kamunun yetersiz kaldığı alanlarda STK'lar ve sosyal projeler ön plana çıkmaya başlamıştır. Hatta bu durum uluslararası kuruluşların fonlarıyla uluslararası bir alana dönüşmüştür. STK'lar ve sosyal projeler önemli yararlar sağlamakla birlikte sosyal hizmetin hak temelli yaklaşımdan çok lütfedilen yardımlar olarak nitelendirilmesi hem vatandaşlar için hem de sosyal hizmet mesleği açısından önemli bir risktir. Bu nedenle Suriyelilere yönelik gerçekleştirilen çalışmalar da politika yapıcılar ve kurumlar bunu göz önünde bulundurarak politikalar üretmeleri ve STK ile işbirliğini geliştirmelidir.
- Suriyeliler niteliksiz iş gücü kapsamındadır. Kuramsal bölümde de değinildiği gibi onlara yönelik mesleki kurlarda terzilik, kuaförlük, sanayi kolları ve el becerileri kursları kapsamında sınırlı kalmaktadır. Ayrıca eğitim sonrası iş bulma ve yönlendirme noktasında bağlantı kuruculuk işlevi bulunmamaktadır. Bu kapsamda bu eğitimler verilen bölgenin iş kolları ile bağlantılı olarak kurgulanmalı ve gerekli protokollerde yapılmalıdır.
- Türkiye'de vatandaşlara yönelik mikro kredi uygulamaları yapılmaktadır. Bu kapsamda geçici koruma altındakilere ve yabancılara yönelik mikro kredi

uygulaması gerçekleştirebilir. Böylece bireylerin yaşamlarını yeniden oluşturma sürecinde kendi kapasitelerini kullanma ve işlevsellik kazanmaları yönünde destek sağlanmış olur.

- Amerika gibi ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de sığınmacılar ve mülteciler kapsamında üniversiteler kültürel duyarlılık ve çokkültürlü uygulamalara yönelik lisans ve yüksek lisans programları geliştirmelidirler. Bu programlar teori ve uygulamayı kapsamalıdır.
- Suriyelilere yönelik uygulanan sosyal hizmet müdahaleleri değerlendirildiğinde sığınma ve mültecilere yönelik müdahalelerin yeterince gelişemediği açıkça görülmektedir. Bütüncül bir müdahaleden çok parçalı ve bir birbirinden kopuk olarak çalışmalar yürütülmektedir. Kurumlar arası sevk ve izleme yapılamamaktadır. Bu anlamda Sosyal Hizmet Merkezlerinde personel az ve iş yükünün çok fazla olmasına rağmen bütüncül müdahalenin koordinasyonu burada görev yapan meslek elemanları aracılığı ile gerçekleştirilebilir.
- Sosyal çalışmacılar kendilerini geliştirdikleri gibi "kültürel duyarlılık" konusunda çalıştıkları kurumun diğer personeline de eğitim vermelidir.
- Ukrayna'da insan ticareti konusunda gençlerin bilinçlendirilmesi için kullanılan "Forum Tiyatrosu" ile "rol playing" yapılarak göç sürecinin canlandırılması ve göç sonrası karşılaşılabilecek sorunlar ve çözüm önerileri konusunda farkındalık yaratılmaya çalışılmaktadır (186). Bu kapsamda sığınmacı ve mültecilerin Türkiye'de karşılaştıkları sorunları ve bunları nasıl çözebilecekleri, yerel halkında sığınma ve mültecilik süreci ve sonrasında nelerle karşılaşabilecekleri konusunda empati yapabilmeleri noktasında çift taraflı çalışmalarda forum tiyatro kullanılabilir. Özellikle aynı iş yerinde çalışanlar, okullarda çocuklar, Suriyelilere yönelik toplum merkezlerinde ve SHM'ler yerel halkı bilinçlendirme eğitimlerinde kullanabilir. Bu yöntem Suriyeliler ve yerel halk arasındaki çatışmaların çözülmesi içinde etkili olabilir.
- Suriyeli çocuklara yönelik olan "Çocuk Dostu Alanlar" çalışması Suriyeli kadınlar içinde uyarlanmalı "Kadın Dostu Alanlar" oluşturulmalıdır. Burada kadınların sosyalleşmesine yönelik yapılan çalışmalara ek olarak "kendine yardım grupları" oluşturulmalı ve kadınlara yönelik ihtiyaçları doğrultusunda grup çalışmaları yapılmalıdır.

- Suriyeliler için önemli sorun alanlarından biride dil farklılığıdır. Bu kapsamda Suriyelilere yönelik gerek kamu, gerek STK'lar ve Belediyeler aracılığı ile dil kursları açılmaktadır. Bu anlam yapılan çalışmalar önemli olmakla birlikte koordinasyon eksikliği söz konusudur. Bu anlamda T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü koordinesinde bu kursların devamlılık arz edecek şekilde açılması önerilmektedir.
- Duyan'ın da belirttiği gibi sosyal hizmet uzmanları birçok farklı insan, mekân ve farklı kurumsal kültürleri kapsayan geniş bir faaliyet alanında işlev yürütürler. Bu nedenle sığınma ve mülteci alanında çalışmaya yönelik tekbir müdahale şekli tanımlamak uygun olmayacaktır. Bu nedenle meslek elemanı müdahale planını belirlerken görev yaptığı kurumun alanı ve sınırları çerçevesinde belirlemelidir. Örneğin AFAD'da görev yapan meslek elemanı daha çok akut döneme ve krize müdahale kapsamında daha kısa süreli ve maksimum ölçüde kişiye ulaşacak şekilde belirlerken, AÇSH Bakanlığında görev yapan kişi daha uzun vadeli müdahale planı belirlemelidir.
- Sosyal hizmetin organizasyonu, sunumu, değerlendirilmesi ve her aşamasında uzman kişilerin çalışması ve insan hakları, vatandaşlık, toplumsal cinsiyet, kültür vb. birçok konuda kapasite geliştirme genel eğitimlerini almış olması gerekmektedir.
- Sosyal hizmet uzmanı etkili müdahale sunabilmesi için hedef gruba yönelik yapılan araştırmaları ve bulguları takip etmelidir.
- Meslek elemanlarının da kendi içinde olası önyargılarını, etkin yardım sunmasını engelleyebilecek tutum ve davranışlarını fark etmesi ve bunları çözmesi gerekmektedir.

7. KAYNAKLAR

1. Peker B, Sancar M. *Mülteciler ve İltica Hakkı,* 1. Baskı. Ankara, İnsan Hakları Derneği İktisadi İşletmesi, 2001: 3.

2. Tomanbay İ. Sosyal Politika ve Kamu Yönetimi Bileşenleriyle Sosyal Hizmet Temelleri ve Uygulama Alanları. İçinde: Acar H, Negiz N, Akman E (editör). *Uluslararası Göç, Sığınma ve İnsan Kaçakcılığı/Ticareti Sorunları ve Sosyal Çalışma,* 1. Baskı. Ankara, Maya Akademi Yayın Dağıtım Eğitim Danışmanlık, 2013: 299-325.

3. Buz S. *Zorunlu Çıkış Zorlu Kabül Mültecilik,* 1. Baskı. Ankara, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, Özbay Ofset Matbaacılık, 2004.

4. İçduygu A. Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler. İçinde: Erdoğan MM, Kaya A (editör). *Türkiye'ye Yönelen Düzensiz Göç Dalgaları İçinde "Transit Göç",* 1. Baskı. İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015: 280.

5. Kirişçi K, Karaca S. Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler. İçinde: Erdoğan MM, Kaya A (editör). *Hoşgörü ve Çelişkiler:1989, 1991 ve 2011'de Türkiye'ye Yönelen Kitlesel Mülteci Akınları,* 1. Baskı. İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015: 301-303.

6. Büyükçalık M.E. Mülteci Hukuku'nun Gelişimi ve Türkiye'de Mültecilerin Sosyal Hakları, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2014.

7. Doğan K. *Göçmen Kaçakçılığı Suçu,* 2. Baskı. Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2008: 23.

8. Şimşek AE. Türkiye'de Uluslarrası Göç Sürecinde Geride Kalan Kadınlar: 1960-1990 Denizli Örneği, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın Araştırmaları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2010.

9. Chambers I. *Migrancy, Culture and Identity.* Çeviri: Türkmen İ, Beşikçi M. *Göç,Kültür, Kimlik,* 2. Baskı. İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2014: 19-47.

10. Faist T. *The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces.* Çeviri: Gündoğan AZ, Nacar C. *Uluslararası Göç ve Uluslararası Toplumsal Alanlar,* 1. Baskı. Ankara, Bağlam Yayıncılık, 2003.

11. Uluslararası Göç Örgütü (IOM). *Glossary on Migration.* Çeviri: Çiçekli B. *Göç Terimleri Sözlüğü,* İsviçre, Uluslararası Göç Örgütü (IOM), 2009: 18.

12. Aksoy Z. Uluslararası göç ve kültürlerarası iletişim, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 2012, Cilt 5: 301.

13. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi.

    https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf. 09 Ocak 2016.

14. Usanmaz G. Göç, Mülteciler ve STK'lar. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2009.

15. 1994 İltica/Sığınma Yönetmeliği, T.C. Resmi Gazete: 22127, 30 Aralık 1994.

16. BMMYK. *Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü,* Ankara, BMMYK, 2007.

17. Stasiulis D, Ross D. Security, Flexible Sovereignty, and the Perils of Multiple Citizenship.
    http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13621020600772107. 15 Ocak 2016.

18. BMMYK. *Mültecilerin Korunması Uluslararası Mülteci Hukuk Rehberi,* BMMYK, 2001: 9-12.

19. Castles S, Miller MJ. *Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri.* Çeviren: Bal BU, Akbulut İ. 1. Baskı. İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları: 2008.

20. Arendt H. *The Origins of Totalitarianism,* 1. Baskı. Newyork, Meridian Books, 1958: 284-286.

21. Yalçın C. *Göç Sosyolojisi,* 1. Baskı. Ankara, Anı Yayıncılık, 2004.

22. Çağlayan S. Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ILKE)*, 2006, Cilt 17: 67-91.

23. Lee ES. A theory of Migration, *Demography*,1966, 3: 47-57.

24. Sert DŞ. Küreselleşme Çağında Göç. İçinde: Ihlamur-Öner SG, Öner NAŞ (editör). *Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru*, 1. Baskı. İstanbul, İletişim Yayınları, 2012: 31.

25. Massey DS, Arango J, Hugo G, Kouaci A, Pellegrino A, Taylor JE. Theories of ınternational migration: a review and appraisal, *Population and Development Review*, 1993, Cilt 19: 431-466.

26. Joly D, Kelly L, Nettleton C. Refugees in europe: the hostile new agenda. http://minorityrights.org/wp-content/uploads/old-site-downloads/download-884-Download-full-report.pdf. 01 Eylül 2016.

27. Ihlamur-Öner SG. Küreselleşme Çağında Göç. İçinde: Ihlamur-Öner SG, Öner NAŞ (editör). *Küresel Bir Göç ve Mülteci Rejimine Doğru,* 1. Baskı. İstanbul, İletişim Yayınları, 2012: 580.

28. Bonifazi C. İnternational Migration in Europe: New Trends and New Methods of Analysis. İn: Bonifazi C, Okolski M, Schoorly J, Simpn P (eds*). Evolution of regional patterns of international migration,* 1st ed. Amsterdam, Amsterdam University Press, 2008: 109.

29. Gallagher D. The era of refugeess: the evoluttion of the ınternational refugee system. http://repository.forcedmigration.org/show_metadata.jsp?pid=fmo:3118. 01 Eylül 2016.

30. Martin S. Forced migration, the refugee regime and the responsibility to protect. 10.1163/187598410X12602515137338. 03 Eylül 2016.

31. Harrell-Bond B. Refegees and the ınternational system (the evoution of solutions). https://www.rsc.ox.ac.uk/files/publications/other/rr-refugees-international-system-1995.pdf. 05 Eylül 2016.

32. BMMYK. *Dünya Mültecilerinin Durumu 2000 (İnsani Yardımın Elli Yılı)*, 1. Baskı. Ankara, Başkent Matbaası, 2001: 41-229.

33. Feller E. The evoulation of the ınternational refugee protection regime. http://openscholarship.wustl.edu/law_journal_law_policy/vol5/iss1/11/. 05 Eylül 2016.

34. Atasü-Topçuoğlu R. Küreselleşme Çağında Göç. İçinde: : Ihlamur-Öner SG, Öner NAŞ (editör). *Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği,* 1. Baskı. İstanbul, İletişim Yayınları, 2012: 501-518.

35. Danış AD. Irak'tan uzağa: 1991 sonrası dışarı göç, *Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 2009, Cilt 1: 15-22.

36. Örnek S. Onbir Eylül olayları ve Afganistan operasyonu.

http://www.yalova.edu.tr/Files/UserFiles/83/6_Ornek.pdf. 06 Eylül 2016.

37. Posen BR. The security dilemma and ethnic confilict.

http://www.rochelleterman.com/ir/sites/default/files/posen-1993.pdf. 10 Eylül 2016.

38. Ferris EG. The looming crisis: displacement and security in Iraq, *Foreign Policy at BROOKINGS,* 2008, Working Papper, 5: 1-37.

39. UNHCR. *Global Trends Forced Displacement in 2015,* Switzerland, UNHCR, 2016: 13-14.

40. Lischer SK. Security and displacement in Iraq, *International Security,* 2008, 33: 95-119.

41. UNHCR. *An Introduction to International Protection (Protecting Persons of Concern to UNHCR),* Switzerland, UNHCR, 2005: 1-17.

42. Goodwin-Gill GS. Convention Relating to The Status of Refugees Protocol Relating to The Status of Refugees, *United Nations Audiovisual Library of International Law,* 2008.

43. Urk M. Göç Olgusu Bağlamında Mülteciler, Sığınmacılar ve İnsan Hakları. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İnsan Hakları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, İstanbul : Maltepe Üniversitesi, 2010.

44. Koop K. *Avrupa Birliğinde Mülteciler ve Uluslararası Koruma.* Çeviren: Peker B. Ankara, İHD Yayınları, 2001: 33.

45. Kirişçi K. *The Collection of Turkish Jurispurudence on Asylum, Refugees and Migration,* 2. Baskı. Ankara, UNHCR, 2000: 4.

46. Kirişçi K. Disaggregating turkish citizenship and immigration practices*, Middle Eastern Studies,* 2000, 36: 3-13.

47. İçduygu A, Sirkeçi İ. *Cumhuriyet Türkiye'sinde Göç Hareketleri. 75 yılda Köylerden Şehirlere,* 1. Baskı. İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, Numune Matbaası, 1999: 259-265.

48. Ciğerci N. Küreselleşme Çağında Göç. İçinde: Ihlamur-Öner SG, Öner NAŞ (editör). *Bursa-Kırcaali Hattı:1989'da Gelen Bulgaristan Göçmenleri Örneği,* İstanbul, İletişim Yayınları, 2012: 108.

49. Zafer Z. Bulgaristan Türklerinin 1984-1989 eritme politikasına karşı direnişi, *Akademik Bakış*, Ankara, 2010, Cilt 3: 28-43.

50. İçduygu A, Erder S, Gençkaya ÖF. *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları: 1923-223 Ulus-devlet OLuşumundan Ulus-ötesi Dönüşümlere,* İstanbul, Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi (MİRAKOÇ) Proje Raporları 1/2014, 2014: 153-156.

51. Kaynak M, Yinanç R. *The Iraqi asylum seekers and Türkiye, 1988-1991,* 1. Baskı. Ankara, Tanmak Publication, 1992: 23-43,34-35.

52. Özdemir E. Türk dış politikası açısından bir kriz örneği: 1. Körfez savaşı ve Türkiye'ye gelen Iraklı kürt sığınmacılar (1991), Ankara, *Bölgesel Çalışmalar Dergisi*,2016, Cilt 1: 228-234.

53. İçduygu A. The politics of international migratory regimes: transit migration flows in Turkey, *International Social Sicience Journal,* 2000/165: 357-366.

54. Keskin F. Turkey’s trans-border operations in northern Iraq: before and after the ınvasion of Iraq, *Research Journal of Internatıonal Studıes*, 2008: 61-63.

55. Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM). Ülkemize Sığınan Suriye Vatandaşlarının Barındıkları Çadırkentler Hakkında İnceleme Raporu, 2012: 49.

56. Bağcı H. Bosna-hersek: soguk savas sonrasi anlasmazliklara giriş, *Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Ankara: Ankara Üniversitesi, 1994, Cilt XVI: 257-279.

57. T.C. İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü.

http://www.goc.gov.tr/icerik/goc-tarihi_363_380. 05 Ocak 2017.

58. Kartal B, Başçı E. Türkiye'ye yönelik mülteci ve sığınmacı hareketleri, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2014, Cilt 12: 281.

59. İçduygu A, Toktaş Ş. Yurt Dışından Gelenlerin Nicelik ve Niteliklerinin Tespitinde Sorunlar, Ankara, *Türkiye Bilimler Akademisi Raporları*, Sayı:12, 2005: 30.

60. İçduygu A, Aksel DB. *Türkiye'de Düzensiz Göç,* Ankara, Uluslararası Göç Örgütü (IOM), 2012: 17.

61. Paksoy M. İç savaşyan kaçarak Kiliste yaşamını sürdüren Suriyelilerin sosyo-ekonomik sorunları üzerine bir araştırma raporu, Kilis, Kilis 7 Aralık Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2013: 7.

62. Çetin A, Uzman N. Sığınmacılar çerçevesinde Suriye-Türkiye ilişkilerine bir bakış, Çankırı, *Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*, Cilt 1: 4-6.

63. Driss A. Change and Opportunities in the Emerging Mediterranean. İn: Calleya S, Wohlfeld M (eds). *The Revolution in Tunisia – an Opportunity for a Real Change*, Malta: Mediterranean Academy of Diplomatic Studies, 2012: 22-27.

64. Ayhan V. Tunus isyanı: arapların devrim ateşini yakması, Ankara, *Ortadoğu Etütleri*, 2012, Cilt 3: 63-77.

65. Bakr N. Change and Opportunities in the Emerging Mediterranean. İn: Calleya S, Wohlfeld M (eds). *The Egyptian Revolution,* Malta, Mediterranean Academy of Diplomatic Studies, 2012: 57.

66. Efegil E. Ortadoğu'daki gelişmelerin analizi: Libya, Tunus, Bahreyn, Mısır ve Suriye, Ankara, *Ortadoğu Analiz*, 2013, Cilt 5: 15-17.

67. Ayhan V, Ayhan N. Mısır devrimi ve Mübarek: bir diktatörün sonu, *Uluslararası Ortadoğu Barış Araştırmaları Merkezi*, 2011: 8-10.

68. Doğan S. Arap Baharı ve Mısır.

https://www.academia.edu/9527150/M%C4%B1s%C4%B1r_ve_Arap_Bahar%C4%B1. 22 Şubat 2016.

69. Bölme SM, Ulutaş U, Özhan T, Küçükkeleş M. İsyan, müdahale ve sonrası: Libya'da dönüşümün sancıları, Ankara, *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araaştırmaları Vakfı (SETA),* 2011.

70. Demir H. Bingazi'de Türkiye ve batı algısı: saha araştırmasına dayalı bir çalışma, Ankara, *Ortadoğu Analiz, ORSAM*, 2011, Cilt 3: 53-55.

71. Akbaş Z, Düzgün Z. Libya'daki Arap Baharına Yönelik Türk Dış Politikasına konstrüktivist bir yaklaşım, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi,* Bolu, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 2012, Cilt 8, s. 68-70.

72. Libya Country Report.

https://www.ecoi.net/file_upload/1226_1379941571_arc-libya.pdf. 15 Eylül 2016.

73. Uluslararası Af Örgütü (AMNESTY). Avrupa, şimdi harekete geçme sırası sende. https://www.amnesty.org.tr/uploads/Docs/libya_rapor_0178.pdf. 15 Eylül 2016.

74. International Federation for Human Right (FIDH). Libya the hounding of migrants must stop, https://www.fidh.org/IMG/pdf/libyemignantsuk-ld.pdf. 19 Haziran 2017.

75. International Organization for Migration. *Migrants Caught in Crisis: The IOM Experience in Libya,* Cenevre/ İsviçre, International Organization for Migration, 2012: 11-17.

76. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. Libya'nın siyasi görünümü. http://www.mfa.gov.tr/libya-siyasi-gorunumu.tr.mfa. 19 Nisan 2019.

77. Uçkan Ö. *Bilgi Edinme Hakkı, Yeni Medya Düzeni ve Wikileaks,* Cesur Yeni Medya e-kitap, Ankara, Alternatif Bilişim Derneği Yayınları, 2011: 54.

78. Dede AY. The Arab uprisings: debating the "Turkish Model", Ankara, *Insight Turkey,* 2011, Cilt 13: 23-24.

79. Sağsen İ. Arap Baharı, Türk dış politikası ve dış algılaması, Ankara, *Ortadoğu Analiz,* Temmuz-Ağustos 2011, Cilt 3: 58.

80. Eyadat Z. Change and Opportunities in the Emerging Mediterranean. İn: Calleya S, Wohlfeld M (eds). *The Arab Revolutions of 2011: Revolutions of Dignity*, Malta, Mediterranean Academy of Diplomatic Studies, 2012: 12-16.

81. Şen Y. Suriye'de Arap Baharı,

http://www.yasader.org/web/yasama_dergisi/2013/sayi23/54-79.pdf. 15 Mart 2016.

82. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM). Suriye'de iktidar mücadelesi, uluslararası toplumun tepkisi ve Türkiye'nin konumu, Ankara, *Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM),* 2011, Rapor No:46: 12-22.

83. Kıran A. Arap Baharı, Suriye ve demokratik dönüşüm beklentileri, Muş, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 2014, Cilt 2: 103-111.

84. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM). Suriye iç savaşı, küresel aktörler ve Kosova modeli, Ankara, *Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM)*, 2013, Rapor No:166: 12-14.

85. Minority Rights Group International. World directory of minorities and indigenous peoples-Syria. https://www.refworld.org/docid/4954ce5ac.html. 18 Mart 2016.

86. Erdoğan M, Ünver C. Türk iş dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler konusundaki görüş, beklenti ve önerileri, Ankara, *Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu*, 2015: 16.

87. UNHCR. https://data2.unhcr.org/en/situations/syria. 07 Haziran 2019.

88. Tarlan KV. Savaş, göç, sınıf: emeğin göçü, *Birikim Aylık Sosyalist Kültür Dergisi*, Aralık 2015, 320: 57-61.

89. UNHCR. Syria regional refugee & resilince plan 2017-2018, 2017 Progres Report. https://data2.unhcr.org/en/documents/download/60340. 04 Nisan 2018.

90. Krişçi K. Misafirliğin ötesine geçerken Türkiye'nin "Suriyeli mülteciler" sınavı, Ankara, *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Krumu (USAK) ve Brookings Enstitüsü*, 2014: 11-21.

91. Erdoğan MM. *Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum*, 1. Baskı. İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Şubat 2015.

92. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). Suriyelilerin konakladığı geçici barınma merkezlerindeki harcama ve maliyet analizi, Ankara, *AFAD*, 2013: 18.

93. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). Suriye'den Türkiye'ye nüfus hareketleri kardeş topraklardaki misafirlik, Ankara, *AFAD*, 2014: 4-52.

94. TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu. Ülkemize Sığınan Suriye vatandaşlarının barındıkları çadırkentler hakkında inceleme raporu, Ankara, *TBMM*, 2012, 24. Dönem 2. Yasama Yılı: 2-10.

95. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). Suriye geçici barınma berkzeleri yayınlanmamış bilgi notu, Ankara, *AFAD*, 2019.

96. Dinçer OB, Federici V, Ferris E, Karaca S, Kirişçi K, ÖzmnerkÇarmıklı E. Suriyeli mülteciler krizi ve Türkiye sonu gelmeyen misafirlik, Ankara, *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) ve Brookings Enstitüsü*, 2013: 11-23.

97. Bakanlar Kurulu Kararı "Geçici Koruma Yönetmeliği Değişikliği", T.C. Ressmi Gazete, sayı: 2018/11208, 03 Haziran 2019.

98. Oytun O. Suriye'ye komşu ülkelerde Suriyeli mültecilerin durumu: bulgular, sonuçlar ve öneriler, Ankara, *Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM)*, 2014, Rapor NO:189: 9-19.

99. Emin MN. Türkiye'deki Suriyeli çocukların eğitimi temel eğitim politikaları, İstanbul, *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA),* 2016, sayı 153: 12-20.

100. MEB-Temel Eğitim Genel Müdürlüğü Genelgesi. Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri 26 Eylül 2013, Ankara, 2013.

101. Seydi AR. Türkiye'nin Suriyeli sığınmacıların eğitim sorununun çözümüne yönelik izlediği politikalar, Isparta, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2014, 31: 276-285.

102. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). 2014/21 Yabancılara Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri. http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1715.pdf. 23 Mart 2017.

103. Milli Eğitim Bakanlığı. 11.10.2016 Yayınlanmamış bilgi notu, Ankara, 2016.

104. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). Suriye Raporu 17 Şubat 2017, Ankara, *AFAD*, 2017.

105. Robinson V. Marching into the middle classes? The long-term resettlement of East African Asians in the UK, *Journal of Refugees Studies*, 1993, Cilt 6: 230-247.

106. Loescher G. *Beyond Charity: İnternational Co-operation and The Global Refugee Crisis,* 1. Baskı. New York, A Twentieth Century Fund Book, Oxford University Press, 1993.

107. Keçeli AF. Sosyal sermaye, İstanbul, *Birikim Dergisi,* 2013. https://www.birikimdergisi.com/guncel-yazilar/719/sosyal-sermaye#.XQ6QNOszZdg. 28 Mart 2017.

108. Suriye'den İstanbul'a Gelen Sığınmacıları İzleme Platformu. *Yok Sayılanlar; Kamp Dışında Yaşayan Suriye'den Gelen Sığınmacılar,* İstanbul, 2013: 11.

109. BMMYK. *Sığınmacı, Mülteci ve Göç Konularına İlişkin Türkiye'deki Yargı Kararları,* 2. Baskı. Ankara, Strateji Grubu, 1999: 65.

110. AkbaşDemirel C. Göçler Ülkesi Alkışlar, Göçmenler, Araştırmacılar. İçinde: Kürükmez N, Südaş İ (editör). *Türkiye'deki Suriyeliler: Statüler ve Hükümet Politikaları,* 1. Baskı. İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2015: 53-65.

111. Ergüven NS, Özturanlı B. Uluslararası mülteci hukuku ve Türkiye, Ankara, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* 2013, Cilt 62: 1030-1031.

112. Kirişçi K. Is Turkey lifting the geographical limitation? – The November 1994 Regulation on Asylum in Turkey, *International Journal of Refugee Law,* 1996, Volume 8, İssue 3: 297-300.

113. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), T.C. Resmi Gazete, sayı: 28615, 11 Nisan 2013.

114. Geçici Koruma Yönetmeliği, T.C. Resmi Gazete, sayı: 29153, 22 Ekim 2014.

115. AFAD. 2013/1 Suriyeli Misafirlerin Sağlık Hizmetleri Hakkında Genelge. https://www.afad.gov.tr/tr/2311/Genelge. 30 Mart 2017.

116. AFAD. 2014/4 Geçici Koruma Altındaki Yabancılara İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesi Genelgesi. https://www.afad.gov.tr/tr/2311/Genelge. 30 Mart 2017.

117. Gülay M. Sığınmacılara sunulan sağlık hizmetleri ve yaşanılan sorunlar sağlık hakları alanındaki hukuki düzenlemeler, Ankara, *Türk Tabibler Birliği Yayınları*, 2016: 83-88.

118. AFAD. 2015/8 Geçici Koruma Altındaki Yabancılara İlişkin Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Genelgesi.

https://www.afad.gov.tr/tr/2311/Genelge. 01 Nisan 2017.

119. MEB. 26 Nisan 2013 Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler.

http://fethiye.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_10/02015212_yabanci.pdf. 02 Nisan 2017.

120. UNICEF. Türkiye'de "Kayıp bir Kuşak" oluşmasını önlemek, http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/10.2016_Children%20of%20Syria_revised_TR_final.pdf. 03 Nisan 2017.

121. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, T.C. Resmi Gazete, sayı: 29594, 15 Ocak 2016.

122. Duyan V, Özgür S, Özbulut M. *Sosyal Hizmeti Tanımak ve Anlamak,* 1. Baskı, Ankara, Öncü Basımevi, 2008: 28.

123. Duyan V. *Sosyal Hizmet Temelleri Yaklaşımları Müdahale Yöntemleri,* 2. Baskı, Ankara, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkez, 2012: 2-28.

124. Sheafor BW, Horejisi CJ. *Techniques and Guidelines for Social Work Practice*. Çeviri: Bilgen A, Kaynarkaya B, Gülmez D, Çiftçi DB, Türközü SE, Çoban F, Çelik G, Özen H, Uraz O, Uraz T, Oğuz YS. *Sosya Hizmet Uygulaması Temel Teknikler ve İlkeler*, 3. Baskı, Ankara, Nika Yayınevi, 2016: 19-34.

125. Karataş K. Prof.Dr. Sema KUT'a Armmağan Yaşam Boyu Sosyal Hizmet. İçinde: Koşar NG, Duyan V. *Sosyal Refah: Kavramsal Boyutu Gelişimi ve Nitelikleri,* Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Meslek Yüksekokulu, Aydınlar Matbaası, 1999, Cilt 004: 33-43.

126. Zastrow C. *Introduction to Social Work and Social Walfare: Empowering People*. Çeviri: Aykara A, Beyazova A, YakutÇakar B, Evren C, Karaca Ç, Çiftçi DB, Yıldırım E, Bahşi E, Albayrak G, Birdal MS, Yağcıoğlu S, Kurukafa S, Yılmaz V. *Sosyal Hizmete Giriş,* 1. Baskı. Ankara, Nika Yayınevi, 2013: 1-587.

127. Lacroix M. Social work with asylum seekers in Canada: The case for social justice, *Intarnational Social Work*, 2006, Cilt 49: 19-28.

128. Furman R, Negi NJ, Iwamoto DK, Rowan D, Shukraft A, Gragg J. Social work practice with Latinos: key ıssues for Social Workers, *Social Work*, 2009, April 54, 2: 167-174.

129. Diaconu M, Racovita-Szilagyi L, Bryan BA. The Social Worker's role in the context of forced migration: a global perspective, *Interdisciplinary Journal of Best Practices in Global Development*, 2016, 2: 1-12.

130. Ventevogel P, Schinina G, Strang A, Gagliat M, Hansen LJ. Mental health and psychosocial support for refugees, asylum seekers and migrants on the move in Europe.https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/MHPSSGuidance noteFINAL122015%5B1%5D.pdf. 02 Nisan 2017.

131. Teater B. *An Introduction to Applying Social Work Theories and Methods*. Çeviri: Karatay A, İçağasıÇoban A, YakutÇakar B, ÖnalSandal E, Polat G, Seyitoğlu M, Boztilki M, TunçTekindal M, AttepeÖzden S, Canbulut T. *Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri Uygulama İçin Bir Giriş,* 1. Baskı. Ankara, Nika Yayınevi, 2015.

132. Tuncay T, Erbay E. Sosyal Hizmetin temel hedefi: Sosyal adalet güçlendirmeyle retorikten pratiğe, Ankara, *Toplum ve Sosysal Hizmet,* Nisan 2006, Cilt 17: 53-66.

133. Tuncay T, İl S. Sosyal Hizmette Baskı Karşıtı Uygulama Sosyal Adalet paradigması temelinde bir özgürleştirme pratiği, Ankara, *Toplum ve Sosyal Hizmet,* Ekim 2006, Cilt 17: 59-71.

134. Adams R, Dominelli L, Payne M. *Anti-Oppressive Practice,* 2nd eds. Houndmills (UK), Palgrave Press Ltd., 2002: 131-138.

135. Akbaş E. *Sosyal Çalışmada Çağdaş Eleştirel Perspektifler,* 1. Baskı. Ankara, Sabev Yayınları, 2014.

136. Brouwer RD. Self-Care in Cross-Cultural Social Work with immigrant and refugees.https://pdfs.semanticscholar.org/ffe0/fc7d558c37d6c6f5aa805ae5c1c15762fbea.pdf. 03 Nisan 2017.

137. Yan NC. Exploring culteral tensions in Cross-cultural Social Work Practice. *Social Work,* 2008, 53: 317-328.

138. Hakime itiraz eden Sosyal Hizmet Uzmanı tutuklandı.

https://www.memurlar.net/haber/815275/hakime-itiraz-eden-sosyal-hizmet-uzmani-tutuklandi.html. 05 Mayıs 2019.

139. Lum, D. *Culturally Competent Practice: A Framework for Understanding Diverse Groups and Justice Issues,* 4 eds. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole-Thomsan Leraning, 2003: 99.

140. Tomanbay İ. *Sosyal Çalışma Sözlüğü,* 1. Baskı. Ankara, Selvi Yayınevi, 1999: 232.

141. Kümbetoğlu B. *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma,* İstanbul, 2012: 47.

142. Kuş E. *Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri,* 4. Baskı. Ankara, Anı Yayıncılık, 2012.

143. Yıldırım A, Şimşek H. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri,* 9. Baskı. Ankara, Seçkin Yayıncılık, Ekim 2013: 40-316.

144. Büyüköztürk Ş, Çakmak EK, Akgün ÖE, Karadeniz Ş, Demirel F. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri,* 16. Baskı. Ankara, Pegem Akademi, 2014.

145. Neuman WL. *Social Research Methods: Qualitive and Quantitive Approaches,* 5th ed. Boston, Allyn and Bacon, 2003: 324.

146. Yüceşahin MM, Sirkeci İ. Demographic gaps between Syrian and the European populations: What do they suggest?, *Border Crossing,* 2017, 7, 2: 207-230.

147. Bekarca-Şen A, Vural C. Suriye iç savaşında göç ve kadın, Ankara, *Yaratıcı Drama Dergisi,* 2014, Cilt 9: 29-42.

148. Stein BN. The refugee experience: Defining the parameters of a field of study, *International Migration Review,* 1981, Volume15, 1/2: 320.

149. Mollica RF, Caspi-Yavin Y, Bollini P, Truong T, Tor S, Lavalle J. The Harvard Trauma Questionnaire: validating a cross-cultural instrument for measuring torture, trauma and posttraumatic stress disorder in Indochinese refugees, *Journal of Nervous and Mental Disease,* February 1992, 180, 2: 111.

150. El-Chammy R, Ammar W. Syrian crisis and mental health system reform in Lebanon, *The Lancet,* 2014, 384, 9942: 494.

151. Fazel M, Wheeler J, Danesh J. Prevalence of serious mental disorder in 7000 refugees resettled in western countries: a systematic review, *The Lancet,* 2005, 365, 9467: 1309-1314.

152. Vuković IS, Jovanović N, Kolarić B, Vidović V, Mollica RF. Psychological and somatic health problems in Bosnian refugees: a three year follow up, *Psychiatria Danubina,* 2014, 26, 3: 442–449.

153. Acarturk C, Konuk E, Cetinkaya M, Senay I, Sijbrandij M, Cuijpers P, Aker T. EMDR for Syrian refugees with posttraumatic stress disorder symptoms: results of a pilot randomized controlled trial, *European Journal of Psychotraumatology,* 2015, 6,1: 27414.

154. Alpak G, Unal A, Bulbul F, Sagaltici E, Bez Y, Altindag A, Dalkilic A, Savas HA. Post-traumatic stress disorder among Syrian refugees in Turkey: a cross-sectional study, *International Journal of Psychiatry in Clinical Practice,* 2014, 19,1: 45-50.

155. Aker T. Temel sağlık hizmetlerinde ruhsal travmaya yaklaşım, Ankara, *Türkiye Psikiyatri Derneği Ruhsal Travma ve Afet Psikiyatrisi Çalışma Birimi Yayınları*, 2012: 23.

156. Grinberg L, Grinber R. A psychoanalytic study of migration: Its normal and pathological aspects. Grinberg, *Journal of the American Psychoanalytic Association,* 1984, 32: 13-38.

157. Buz S. Kadın ve Göç İlişkisi: Sığınan ve Sığınmacı Kadınlar Örneği. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2006: 29-73 .

158. Benjamin AJ, Fancy K. *The Gender Dimensions of İnternal Displacemet,* UNICEF, 1998: 12-14.

159. Czaike M, Kis-Katos K. *C*ivil conflict and displacement: Village–Level determinants of forced migration in Aceh, *Journal of Peace Research,* 2009, 46: 399-418.

160. Kan M. İstanbul'da Bulunan Sığınmacılar Üzerinde Zorunlu Göçün Travmatik Etkileri: Zorlu Koşullara Karşı Ruhsal Dayanıklılık Ve Sığınmacıların "Ev" Algıları. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Klinik Psikoloji Programı, Yüksek Lisans tezi, İstanbul: Maltepe Üniversitesi, 2013.

161. Sert DŞ. Küreselleşme Çağında Göç. İçinde: Ihlamur-Öner SG, Öner NAŞ (editör). *Uluslararası Göç hareketlerinin Tarihsel ve Kuramsal Değerlendirilmesi,* 1. Baskı. İstanbul, İletişim Yayınları, 2012: 31-41.

162. Kaya A. Göçler Ülkesi Alkışlar, Göçmenler, Araştırmacılar. İçinde: Kürükmez N, Südaş İ (editör). *Girişi: Farklı Göç Türlerini Yaşayan Ülke: Türkiye,* 1. Baskı. İstanbul, Ayrıntı Yyaınları, Kasım 2015: 15-26.

163. Akbaş E. Berlin'de Yaşayan Türk Toplumu Arasındaki Dayanışma İlişkileri ve Sosyal Hizmetlerin Sivil Oluşumu. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı, Doktora tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2010.

164. Stein, BN. The experience of being a refugee: İnsights from the research literature. https://msu.edu/course/pls/461/stein/MNREXP1.htm. 10 Nisan 2019.

165. UNHCR. Missing out refugee education in crisis.

https://www.unhcr.org/57d9d01d0. 05 Nisan 2017.

166. Tiltnes AA, Zhang H, Pedersen J. The living conditions of Syrian refugees in Jordan results from the 2017-2018 survey of Syrian refugees inside and outside camps. https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/67914.pdf. 07 Nisan 2019.

167. WFP, UNHCR, UNICEF. *Vulnerability Assessment of Syrian Refugees in Lebanon,* 2017.

168. Karataş K. Batı Avrupa'da yaşayan göçmen Türk ailelerin uyum ve bütnleşme sorunları, Ankara, Hacettepe Üniversitesi, *Toplum ve Sosyal Hizmet,* Nisan 2003, Cilt 14: 25-40.

169. Musterd S, Ostendorf WJM. Residential segregation and the integration of immigrants: Britain, the Netherlands and Sweden. İn: Schönwälder K. *Spatial segregation and integration in the Netherlands,* 1 eds. WZB Social Science Research Center, 2007: 41-59.

170. Hindy L. Germany's Syrian refugee ıntegration experiment. https://production-tcf.imgix.net/app/uploads/2018/09/03160422/germanys-syrian-refugee-integration-experiment.pdf. 07 Nisan 2019.

171. Buz S. Türkiye'deki Sığınmacıların psikososyal sağlığı, Ankara, Hacettepe Üniversitesi, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, Ekim 2005, Cilt 16: 93-103.

172. Çadırkentteki isyan korkuttu. https://www.haberler.com/cadir-kentteki-isyan-korkuttu-3856856-haberi/. 20 Nisan 2019.

173. Bozkurt G. *İnsan ve Kültür,* 8. Baskı. Ankara, Remzi Kitabevi, 2005.

174. Akhtar S. A third individuation: Immigration, identity, and the psychoanalytic process, *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 1995, 43: 1051-1084.

175. Beşirli H. Yemek, Kültür ve Kimlik, Milli Folklor.

http://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=87&Sayfa=156. 05 Mart 2017.

176. Alsancak'ta Suriye ekmeği.

https://www.yeniasir.com.tr/ekonomi/2016/01/26/alsancakta-suriye-ekmegi. 25 Nisan 2019.

177. T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2018 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara.

178. Poyraz-Tacoğlu T, Arıkan G, Sağır A. Boşnak göçmenlerde göç ve kültürel kimlik ilişkisi: Fevziye köyü örneği, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish*, 2012, 7, 1: 1941-1965.

179. Akbaş E. Kültürel sembolleri yorumsamacı bir bakış açısıyla okuma ve Sosyal Hizmet ilişkisi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, Nisan 2003, 14,1: 20-24.

180. Duyan V. Sosyal Hizmetin işlev ve rolleri, Ankara, Hacettepe Üniversitesi, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, Ekim 2003, 14, 2: 2-14.

181. Tatar-Canbay H. Sürgünler mekanı Dünya: Göç, çokkültürlülük ve ötekileştirme. https://dergipark.org.tr/download/article-file/186675. 10 Nisan 2017.

182. Dedeoğlu S, Gökmen ÇE. *Göç ve Sosyal Dışlanma: Türkiye'de Yabancı Göçmen Kadınlar,* 1. Baskı. Ankara, Efil Yayınevi, 2011.

183. Ankara'da Suriyelilerle vatandaşlar arasında gerginlik.

http://www.hurriyet.com.tr/gundem/ankarada-suriyelilerle-vatandaslar-arasinda-gerginlik-40508566. 25 Nisan 2019.

184. Şavur E. İnsani Yardım Çalışanlarının Yardım Arama Davranışına İlişkin Bir İnceleme: "Psikolojik Belirtiler, Psikolojik Sağlamlık ve Sosyal Destek Algısı". Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Disiplinlerarası Sosyal Psikiyatri Anabilim Dalı, Sosyal Tıp Bilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2012.

185. Yaprak Ş. Uluslararası emek göçü bağlamında Almanya'ya Türk işgücü göçü ve sosyo-ekonomik etkileri. https://www.avekon.org/papers/794.pdf. 10 Nisan 2017.

186. Atasü-Topçuoğlu R. İnsan ticaretiyle mücadelede sosyal politika ve sosyal hizmetlerin gelişimi: Ukrayna örneği, Ankara, Hacettepe Üniversitesi, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, Nisan 2013, Cilt 24, 2: 83-98.

8. EKLER

Ek-1. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Etik Kurul Onayı

	Hazırlanan formlar ekte sunulmuştur.

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Politika ve Uygulamaları Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden Asiye BEKARCA ŞEN'in " Suriyeli Türkmenlerin Türkiye'ye Uyum ve Entegrasyon Süreci" adlı araştırması değerlendirilmiştir.

Proje etik açısından uygun bulunmuştur. ✓

Proje etik açısından geliştirilmesi gerekmektedir. ( )

Proje etik açısından uygun bulunmamıştır. ( )

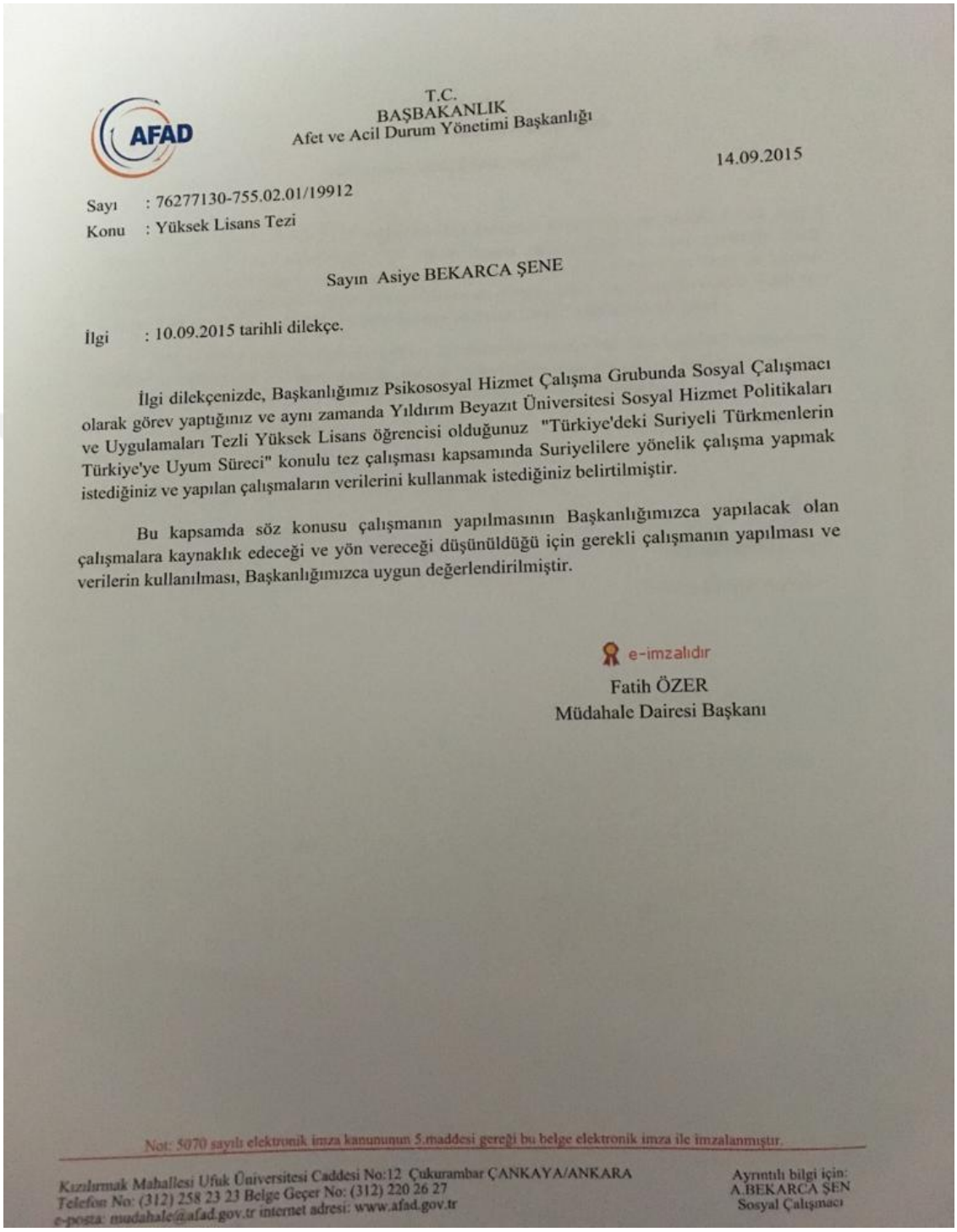
ETİK KURUL KARARI

Oturum / Sıra No.	05 / 12
Karar Tarihi	14.10.2015
Karar No.	128

KURUL BAŞKANI, BAŞKAN YARDIMCISI VE ÜYELER:

		İMZA
Prof. Dr. Cem Şafak ÇUKUR	Başkan	
Doç. Dr. Musa AYGÜL	Başkan Yardımcısı	
Prof. Dr. Şükrü ÖZEN	Üye	
Prof. Dr. Ergün ERASLAN	Üye	
Doç. Dr. Necmiye ÜN YILDIRIM	Üye	
Doç. Dr. Rıza GÖKLER	Üye	
Doç. Dr. Tekin AKDEMİR	Üye	Katılmadı
Doç. Dr. Cenksu ÜÇER	Üye	Katılmadı

Ek-2. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Araştırma İzni

T.C.
BAŞBAKANLIK
Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

14.09.2015

Sayı : 76277130-755.02.01/19912
Konu : Yüksek Lisans Tezi

Sayın Asiye BEKARCA ŞENE

İlgi : 10.09.2015 tarihli dilekçe.

İlgi dilekçenizde, Başkanlığımız Psikososyal Hizmet Çalışma Grubunda Sosyal Çalışmacı olarak görev yaptığınız ve aynı zamanda Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Hizmet Politikaları ve Uygulamaları Tezli Yüksek Lisans öğrencisi olduğunuz "Türkiye'deki Suriyeli Türkmenlerin Türkiye'ye Uyum Süreci" konulu tez çalışması kapsamında Suriyelilere yönelik çalışma yapmak istediğiniz ve yapılan çalışmaların verilerini kullanmak istediğiniz belirtilmiştir.

Bu kapsamda söz konusu çalışmanın yapılmasının Başkanlığımızca yapılacak olan çalışmalara kaynaklık edeceği ve yön vereceği düşünüldüğü için gerekli çalışmanın yapılması ve verilerin kullanılması, Başkanlığımızca uygun değerlendirilmiştir.

e-imzalıdır
Fatih ÖZER
Müdahale Dairesi Başkanı

Not: 5070 sayılı elektronik imza kanununun 5.maddesi gereği bu belge elektronik imza ile imzalanmıştır.

Kızılırmak Mahallesi Ufuk Üniversitesi Caddesi No:12 Çukurambar ÇANKAYA/ANKARA
Telefon No: (312) 258 23 23 Belge Geçer No: (312) 220 26 27
e-posta: mudahale@afad.gov.tr internet adresi: www.afad.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için:
A.BEKARCA ŞEN
Sosyal Çalışmacı

Ek-3. Bilgilendirilmiş Onam Formu

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Bu çalışma Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü tez çalışması olarak yürütülmektedir ve çalışmanın adı 'Suriyeli Türkmenlerin Türkiye'ye Uyum Süreci ve Karşılaştıkları Zorluklar"dır. Çalışmanın amacı; Ülkelerindeki iç savaş ortamından kaçarak Türkiye'ye sığınan, geçici barınma merkezleri içinde ve dışında yaşayan Suriyeli Türkmenlerin sosyal yaşamlarına dikkat çekmektir. Araştırmada sizden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemekte olup yaklaşık 1,5 -2 saat sürecek yüz yüze görüşme ile gerçekleştirilecektir. Cevaplarınız tamamıyla gizli tutulacak, sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecek ve elde edilecek bilgiler bilimsel yayınlarda kullanılacaktır.

Görüşme sırasında istemediğiniz hiçbir bilgiyi paylaşmak zorunda değilsiniz ve devam etmek istemediğiniz an görüşmeyi sonlandırabilirsiniz. Yaşadığınız sosyal sorunların çözümü için bunların doğru bir şekilde ortaya koyulması için sizin düşünceleriniz ve vereceğiniz samimi cevaplar çok önemlidir.

Çalışmayla ilgili daha fazla bilgi almak için Sosyal Çalışmacı Asiye BEKARCA ŞEN (Tel no: 0312 258 23 23 /1629 Gsm: 0 507 749 25 63) ile iletişim kurabilirsiniz.

Bilgilendirilmiş onay formunu okudum veya tercümanın açıklamasını kabul ettim ve çalışmaya kendi rızamla tamamen gönüllü olarak katılıyorum.

Katılımcının Adı-Soyadı

Tarih

…./…./……..

İmza

Ek-4. Kamp İçinde ve Dışında Yaşayan Suriyelilerle Görüşme Formu

KAMP İÇİNDE VE DIŞINDA YAŞAYAN SURİYELİLERLE GÖRÜŞME FORMU

Sosyo-Demografik Bilgiler

1. Sizi tanımak istiyorum bana kendinizden ve ailenizden bahseder misiniz? (Yaş, Cinsiyet, Medeni Durum, Ailede Kaçıncı eş olduğu (Kadın), Nasıl evlendi (görücü usulü/ berdel vb.), Kaç eşi olduğu (erkek), Kaç yaşında evlendi, Çocuk Sayısı, Eğitimi, Mesleği vs.)

Suriye'deki Yaşamlarına Yönelik Bilgiler

1. İç savaş öncesinde Suriye'deki yaşamınız ve çevrenizle olan ilişkilerinizden bahseder misiniz?
2. Suriye'de Türkmen olmanın kolaylıkları ve zorlukları nelerdi?
3. Suriye'de iken Türkiye ve Türk insanı hakkındaki bilgileriniz ve düşünceleriniz nelerdi?
4. Suriye'de iken gelecek ile ilgili beklentiniz, hayalleriniz neydi

Türkiye'deki Yaşamlarına Yönelik Bilgiler

5. Suriye iç savaşı sonrasında Türkiye'ye göç etmeye nasıl karar verdiniz ve Türkiye'ye geliş sürecinizden bahseder misiniz?
6. Türkiye'de neler yaşadınız, yaşamınızı tekrar nasıl oluşturduğun uzdan, karşılaştığınız zorluklar ve kolaylıklardan bahseder misiniz?
7. Kamp içinde/dışında yaşamaya nasıl karara verdiniz, ne tür zorluklar ve kolaylıklarla karşılaşıyorsunuz?
8. Türkiye'de bulunan Suriyelilere yönelik kamplar/ kamp dışı hakkında ne düşünüyorsunuz?
9. Geçiminizi nasıl sağlıyorsunuz?
10. Komşularınız ve çevreniz ile ilişkileriniz nasıl? Size nasıl davrandıklarından bahseder misiniz?
11. Çocuklarınız ve Türk çocuklarının ilişkileri nasıl? (Arkadaşları var mı, gidip geliyorlar mı, oyun oynuyorlar mı vs)
12. İhtiyaç duyduğunuz hizmetlerden (eğitim, sağlık vb.) bahseder misiniz?

13. Biliyorsunuz Türk hukuku ile Suriye hukuku arasında farklılıklar var. Erken yaşta çocukların evlendirilmesi de bunlardan bir tanesi, erken yaşta evlilikler hakkında ne düşünüyorsunuz?
14. Suriyeliler ile Türkmenlerin evlenmesini nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu evlilikler hakkında ne düşünüyorsunuz?
15. Gündelik yaşam ve kültürel açıdan Türkiye ile benzerlikleriniz ve farklılıklarınızdan bahseder misiniz? Bunlar hakkında ne düşünüyorsunuz?
16. Türkmen olmanın Türkiye/ kamplarda diğer Arap Suriyelilere göre avantajları ve dezavantajları nelerdir?
17. Göç sonrasında eşiniz ve aileniz ile olan ilişkilerinizde bir değişiklik oldu mu? Bunlar nelerdir?
18. Gelecek ile ilgili beklentiniz hayalleriniz neler / gelecekle ilgili ne yapmayı planlıyorsunuz?
19. Ülkenizde savaş bitince ne yapmayı düşünüyorsunuz?
20. Siz TC. yetkilileri olsanız ve böyle bir göç ile karşılaşsanız neler yapardınız? Hangi hizmetleri nasıl sunardınız?

Son olarak eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Katılımınız ve katkılarınız için teşekkür ederim.

Ek-5. Özgeçmiş

KİŞİSEL BİLGİLER	
Adı Soyadı	: Asiye BEKARCA ŞEN
Doğum tarihi	: 19.06.1987
Doğum yeri	: Antalya/Merkez
Medeni hali	: Evli
Uyruğu	: T.C.
Adres	: Uyanış Mahallesi Ayazağa Cad. No:39/12 Keçiören, Ankara
Tel	: 0507 749 25 63
Faks	:
E-mail	: asiyebekarca@windowslive.com
EĞİTİM	
Lise	: Karatay Lisesi
Lisans	: Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü
Yüksek lisans	: -
Doktora	: -
YABANCI DİL BİLGİSİ	
İngilizce	: İleri Seviye
ÜYE OLUNAN MESLEKİ KURULUŞLAR	
-	